

ISSN 1812-2566
E-ISSN 2587-4063

MOLDOSCOPIE

Publicație periodică științifico-practică

Tipul B

Anul 28 (2024), nr. 2 (101)

DOMENII DE CERCETARE:

- ♦ *Științe sociale și economice*

CHIȘINĂU - 2024

MOLDOSCOPIE
Publicație periodică științifico-practică

Anul 28 (2024), nr. 2 (101)

Inregistrată de Universitatea de Stat din Moldova (fondată la 1 octombrie 1946) în 1997 și reînregistrată în 2009
Certificatul de înregistrare: nr. 1002600043325 din 28.07.1997

Acreditată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei prin Hotărârea nr. 146 din 27.06.2013, reacreditată prin
Hotărârea nr. 245 din 11.11.2015

Acreditată de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educației și Cercetare prin Decizia nr. 14 din 28.02.2020

Tipul B

FONDATORI:

- ✓ Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
- ✓ Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din Moscova, Rusia
- ✓ Universitatea de Stat din Moldova
- ✓ Universitatea Americană din Moldova

REDACTOR-ŞEF: **Victor MORARU**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

REDACTOR-ŞEF ADJUNCT: **Victoria TROFIMOV**, doctor, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Republica Moldova

Redactare în română și rusă: **Tudor SOROCEANU**; Redactare în engleză: **Lorina GODOROG**; Redactare în franceză: **Anișoara DUBCOVETCHI**;
Asistență computerizată: **Maria BONDARI**

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC AL REVISTEI

Ivan ALEȘCOVSCII, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat „M.Lomonosov” din Moscova, Rusia
Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Cătălin BORDEIANU, doctor, profesor universitar, membru corespondent, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România
Christian HAERPFER, doctor habilitat, profesor universitar, Marea Britanie
Victor MORARU, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent, Academia de Științe a Moldovei

Valeriu MOȘNEAGA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Joao PEIXOTO, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Tehnică din Lisabona, Portugalia
Gheorghe RUSNAC, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Mihail ȘLEAHTIȚCHI, doctor habilitat în pedagogie și psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova
Stefan TROEBST, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea din Leipzig, Germania

COLEGIUL DE REDACȚIE AL REVISTEI

Vitalie ARMAȘU, doctor în sociologie, Universitatea Americană din Moldova
Gheorghe AVORNIC, doctor habilitat în drept, profesor universitar, rector, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Cristina BALĂCEANU, doctor în economie, profesor universitar, Universitatea din București, România
Petru CATAN, doctor habilitat în economie, profesor universitar, Universitatea de Studii Europene din Moldova
Cristina COPĂCEANU, doctor în economie, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Vasile CUJBĂ, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Ion DEACONESCU, doctor, profesor universitar, academician, Academia Internațională „Mihai Eminescu”, România
Valeriu EFREMOV, doctor, conferențiar universitar, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Republica Moldova
Spyridon FLOGAITIS, doctor în istorie și drept, profesor universitar, academician, director, Organizația Europeană de Drept Public, Grecia
Ludmila FRUMUSACHI, doctor în economie, Universitatea Americană din Moldova
Alexandr GASPARIȘVILI, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din Moscova, Rusia
Svetlana GOREA, doctor în pedagogie, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Vladimir GUTOROV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Rusia
Victor JUC, doctor habilitat, profesor universitar, Academia de Științe a Moldovei
Andrei KOROBKOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat Middle Tennessee, SUA
Anatolii KRUGLAȘOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Națională „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Ucraina
Aliona LÎȘÎI, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Alexandru MARIȚ, doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Pavel MIDRIGAN, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Cezar MÎNĂSCURTĂ, doctor în științe politice, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Adrian POP, doctor, profesor universitar, România

Elena RAILEAN, doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova
Sergei REȘETNICOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Belarus
Alexandru ROȘCA, doctor habilitat, profesor universitar, academician, Academia de Științe a Moldovei
Rodica RUSU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Victor SACA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Sergiu SANDULEAC, doctor în științe ale educației, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova
Sofia SCUTARI, doctor în economie, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Aurel SIMBOTEANU, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Constantin SOLOMON, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Georg SOOTLA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea Pedagogică din Tallinn, Estonia
Georgeta STEPANOV, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Alexandr ȘIRINEANȚ, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat „M. Lomonosov” din Moscova, Rusia
Oxana ȘOIMU, doctor în studii internaționale și interculturale, Universitatea Deusto, Bilbao, Spania
Vasile TABĂRĂ, doctor, profesor universitar, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, România
Valentina TEOSA, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Victoria TROFIMOV, doctor, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Eduard TUGUI, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Pantelimon VARZARI, doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Republica Moldova
Tatiana VERDEȘ, doctor, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Republica Moldova
Mariana ZUBENSCHI, doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova

ADRESA REDACȚIEI: MD 2009, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Versiunea electronică: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestiintifice.md/moldoscopie/>. Pagina web: www.revistestiintifice.md/moldoscopie

Toate articolele sunt recenzate în sistem „double-blind peer review”

Responsabilitatea pentru conținutul textelor aparține, în exclusivitate, autorilor

© USPEE, USML, USM, UAM, 2024

MOLDOSCOPIE
Periodical scientific-practical publication

Year 28 (2024), No. 2 (101)

Registered by the State University of Moldova in 1997 (founded on 1 October, 1946) and re-registered in 2009
under the Registration Certificate No. 1002600043325 of 07.28.1997

Accredited by the Supreme Council for Science and Technological Development of the Academy of Sciences of Moldova by Decision No. 146 of 27.06.2013 and re-
accredited by Decision No. 245 of 11.11.2015

Accredited by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research by Decision No. 14 of 28.02.2020

Type B

FOUNDERS:

- ✓ *University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova*
- ✓ *Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia*
- ✓ *State University of Moldova*
- ✓ *American University of Moldova*

EDITOR-IN-CHIEF: *Victor MORARU*, doctor habilitatus in political science, professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF: *Victoria TROFIMOV*, PhD, professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Romanian and Russian editing: *Tudor SOROCEANU*; English editing: *Lorina GODOROG*; French editing: *Anisoara DUBCOVETCHI*; Digital assistance: *Maria BONDARI*

SCIENTIFIC COMMITTEE

Ivan ALESCOVSCHEI, doctor habilitatus in law, professor, Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Cătălin BORDEIANU, PhD, professor, correspondent member, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Christian HAERPFER, doctor habilitatus, professor, United Kingdom

Victor MORARU, doctor habilitatus in political science, professor, correspondent member, Academy of Sciences of Moldova

Valeriu MOSNEAGA, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Joao PEIXOTO, doctor habilitatus, associate professor, Technical University of Lisbon, Portugal

Gheorghe RUSNAC, doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Mihail ȘLEAHTITCHI, doctor habilitatus in pedagogy and psychology, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Republic of Moldova

Stefan TROEBST, doctor habilitatus, professor, Leipzig University, Germany

EDITORIAL BOARD

Vitalie ARMASU, PhD in sociology, American University of Moldova

Gheorghe AVORNIC, doctor habilitatus in law, professor, Rector, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Cristina BALACEANU, PhD in economics, professor, University of Bucharest, Romania

Petru CATAN, doctor habilitatus of economics, professor, University of European Studies of Moldova

Cristina COPACEANU, PhD in economics, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Vasile CUIJBA, PhD, associate professor, State University of Moldova

Ion DEACONESCU, PhD, professor, academician, International Academy „Mihai Eminescu”, Romania

Valeriu EFREMOV, PhD, associate professor, Military Academy of the Armed Forces „Alexandru cel Bun”, Republic of Moldova

Spyridon FLOGAITIS, PhD in history and law, professor, academician, Director of the European Public Law Organization, Greece

Ludmila FRUMUSĂCHI, PhD in economics, American University of Moldova

Alexandr GASPARISVILI, doctor habilitatus in law, professor, Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia

Svetlana GOREA, PhD in pedagogy, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Vladimir GUTOROV, doctor habilitatus, professor, Saint Petersburg State University, Russia

Victor JUC, doctor habilitatus, professor, Academy of Sciences of Moldova

Andrei KOROBUKOV, doctor habilitatus, professor, Middle Tennessee State University, SUA

Anatolii KRUGLASOV, doctor habilitatus, professor, Chernivtsi National University „Yuriy Fedkovych”, Ukraine

Aliona LISII, PhD in economics, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Alexandru MARIT, PhD in law, university professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Pavel MIDRIGAN, PhD in political sciences, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Cezar MINASCURTA, PhD in political sciences, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Adrian POP, PhD, professor, Romania

Elena RAILEAN, PhD in pedagogy, associate professor, American University of Moldova

Serghei RESETNICOV, doctor habilitatus, professor, Belarusian State University, Belarus

Alexandru ROSCA, doctor habilitatus, professor, academician, Academy of Sciences of Moldova

Rodica RUSU, PhD, associate professor, State University of Moldova

Victor SACA, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Sergiu SANDULEAC, doctor of educational sciences, associate professor, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Republic of Moldova

Sofia SCUTĂRI, PhD in economics, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Aurel SIMBOTĂNU, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Constantin SOLOMON, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Georg SOOTLA, doctor habilitatus, professor, Tallinn Pedagogical University, Estonia

Georgeta STEPANOV, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Alexandr SHIRINYANTS, doctor habilitatus, associate professor, Moscow State University „M.Lomonosov”, Russia

Oxana SOIMU, PhD in International and Intercultural Studies, Deusto University, Bilbao, Spain

Vasile TABARA, PhD, professor, „Lucian Blaga” University of Sibiu, Romania

Valentina TEOSA, doctor habilitatus, professor, State University of Moldova

Victoria TROFIMOV, PhD, professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Eduard TUGUI, PhD, associate professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Pantelimon VARZARI, doctor habilitatus, professor, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere”, Republic of Moldova

Mariana

Tatiana VERDES, PhD, associate professor, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Republic of Moldova

Mariana ZUBENSCHI, PhD of psychology, associate professor, American University of Moldova

PUBLISHING HOUSE ADDRESS: MD 2009, Chișinău, blvd. Ștefan cel Mare și Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Electronic version: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestiintifice.md/moldoscopie>. Pagina web: www.revistestiintifice.md/moldoscopie

All articles are double-blind peer reviewed

The responsibility for the texts' content lies exclusively with the authors

MOLDOSCOPIE

Publication périodique scientifique et pratique

Année 28 (2024), N° 2 (101)

Enregistré par l'Université d'État de Moldavie en 1997 (créée le 1er octobre 1946) et ré-enregistré en 2009,

Certificat d'enregistrement: N° 1002600043325 du 28.07.1997

Accréditée par le Conseil supérieur pour la science et le développement technologique de l'Académie des Sciences de Moldova
par la Décision N° 146 du 27.06.2013, ré-accrédité par la Décision N° 245 du 11.11.2015

Accréditée par l'Agence nationale pour l'assurance de la qualité dans l'enseignement et la recherche par la Décision N° 14 du 28.02.2020

Type B

FONDATEURS:

- ✓ Université d'Études Politiques et Économiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
- ✓ Université d'État „M.Lomonossov” de Moscou, Russie
- ✓ Université d'État de Moldovie
- ✓ Université Américaine de Moldovie

RÉDACTEUR EN CHEF: *Victor MORARU*, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova

RÉDACTEUR EN CHEF ADJOINT: *Victoria TROFIMOV*, docteur, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Rédaction en roumaine et russe: *Tudor SOROCEANU*; Rédaction en anglais: *Lorina GODOROG*; Rédaction en français: *Anisoara DUBCOVETCHI*;

Assistance informatique: *Maria BONDARI*

COMITÉ SCIENTIFIQUE

Ivan ALESCOVSCHI, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moscou „M.Lomonossov”, Russie

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova
Cătălin BORDEIANU, docteur, professeur, membre correspondant, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie

Cristian HAERPFIER, docteur habilité, professeur, Grande-Bretagne

Victor MORARU, docteur habilité, professeur, membre correspondant, Académie des Sciences de Moldova

Valeriu MOSNEAGA, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova

Joao PEIXOTO, docteur habilité, professeur, Université Technique de Lisbonne, Portugal

Gheorghe RUSNAC, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova

Mihail ŞLEAHTITCHI, docteur habilité en pédagogie et psychologie, Université Pédagogique d'État "Ion Creangă", République de Moldova

Stefan TROEBST, docteur habilité, professeur, Université de Leipzig, Allemagne

COMITÉ DE REDACTION

Vitalie ARMASHU, docteur en sociologie, Université Américaine de Moldova

Gheorghe AVORNIC, docteur habilité en droit, professeur, recteur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Cristina BALACEANU, docteur en économie, professeur, Université de Bucarest, Roumanie

Petru CATAN, docteur habilité en économie, professeur, Université d'Études Européennes de Moldova

Cristina COPACEANU, docteur en économie, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Vasile CUJBA, docteur, professeur associé, Université d'État de Moldova

Ion DEACONESCU, docteur, professeur, académicien, Académie Internationale „Mihai Eminescu”, Roumanie

Valeriu EFREMOV, docteur, professeur associé, Académie militaire des forces armées „Alexandru cel Bun”, République de Moldova

Spyridon FLOGAITIS, docteur en histoire et en droit, professeur, académicien, directeur, Organisation Européenne de Droit Public, Grèce

Ludmila FRUMUSACHI, docteur en économie, Université Américaine de Moldova

Alexandr GASPARIŞVILI, docteur habilité en droit, professeur, Université d'État de Moscou „M.Lomonossov”, Russie

Svetlana GOREA, docteur en pédagogie, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Vladimir GUTOROV, docteur habilité, professeur, Université d'État de Saint-Petersbourg, Russie

Victor JUC, docteur habilité, professeur, Académie des Sciences de Moldova

Andrei KOROBKOV, docteur habilité, professeur, Université d'État Middle Tennessee, États Unis

Anatolii KRUGLASOV, docteur habilité, professeur, Université Nationale de Tchernivtsi „Ioury Fedkovitch”, Ukraine

Aliona LISII, docteur en économie, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Alexandru MARIT, docteur en droit, professeur, professeur agrégé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Pavel MIDRIGAN, docteur en science politique, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Cezar MINASCURTA, docteur en science politique, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Adrian POP, docteur, professeur, Roumanie

Elena RAILEAN, docteur en pédagogie, professeur associé, Université Américaine de Moldova

Serghei RESETNICOV, docteur habilité, professeur, Université d'État du Bélarus

Alexandru ROSCA, docteur habilité, professeur, académicien, Académie des Sciences de Moldova

Rodica RUSU, docteur, professeur associé, Université d'État de Moldova

Victor SACA, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova

Sergiu SANDULEAC, docteur en sciences de l'éducation, professeur associé, Université Pédagogique d'État "Ion Creangă", République de Moldova

Sofia SCUTARI, docteur en économie, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Aurel SIMBOTEANU, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova

Constantin SOLOMON, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova

Georg SOOTLA, docteur habilité, professeur, Université Pédagogique de Tallinn, Estonie

Georgeta STEPANOV, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova

Alexandr SHIRINYANTS, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moscou „M.Lomonossov”, Russie

Oxana SOIMU, docteur en études internationales et interculturelles, Université Deusto, Bilbao, Espagne

Vasile TABARA, docteur, professeur, Université „Lucian Blaga” de Sibiu, Roumanie

Valentina TEOSA, docteur habilité, professeur, Université d'État de Moldova

Stefan TROEBST, docteur habilité, professeur, Université de Leipzig, Allemagne

Victoria TROFIMOV, docteur, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Eduard TUGUI, docteur, professeur associé, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Pantelimon VARZARI, docteur habilité, professeur, Université d'Études Politiques et Economiques Européennes „Constantin Stere”, République de Moldova

Tatiana VERDES, docteur, professeur associé, Université Pédagogique d'État "Ion Creangă", République de Moldova

Mariana ZUBENSCHI, docteur en psychologie, professeur associé, Université Américaine de Moldova

ADRESSE DE LA MAISON D'ÉDITION: MD 2009, Chişinău, blvd. Ştefan cel Mare şi Sfint, nr. 200, et. 2, bir. 202. Tel./fax. (022) 241207

Version électronique: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestintifice.md/moldoscopie/>. Pagina web: www.revistestintifice.md/moldoscopie

Tous les articles sont évalués en système „double-blind peer review”

La responsabilité du contenu des textes incombe uniquement aux auteurs

MOLDOSCOPIE

Научно-практическое периодическое издание

Год 28 (2024), № 2 (101)

Зарегистрировано Молдавским Государственным Университетом в 1997 и перерегистрировано в 2009,
Регистрационное свидетельство: № 1002600043325 от 28.07.1997

Аккредитовано Высшим Советом по Науке и Технологическому Развитию Академии наук Молдовы решением № 146 от 27.06.2013 и решением № 245 от 11.11.2015
Аккредитовано Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях по решению № 14 от 28.02.2020

Тип Б

УЧРЕДИТЕЛИ:

- ✓ *Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова*
- ✓ *Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия*
- ✓ *Молдавский Государственный Университет*
- ✓ *Американский Университет в Молдове*

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР: *Виктор МОРАРУ*, доктор хабилитат, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА: *Виктория ТРОФИМОВ*, доктор, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Редактирование на румынском и русском языках: *Тудор СОРОЧАНУ*; Редактирование на английском языке: *Лорина ГОДОРОВ*; Редактирование на французском языке: *Анишоара ДУБКОВЕЦКИ*; Компьютерная техподдержка: *Мария БОНДАРЬ*

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ЖУРНАЛА

Иван АЛЕШКОВСКИЙ, доктор, профессор, Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Кэтэлин БОРДЕЯНУ, доктор, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Кристиан ХАЕРПФЕР, доктор, профессор, Великобритания

Виктор МОРАРУ, доктор хабилитат, профессор, член-корреспондент, Академия наук Молдовы

Валериу МОШНЯГА, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет

Жоау ПЕЙШОТУ, доктор, профессор, Технический Университет Лиссабона, Португалия

Георге РУСНАК, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Михаил ШЛЯХТИЦКИ, доктор хабилитат педагогических и психологический наук, Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ», Республика Молдова

Стефан ТРОЕБСТ, доктор хабилитат, профессор, Лейпцигский Университет, Германия

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ ЖУРНАЛА

Виталие АРМАШУ, доктор социологических наук, Американский Университет Молдовы

Георге АВОРНИК, доктор хабилитат, профессор, ректор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Кристина БЭЛЭЧАНУ, доктор экономических наук, профессор, Университет Бухареста, Румыния

Петру КАТАН, доктор хабилитат экономических наук, профессор, Европейский Университет Молдовы

Кристина КОПЭЧАНУ, доктор экономических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Василе КУЖБЭ, доктор, доцент, Молдавский Государственный Университет

Ион ДЕАКОНЕСКУ, доктор, профессор, академик, Международная Академия «Михай Еминеску», Румыния

Валериу ЕФРЕМОВ, доктор, доцент, Военная Академия Вооруженных Сил «Александр чел Бун», Республика Молдова

Спиридон ФЛОАНТИС, доктор, профессор, академик, директор, Европейская Организация Публичного Права, Греция

Людмила ФРУМУСАКИ, доктор экономических наук, Американский Университет Молдовы

Александр ГАСПАРИШВИЛИ, доктор, профессор, Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия

Светлана ГОРЯ, доктор педагогических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Владимир ГУТОРОВ, доктор хабилитат, профессор, Санкт-Петербургский Государственный Университет, Россия

Виктор ЖУК, доктор хабилитат, профессор, Академия наук Молдовы

Андрей КОРОБКОВ, доктор, профессор, Государственный Университет Миддл Теннеси, США

Анатолій КРУГЛАШОВ, доктор, профессор, Черновицкий Национальный Университет имени Юрия Фельдковича, Украина

Алёна ЛЫСЬИ, доктор экономических наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Александру МАРИЦ, доктор юридических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Павел МИДРИГАН, доктор политический наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Чезар МЫНЭСКУРТЭ, доктор политический наук, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Адриан ПОП, доктор, профессор, Румыния

Елена РАЙЛЯН, доктор педагогических наук, доцент, Американский Университет Молдовы

Сергей РЕШЕТНИКОВ, доктор, профессор, Белорусский Государственный Университет, Беларусь

Александру РОШКА, доктор хабилитат, профессор, академик, Академия наук Молдовы

Родика РУСУ, доктор, доцент, Молдавский Государственный Университет

Виктор САКА, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет

Серджиу САНДУЛЯК, доктор педагогических наук, доцент, Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ», Республика Молдова

София СКУТАРЬ, доктор экономических наук, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Аурел СЫМБОТЯНУ, доктор, профессор, Молдавский Государственный Университет

Константин СОЛОМОН, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет

Георге СООТЛА, доктор, профессор, Таллинский Педагогический Университет, Эстония

Жеоржета СТЕПАНОВ, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет

Александр ШИРИНЯНЦ, доктор, профессор, Московский Государственный Университет имени М.В. Ломоносова, Россия

Оксана ШОЙМУ, доктор в области международных и межкультурных отношений, Университет Деусто, Бильбао, Испания

Василе ТАБЭРЭ, доктор, профессор, Университет имени Лучиана Блага в Сибу, Румыния

Валентина ТЕОСА, доктор хабилитат, профессор, Молдавский Государственный Университет

Стефан ТРОЕБСТ, доктор хабилитат, профессор, Лейпцигский Университет, Германия

Виктория ТРОФИМОВ, доктор, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Едуард ЦУГУИ, доктор, доцент, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Пантелимон ВАРЗАРЬ, доктор хабилитат, профессор, Университет Европейских Политических и Экономических Знаний имени Константина Стере, Республика Молдова

Татьяна ВЕРДЕШ, доктор, доцент, Государственный педагогический университет «Ион Крянгэ», Республика Молдова

Марияна ЗУБЕНСКИ, доктор психологический наук, доцент, Американский Университет Молдовы

АДРЕС РЕДАКЦИИ: MD 2009, Кишинев, бул. Штефан чел Маре 200, 2-й этаж, офис 202. Тел / факс. (022) 241207.

Электронная версия: <https://uspee.md/moldoscopie/>; <https://americanuniversity.md/moldoscopie/>; <https://revistestiintifice.md/moldoscopie/>. Сайт: [web: www.revistestiintifice.md/moldoscopie](http://web:www.revistestiintifice.md/moldoscopie)

Все статьи рецензируются по системе „double-blind peer review”

Ответственность за содержание текстов несут исключительно авторы

CUPRINS

ȘTIINȚE POLITICE

Svetlana CEBOTARI

Abordări teoretice privind fenomenul ”diplomația cibernetică”
Ludmila OLEINIC

Perspectivile politice și economice ale Republicii Moldova
în cadrul politicii de extindere a Uniunii Europene

Marianna PRYSIAZHNIUK, Svetlana CEBOTARI

Identificări conceptual-teoretice ale noțiunii “soft power”

Ion DULSCHI, Mihaela Otilia AROȘOAIE

Evoluția instituției prefectului din România în contextul
transformării statutare

Victor MORARU, Theofilos MAROUSIS

Informare vs dezinformare: impactul asupra agendei
dezbaterei publice

ȘTIINȚE ECONOMICE

Oxana LIVIȚCHI

Dezvoltarea durabilă a relațiilor cu consumatorii în mediul
online: tendințe și oportunități

Alexandru MARIT

Considerații generale privind comerțul electronic

Ecaterina ZUBENSCHI

Bunătatea persoanelor de vârstă a treia în Republica Moldova.

Aspecte socio-economice

Georgeta MELNIC, Angela POPOVICI

Rolul metodelor interactive în îmbunătățirea calității
învățământului superior în domeniul contabilității

Elena LUPANCU-POPA, Aliona LÎȘÎ

Rolul coaching-ului în procesul de maximizare a efectelor
actului de învățare pentru capitalul uman

ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Elena RAILEAN, Angelica COMAN

Analiza conceptelor de leadership și leadership
transformațional aplicate în științele educației

Svetlana GOREA, Doina PETRIC

Semnificația comunicării profesionale în formarea competenței
didactice

Angela CALANCEA

Influența inteligenței emoționale asupra abilităților de
comunicare și de învățare la preadolescenți

Doina PAVALACHI

Provocări societale ale adolescenților: probleme și soluții din
perspectiva consilierii educaționale

Nadejda BALTAGA

Formarea pe tot parcursul vieții – o necesitate fundamentală
de îmbătrânire activă și sănătoasă a vârstnicilor

SUMMARY

POLITICAL SCIENCES

Svetlana CEBOTARI

8 Theoretical approaches to the phenomenon “cyber diplomacy”
Ludmila OLEINIC

18 Political and economic perspectives of the Republic of Moldova
within the framework of the European Union’s enlargement policy

Marianna PRYSIAZHNIUK, Svetlana CEBOTARI

28 Conceptual-theoretical identifications of the concept “soft power”

Ion DULSCHI, Mihaela Otilia AROȘOAIE

37 The evolution of the institution of the prefect in Romania in the
context of statutory transformation

Victor MORARU, Theofilos MAROUSIS

45 Information vs misinformation: impact on the public debate
agenda

ECONOMIC SCIENCES

Oxana LIVIȚCHI

53 Sustainable development of consumer relationships in the online
environment: trends and opportunities

Alexandru MARIT

63 General e-commerce considerations

Ecaterina ZUBENSCHI

72 The well-being of elderly persons in the Republic of Moldova.

Socio-economic aspects

Georgeta MELNIC, Angela POPOVICI

88 The role of interactive methods in improving the quality of higher
education in the field of accounting

Elena LUPANCU-POPA, Aliona LISII

98 The role of coaching in the process of maximizing effects
of learning act for human capital

EDUCATIONAL SCIENCES

Elena RAILEAN, Angelica COMAN

107 Analysis of the concepts of leadership and transformational
leadership applied in educational sciences

Svetlana GOREA, Doina PETRIC

116 The importance of professional communication in developing
didactic competence

Angela CALANCEA

126 The influence of emotional intelligence on communication and
learning skills in preadolescents

Doina PAVALACHI

139 Social challenges of teenagers: problems and solutions
from the perspective of educational counseling

Nadejda BALTAGA

146 Lifelong learning - a fundamental need for active and healthy
ageing of older people

TABLE DE MATIÈRES

SCIENCE POLITIQUE

Svetlana CEBOTARI

Approches théoriques du phénomène «cyber diplomatie»

Ludmila OLEINIC

Perspectives politiques et économiques de la République de Moldova dans le cadre de la politique d'élargissement de l'Union Européenne

Marianna PRYSIAZHNIUK, Svetlana CEBOTARI

Identifications théoriques conceptuelles du concept «soft power»

Ion DULSCHI, Mihaela Otilia AROSOAIE

L'évolution de l'institution du préfet en Roumanie dans le contexte de la transformation statutaire

Victor MORARU, Theofilos MAROUSIS

Information vs désinformation: impact sur l'agenda du débat public

SCIENCES ÉCONOMIQUES

Oxana LIVITCHI

Développement durable des relations avec les consommateurs dans l'environnement en ligne: tendances et opportunités

Alexandru MARIT

Considérations générales sur le commerce électronique

Ecaterina ZUBENSCHI

Bien-être des personnes âgées en République de Moldova.

Aspects socio-économiques

Georgeta MELNIC, Angela POPOVICI

Le rôle des méthodes interactives dans l'amélioration de la qualité de l'enseignement supérieur dans le domaine de la comptabilité

Elena LUPANCU-POPA, Aliona LISII

Le rôle du coaching dans le processus de maximisation des effets de l'acte d'apprentissage pour le capital humain

SCIENCES DE L'ÉDUCATION

Elena RAILEAN, Angelica COMAN

Analyse des concepts de leadership et de leadership transformationnel appliqués aux sciences de l'éducation

Svetlana GOREA, Doina PETRIC

L'importance de la communication professionnelle dans la formation de la compétence didactique

Angela CALANCEA

L'influence de l'intelligence émotionnelle sur les compétences en communication et en apprentissage chez les preadolescents

Doina PAVALACHI

Défis sociaux des adolescents: problèmes et solutions du point de vue du conseil pédagogique

Nadejda BALTAGA

L'apprentissage tout au long de la vie - un besoin fondamental pour un vieillissement actif et en bonne santé des personnes âgées

2024, nr. 2 (101)

ОГЛАВЛЕНИЕ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

Светлана ЧЕБОТАРЬ

8 Теоретические подходы к феномену «кибердипломатия»
Людмила ОЛЕЙНИК

18 Политические и экономические перспективы Республики Молдова в рамках политики расширения Европейского

Союза

Марианна ПРИСЯЖНЮК, Светлана ЧЕБОТАРЬ

28 Концептуально-теоретические идентификации понятия «мягкая сила»

Ион ДУЛСКИ, Михаела Отилия АРОШОАЕ

37 Эволюция института префекта в Румынии в контексте правовой трансформации

Виктор МОРАРУ, Теофилос МАРΟΥСИС

45 Информация против дезинформации: влияние на повестку дня общественных дебатов

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Оксана ЛИВИЦКИ

53 Устойчивое развитие взаимоотношений с потребителями в онлайн среде: тенденции и возможности

Александр Мариц

63 Общие соображения относительно электронной торговли
Екатерина ЗУБЕНСКИ

72 Благополучие пожилых людей в Республике Молдова.

Жеоргета МЕЛНИК, Анжела ПОПОВИЧ

88 Роль интерактивных методов в улучшении качества высшего образования в области бухгалтерского учета

Елена ЛУПАНКУ-ПОПА, Алена ЛЫСЫЙ

98 Роль коучинга в процессе максимизации эффекта обучения для человеческого капитала

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Елена РЭЙЛЯН, Анжелика КОМАН

107 Анализ концепций лидерства и трансформационного лидерства, применяемых в педагогических науках

Светлана ГОРЯ, Дойна ПЕТРИК

116 Значение профессионального общения в формировании дидактической компетентности

Анжела КАЛАНЧА

126 Влияние эмоционального интеллекта на навыки общения и обучения у подростков

Дойна ПАВАЛАКИ

139 Социальные вызовы подростков: проблемы и решения с точки зрения образовательного консультирования

Надежда БАЛТАГА

146 Обучение на протяжении всей жизни - фундаментальная потребность для активного и здорового старения

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE POLITICE

CZU 327:004.056

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2\(101\).01](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2(101).01)

ABORDĂRI TEORETICE PRIVIND FENOMENUL ”DIPLOMAȚIA CIBERNETICĂ”

Svetlana CEBOTARI

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: svetlana.cebotari11@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9073-104X>

Pe măsură ce dependența de Internet și tehnologia computerelor crește, interesele statului se intersectează tot mai mult cu spațiului cibernetic. Diplomația cibernetică poate servi ca un instrument important prin care statele pot coopera pentru a stabili norme cibernetică ca răspuns la amenințările și vulnerabilitățile cibernetică. Pentru a profita pe deplin de acest instrument, totuși, statele trebuie să recurgă la utilizarea diplomației cibernetică, să o integreze în structurile lor și să lucreze pentru a depăși provocările noi pe care le ridică. Prezentul articol are drept scop reliefaarea principalelor abordări conceptual-teoretice cu referire la fenomenul „diplomație cibernetică”. De asemenea, lucrarea oferă o privire de ansamblu asupra diplomației cibernetică, subliniind necesitatea utilizării acesteia în condițiile în care suntem prezenți la o multitudine de atacuri și vulnerabilități prezente în spațiul cibernetic.

Cuvinte-cheie: spațiu cibernetic, amenințare, vulnerabilitate, diplomație cibernetică, relații internaționale.

THEORETICAL APPROACHES TO THE PHENOMENON “CYBER DIPLOMACY”

As dependence on the Internet and computer technology increases, state interests increasingly intersect with cyberspace. Cyber diplomacy can serve as an important tool through which states can cooperate to establish cyber norms in response to cyber threats and vulnerabilities. To take full advantage of this tool, however, states must resort to the use of cyber diplomacy, integrate it into their structures, and work to overcome the new challenges it poses. The purpose of this article is to highlight the main conceptual-theoretical approaches with reference to the “cyber diplomacy” phenomenon. Also, this paper provides an overview of cyber diplomacy, emphasizing the need for its use in the conditions where we are present with a multitude of attacks and vulnerabilities present in cyberspace.

Keywords: cyberspace, threat, vulnerability, cyber diplomacy, international relations.

APPROCHES THÉORIQUES DU PHÉNOMÈNE «CYBER DIPLOMATIE»

À mesure que la dépendance à l'égard d'Internet et de la technologie informatique augmente, les intérêts de l'État recourent de plus en plus le cyberspace. La cyberdiplomatie peut constituer un outil important grâce auquel les États peuvent coopérer pour établir des cybernormes en réponse aux cybermenaces et vulnérabilités. Toutefois, pour tirer pleinement parti de cet outil, les États doivent recourir à la cyberdiplomatie, l'intégrer dans leurs structures et ouvrir

pour surmonter les nouveaux défis qu'elle pose. Le but de cet article est de mettre en évidence les principales approches conceptuelles et théoriques en référence au phénomène de « cyberdiplomatie ». En outre, cet article donne un aperçu de la cyberdiplomatie, en soulignant la nécessité de son utilisation dans les conditions où nous sommes présents avec une multitude d'attaques et de vulnérabilités présentes dans le cyberspace.

Mots-clés: cyberspace, menace, vulnérabilité, cyberdiplomatie, relations internationales.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФЕНОМЕНУ «КИБЕРДИПЛОМАТИЯ»

По мере роста зависимости от Интернета и компьютерных технологий интересы государства все чаще пересекаются с киберпространством. Кибердипломатия может служить важным инструментом, с помощью которого государства могут сотрудничать для установления кибернорм в ответ на киберугрозы и уязвимости. Однако, чтобы в полной мере воспользоваться преимуществами этого инструмента, государства должны прибегнуть к использованию кибердипломатии, интегрировать ее в свои структуры и работать над преодолением новых проблем, которые она создает. Цель данной статьи – выделить основные концептуально-теоретические подходы применительно к феномену «кибердипломатии». Помимо этого, в статье представлен обзор кибердипломатии, подчеркивая необходимость ее использования в условиях наличия множества атак и уязвимостей, присутствующих в киберпространстве.

Ключевые слова: киберпространство, угроза, уязвимость, кибердипломатия, международные отношения.

Introducere

Noile tehnologii informaționale și provocările la adresa securității statelor-națiune au condiționat apariția la masa de discuții a noilor actori. În ultimii 20 de ani asistăm la o mulțime de eforturi depuse de către state în scopul atingerii unor compromise care vizează reglementarea spațiului cibernetic și utilizarea TIC-urilor. În primul rând, TIC-urile pot fi analizate nu doar prin prisma oportunităților și al inovației, dar și din perspectiva riscului de a face abuz de utilizare a TIC în scopuri militare. Utilizarea infrastructurii informatice și a Internetului, pe lângă beneficiile economice, sociale și politice create pentru actorii societății internaționale, poate provoca tensiuni politice și militare, inclusiv și percepții greșite în relațiile acestora, devenind astfel o nouă provocare la adresa securității naționale și internaționale. Alături de terorism, neproliferarea armelor nucleare și a armelor de distrugere în masă, infracțiunile prezente în spațiul cibernetic reprezintă amenințări neconvenționale la adresa securității internaționale. Securitatea cibernetică are valențe complexe: spațiul cibernetic poate fi folosit ca amenințare din per-

spectivă teroristă, criminală sau politico-militară, în funcție de scopul urmărit de către atacator dar și de efectele pe care le produce un atac cibernetic. Din această perspectivă, spațiul cibernetic devine parte a conflictelor diplomatice și militare dintre state. În ceea ce privește actorii care folosesc spațiul cibernetic ca teritoriu militar, atacurile pot fi lansate de structuri guvernamentale, fie militare, de informații sau de altă natură, de către hackeri care sunt loiali unui guvern sau care sunt sponsorizați de guverne și de actori nestatali, inclusiv de către teroriști. Organizațiile teroriste folosesc Internetul pentru recrutare, strângere de fonduri, organizare și propagandă. Caracteristicile specifice spațiului cibernetic și impactul multinațional al infracțiunilor cibernetice subliniază necesitatea recurgerii la un efort diplomatic din partea statelor [2].

Dezvoltarea spațiului cibernetic, trecerea către o ordine post-liberală a condiționat apariția diplomației cibernetice, adică utilizarea resurselor diplomatice și îndeplinirea funcțiilor diplomatice în scopul asigurării intereselor naționale în spațiul cibernetic. În ultimul deceniu, zeci de ministere a

afacerilor externe au creat birouri dedicate exclusiv spațiului cibernetic și au numit „diplomați cibernetic” pentru a răspunde politizării tot mai mari a spațiului cibernetic și dinamicii tehnogeopoliticii mai ample. Această mișcare a concentrat mai multe activități internaționale de politică cibernetică în cadrul ministerelor afacerilor externe a statelor, ridicând problema în ierarhiile guvernamentale și crescând nivelul activității internaționale în spațiul cibernetic. Într-o lume în care mai multe țări dobândesc capacități cibernetică ofensive, diplomația cibernetică este necesară pentru a preveni escaladarea sau atribuirea greșită a atacurilor cibernetică prin menținerea unui dialog constant între state [13].

Utilizarea instrumentelor digitale pentru a promova agende diplomatice mai largi și aplicarea tehnicilor și a mentalităților diplomatice pentru a analiza și gestiona problemele apărute în spațiul cibernetic sunt activități distincte, deși conexe. Evoluția internetului și noile tehnologii au generat o serie de probleme precum războiul cibernetic, securitatea cibernetică și guvernarea Internetului. Diplomația se dovedește a fi un instrument crucial pentru rezolvarea acestor probleme [2].

Astfel, în scopul elaborării prezentei cercetări cu referire la abordările conceptual-teoretice ale fenomenului „diplomația cibernetică” s-a apelat la utilizarea unui set de metode general-specifice de cercetare, precum: metoda analizei și deducției, metoda fenomenologică, metoda istorică și metoda web grafică. Ținând cont de faptul că în literatura științifică din Republica Moldova încă nu există cercetări complexe cu referire la abordările conceptual-teoretice ale fenomenului „diplomația cibernetică” s-a recurs la utilizarea *metodei webo-grafice*, care ne-a oferit posibilitatea să examinăm subiectul suspus cercetării la nivel teoretic și practic din principalele surse publicate pe siturile de internet, făcând posibilă o mai bună înțelegere a problemei

cercetate. Examinarea problemelor fundamentale cu referire la la abordările conceptual-teoretice ale fenomenului „diplomației cibernetică” a fost posibilă datorită utilizării *metodei fenomenologice*, care a făcut posibilă analiza subiectului supus cercetării. *Metoda analizei și deducției* a permis examinarea la abordările conceptual-teoretice ale fenomenului „diplomației cibernetică”. Atacurile cibernetică din anul 2007 asupra rețelelor de calculatoare estoniene a condiționat apariția unei noi forme a diplomației, și anume „diplomația cibernetică”. Condițiile apariției „diplomației cibernetică” au fost posibile datorită utilizării *metodei istorice*.

Aspecte conceptual-teoretice ale fenomenului „diplomația cibernetică”

Secolul al XXI-lea este caracterizat prin apariția unei noi forme de diplomație, cunoscută în literatura de specialitate ca „diplomația cibernetică”. Așadar, apariția conceptului de „diplomație cibernetică” poate fi considerat unul recent. La baza apariției acestui concept se află atacul cibernetic din anul 2007 asupra Estoniei. Fiind unul dintre cele mai conectate state din Europa, Estonia a fost afectată de atacul cibernetic, însoțit de multiple spargerii a rețelelor de calculatoare de către hackerii care au paralizat numeroase site-uri guvernamentale și corporative. Escaladarea acestor atacuri a evidențiat necesitatea guvernelor de a formula strategii cibernetică naționale. Acest lucru a pornit din conștientizarea că spațiul cibernetic, ca și lumea fizică, are dimensiuni militare și strategice și necesită o cooperare interstatală în scopul învingerii adversarilor cibernetică.

Deși în ultimul timp au apărut o serie de studii cu referire la conceptul de „diplomație cibernetică” și acțiunile diplomatice asociate acesteia, până în prezent nu avem un concept clar, bine definit. Nu există un studiu în care să fie făcută o analiză complexă cu referire la specificul „diplomației ci-

bernetice”. Până în prezent nu avem studii cu referire la soluționarea unor situații, prin care statele au recurs la utilizarea „diplomației cibernetice”. De asemenea, suntem la o etapă incipientă a cercetărilor, când experții înaintează primele teze cu referire la distincția dintre conceptul de „diplomație” clasică și „diplomație digitală”, „e-diplomație” și, inclusiv, „diplomația cibernetică”.

Pentru o mai bună comprehensiune a fenomenului de „diplomație cibernetică”, apare necesitatea de a face o succintă prezentare a semnificației termenului de „diplomație” în accepțiunea sa clasică. Astfel, termenul de „diplomație” este folosit în mai multe sensuri, însă semnificațiile înaintate sunt unanim acceptate de către specialiști. În literatura de specialitate, cât și în practica relațiilor internaționale, termenul poate fi folosit pentru desemnarea politicii externe, adică poziția internațională a unui stat în acest caz noțiunea de diplomație este sinonimă cu cea de politică externă), fie în sens generic, (diplomație franceză, diplomație românească), fie într-un sens care este dat de un anumit element specific (cu privire la o regiune geografică-diplomația Orientului Mijlociu, ori epocă- diplomația modernă). Un alt sens atribuit termenului „diplomație” este cel la care se recurge la denumirea funcției exercitate de un diplomat.

Termenul de „diplomație” își are etimonul în grecescul *diploz* (*dublez*) fiind preluat și utilizat în vocabularul politic și diplomatic modern [9, p.290], având semnificațiile:

a) o categorie de activitate politico-juridică al cărei obiect îl constituie desfășurarea relațiilor pe care un stat le are cu alte state, sau în cadrul unor organizații internaționale. Stabilirea și menținerea relațiilor dintre state au impus apariția unor activități, desfășurate de organele care reprezintă statul în relațiile internaționale, activitatea ce poartă denumirea de diplomație.

b) ca activitate, privind relațiile dintre state se

realizează prin folosirea unor mijloace proprii, cum ar fi:

- reprezentarea permanentă a statelor;
- tratativele;
- corespondența diplomatică;
- participarea la conferințele internaționale;
- participarea la activitatea organizațiilor internaționale.

Astfel, conceptul de diplomație este echivalent cu cel de dialog.

c) o categorie dialectică, dinamică. Esența diplomației fiind flexibilitatea, căutarea de soluții reciproc acceptate [ibidem. p. 291].

În accepțiunea sa generală, „diplomația” reprezintă calea de menținere a tuturor relațiilor pașnice, de cooperare și de înțelegere între toate statele, cu respectarea personalității fiecăruia.

Dezbaterile asupra diplomației în era digitală sunt inundate de termeni precum „e-diplomație”, „diplomație cibernetică” sau „diplomație digitală.” Acest lucru ascunde o confuzie considerabilă cu privire la relația dintre diplomație și lumea digitală, inclusiv duce la confuzia a două activități foarte distincte. Pentru a evita această confuzie, este important să aducem o claritate în utilizarea acestor termeni. Apelând la explicațiile aduse de către G-S Bouedy, termenii de „diplomație digitală” și „diplomație cibernetică” au semnificație diferită. Astfel, Bouedy precizează că termenul „diplomație digitală” este folosit pentru a se referi la utilizarea instrumentelor și tehnicilor digitale în context diplomatic, în timp ce termenul „diplomație cibernetică” se referă la utilizarea instrumentelor diplomatice și a mentalității diplomatice pentru a rezolva problemele din spațiul cibernetic. Conform acestor definiții, diplomația digitală și diplomația cibernetică pot fi realizate de actori statali și nestatali, inclusiv întreprinderi și ONG-uri. Termenul „e-diplomație” este mai puțin comun și cuprinde aceste două forme de diplomație virtuală. Diplomația digitală este în

esență un instrument. Guvernele și actorii nestatali au obiective pe care doresc să le asigure în timp ce dezvoltă o strategie diplomatică pentru a le atinge. Această strategie va include o gamă largă de instrumente și tehnici, inclusiv instrumente digitale. Aceste instrumente pot îmbunătăți analiza, implicarea cu părțile interesate cheie și pot influența dezbaterile de politică generală. Ei pot sprijini și practica diplomației în cadrul consulatelor. Ele nu se limitează la rețelele de socializare – care au o oarecare valoare, cu condiția să fie utilizate strategic –, ci includ analize web, big data, platforme digitale pentru generarea de scenarii sau chiar simularea conflictelor și gamification (utilizarea jocurilor pentru educație și modelarea politicilor). Provocările cheie pentru diplomația digitală includ dezvoltarea de instrumente digitale adecvate pentru urmărirea strategiilor diplomatice (mai degrabă decât să depindă de produse comerciale disponibile), crearea de spații eficiente în care actorii statali și nestatali se pot reuni pentru a modela dezbaterile geopolitice cheie și evoluția a diplomației în sine pentru a integra viitoarea generație de lideri digitali nativi din punct de vedere digital [2].

Așadar, diplomația digitală, sau diplomația electronică, constă în utilizarea noilor tehnologii de comunicare și informare în vederea atingerii obiectivelor de politică externă. În prezent nu există o definiție unică a diplomației digitale. Unii cercetători au definit-o ca fiind componenta electronică a diplomației publice; alții susțin că diplomația digitală este fundamentată pe utilizarea internetului pentru atingerea obiectivelor politice sau pentru rezolvarea problemelor de politică externă [7]. W.T. Assanvo definește „e-diplomația” ca fiind o diplomație care derivă din asocierea TIC și a altor instrumente electronice pentru desfășurarea activităților diplomatice. Elementul substanțial al acestei definiții constă în faptul că tehnologiile digitale se prezintă ca un instrument funcțional

pentru interesele statului în relațiile diplomatice. Aceasta este o problemă emergentă, cu profiluri de aplicații în principal, care nu urmează o dezvoltare uniformă la nivel internațional, deoarece abordarea națiunilor individuale este diferită în ceea ce privește noile tehnologii. Zona de cercetare este complet nouă și puțin studiată. De fapt, există puține studii privind implementarea și diseminarea diplomației digitale și impactul acesteia asupra politicilor internaționale. Subiectul cu referire la diplomația digitală este unul predominant în literatura de specialitate americană [4]. Conceptul „diplomație digitală” sau „e-diplomația” („e” este abrevierea cuvântului „electronic” ca descriere a comercializării timpurii a internetului) are particularitatea de a defini domeniile de acțiune ale ministerelor afacerilor externe ca „provocări digitale internaționale” și de a extinde întreaga diplomație tradițională prin utilizarea inovațiilor introduse de TIC, iar mijloacele digitale nu sunt considerate pur și simplu instrumente de transfer de informații, ci și contribuitori la transformarea activităților diplomatice. E-Diplomația merge pe linia dintre continuitate și schimbare în era digitală [11].

Cu toate acestea, spațiul cibernetic nu oferă doar instrumente digitale pentru urmărirea mai eficientă a strategiilor diplomatice. De asemenea, generează o serie de probleme de guvernare care pot beneficia de tehnicile și mentalitatea diplomatului. De exemplu, problema guvernantei Internetului și rolul ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) a stârnit o dezbateră stimulantă între guverne, întreprinderi și ONG-uri. Tipurile de coaliții eterogene, pe mai multe niveluri care au apărut seamănă cu cele din centrul altor probleme globale, cum ar fi schimbările climatice. Abilitățile și mentalitatea necesare pentru a construi și menține astfel de coaliții sunt în esență diplomatice. Același lucru este valabil și pentru securitatea cibernetică. În timp ce majoritatea întreprinderilor se bazează

în continuare pe apărarea tehnică și perimetrală, dezvoltarea unor strategii diplomatice mai largi, orientate spre viitor, poate consolida securitatea cibernetică [2].

Actualmente, diplomația se confruntă cu o multitudine de provocări: problemele de imigrare/emigrare care reprezintă „provocări diplomatice majore la nivel internațional”, pandemia globală de COVID-19, interdependența economiilor statelor, atacurile cibernetice, accesul la Internet și utilizarea tehnologiilor emergente - toate aceste provocări se află pe agendele politice ale tuturor țărilor, fie că sunt puteri cibernetice (de exemplu, Statele Unite ale Americii, China, Rusia, Franța, Israel, Regatul Unit) sau pur și simplu consumatori activi ai tehnologiilor activate pe internet.

O analiză privind distincția dintre diplomația „obișnuită/standard” și diplomația cibernetică este realizată de către I. Stadnik. Cea mai simplă diferențiere ce se face în cadrul controverselor pe această temă, conform tezelor înaintate de către Stadnik rezidă în faptul că dimensiunea cibernetică este principalul motiv pentru diplomație. Diplomația cibernetică încorporează utilizarea instrumentelor și a mentalităților diplomatice pentru a rezolva problemele care decurg din utilizarea internațională a spațiului cibernetic. De asemenea, Stadnik consideră că „diplomația cibernetică” oferă instrumente digitale/cibernetice pentru a facilita o implementare mai eficientă a strategiilor diplomatice, generând, în același timp, o întreagă gamă de măsuri conduse de guvern care pot beneficia de tehnicile și mentalitatea standard și bine înțelese ale diplomatului. Utilizarea instrumentelor cibernetice pentru a promova agende diplomatice mai largi, precum și utilizarea tehnicilor diplomatice și a modurilor mentale pentru a analiza și gestiona problemele din spațiul cibernetic, sunt activități separate, dar interdependente. Un termen înrudit, dar diferit, este diplomația digitală, care este definită ca „utilizarea site-urilor de rețele sociale

pentru a stimula dialogul cu publicul online” . De asemenea, este făcută distincția dintre diplomația cibernetică și cea digitală, explicând că diplomația digitală se referă la utilizarea instrumentelor și tehnicilor digitale pentru a face diplomație, în timp ce diplomația cibernetică se referă la utilizarea instrumentelor diplomatice și a mentalității diplomatice pentru a rezolva problemele apărute din spațiul cibernetic [12].

Repere importante cu referire la noutatea noțiunii de „diplomație cibernetică” sunt înaintate de către M. Papathanasaki, G. Dimitriou, L. Maglaras, I. Vasileiou și H. Janicke. Cercetătorii se referă la relațiile, sau mai exact la specificul mediului digital și spațiul fizic. Pe măsură ce atacurile cibernetice continuă să crească, iar armele cibernetice devin mecanisme a războiului modern, toate aceste evenimente contribuie la crearea de noi căi pentru realizarea diplomației cibernetică [12].

De exemplu, conflictul ruso-ucrainean, care implică atât actori statali, cât și nestatali care participă ca împuțerniciți în acest război hibrid, a făcut ca instrumentele diplomatice existente să fie ineficiente și a provocat necesitatea unui nou cadru de diplomație cibernetică care poate fi eficient în prevenirea viitoarelor crize geopolitice cibernetice (EU-Cyber Direct, 2022). Unele dintre problemele cheie ale războiului cibernetic hibrid modern pe care un cadru de diplomație cibernetică trebuie să le abordeze includ operațiunile informaționale, atacurile cibernetice, manipularea politică, implicarea actorilor nestatali implicați, printre altele. Nu pare să existe un termen agreabil pentru a defini instrumentele și procesele diplomatice pentru spațiul cibernetic, în ciuda nevoii tot mai mari în statele naționale de a extinde diplomația în spațiul cibernetic.

Analize cu referire la semnificația termenilor de diplomație digitală și diplomație cibernetică sunt efectuate de către DIPO, o organizație nonprofit

elvețiană-malteză care se concentrează pe dezvoltarea capacităților în domeniul politicii digitale și al guvernării Internetului. Potrivit experților din cadrul acestei organizații, termenii „diplomație cibernetică” și „diplomație digitală” sunt adesea interconectați. Diplomația cibernetică este asociată cu eforturile diplomatice de a aborda problemele cibernetică, provocările de securitate, în timp ce diplomația digitală este utilizată pentru a defini adoptarea de noi instrumente în practica diplomatică, cum ar fi rețelele sociale, site-urile web și platformele de întâlnire online, precum și implementarea politicii externe digitale, inclusiv problemele recente de pe agenda diplomatică. În plus, Departamentul de Stat folosește termenii „diplomație digitală” și „politică digitală” pentru a se referi la „comportamentul responsabil al statului în spațiul cibernetic și politicile avansate care protejează integritatea și securitatea infrastructurii Internetului” (state.gov). În timp ce Comisia Europeană folosește pe larg termenul „agendă digitală” în documentația sa esențială legată de internet, Consiliul Uniunii Europene articulează în mod clar „diplomația cibernetică” în lucrările sale, „Concluziile Consiliului privind diplomația cibernetică” [1].

Acțiunea diplomatică în relațiile internaționale a devenit o prioritate din cauza securității statelor. Este clar că această securitate este profund împletită cu spațiul cibernetic și cu nevoia de a proteja infrastructurile critice și populația mai largă de impactul atacurilor cibernetică ale statelor naționale. Acest lucru ridică întrebarea cu privire la amploarea și întinderea diplomației cibernetică, care este considerată un instrument esențial în relațiile internaționale, și influența sa în reunirea actorilor diferiți și diverși [14].

Diplomația cibernetică, conform poziției lui D. Khabbaz, reprezintă „diplomația care asigură interesele naționale în ceea ce privește spațiul cibernetic”. Khabbaz consideră că diplomația ciberne-

tică este răspunsul natural al statelor la creșterea relevanței globale a spațiului cibernetic. Prin diplomația cibernetică, statele colaborează în scopul contracarării unor infracțiuni cum ar fi criminalitatea și terorismul informațional [6] prezent în din spațiul cibernetic. Aceeași poziție este susținută și de către M.R. Iswardhana pentru care „diplomația cibernetică” este o formă a diplomației în domeniul cibernetic prin îndeplinirea unor funcții diplomatice în scopul asigurării intereselor statului. Acest tip de diplomație poate fi înțeles ca un efort prin referire la agenda de politică externă pentru a facilita comunicarea, a negocia acorduri, a aduna informații din alte țări pentru a evita fricțiunile în spațiul cibernetic. „Diplomația cibernetică” în opinia lui M.R. Iswardhana implică implementarea diplomației în soluționarea conflictelor, semnarea unor acorduri și politici legate de lumea cibernetică. „Diplomația cibernetică” devine un mijloc de utilizare a resurselor și funcțiilor diplomatice pentru a asigura interesele naționale care vizează spațiul cibernetic [5], sau, după cum afirmă unii specialiști ca K. Renaud, A. Attatfa și T. Craig, „diplomația cibernetică” poate fi definită ca „utilizarea instrumentelor și a mentalității diplomatice pentru a rezolva problemele apărute din spațiul cibernetic [12].

„Diplomația cibernetică”, conform tezelor înaintate de către D. Dancă, reprezintă un set de practici diplomatice care se ocupă de guvernarea larg definită a spațiului cibernetic și este o nouă dimensiune în relațiile internaționale. Ministerele Afacerilor Externe sunt de obicei principalii actori responsabili în urmărirea unei agende „diplomatice cibernetică” în strânsă cooperare cu alte părți ale guvernului și, în unele cazuri, sub îndrumarea unui coordonator sau ambasador care servește ca diplomat șef cibernetic. „Diplomația cibernetică” este principala cale pentru păstrarea și apărarea naturii deschise, libere, sigure și pașnice a spațiului ciber-

netic. De cele mai multe ori, acest obiectiv este urmărit prin dialog internațional și cooperare cu țările și organizațiile partenere

Cu toate acestea, protejarea unei ordini internaționale bazate pe reguli înseamnă că uneori este necesar să se impună consecințe actorilor statali și nestatali care încalcă dreptul internațional existent sau încalcă normele de comportament responsabil convenite.

Puterea UE rezultă din angajamentul său clar față de niveluri adecvate de securitate cibernetică ca o condiție prealabilă pentru creșterea economică și socială, în conformitate cu Obiectivele de dezvoltare durabilă. Legitimitatea UE provine din aderarea sa la cele mai înalte standarde la nivel național, precum și din implicarea cu o gamă largă de actori, inclusiv guverne, întreprinderi și cetățeni din întreaga lume. În cele din urmă, obiectivul cheie al diplomației cibernetică a UE este de a oferi un mediu digital sigur și de încredere, în care cetățenii sunt liberi să-și urmărească ambițiile. Accesul și utilizarea unui spațiu cibernetic deschis și securizat permite creșterea economică și inovația, accelerează progresul și stimulează dezvoltarea politică, socială și economică la nivel global. „Diplomația cibernetică” a UE se axează pe luarea măsurilor de protecție cu referire la impactul unor infracțiuni din spațiul cibernetic asupra guvernelor, sectorului privat, a organizațiilor societății civile și utilizatorilor finali [3].

Un exemplu recent de „diplomație cibernetică” îl reprezintă pregătirile Statelor Unite pentru lansarea tehnologiei 5G. Înainte de lansarea sa, Statele Unite au fost angajate în cooperare cu alte state – în primul rând cu țările europene, dar și prin Conferința Mondială a Radiocomunicațiilor din Egipt. În plus, în „Strategia națională de securitate 5G”, lansată în martie 2020, Statele Unite au cerut adoptarea „principiilor de securitate 5G” prezentate în „Propunerile de la Praga” ale Conferinței de securitate 5G de la Praga din 2019.

Strategia a avansat un plan de coordonare cu state străine și actori privați pentru a proteja concurența și transparența 5G. În cele din urmă, Congresul a adoptat și Actul „*Secure 5G and Beyond*” în martie 2020, care, printre altele, impune președintelui să se angajeze în diplomația cibernetică. Diplomația cibernetică a intrat în centrul atenției și în timpul tensiunilor dintre China și Statele Unite în 2015, după ce Statele Unite au acuzat hackerii chinezi de atacuri cibernetică și de furt de date de la Oficiul de Management al Personalului din SUA. În rezolvarea problemei, cele două state s-au angajat în „diplomația cibernetică”. Ei au fost de acord că niciunul nu va „conduce sau susține cu bună știință furtul de proprietate intelectuală, inclusiv secretele comerciale sau alte afaceri confidențiale, pentru un avantaj comercial”. Părțile au convenit, de asemenea, să „colaboreze și cu alte națiuni, pentru a promova reguli internaționale pentru o conduită adecvată în spațiul cibernetic”. Prin natura sa, spațiul cibernetic este descentralizat și în mare parte neguvernata. A. Barinha și Th. Renard l-au comparat cu „mările libere, spațiul aerian și spațiul cosmic”. Diplomația este esențială pentru utilizarea spațiului cibernetic. Acțiunile din spațiul cibernetic, inclusiv atacurile cibernetică, sunt adesea transnaționale și, prin urmare, pot impune un răspuns transnațional.

Spațiul cibernetic oferă încă un loc pentru interconectarea globală. Diplomația cibernetică se poate intersecta cu diplomația altor subiecte și are implicații pentru alte probleme de importanță globală, cum ar fi drepturile internaționale ale omului, sănătatea publică și schimbările climatice. Eforturi internaționale de diplomație cibernetică Acordurile cibernetică internaționale au fost rare, iar multe acorduri cibernetică au fost bilaterale sau regionale. Cu toate acestea, rezoluțiile, acordurile și chiar controversele cibernetică pot fi dovezi ale statelor care se angajează în practica diplomației cibernetică. În

2004, Adunarea Generală a ONU a înființat „Grupul ONU de experți guvernamentali pentru dezvoltarea în domeniul informației și telecomunicațiilor în contextul securității internaționale” [6].

Concluzii

În contextul actual, când suntem prezenți la o multitudine de amenințări la adresa securității statelor, inclusiv și la adresa securității spațiului cibernetic, apare necesitatea de a apela la utilizarea „diplomației cibernetică”. Deși există o multitudine de dificultăți în reglementarea problemelor prezente în spațiul cibernetic, statele recurg la utilizarea „diplomației cibernetică”.

Deși în literatura de specialitate, atât cea din țară, cât și în cea de peste hotare se fac primele încercări de a înainta o definiție clară conceptului de „diplomație cibernetică”, definiția contemporană delimitează conceptul ca proces de desfășurare a negocierilor între reprezentanții statelor. Pentru a răspunde „atacurilor cibernetică transnaționale”, statele trebuie să coopereze în „partajarea de informații, colectarea de dovezi și urmărirea penală” a autorilor atacurilor. Într-adevăr, niciun stat nu se poate proteja singur împotriva amenințărilor cibernetică. Astfel, „diplomația cibernetică” este esențială pentru a răspunde eficient la nivel internațional la amenințările cibernetică, statele trebuie, de asemenea, să se angajeze în diplomație pentru a dezvolta normele care guvernează colaborările internaționale. Pe măsură ce utilizarea și relevanța spațiului cibernetic continuă să crească, statele se confruntă cu o lipsă de standarde stabilite care să guverneze interacțiunile și răspunsurile în spațiul cibernetic la evenimentele legate de cibernetică. Este esențial ca țările să realizeze că economiile lor, concurența globală și securitatea spațiului cibernetic se bazează pe un spațiu cibernetic funcțional și sigur.

Referințe bibliografice

1. BELL, N., MBAZIIRA, A. *Cyber Diplomacy Cooperation Framework: Establishing a Diplomatic System of Cooperation in the Cyber Space*. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ipsonet.org/wp-content/uploads/2022/11/Cyber-Diplomacy-Cooperation-Framework.pdf
2. BOUEDY, G.-S. *La cyberdiplomatie ou diplomatie numerique?* – Partie 1. - https://ciberobs.com/2020/08/04/la-cyberdiplomatie-ou-diplomatie-numerique-partie-1/
3. DANCĂ, D. *Cyber Diplomacy – A New Component of Foreign Policy*. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://jolas.ro/wp-content/uploads/2015/03/jolas3a7.pdf
4. D’AVANZO, W. Digital diplomacy: la rivoluzione digitale e la politica internazionale. In: *Rivista elettronica di Diritto, Economia, Management*, 2019, no. 3, p. 15-23. - https://www.researchgate.net/publication/342698238_Digital_diplomacy_la_rivoluzione_digitale_e_la_politica_internazionale_in_Rivista_elettronica_di_diritto_economia_manage ment_3_2019/link/5f01863292851c52d619b81f/download
5. ISWARDHANA, M. R. *Cyber Diplomacy And Protection Measures Against Threats Of Information Communication Technology In Indonesia*. - https://journal.umy.ac.id/index.php/jiwp/article/download/12242/pdf (Accesat - 12.11.2024)
6. KHABBAZ, D. *Cyber Diplomacy: Benefits, Developments, and Challenges*. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://static1.squarespace.com/static/58011083197aea95712e1bf4/t/5ed5230bb568f07c9647c189/1591026443959/Cyber+Diplomacy+Benefits%2C+Developments%2C+and+Challenges.pdf
7. LUNGU, T., CEBOTARI, Sv. *Diplomația digitală. Unele considerațiuni*. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/26.%20p.%20195-200%20%28%20%99tiin%20%9Be%20politice%29_0.pdf

8. PAPATHANASAKI, M., DMITRIOU, G., MAGLARAS, L., VASILEIOU, I., JANICKEH. *From Cyber Terrorism to Cyber Peacekeeping: Are we there yet?* - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/<https://arxiv.org/pdf/2010.07041.pdf>)

9. POPESCU, D., NĂSTASE, A. *Drept internațional public*. Ediție revăzută și adăugată, București, 1997. 496 p.

10. *Positioning Diplomacy within a Strategic Response to the Cyber Conflict Threat*. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://strathprints.strath.ac.uk/77886/1/Renaud_etal_STAS_2021_Positioning_diplomacy_within_a_strategic_respo

11. RASHICA, V. The benefits and risks of digital diplomacy. In: *South East European University SEEU Review*, vol.13, Issue 1, DOI: 10.2478/seeur-2018-0008.

12. RENAUD, K., ATTATFA, A., CRAIG, T. *Positioning Diplomacy within a Strategic Response to the Cyber Conflict Threat*. - https://www.researchgate.net/publication/361980628_Positioning_Diplomacy_Within_a_Strategic_Response_to_the_Cyber_Conflict_Threat (Accesat - 20.10.2024)

13. STADNIK, I. *Cybersecurity Diplomacy: Business and Tech Replacing the States?* - https://www.researchgate.net/publication/327605493_Cybersecurity_Diplomacy_Business_and_Tech_Replacing_the_States (Accesat - 20.11.2024)

14. *The Emergence of Cyber Diplomacy in an Increasingly Post-Liberal Cyberspace*. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://www.thomasrenard.eu/uploads/6/3/5/8/6358199/cfr_-_the_emergence_of_cyber_diplomacy.pdf

PERSPECTIVELE POLITICE ȘI ECONOMICE ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN CADRUL POLITICII DE EXTINDERE A UNIUNII EUROPENE

Ludmila OLEINIC

Doctor în politologie, conferențiar universitar, Universitatea Americană din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: oleynyckliuda2@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-5884-9563>

Prezentul articol științific reprezintă o reflectare a procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană din perspectiva politică și economică. Consiliul European a acordat Republicii Moldova perspectivă europeană și statutul de candidat în iunie 2022, în condițiile în care se parcurg nouă pași identificați în avizul Comisiei privind cererea de aderare. După prezentarea îndeplinirii condițiilor, la 14 decembrie 2023, Consiliul European a decis deschiderea negocierilor de aderare cu Moldova. În acest sens, merită menționat că războiul din Ucraina are efecte grave asupra Moldovei. În pofida acestei provocări, Moldova este ferm angajată să-și atingă obiectivele clare de reformă – în special în ceea ce privește reforma justiției, reforma administrației publice și modernizarea economiei – în beneficiul populației țării. Deschiderea oficială a negocierilor de aderare a Moldovei la UE a avut loc pe 25 iunie 2024, la Luxemburg, cu desfășurarea primei conferințe interguvernamentale Republica Moldova - UE.

Cuvinte-cheie: reforme, proces de aderare, cadru de negociere, aproximare normativă, Uniunea Europeană, Republica Moldova, statut de țară-candidat, acquis UE.

POLITICAL AND ECONOMIC PERSPECTIVES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA WITHIN THE FRAMEWORK OF THE EUROPEAN UNION'S ENLARGEMENT POLICY

This scientific research represents a reflection of accession process of the Republic of Moldova to the EU from political and economic point of view. The European Council granted European perspective and candidate status to Moldova in June 2022, on the understanding that nine steps identified in the Commission's opinion on the membership application, are taken. After presenting the fulfillment of conditions, on December 14, 2023, the European Council decided to open accession negotiations with Moldova. In this regard is worth to be mentioned that the war in Ukraine is having serious effects on Moldova. Despite this challenge, Moldovan is strongly committed to delivering on its clear reform goals – notably as regards judicial reform, public administration reform and the modernization of the economy – to benefit the people of Moldova. The official opening of accession negotiations of Moldova to the EU took place on June 25, 2024, in Luxembourg, with the holding of the first intergovernmental conference between the Republic of Moldova and the European Union.

Keywords: reforms, accession process, negotiation framework, normative approximation, EU membership, candidate status, EU acquis.

PERSPECTIVES POLITIQUES ET ÉCONOMIQUES DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA DANS LE CADRE DE LA POLITIQUE D'ÉLARGISSEMENT DE L'UNION EUROPÉENNE

Cet article scientifique reflète le processus d'adhésion de la République de Moldova à l'Union Européenne d'un point de vue politique et économique. Le Conseil Européen a accordé à la République de Moldova une perspective européenne et le statut de candidat en juin 2022, étant donné que neuf étapes identifiées dans l'avis de la Commission sur la demande d'adhésion sont en cours. Après avoir rempli les conditions, le 14 décembre 2023, le Conseil européen a décidé d'ouvrir les négociations d'adhésion avec la Moldova. À cet égard, il convient de mentionner que la guerre en Ukraine a de graves effets sur la Moldova. Malgré ce défi, la Moldova est fermement résolue à atteindre ses objectifs clairs en matière de réforme – en particulier en termes de réforme de la justice, de réforme de l'administration publique et de modernisation de l'économie – dans l'intérêt de la population du pays. L'ouverture officielle des négociations d'adhésion de la Moldova à l'UE a eu lieu le 25 juin 2024, à Luxembourg, avec la première Conférence intergouvernementale Moldova - Union Européenne.

Mots-clés: réformes, processus d'adhésion, cadre de négociation, rapprochement réglementaire, Union Européenne, République de Moldova, statut de candidat, acquis de l'UE.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПЕРСПЕКТИВЫ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В РАМКАХ ПОЛИТИКИ РАСШИРЕНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Данная научная статья представляет собой отражение процесса вступления Республики Молдова в Европейский Союз с политической и экономической точки зрения. Европейский совет предоставил Молдове европейскую перспективу и статус кандидата в июне 2022 года при условии что будут предприняты девять шагов, определенных в заключении Комиссии по заявке на членство. Доказав выполнение упомянутых условий, 14 декабря 2023 года Европейский Совет принял решение начать переговоры о вступлении Молдовы. В этой связи, следует отметить, что война в Украине оказывает серьезное воздействие на Молдову. Несмотря на эту проблему, наша страна твердо привержена достижению своих четких целей реформ – особенно в отношении судебной системы, реформы государственного управления и модернизации экономики – на благо народа Молдовы. Официальное открытие переговоров о вступлении Молдовы в ЕС состоялось 25 июня 2024 года в Люксембурге проведением первой межправительственной конференции Республика Молдова – ЕС.

Ключевые слова: реформы, процесс присоединения, рамки переговоров, сближение нормативных актов, Европейский Союз, Республика Молдова, статус страны-кандидата, законодательство ЕС.

Introduction

In the past years, the Republic of Moldova has taken a decisive step towards reforms, with a clear mandate from its citizens. Following the 2020 presidential and 2021 parliamentary elections, there is a clear alignment of the presidential, executive and legislative powers on a pro-reform, anti-corruption European path for the first time since independence. As a consequence, following the application of the Republic of Moldova for EU membership in March 2022, the Commission identified nine steps for Mol-

dova to proceed on its accession process in its opinion on the membership application. These steps relate to the EU's values and standards, in particular democracy and the rule of law, including justice reform and public administration reform, as well as fundamental rights. In June 2022, the European Council granted candidate status to Moldova and invited the Commission to report on the implementation of the nine steps. To complement the first opinion, in February 2023, the Commission presented the new vision on the country's alignment with the EU acquis.

Since the start of Russia's war against Ukraine, Moldova has been tackling unprecedented challenges, including large numbers of refugees, inflation, threats to its energy supplies, violations of its airspace, and many hybrid actions such as foreign interference and information and manipulations and cyberattacks. In addressing these challenges, Moldova has shown its resilience and commitment to progress its EU agenda while taking measures to mitigate the impact of war in neighbour Ukraine. Moldova continues to implement the EU-Moldova Association Agreement, including its Deep and Comprehensive Free Trade Area. Over the past year, Moldova has also taken decisive action on the nine steps. The executive and legislative branches of power have worked together on the country's reform agenda with the support of the Moldovan people. The granting of candidate status for EU membership in June 2022 has accelerated reform efforts.

Moldova has welcomed the highest number of displaced persons fleeing war in Ukraine per capita in Europe. By doing so, the country has demonstrated once more that it is a reliable partner. In June 2023, Moldova hosted the European Political Community, underlining its readiness to stand together with its European Union partners to address the current challenges.

The EU remains fully committed to support a comprehensive, peaceful and sustainable settlement of the Transnistrian conflict. This should be based on the sovereignty and territorial integrity of Moldova in its internationally recognised borders, with a special status for the Transnistrian region. The DCFTA applies to the entire territory of Moldova.

Despite this challenge, the Moldovan government is strongly committed to delivering on its clear reform goals – notably as regards judicial reform, public administration reform and the modernization of the economy – to benefit the people of Moldova. Recent Eurobarometer survey results show increa-

sed support for EU integration and that the EU is the most trusted foreign organization.

Political criteria

Moldova has continued reform efforts to strengthen democracy and the rule of law despite multiple challenges linked to war in Ukraine. Good progress was made on electoral legislation over the last period in addressing and implementing the remaining recommendations made by the Organisation for Security and Cooperation in Europe's Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) and the Venice Commission, in their opinions issued in December 2021 and October 2022. The electoral legislation has been comprehensively amended to address inconsistencies, and a new Electoral Code was adopted in December 2022 [1]. Further amendments to the Electoral Code were adopted in October 2023, which provided for the possibility to ban from running for elected office members of political parties that have been declared unconstitutional by the Constitutional Court. These amendments still need to be consulted with the Venice Commission, to ensure alignment with European standards.

In addition, the authorities need to implement the electoral legislation by strengthening the Central Election Commission with sufficient authority, resources and technical expertise to carry out its work effectively. Moldova needs to ensure the transparency of political party funding and the accountability of campaign finance. To further reduce the risk of malign interference, the country needs to regulate the involvement of third parties in election campaigns, in line with the Group of States against Corruption (GRECO) and ODIHR recommendations.

In all this period, Parliament played a major role in the EU accession process, supporting the government's reform efforts. Distrust and an occasional lack of transparency resulted in a low engagement of the opposition in the law-making process.

Further efforts should be made to improve transparency by planning oversight activities and public hearings, publishing the parliamentary calendar sufficiently early, and increasing the level of accountability of parliamentarians. The process of amending Parliament's Rules of Procedures should be accelerated and ensure a broader involvement of civil society. A strong parliamentary majority supported the reforms initiated by President Maia Sandu and the government. A government reshuffle took place in February 2023, and the new government has remained focused on Moldova's reform agenda. The government worked actively on the EU reform agenda and on dealing with the consequences of war in Ukraine. It took steps to improve the transparency of decision-making and democratic accountability mechanisms. It also ensured a good level of coordination and policy planning. Decisive efforts are needed to ensure that adopted legislation is implemented effectively, and all parts of regulatory policy are applied at all levels of government [2, p.3].

An enabling environment exists for civil society organisations (CSOs), with legal and financial frameworks in place. The legislative framework is in line with international standards. Moldova has involved civil society in decision-making. Further efforts should focus on adopting the national strategy on civil society development and improving the quality of public consultation processes to improve transparency and get CSO more involved in policy dialogue, especially in parliamentary debates and at local level.

Moldova has some level of preparation in the area of public administration reform, and some progress has been made. In particular, the new public administration reform strategy for 2023-2030 was adopted in March 2023, and its implementation programme for 2023-2026 was adopted in June 2023. Due to a complex salary grid and the many different job classifications, civil servants' pay varies and

is inconsistent across the administration. Moldova started addressing this issue by adopting a new law on salaries. Moldova needs to continue increasing its capacity to implement the reforms and provide good quality public services at all levels.

Moldova has some level of preparation in the area of the judiciary. The country made good progress in the reform of the justice sector. Candidates for the Superior Council of Magistracy (SCM) and the Superior Council of Prosecutors (SCP) had to undergo a prevetting based on the corresponding law adopted in line with Venice Commission recommendations. Parliament also adopted a law on Supreme Court of Justice (SCJ) reform and the vetting of its candidates and of its sitting judges has started, in line with Venice Commission recommendations. On 31 July 2023, Parliament adopted a law on the further vetting of judges and prosecutors in high level positions, which was consulted with the European Commission and broadly aligned with Venice Commission recommendations. However, the President then returned the law to Parliament with additional changes, which Parliament adopted on 22 August 2023. The additional revisions were sent to the Venice Commission for review.

The length of proceedings, low clearance rates and the large backlog of cases negatively affect the judicial system's efficiency. There was no significant progress in the prosecution of high-profile corruption cases and long-standing criminal cases. One verdict was passed on two fugitive oligarchs. Due to the lack of a quorum in the SCM, no new judges have been appointed in the past more than 3 years. However, following the appointments of three non-judge members and four judge members to the SCM in March and April 2023 respectively, the SCM restored its quorum and made new appointments across the judiciary, including to new ranks. The new judicial map, which should reform the court system, needs to be finalised.

Moldova has some level of preparation in the fight against corruption. Some progress has been made and needs to be sustained to remove the many remaining blockages that hinder the reform processes. The legislation was amended by the Parliament in July 2023 to clarify the mandates of the National Anticorruption Centre and the Anticorruption Prosecutor's Office. New legislation for trials in absentia that entered into force in July 2022 was used to finalise a judgment in the case against two well-known oligarchs. The track record of high-level corruption convictions increased slightly. Amendments to the law on whistle-blowers were adopted by Parliament in June 2023.

Moldova has some level of preparation in implementing the EU acquis on the fight against organised crime. Some progress was made including the fight against financial crime and the recovery of assets. Assets belonging to three prominent oligarchs were seized. The national asset recovery programme for 2023-2027 and its action plan were adopted in December 2022 and are now being implemented. The good progress on seizure and confiscation of assets linked to organised crime should be sustained [2, p.5]. Cooperation with EU Members States, the European Border and Coast Guard Agency (Frontex), Europol and the EU Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) has been expanded with steer provided by the EU Moldova Support Hub for Internal Security and Border Management. Moldova has signed a Status Agreement with Frontex. Moldova has made repeated commitments to and progress in the fight against arms trafficking, drugs, trafficking in human beings and migrant smuggling. It adopted a new sectoral development strategy on the prevention and fight against organised crime for 2022-2025 in December 2022 to support the implementation of the integrated home affairs strategy (2022-2030), which was adopted in September 2022, and appointed a national firearms focal point. In March 2023 the

country also revised its Law on the regime of arms and ammunition for civilian use, aiming to align it with the EU acquis.

Moldova's anti-terrorism legislation is generally aligned with the EU acquis and applicable international law. The national programme for the consolidation and realisation of antiterrorist protection measures for the critical infrastructure objectives for 2022-2026 and the action plan for its implementation were adopted in October 2022. The country adopted legislation to prevent and combat the financing of terrorism in April 2023.

The legislative and institutional framework on fundamental rights is largely in place, and the government has made a clear commitment to meet its international obligations on human rights. Several steps were taken to implement the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. In particular, the Government strengthened the mandates of the Equality Council and the People's Advocate and adopted programmes on strengthening gender equality and support to the Roma. Persons belonging to minorities, persons with disabilities, lesbian, gay, bisexual, transgender, intersex and queer persons and the Roma in particular continue to face discrimination, including in the labour market. Detention conditions in prisons exceed their intended capacity and need to be improved. Issues of overcrowding, inadequate access to medical treatment and lack of reporting or investigations of potential ill treatment and violence remain largely unaddressed.

Moldova has a pluralistic media environment and has some level of preparation in freedom of expression. The country made some progress during the last period, in particular on the issue of ownership concentration. Legislation contains provisions to prevent concentration of media and ensure transparency of media ownership. The Audiovisual Council needs to boost efforts to implement these rules. To ensure

compliance with the European Media Freedom Act, the Audiovisual Media Services Code must address political bias in state media. The government is taking steps to address disinformation in media, which remains a challenge, especially disinformation spread online. In an attempt to limit Russian disinformation, in December 2022, the Commission for Exceptional Situations ordered the suspension of six TV stations that rebroadcast content from Russia; the decision was challenged in court. Several attempts of intimidation and harassment of journalists were reported in 2022, primarily in Găgăuzia.

On good neighbourly relation and regional cooperation, Moldova maintains good dialogue and actively participates in various regional cooperation platforms. These include the Central European Initiative (CEI), the Black Sea Economic Cooperation Organization (BSEC), the Organization for Democracy and Economic Development (GUAM), the Southeast European Cooperation Process (SEECP) and the Regional Cooperation Council (RCC). The country also contributes to implementing the Central European Free Trade Agreement (CEFTA). Moldova chaired the GUAM in 2022 and the BSEC in the second half of 2022 and assumed the Presidency of the CEI in January 2023.

In November 2023, the European Commission issued a recommendation to open accession negotiations with Moldova. In December 2023, EU leaders decided to open accession negotiations with Moldova and invited the Council to adopt the negotiation framework once the relevant steps set out in the Commission's report had been taken. Following Moldova's progress, in March 2024 EU leaders invited the Council to swiftly adopt the draft negotiation framework. Accession negotiations, once opened, take place at an intergovernmental conference (also called an 'accession conference') between ministers and ambassadors of EU member states and the candidate country. The negotiations look at different po-

licy fields (known as 'chapters') and can be held at either ministerial or deputy level. On 25 June 2024, the EU held its first intergovernmental conference with Moldova took place in Luxembourg. In this way, the official opening of the accession negotiations of the Republic of Moldova to the EU started. The negotiation framework was adopted with the establishment of guidelines and principles for the accession negotiations of Moldova, the decision-making procedures in the EU Council, and methods of evaluation and implementation of reforms. Thus, at the first intergovernmental conference between the Republic of Moldova and the European Union, the candidate state accepted negotiation framework proposed by mutual agreement by the EU member states. It means that a general negotiation position was taken, a document in which Moldova accepted the negotiation framework proposed by EU, reflecting the main principles and guidelines, concrete schedule established in the negotiations. In this framework are inserted the basic principles, the substance of negotiations and the procedures to be adopted by the Republic of Moldova in the process. Thus, a calendar was presented for the next stage of bilateral screening. On July 10-11, 2024, the Republic of Moldova has commenced the second stage of formal screening of accession negotiations, known as bilateral screening (first one - explanatory screening). To mark this occasion, Chisinau hosted a substantial delegation from the European Commission. In this way the screening of national legislation has begun with the most crucial group of chapters - Fundamental Values. Over the course of two days civil servants from Chisinau presented and analyzed, together with the European Commission team, Chapter 5 - Public Procurement, an area vital for the effective functioning of any democratic state, pertaining to the efficient use of public funds. Public procurement, covered under Chapter 5, is fundamental to the success of the accession negotiations. Implementing these rules

will not only ensure transparency and fairness but will also facilitate swift access to EU funds, thereby supporting Moldova's economic and investment plan. This is an essential step for citizens to experience the benefits of the European Union as soon as possible.

Economic criteria

On the economic criteria, Moldova is in between an early stage and some level of preparation in establishing a functioning market economy. The authorities have remained committed to pursuing macroeconomic stability and economic reforms in a difficult economic and social environment caused by war in neighbouring Ukraine. During the last decade, Moldova has been able to sustain economic growth of about 3.1% per year on average amid the pandemic and other economic headwinds. Public finances have been stable with a low deficit (at about 1.5% of GDP on average over 2014-2019)) and a comparatively low debt level. The National Bank of Moldova had been generally successful in keeping inflation within the target range set at 5% (+/-1.5 percentage points). After a strong rebound from the COVID-19 crisis, growth contracted sharply in 2022 due to the energy crisis and a severe drought that caused output in agriculture and related industries to plummet. High inflation, caused by soaring energy and food prices, depressed households' disposable incomes and consumption, while war-related uncertainty contributed to weaker investment [Ibidem]. On the external side, the already high current account deficit widened further, reflecting the weak export base and low productivity. As a result of the deep recession and the increase in social spending to alleviate the energy price shock, the budget deficit widened in 2022, and it is set to remain at a comparable level in 2023. Public debt remains low and is largely extended on concessional terms.

The state still has a considerable influence on key economic sectors, including telecommunications, energy, and transport, as well as in price-setting. The authorities are carrying out a comprehensive screening of state-owned enterprises, some of which are loss-making, in order to restructure and privatise them. At the same time, they are working to improve corporate governance and accountability in the sector. Despite the economic recession, the financial sector remains stable, reflecting the impact of previous reforms and prompt regulatory action to curb the rapid increase in household lending. The labour market recovered from the pandemic and was relatively robust in 2022. However, it continues to be characterised by a very low participation rate, which is linked to the high share of people working abroad or only willing to work abroad.

Moldova is in between an early stage and some level of preparation in terms of its capacity to cope with competitive pressure and market forces in the EU. Despite large investments in education, outcomes remain well below those in the EU. This contributes to the persistent mismatch between the skill level of the workforce and what employers require, which is one of the key business environment obstacles for firms. Investment in research and development remains low and has been falling despite the government's strategy to increase it. Moldova's physical infrastructure remains underdeveloped in part due to the lack of government investment. The stock of foreign direct investment is also low, reflecting weaknesses in the business environment and continuing problems with corruption and the protection of property rights. Digitalisation is lagging behind: just over two thirds of households are connected to the internet and about 40% of government services for businesses are available online. The Moldovan economy remains heavily reliant on the agricultural sector, and there is a large productivity gap compared with the EU. Moldova is a

relatively open economy and is closely integrated with that of the EU.

On its ability to assume the obligations of EU membership, the country continues its work on alignment with the EU *acquis* in many areas. Moldova is in the early stages of preparation regarding the freedom of movement for workers in cluster 2 on the internal market. On company law Moldova is in between early stage to some level of preparation. There has been some level of preparation in the other areas under this cluster: right of establishment and freedom to provide services, free movement of goods, intellectual property law, financial services, competition policy and consumer and health protection. There has been limited to some progress during the reporting period in these areas, good progress was made in financial services, and some progress was made in the free movement of capital.

Moldova has some to moderate level of preparation in areas linked to cluster 3 on competitiveness and inclusive growth. It made some progress in economic and monetary policy, enterprise and industrial policy, science and research and education and culture. It has achieved some level of preparation in digital transformation, media and taxation, where it also made good progress. Moldova has some level of preparation in social policy and employment, where some progress has been made. On customs union Moldova is in between some and moderate level of preparation while achieving some progress during the reporting period.

On cluster 4 on the Green Agenda and sustainable connectivity, Moldova is at an early stage of preparation in the environment and climate change. It has made some progress during the reporting period by passing cross-cutting environmental legislation and implementing laws on nature protection and industrial emissions. Moldova has some level of preparation in the areas of transport and trans-European networks, including the association to the

Connecting Europe Facility and the observer status in the Transport Community. On energy, Moldova made good progress: it had the highest progress performance rate among contracting parties in the Energy Community Annual Implementation Report 2022.

Moldova is mainly at an early stage of preparation for all chapters of cluster 5 on resources, agriculture and cohesion, except food safety, veterinary and phytosanitary policy where it has achieved some level of preparation. Overall, during the reporting period, there was good progress on food safety, veterinary and phytosanitary policy. The remaining chapters achieved some or limited progress. Further efforts are needed in all these areas.

On cluster 6 on external relations, Moldova is moderately prepared in the area of external relations where it made some progress during the last period. In the area of common, foreign, security and defence policy, the country is in between moderate and good level of preparation [3]. In the latter, good progress was made during the last period. Moldova's alignment with declarations by the High Representative on behalf of the EU and Council decisions under the EU's common foreign and security policy (CFSP) was 54% in 2022 and has considerably increased to 78% in 2023. Following war in Ukraine, Moldova aligned with EU positions in international fora, including in the UN General Assembly (UNGA), the Human Rights Council, and the Council of Europe. On migration, since the outbreak of war in Ukraine, Moldova has faced unprecedented inflows of refugees (the highest number of refugees per capita in Europe). As of 31 July 2023 and since the Russia's full scale invasion of Ukraine, out of the 792 605 individuals that entered Moldova across Ukrainian borders, 86 363 Ukrainian citizens and 7 624 third-country nationals remained on its territory. Since 1 March 2023, the government has implemented a decree granting temporary protection to displaced

persons from Ukraine, enabling its beneficiaries to obtain an identity document issued free of charge for 1 year [4]. Following the unprecedented influx of people fleeing Ukraine, which put Moldova's already limited capacity under pressure, the country's authorities maintained their efforts and mobilised resources to provide immediate humanitarian assistance as prescribed in the state of emergency.

Conclusions

From the first day of war in Ukraine, the European Union built a common front along with its partners to support the Republic of Moldova. The citizens of Moldova, a neighbor country with an active war zone, are still facing the repercussions of a war only tens of km away, hundreds of thousands of Ukrainian refugees at its borders and a series of unprecedented challenges.

The process of legal approximation of Moldova with the EU *acquis* is the most demanding part of the implementation of the Association Agreement between Moldova and the EU. The EU legislation require a significant legal effort on the part of Moldova, and the financial resources for its proper implementation. Thus, can be said that Moldova's approximation effort is a process of transposing the EU legislation into the national legal system, by incorporating EU rules into the national legislation and procedures so that they match those of the EU. Transposition is followed by the implementation of national legislation (previously approximated with the EU *acquis*) by competent authorities and legal and natural persons in Moldova, and enforcement by the national courts and law enforcement agencies. Parallel to the enlargement process, the EU and Moldova also cooperate to strengthen political and economic relations, including through the Eastern Partnership. Since 2016, an association agreement between the EU and Moldova is in force and the partners have been continuously working

on its implementation, aimed at further deepening Moldova's political association and economic integration with the EU.

Is well known that the Council of the European Union adopts conclusions on enlargement and the stabilization and association process, which take notice of progress made in each of the Western Balkans partners and Türkiye on their European path. In this regard, on November 2023, the Council referred to Moldova in its conclusions. As a result, the Council acknowledged the considerable efforts Moldova has made in pursuing the objectives underpinning its candidate status and encouraged the country to continue with its reform agenda and fulfill the conditions specified in the Commission's opinion on its EU membership application. The same was emphasized the need to further deepen sectoral integration and further integrate Moldova in the EU internal market, based on the enhanced implementation of the Moldova-EU deep and comprehensive free trade area. After completing last conditions, Moldova expedited the implementation of domestic systemic reforms at the end of 2023. Following the implementation of complex reforms and modernization of key sectors, in conclusion of explanatory screening, on 9-10 July, 2024 the bilateral screening was started, that is equivalent to official opening of accession negotiation framework of the Republic of Moldova to the European Union. Two weeks before, on June 25, 2024 officially the framework of accession negotiation was adopted which took place in Luxembourg . The fact that Moldova have reached this point just over two years after receiving candidate status for EU membership in June 2022 reflects the tremendous effort exerted by national institutions and society as a whole. Simultaneously, it stands as testament to the EU's unprecedented openness, offering country a concrete prospect of joining the great family of democracies on European continent.

Bibliographic references

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Commission Opinion on the Republic of Moldova's application for membership of the European Union. – Brussels, 17.6.2022. - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0406>

2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2023 Communication on EU Enlargement policy. – Brussels, 8.11.2023. - <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/72fceeaf-7eee-11ee-99ba-01aa75-ed71a1/language-en>

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Commission Opinion on the Republic of Moldova's application for membership of the European Union. – Brussels, 1.02.2023. - https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_32_%20Moldova.pdf

4. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. – Brussels, 8.11.2023. - https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/COM_2023_690%20Communication%20on%20EU%20Enlargement%20Policy_and_Annex.pdf

IDENTIFICĂRI CONCEPTUAL-TEORETICE ALE NOȚIUNII “SOFT POWER”

Mariana PRYSIAZHNIUK

Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: prysiazhniukmpress@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6636-7620>

Svetlana CEBOTARI

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova,

Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: svetlana.cebotari11@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9073-104X>

Actualmente, în literatura de specialitate, dar și în discursul liderilor politici, tot mai des este utilizat termenul de „soft power”. Războiul din Ucraina, condiționat de invazia Federației Ruse și utilizarea „soft power” ca mecanism de influență în statele din vecinătate, a readus pe masa de discuții problema fenomenului „soft power”. Prezentul articol supune cercetării dezvoltarea conceptului „soft power” și factorii de instrumentalizare în influențarea statelor străine. Conform literaturii de specialitate, fundamentele conceptului de „soft power” produc atracție culturală, economică și tehnologică. În același timp, Federația Rusă consideră acest concept drept mecanism de promovare a intereselor și a politicii sale externe în mod coercitiv în statele din așa numita „vecinătate apropiată”. Analiza teoretică a conceptului de „putere soft” arată că acesta derivă în principal din capacitatea de a afecta sau de a influența „actorii” relațiilor internaționale. Spre deosebire de „puterea soft”, „puterea hard” are drept scop de a afecta „condițiile” relațiilor internaționale. Pornind de la aceste raționamente, actualmente, Federația Rusă, în scopul realizării propriilor interese se orientează spre utilizarea „puterii soft”, totodată recurgând și la utilizarea întregului set de acțiuni „hard power”.

Cuvinte-cheie: putere „soft”, putere „hard”, politică externă, influență, războiul din Ucraina.

CONCEPTUAL-THEORETICAL IDENTIFICATIONS OF THE CONCEPT “SOFT POWER”

Currently, in the specialized literature, but also in the speech of political leaders, the term “soft power” is used more and more often. The war in Ukraine, the inclusion of the invasion of the Russian Federation and the use of “soft power” as a mechanism of influence in the neighboring state brought back to the table the issue with reference to the phenomenon of “soft power”. This article examines the development of the concept of “soft power” and instrumentalization factors in influencing foreign states. According to the specialized literature, the foundations of the concept of “soft power” produce cultural, economic and technological attraction. At the same time, the Russian Federation considers this concept as a mechanism to promote its interests and foreign policy in a coercive way in the states of the so-called “close neighborhood”. The theoretical analysis of the concept of “soft power” shows that it derives mainly from the ability to affect or influence

the “actors” of international relations. Unlike “soft power”, “hard power” aims to affect the “conditions” of international relations. Starting from these reasonings, currently, the Russian Federation, in order to achieve its own interests, is oriented towards the use of “soft power”, while also resorting to the use of the entire set of “hard power” actions.

Keywords: power, „soft power”, “hard power”, foreign politics, influence, war in Ukraine.

IDENTIFICATIONS THÉORIQUES CONCEPTUELLES DU CONCEPT «SOFT POWER»

Actuellement, dans la littérature spécialisée, mais aussi dans le discours des dirigeants politiques, le terme «soft power» est de plus en plus souvent utilisé. La guerre en Ukraine, l’inclusion de l’invasion de la Fédération de Russie et l’utilisation du «soft power» comme mécanisme d’influence dans l’État voisin ont ramené sur la table la question du phénomène du «soft power». Cet article examine l’évolution du concept de «soft power» et les facteurs d’instrumentalisation dans l’influence des États étrangers. Selon la littérature spécialisée, les fondements du concept de «soft power» produisent une attraction culturelle, économique et technologique. Dans le même temps, la Fédération de Russie considère ce concept comme un mécanisme permettant de promouvoir ses intérêts et sa politique étrangère de manière coercitive dans les États dits du «voisinage proche». L’analyse théorique du concept de «soft power» montre qu’il découle principalement de la capacité d’affecter ou d’influencer les «acteurs» des relations internationales. Contrairement au «soft power», le «hard power» vise à affecter les «conditions» des relations internationales. Partant de ces raisonnements, la Fédération de Russie, pour réaliser ses propres intérêts, s’oriente actuellement vers l’usage du «soft power», tout en recourant également à l’ensemble de l’ensemble des «hard power», actions de pouvoir.

Mots-clés: pouvoir, «soft power», “hard power”, politique étrangère, influence, guerre en Ukraine.

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ИДЕНТИФИКАЦИИ ПОНЯТИЯ «МЯГКАЯ СИЛА»

В настоящее время в специализированной литературе, а также в дискурсе политических лидеров все чаще используется термин «мягкая сила». Война в Украине, вторжение Российской Федерации и использование «мягкой силы» как механизма влияния на соседнее государство, выдвинули на повестку дня вопрос о феномене «мягкой силы». В данной статье рассматривается развитие понятия «мягкая сила» и факторы инструментализации воздействия на иностранные государства. Исходя из специализированной литературы, основы концепции «мягкой силы» создают культурную, экономическую и технологическую привлекательность. Наряду с этим, Российская Федерация рассматривает данную концепцию как механизм продвижения своих интересов и внешней политики силовым путем в государствах так называемого «ближнего соседства». Теоретический анализ понятия «мягкая сила» показывает, что она вытекает главным образом из способности воздействовать или влиять на «актеров» международных отношений. В отличие от «мягкой силы», «жесткая сила» направлена на воздействие на «условия» международных отношений. Исходя из этих рассуждений, в настоящее время, Российская Федерация, для достижения собственных интересов, ориентируется на использование «мягкой силы», прибегая при этом к использованию всего комплекса «жестких» сил.

Ключевые слова: сила, «мягкая» сила, «жесткая» сила, внешняя политика, влияние, война на Украине.

Introducere

Pentru o mai bună comprehensiune a semnificației conceptului de „soft power”, inclusiv și a impactului acestui fenomen asupra relațiilor internaționale, apare necesitatea analizei identificărilor acestui termen în literatura de specialitate. Astfel, în scopul elabo-

rării prezentului studiu cu referire la analiza identificărilor conceptual-teoretice ale fenomenului de „soft power”, cât și în scopul reliefării principalelor aspecte ale relației „putere-soft power” s-a recurs la utilizarea unui set de metode general-specifice de cercetare, precum: metoda analizei și deducției,

metoda fenomenologică, metoda istorică și metoda webo-grafică. *Metoda analizei și deducției* a permis examinarea principalelor identificări teoretice ale fenomenelor de putere și, inclusiv, de „soft power” sau „putere blândă”.

De asemenea, s-a recurs la utilizarea *metodei webo-grafice*, care ne-a oferit posibilitatea să examinăm subiectul nominalizat la nivel teoretic și practic din principalele surse publicate pe siturile de Internet, făcând posibilă o mai bună înțelegere a problemei cercetate. Examinarea problemelor fundamentale cu referire la analiza conceptului de „soft power”, în comparație cu conceptul de „hard power”, a fost posibilă datorită utilizării *metodei comparative*. De asemenea, *metoda fenomenologică*, care a făcut posibilă analiza subiectului cu referire la identificările conceptual-teoretice ale „soft power”.

Războiul din Ucraina, condiționat de invazia Federației Ruse și utilizarea „soft power” ca mecanism de influență în statele din vecinătate a readus pe masa de discuții problema fenomenului „soft power”. Recurgerea la utilizarea *metodei istorice* a făcut posibilă analiza condițiilor specifice și a schimbărilor care au loc pe arena internațională. Metoda istorică a asigurat efectuarea analizei din perspectiva evoluției istorice a conceptului de „soft power”.

Aspecte conceptual-teoretice ale termenului „soft power”

Totuși, înainte de a supune analizei termenul de „soft power”, apare necesitatea de a reliefa principalele identificări conceptual-teoretice ale termenului de „putere”. Astfel, prezența multiplelor discuții la nivel disciplinar, dar și interdisciplinar, tind să privilegieze doar o singură formă, considerând „puterea” ca fiind unul dintre termenii-cheie, care presupune controlul unui actor, exercitat asupra altui actor, pentru a-l face pe acesta să execute sau să facă ceea ce altcineva nu ar face [1, 39-75]. Eforturile cercetătorilor de a operaționaliza cu termenul de „putere” sunt

prezente în această definiție. Literatura de specialitate, cu referire la „paradoxurile puterii”, se axează asupra disparității existente între capacități și rezultate, subliniind gravitatea acestei dominații. Conceptualizarea termenului de „putere” din perspectiva realismului politic, nu este doar o preocupare, ci o problemă semnificativă pe arena internațională. Astfel, pornind de la tezele înaintate de către reprezentanții realismului politic, „dominația” este adesea percepută ca fiind singura lentilă prin care se poate înțelege „puterea”, adică modul în care un stat își folosește resursele materiale pentru a constrânge un alt stat să acționeze împotriva voinței sale [1].

Analizat prin prisma teoriei realismului, întregul context al relațiilor internaționale, așa cum este definit de către Hans J. Morgenthau [12], reprezintă o luptă pentru putere. Teoria realismului de asemenea susține că originile „puterii” și ale luptei pentru putere au rădăcini în natura umană, care, totuși, au legături și cu construcțiile sociale diferite, cum ar fi, de exemplu, valorile. Teoria realismului insistă asupra faptului că capacitatea militară este un element-cheie al „puterii”, prezent pe arena internațională. Astfel, scopul fiecărui stat, în calitate de subiect al relațiilor internaționale, este de a reduce nivelul de putere al altui stat [17]. Această poziție este susținută și de către R. Gilpin [19], conform căruia, scopul statului rezidă în dorința de a obține o poziție avantajoasă față de alt stat în ceea ce privește „puterea” pe arena internațională.

Pentru I. L. Claude [6], conceptul de „putere” este relaționat cu capacitatea militară a statului care contribuie la abilitatea de a distruge, de a ucide și de a constrânge. Astfel, conceptul de „management al puterii”, propus de I. L. Claude, se axează pe trei abordări de a gestiona „puterea”: echilibrul puterii, securitatea colectivă și guvernarea globală. Totuși, schimbările prezente în contextul global cu referire la impactul economic, tehnologic și politic, includ și aspectul militar. Și aici sunt importante concluziile

lui H. Morgenthau [12], care definește noile elemente ale puterii, ce includ următoarele aspecte: geografia, resursele naturale, capacitatea industrială, starea de pregătire militară, populația, caracterul național, moralul național, calitatea diplomației și calitatea guvernării.

Cercetătorii teoriei liberale a relațiilor internaționale subliniază că multe rezultate internaționale importante privind „puterea” nu pot fi explicate în mod adecvat. În schimb, acestea sunt mai bine înțelese prin prezența benefică a democrației, a unor configurații particulare de interese interne, a valorilor liberale, a interdependenței economice sau a instituțiilor internaționale [11]. Totodată, reprezentanții curentului constructivismului clasic s-au opus explicațiilor oferite de reprezentanții curentului realismului politic și a celor a liberalismului în contextul definitivării termenului de Putere, pornind de la încercarea de a demonstra semnificația cauzală a structurilor normative și a proceselor de învățare și persuasiune. Constructiviștii au pus accentul pe modul în care structurile normative subiacente constituie identitățile și interesele actorilor și rareori au tratat aceste structuri normative ca fiind definite și infuzate de Putere sau au subliniat modul în care efectele constitutive sunt, de asemenea, expresii ale Puterii [1].

Școala neoliberalismului a prezentat un argument convingător, arătând modul în care statele cu interese convergente, forjează instituțiile și aranjamentele internaționale care distribuie în mod eficient Puterea, subliniind astfel rolul proceselor de alegere socială. Această perspectivă oferă o înțelegere bogată și diversă a Puterii, contracarând dominația realismului. Deși neoliberalii au avut tendința de a evidenția modul în care instituțiile internaționale produc cooperare, ei au reliefat modul în care instituțiile modelează avantajul de negociere al actorilor, îngheață asimetriile și stabilesc parametrii de schimbare care îi avantajează pe unii în detrimentul altora.

Revenind la semnificația conceptului de „soft power” care, în literatura de specialitate mai este denumit și ca „puterea blândă”, menționăm faptul că acesta în ultimele decenii, în special în contextul noilor provocări globale, a obținut o popularitate largă atât în rândul cercetătorilor, cât și al politicienilor și funcționarilor publici. Apariția și dezvoltarea rapidă a conceptului dat se datorează cercetărilor științifice efectuate de reprezentantul școlii neoliberale a relațiilor internaționale Joseph Nye. Astfel, conform tezelor înaintate de către J. Nye în lucrarea sa *“Soft power: The Means to Success in World Politics”* [14], relația existentă între țări este privită doar ca un echilibru de putere bazat pe puterea lor militară, care astăzi este insuficientă [14].

Pentru prima dată termenul „soft power” a fost introdus în practica științifică în anul 1990. În lucrarea sa *„Bound to Lead: The Changing Nature of American Power”* [13], J. Nye definește „soft power” drept constrângerea altora în așa mod, încât ei să-și dorească obținerea rezultatelor pe care doriți să le aveți voi. În lucrările sale ulterioare, îndeosebi în *„Soft Power: The Means to Success in World Politics”* [14] Joseph Nye dezvoltă conceptul de putere blândă.

Înțelegerile populare ale conceptului dat pot fi examinate din perspectiva a două sensuri: sensul restrâns și cel larg. În sensul restrâns, „soft power” este similar influenței culturale. Printre exemplele proeminente ale acestei viziuni se numără cele ale istoricului britanic Niall Ferguson [5] și ale publicistului german Josef Joffe [7]. În sens mai larg, „soft power” este sinonim cu puterea non-militară și include atât puterea culturală, cât și cea economică. Mai apoi, în contextul abordărilor conceptului de “soft power”, J. Nye consideră că *„oamenii tind să confunde resursele cu comportamentul”* [15]. În același timp, conform analizelor oferite de către S. Cebotari, „soft power” al Federației Ruse este o strategie de „război hibrid” alături de „hard power” și are ca scop, în primul rând, menținerea influenței

rusești asupra spațiului geopolitic, și nu crearea unei atracții pentru un stat [3].

Folosirea puterii blânde oferă statului posibilitatea „să creeze un astfel de mediu internațional favorabil în care statul, deținătorul acestei puteri, va putea să-și realizeze propriile interese fără a apela la influența directă și dură sau la amenințări” [16]. În contrast, „hard power”, care este asociată cu ansamblul puterii militare și potențialul economic și politic, presupune folosirea diferitor instrumente de influență, cum ar fi: sancțiunile economice, mituirea, amenințarea cu acțiuni militare sau reținerea pentru obținerea scopurilor politicii externe. Așadar, Joseph Nye evidențiază două modalități de influență asupra actorilor procesului politic global, pe care le identifică ca puterea „hard” și „soft” și în acest context el a prezentat un spectru de comportamente care variază de la coerciție - ca mecanisme dure de influență, la inducere, la stabilirea agendei și, în cele din urmă, la atracție ca mecanisme „soft” [15].

După Alexander L. Vuving, „soft power” contrastează cu „hard power” [18]. „Soft power” este abilitatea de a afecta comportamentul celorlalți prin influențarea preferințelor acestora [14], implicând faptul că „hard power” este abilitatea de a afecta comportamentul celorlalți prin schimbarea circumstanțelor, în timp ce puterea „blândă”, adică „soft power”, se focusează pe modelarea acestor interese. Cu alte cuvinte, după cum scrie Steven Lukes, puterea dură („hard”) se referă la schimbarea structurilor de stimulare ale actorilor a căror interese sunt considerate ca fiind date, iar puterea blândă („soft”) - pe modelarea acestor interese [9]. Astfel, „soft power” este forma puterii politice, care reprezintă capacitatea de a obține rezultatele scontate pe baza participării voluntare, simpatiei și atractivității, spre deosebire de „hard power”, care presupune coerciția (Tabelul 1). Cu alte cuvinte, „soft power” este capacitatea de a obține rezultate

prin convingere și nu prin constrângere sau reprimare [18].

Tabelul 1. Diferența strategiilor „soft power” și „hard power” în cadrul conceptului lui J. Nye

„Soft Power”	„Hard Power”
Modelarea intereselor actorilor	Schimbarea structurilor de stimulare ale actorilor (condiții, contexte)
Prin convingere	Prin constrângere

Sursa: În baza cercetărilor autorilor.

În contextul analizei puterii blânde sau a „soft power”, Joseph Nye înaintează trei elemente principale ale acestui fenomen:

1. cultura, în sensul larg al cuvântului;
2. ideologia politică (valorile politice);
3. politica externă (diplomația).

În ceea ce privește „hard power”, J. Nye plasează puterea dură, adică cea militară și forța economică sub aceeași denumire de „hard power”, în timp ce Walter Russell Mead [10] susține că forța militară este „ascuțită” (sharp), iar forța economică este „lipicioasă”. Mead, referindu-se la politică externă a SUA, explică faptul că „politicile și instituțiile economice ale SUA acționează ca o „putere lipicioasă”, atrăgând alte țări în sistemul american și apoi prinzându-le în el”. Pentru el, „puterea economică, sau puterea lipicioasă, este diferită atât de puterea ascuțită, cât și de puterea blândă”. În lucrarea „*Power: A Radical Approach*” [8], marcată cu contribuție majoră la dezbaterile despre putere, Steven Lukes identifică „trei fețe ale puterii”.

• *Prima* - puterea de a lua și de a pune în aplicare decizii, o față care este, în esență, cea pe care o vedea Max Weber.

- *A doua* - puterea de a stabili agendele (*agenda setting*) și, astfel, de a limita ceea ce se discută, o față pe care au descoperit-o Peter Bachrach și Morton Baratz.

- *A treia* - care a fost propria dezvoltare a lui S. Lukes, este puterea de a manipula ceea ce cred ceilalți că vor.

Joseph Nye a recunoscut influențele lui Bachrach și Baratz asupra conceptului său de „soft power”, afirmând că *soft power* “se bazează pe această a doua față a puterii, dar diferă de ea” [14]. Cu toate acestea, Lukes remarcă faptul că “soft power-ul” lui J. Nye este similar cu a treia dimensiune a puterii sale - puterea de a modela dorințele [9]. De fapt, “soft power-ul” lui Nye include atât puterea de a stabili agende, cât și puterea de a modela dorințe. În contextul analizei fenomenului de „*soft power*”, sunt de remarcat alte „trei fețe ale puterii”, cele înaintate de către Kenneth Boulding. *Prima* putere se referă la cea distructivă sau puterea de a distruge, *a doua* este cea productivă sau puterea de a plăti, iar *a treia* este cea integratoare sau puterea de a aduce cei influențați împreună [18]. Conform celor trei abordări de înțelegere a puterii din perspectiva exercitării influenței, putem remarca prezența unor asemănări în cele trei concepte:

Puterea decizională a lui S. Lukes este înrădăcinată în puterea coercitivă a lui J. Nye („hard power”), a cărei capacitate-cheie este de a distruge este totodată și prima față a puterii lui K. Boulding, care de asemenea este cea distructivă, în esență sa.

A doua față a puterii lui S. Lukes este puterea de stabilire și corespunde cu cea „sharp power” al lui W. Mead – J. Nye și cu puterea constructivă a lui K. Boulding.

A treia față a puterii lui S. Lukes, cea manipulativă, este similară cu puterea de atracție a lui J. Nye care, la rândul ei, este comparabilă cu puterea integratoare a lui K. Boulding.

Prin urmare, concepția lui J. Nye despre putere poate fi văzută ca o viziune coerentă, care a integrat

cu succes ideile lui Lukes și Boulding și este mai cuprinzătoare decât oricare dintre cele două (Tabelul 2).

Tablelul 2. „Puterea de a influența” în conceptele lui J. Nye, S. Lukes și K. Boulding

Joseph Nye – Walter Mead	Steven Lukes	Kenneth Boulding
Hard power	Putere decizională	Putere distructivă
Sharp/Sticky power	Putere de a stabili agenda	Putere constructivă
Soft power	Putere manipulativă	Putere integrativă

Sursa: În baza cercetărilor autorilor.

Așadar, cele două manifestări de putere/power în cadrul conceptului lui J. Nye, cum este „soft” și „hard”, sunt asemănătoare prin dorința de a atinge scopul referitor la stat și este diferit prin felul de influență și prin faptul că “folosește un tip diferit de „monedă” (nu în sensul forța sau banii, dar în sensul formatului de convingere) pentru a genera cooperare” [14].

Referitor la „hard power”, J. Nye identifică forța și amenințările ca fiind două “monede”, adică forme de influență, care determină puterea militară și efectul său asupra obiectului de influență, iar plata și sancțiunile ca fiind a doua monedă de putere, care determină, de exemplu, puterea economică. În ceea ce privește „monedele” (forma de influență) a puterii „soft”, acestea sunt reprezentate prin: cultură, valori, politici și instituții, dar Joseph Nye menționează, de asemenea, atracția ca „monedă” a „soft power” [14].

După Alexander L. Vuving [18], evenimentele culturale, ca și alte forme similare, precum progra-

mele de schimb, transmisiunile TV sau radio, predarea limbii unei țări și promovarea studiului culturii și societății unei țări, care sunt adesea considerate un instrument de „soft power”, nu produc direct efectul de „soft power” și se manifestă mai degrabă prin abordări ca „Benignitate”, „Frumusețe” și „Strălucire” de stat conform conceptului de „soft power”.

„Benignitatea” este un aspect al relațiilor agentului cu ceilalți, în special cu obiectul de influență al „soft power”. Se referă la atitudinea pozitivă pe care o exprimă față de obiectul de influență. „Benignitatea” ca formă de influență („monedă” a „soft power”) de schimb a puterii funcționează pe tendința de altruism reciproc. În rândul oamenilor, „benignitatea” generează „soft power”, prin producerea de recunoștință și simpatie. „Benignitatea” îi asigură pe ceilalți de intențiile pașnice sau binevoitoare de către furnizor (subiect de influență) de „soft power”, invitându-i astfel pe alții (pe obiectele de influență) la cooperare. În relațiile internaționale, pentru ca „benignitatea” să producă „soft power”, aceasta este de obicei încorporată într-un complex de mecanisme de protecție care utilizează atât monedele „hard power”, cât și „soft power”.

„Strălucirea” este un aspect al relațiilor furnizorului/agentului cu activitatea/munca sa. „Strălucirea” se referă la performanța înaltă pe care o realizează în cadrul unei activități. „Strălucirea” ca formă de influență de „soft power” funcționează pe baza tendinței ființelor umane de a învăța din succesele altora. Ea generează „soft power” prin producerea de admirație. În relațiile internaționale, „strălucirea” se manifestă sub diverse forme, de exemplu, o armată puternică și teribilă, o economie bogată și vibrantă, o cultură bogată și radiantă sau o societate pașnică și bine condusă. „Strălucirea” se manifestă, de asemenea, de la o țară cu știință și tehnologie avansată sau de la o țară care obține o victorie militară sau un succes economic. „Strălucirea” generează admirație, care poate duce la

imitație, sau emulație, și la respect, sau teamă, sau venerație.

„Frumusețea” este un aspect al relațiilor agenților/subiectelor de influență cu idealurile, valorile, cauzele sau viziunile. Ea se referă la rezonanța îngrijită care este evocată atunci când reprezintă idealuri, valori, cauze sau viziuni. Aceasta le oferă obiectelor de influență un sentiment de căldură și siguranță, speranță și auto extindere, identitate și comunitate, precum și justificare și laudă. „Frumusețea” poate proveni de la o țară care acționează ca agent al unei valori, o țară care este percepută ca avatar al unui ideal, o țară care susține o cauză sau o țară care articulează o viziune în mod convingător (Tabelul 3).

Tabel 3. Operaționalizarea conceptului „soft power”

„Soft power”			
	Subiect de influență trimisă	Obiect de influență primită	Efect în cadrul interacțiunii
Benignitate	Altruism	Semne de intenții pașnice și binevoitoare	Cooperare
Strălucire	Performanță înaltă	Succes ca un exemplu de urmat	Imitație, Emulație, Respect (Teamă etc.)
Frumusețe	Idealuri, valori, viziuni	Simț de rezonanță	Speranță, simț de auto extindere, identitate, siguranță

Sursa: În baza cercetărilor autorilor.

În opinia cercetătorilor din Federația Rusă, puterea blândă este totalitatea factorilor interni și externi ai statului. Astfel, în categoria factorilor externi se includ [17]:

- Politica externă și autoritatea în afacerile internaționale;
- Poziția în ierarhia globală și statutul geopolitic al țării;
- Statutul civilizațional;
- Modelul politic și economic de dezvoltare a statului;
- Strategia de dezvoltare a statului și abilitatea de a o transpune în practică;
- Resursele informaționale ale statului, mobilitatea sa comunicativă.

Factorii interni (socioculturali) sunt determinați de următorii parametri [4]:

- Ideologie;
- Stilul, calitatea și nivelul de viață;
- Valorile (inclusiv ideea națională);
- Mentalitatea națiunii;
- Cultura țării (arta, literatura, cinematografia, teatrul);

Iar potențialul creativ al statului reprezintă capacitatea de a genera idei și tehnologii [4].

Concluzii

În contextul actual, în condițiile în care suntem prezenți la manifestarea intereselor geopolitice și geostrategice ale statelor pe arena internațională, asistăm la utilizarea tot mai largă a „soft power”. De asemenea, la începutul noului mileniu suntem prezenți la căutarea activă de către actorii relațiilor internaționale a noilor dimensiuni de aplicare a puterii blânde, care au condiționat apariția unui șir de concepte derivate ale acesteia. În SUA, în perioada administrației lui B. Obama, a apărut și s-a răspândit în practică conceptul de „smart power”, înaintat de Joseph Nye. Acesta prezintă o îmbinare eficientă a instrumentelor economice și a celor de *soft power*.

La etapa actuală, de asemenea se dezvoltă și conceptul de „network power”, legat de folosirea rețelelor tehnice și sociale în epoca globalizării și de rolul acestora în revoluțiile noii generații.

Referințe bibliografice

1. BARNETT, M., DUVALL, R. Power in International Politics. In: *International Organization*, 59(1), 2005, pp. 39-75.
2. BOULDING, K. *Three Faces of Power*. London: Sage, 1989. - <https://books.google.md/books?id=36aT6uCOYXoC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (Accesat – 10.11.2024).
3. CEBOTARI, S. Dimensiunea strategiilor hard și soft power ale Federației Ruse de menținere în sfera de influență a Republicii Moldova. În: *Moldoscopia*, 2(69), Chișinău, 2015, pp. 126-144. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dimensiunea%20strategiilor%20hard%20si%20soft%20power%20ale%20Federației%20Ruse%20. (Accesat – 12.11.2024).
4. EJOVA, C. Conceptul de „soft power” în teoria relațiilor internaționale. In: *Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice*. Chișinău, 2015, pp. 209-212.
5. FERGUSON, N. *Think Again: Power. Foreign Policy*. 2009, - <http://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/>. (Accesat – 10.11.2024).
6. FOX, W. T. R. Power and International Relations by Inis L. Claude, Jr. In: *The Journal of Conflict Resolution*, 8(3), Sage Publications, Inc., 1964, pp. 297-300.
7. JOFFE, J. The Perils of Soft Power. In: *The New York Times*. May 14, 2006. - https://www.nytimes.com/2006/05/14/magazine/14wwln_lede.html. (Accesat – 10.11.2024).
8. LUKES, S. *Power: A Radical View*. Palgrave Macmillan. 1974. - <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/09/Power-A-Radical-View-Steven-Lukes.pdf> (Accesat – 12.11.2024).
9. LUKES, S. Power and the Battle for Hearts and Minds. In: *Millennium - Journal of International Stu-*

dies, pp. 95-105. - <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://stevenlukes.net/wp-content/uploads/2012/05/power-and-the-battle-for-hearts-and-minds.pdf> (Accesat – 20.11.2024).

10. MEAD, W. R. America's Sticky Power. In: *Foreign Policy*, March/April, 2004, pp. 46 - 50.

11. MORAVCSIK, A. *Armaments Among Allies: Franco-German Weapons Cooperation, 1975–1985*. In: P. Evans, H. Jacobson, & R. Putnam (Eds.), *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, 1993, (pp. 68-128). Berkeley: University of California Press.

12. MORGENTHAU, H. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 469 p. - [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20\(selected%20chapters\).pdf](chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps240/04%20Conflict%20with%20States%20as%20Unitary%20Actors/Morgenthau%20-%20Politics%20among%20nations%20(selected%20chapters).pdf) (Accesat – 22.11.2024).

13. NYE, J. S. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books.1990. - <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.nye.pdf> (Accesat – 30.11.2024).

14. NYE, J. S. *Soft Power: The Means to Success in*

World Politics. Public Affairs Books. 2005. - <http://www.tinyurl.com/2b5wv9az> (Accesat – 20.11.2024).

15. NYE, J. S. *Think Again: Soft Power*, 2009. - <https://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/>(Accesat – 10.11.2024).

16. RADIKOV, I., LEKCJUTINA, J. Мягкая сила, как современный атрибут великой державы. В: *Мировая экономика и международные отношения*, nr. 2, 2012, pp. 19-26. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.imemo.ru/index.php?page_id=1248&file=https://www.imemo.ru/files/File/magazines/meimo/02_2012/2-Radikov.pdf (Accesat – 15.11.2024)

17. RASHEED, M. F. The Concept of Power in International Relations. In: *Pakistan Horizon*, nr. 48(1), 1995, pp. 95–99. - <http://www.jstor.org/stable/41371577>. (Accesat – 20.11.2024).

18. VUVING, A. *How Soft Power Works*. 2009. - <https://ssrn.com/abstract=1466220> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1466220>. (Accesat – 10.11.2024).

19. WOHLFORTH, W. C. Gilpinian Realism and International Relations. In: *International Relations*, 2011, pp. 499-511. - https://www.researchgate.net/publication/241651644_Gilpinian_Realism_and_International_Relations (Accesat – 02.11.2024).

EVOLUȚIA INSTITUȚIEI PREFECTULUI DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL TRANSFORMĂRII STATUTARE

Ion DULSCHI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e- mail: dulschi.ion@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-5642-010X>

Mihaela Otilia AROȘOAI

Botoșani, România,
Doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: arosoaiemihaela1@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0000-5216-4371>

În prezentul articol este abordat un subiect important pentru administrația publică - cel al instituției prefectului din perspectiva evoluției sale la diferite etape istorice. Este argumentată importanța instituției prefectului în sistemul administrației publice naționale din perspectiva bunei funcționări a sistemului administrativ central și local. Formulăm opinii prin care ne exprimăm dezacordul argumentat cu această schimbare, referindu-ne la modelele europene și în special la exemplul Franței. Calitatea prefectului de om politic nu conduce automat la o influență a politicului în exercitarea atribuțiilor; acestea nefiind politice. O reformare a instituției reprezentantului guvernului în teritoriu presupune și prezența capacității de a îmbunătăți performanța administrației. Reglementarea actuală a statutului prefectului în calitatea sa de demnitar public corespunde procedurilor guvernamentale de numire, poate chiar și exercitării atribuțiilor stabilite de legiuitor în sarcina prefectului, dar nu toate. Poziționarea prefectului-om politic în raport cu autoritățile publice locale executive și deliberative. Prin funcția de reprezentare se asigură, în numele Guvernului, reprezentarea executivului central pe plan local. Evoluția reglementării legale a prefectului din România în contextul transformării statutare s-a finalizat, în prezent, prin norme clare care să satisfacă cu certitudine vectorul principal de realizat în administrație, a cărui titular este incontestabil, cetățeanul.

Cuvinte-cheie: prefect, înalt funcționar public, demnitar, act normativ, statut, administrație publică centrală, administrație publică locală, România.

THE EVOLUTION OF THE INSTITUTION OF THE PREFECT IN ROMANIA IN THE CONTEXT OF STATUTORY TRANSFORMATION

In this article, an important topic for public administration is addressed, that of the institution of the prefect from the perspective of its evolution at different historical stages. The importance of the institution of the prefect in the national public administration system is argued from the perspective of the good functioning of the central and local administrative system. We formulate opinions through which we express our reasoned disagreement with this shift, referring to

European models and especially to the example of France. The prefect's quality as a politician does not automatically lead to a politician's influence in the exercise of his duties, his duties are not political. A reform of the institution of the representative of the government in the territory also implies the presence of the capacity to improve the performance of the administration. The current regulation of the status of the prefect in his capacity as a public official corresponds to the governmental appointment procedures, perhaps even to the exercise of the powers established by the legislator for the prefect, but not all. The positioning of the prefect-politician in relation to the local executive and deliberative public authorities. The function of representation ensures, on behalf of the Government, the representation of the central executive at the local level. The evolution of the legal regulation of the prefect in Romania in the context of the statutory transformation has been completed, at present, by clear rules that satisfy with certainty the main vector to be achieved in the administration, whose owner is indisputably the citizen.

Keywords: prefect, high civil servant, dignitary, normative act, statute, central public administration, local public administration, Romania.

L'ÉVOLUTION DE L'INSTITUTION DU PRÉFET EN ROUMANIE DANS LE CONTEXTE DE LA TRANSFORMATION STATUTAIRE

Dans cet article, un sujet important pour l'administration publique est abordé, celui de l'institution du préfet du point de vue de son évolution à différentes étapes historiques. L'importance de l'institution du préfet dans le système d'administration publique nationale est argumentée du point de vue du bon fonctionnement du système administratif central et local. Nous formulons des avis par lesquels nous exprimons notre désaccord motivé avec ce glissement, en nous référant aux modèles européens et notamment à l'exemple de la France. La qualité du préfet en tant qu'homme politique n'entraîne pas automatiquement une influence d'un homme politique dans l'exercice de ses fonctions, ses fonctions ne sont pas politiques. Une réforme de l'institution du représentant du gouvernement sur le territoire implique également la présence de la capacité d'améliorer le rendement de l'administration. La réglementation actuelle du statut du préfet en sa qualité d'agent public correspond aux procédures de nomination gouvernementales, peut-être même à l'exercice des pouvoirs établis par le législateur pour le préfet, mais pas toutes. Le positionnement du préfet-homme politique par rapport aux pouvoirs publics exécutifs et délibérants locaux. La fonction de représentation assure, au nom du Gouvernement, la représentation de l'exécutif central au niveau local. L'évolution de la réglementation légale du préfet en Roumanie dans le contexte de la transformation statutaire a été complétée, à l'heure actuelle, par des règles claires qui satisfont avec certitude au principal vecteur à atteindre dans l'administration, dont le propriétaire est indiscutablement le citoyen.

Mots-clés: préfet, haut fonctionnaire, dignitaire, acte normatif, statut, administration publique centrale, administration publique locale, Roumanie.

ЭВОЛЮЦИЯ ИНСТИТУТА ПРЕФЕКТА В РУМЫНИИ В КОНТЕКСТЕ ПРАВОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

В данной статье рассматривается важная для государственного управления тема института префекта с точки зрения его эволюции на разных исторических этапах. Значимость института префекта в национальной системе государственного управления аргументируется с точки зрения хорошего функционирования центральной и местной административной системы. Мы формулируем мнения, посредством которых выражаем свое аргументированное несогласие с этими изменениями, ссылаясь на европейские модели и особенно на пример Франции. Качество префекта как политика не приводит автоматически к влиянию политика при выполнении своих обязанностей, его обязанности не являются политическими. Реформа института представителя власти в территории также предполагает наличие потенциала для улучшения работы администрации. Действующее регулирование статуса префекта в качестве публичного должностного лица соответствует правительственным

процедурам назначения, возможно, даже осуществлению полномочий, установленных законодателем для префекта, но не всех. Позиционирование префекта-политика по отношению к местной исполнительной и совещательной государственной власти. Функция обеспечивает от имени Правительства представительство центральной исполнительной власти на местном уровне. Эволюция правового регулирования деятельности префекта в Румынии в контексте законодательной трансформации в настоящее время завершилась четкими правилами, которые с уверенностью соответствуют основному вектору, которого необходимо достичь в администрации, владельцем которой, бесспорно, является гражданин.

Ключевые слова: префект, высший государственный служащий, сановник, нормативный акт, устав, центральное публичное управление, местное публичное управление, Румыния.

Introducere

Scopul administrației publice constă în satisfacerea interesului general al cetățenilor, în domeniile de interes, prin oferirea unor servicii publice de calitate. Din multitudinea domeniilor de interes ale administrației publice, intensificarea rolului prefec-tului în verificarea și atestarea legalității, asigurarea calității actelor administrative prin îndrumarea, cooperarea și coordonarea factorilor implicați ai administrațiilor publice județene și locale precum și prin asigurarea atestării conexiunilor legislative de nivel superior cu cele reglementate în acte administrative de nivel local ar trebuie să fie mereu pe agenda autorităților publice centrale.

Reprezentantul Guvernului în teritoriu este pilonul politic și administrativ necesar pentru asigurarea bune guvernări, este elementul esențial a administrațiilor publice moderne, dotat cu competențe și atribuții legale pentru asigurarea capacității administrative a statului. Necesitatea consolidării principiilor statului de drept în sistemul administrativ național reprezintă esența activității reprezentantului guvernului în teritoriu, rezultă atât din necesitățile comunității județene cât și din determinarea celor mai eficiente mijloace de realizare a acestei activități care pot implica inclusiv modificarea cadrului legislativ național.

Ceea ce urmează să elucidăm în acest articol este evoluția instituției prefec-tului din România în contextul transformării statutare prin evidențierea traseului legislativ al reglementării legale a statutului

prefec-tului, care ulterior perioadei 1989 debutează cu politizarea funcției de prefec-t pentru perioada 1990-2004.

Metodologia de cercetare. Pentru analiza subiec-tului a fost folosită metoda bibliografică care a servit la cunoașterea situației în domeniul abordat alături de cercetarea documentară, specifică domeniului științei administrației și care a stat la baza întregu-lui proces de concepere a articolului prin studiul și analiza actelor oficiale consacrate subiectului. A fost folosit majoritar suport scris constând în acte nor-mative naționale (în speță, ordonanțe ale guvernului) precum și acte normative europene care au contribuit la conturarea statutului reprezentantului Guvernului în teritoriu. Un rol important în abordarea subiec-tului l-a avut metoda comparativă care a contribuit la identificarea elementelor anterioare, specifice sta-tutului de înalt funcționar public al prefec-tului precum și a celor actuale, specifice calității de demnitar public, o comparație între statutul precedent și cel actual. În final, metoda analitică a permis dezvolta-re aspectele evoluției competențelor și atribuțiilor prefec-tului, în virtutea noului statut.

Principalele teze ale cercetării. În anul 2004 le-gislativul din România a adoptat un cadru normativ specific prefec-tului și instituției prefec-tului¹, califi-cându-l drept înalt funcționar public [1, p.27]. Acest statut juridic a fost menținut de legiuitorul român

¹ Legea 340 din 2004 privind prefec-tul și instituția prefec-tului, în prezent abrogată.

până în anul 2021² când s-a revenit la prefectul politic [2, p.13], renunțându-se la calitatea de înalt funcționar public. A fost o modificare legislativă necesară pentru realizarea concordanței între statutul legal al prefectului cu realitatea administrativă românească, o reformă administrativă pe acest segment de activitate care să corespundă necesității vieții sociale și politice. Finalitatea urmărită prin modificarea statutului juridic al prefectului corespunde prevederilor constituționale conform cărora prefectul este reprezentantul Guvernului în teritoriu sau, așa cum spunea profesorul Antonie Iorgovan "prefectul este primul ministru în teritoriu" [10, p.13], așa încât apartenența politică a primului ministru de la nivel central se poate regăsi și în teritoriu, în persoana reprezentantului Guvernului în teritoriu, numirile prefecturilor fiind politice. Asemenea executivului central și instituțiile prefectului au o dublă componentă, politică și administrativă.

Urmare a acestei modificări legislative a statutului reprezentantului guvernului în teritoriu, în contextul schimbării din înalt funcționar public în funcție politică, au existat și încă există dezbateri într-o manieră controversată. Modificarea legislativă nu ar corespunde modelelor europene și nici al Franței, țara de origine a funcției de prefect. În Franța, prefectul este singurul funcționar la nivel înalt ale cărui competențe au o bază constituțională (art. 72, Constituția din 1958), ceea ce denotă importanța pregătirii acestuia și nu proveniența politică. Amintim că, una dintre obligațiile prefectului este chiar "neutralitatea politică absolută" [11, p.66] deși presa franceză îl descrie pe prefect ca fiind "un agent politic al guvernului, un funcționar cu autoritate revocabilă" [12, p.124-145].

În același timp, aspirațiile europene ale României prin asumarea în anul 2005 a condiționalităților

² Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.4 din 2021 pentru modificarea și completarea OUG nr.57 din 2019 privind Codul administrativ

de bună guvernare cerute României (criteriile de la Copenhaga)³ de către Uniunea Europeană [3, p.119]. a vizat și depolitizarea administrației cu atingerea obiectivului esențial pentru creșterea performanței și transparenței administrației publice. Însă, realitatea actuală a determinat necesitatea politizării acestei funcții prin intervenție legislativă punctuală în cadrul normativ național prin încadrarea și a reprezentantului guvernului în teritoriu în aria politică a funcțiilor administrative, asigurându-se astfel rolul prefectului de reprezentant al Guvernului pe plan local. Guvernul este o autoritate publică care are alături de o structură administrativă și o structură politică, model care trebuia preluat și de reprezentantul executivului central în teritoriu.

Ceea ce comportă nuanțări din perspectiva dimensiunii de om politic al prefectului este problematica referitoare la exercitarea propriilor atribuții legale. Dacă în trecut, prefectul înalt funcționar public era obligat să respecte principiile precum obiectivitatea și imparțialitatea, noul statut politic al reprezentantului guvernului în teritoriu este mult mai permisiv motiv pentru care lesne s-ar putea concluziona în sensul exercitării atribuțiilor cu influența politicului. Opinem în sensul tratării diferențiate a statutului prefectului de atribuțiile exercitate de către acesta. Calitatea prefectului de om politic nu conduce automat la o influență a politicului în exercitarea atribuțiilor. Atribuțiile nu sunt politice, nu s-au modificat odată cu statutul juridic al prefectului ci, din contră au fost menținute inclusiv la modificarea legislativă din 2021 rămânând aceleași atribuții cantitative și calitative reglementate de legiuitorul român încă din 2004.

³ Tratatul privind Uniunea Europeană stabilește condițiile (articolul 49) și principiile [articolul 6 alineatul (1)] pe care trebuie să le îndeplinească orice țară care dorește să devină membră a Uniunii Europene (UE)-<https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>

Diverse cercetări actuale din aria reprezentantului guvernului în teritoriu au condus la propuneri îndrăznețe afirmându-se că prefectului i-au rămas puține atribuții de executat în administrația publică locală motiv pentru care s-a propus desființarea acestei funcții iar verificarea de legalitate a actelor administrative locale să se exercite prin înființarea unei noi funcții de „procuror județean în cadrul tribunalului care să îndeplinească această activitate” așa cum se susține în teza de doctorat „Organizarea și funcționarea administrației publice locale românești în contextul integrării în Uniunea Europeană”. Hotărâtoare a fost opinia profesoarei Rodica Narcisa Petrescu care în articolul intitulat „Discuții asupra evoluției viitoare a instituției prefectului în România” [4, p.4] tranșează clar și corect propunerea desființării funcției de prefect în sensul că *„nu agreeăm această opinie, apreciind că în continuare, instituția prefectului este necesară și utilă, mai ales în ce privește controlul de legalitate al actelor autorităților administrației publice locale”*. Mai mult, propunerea înființării acestei funcții de procuror județean ar implica, indiscutabil o imixtiune a puterii judecătorești în puterea executivă cu consecința ruperii echilibrului puterilor în stat. Mecanismul asigurării legalității actelor administrative locale este atributul exclusiv și constituțional al executivului. Un rol important la nivelul comunităților teritoriale îl are reprezentantul guvernului în teritoriu care asigură un echilibru și o disciplină juridică pentru comunitățile locale în vederea desfășurării activităților specifice în condiții de legalitate, fără sincope, în scopul dezvoltării comunităților locale și implicit prosperarea locuitorilor. Mai mult, afirmația conform căreia „prefectului i-au rămas puține atribuții” nu are niciun suport legal. Activitatea prefectului înalt funcționar public până în 2021 este aproximativ identică cu activitatea prefectului om politic.

A susține că „această funcție devine una lipsită de conținut și ar trebui desființată, deoarece oricum

prefectului i-au fost retrase atâtea atribuții încât dispariția acestuia din peisajul administrației publice locale nu va produce prea mari consecințe, nefectând echilibrul creat între autoritățile administrației publice centrale și locale” nu poate fi primită ca o opinie studiată. Implementarea unei asemenea măsuri ar genera o anormalitate juridică la nivel teritorial. În prezent, instituția prefectului este o instituție modernă, stabilă constituțional, discretă și adaptată nevoilor cetățenești. Mai mult, reprezentantul Guvernului în teritoriu contribuie nemijlocit la realizarea unei bune guvernări – element esențial a administrațiilor publice moderne, cu aport hotărâtor în conturarea capacității administrative.

Dacă se dorește într-adevăr o reformare a instituției reprezentantului guvernului în teritoriu aceasta trebuie să aibă capacitatea de a îmbunătăți performanța administrației în sensul de a îndeplini obiectivele politicii de dezvoltare. Obiectivul specific al reformei ar trebui să fie acela de a îmbunătăți profesionalismul și capacitatea de decizie a reprezentantului guvernului în teritoriu precum și rentabilitatea în acest cadru al legii publice și responsabilității politice, în niciun caz reforma nu ar viza desființarea acestei funcții de la nivelul fiecărui județ din România alături de municipiul București .

Până în prezent, în sistemul juridic din România, principale măsuri de reformă în ceea ce privește reprezentantul guvernului în teritoriu și tutela administrativă s-au axat în principal pe crearea cadrului legal (adoptarea de acte normative) care să surprindă noile realități în acest domeniu, și completarea acestuia, acolo unde a fost cazul. Un accent deosebit s-a pus în ultima perioadă pe importanța principiului autonomiei locale precum și pe necesitatea respectării principiului legalității în administrația locală. Este o tendință curajoasă în consolidarea capacității administrative a unui stat, echilibrând balanța în sensul progresului în administrație.

Analiza statutului juridic al prefectului prin prisma dimensiunilor profesionale și politice, reglementate legal, este indisolubil legată de atribuțiile exercitate de către acesta, motiv pentru care enunțarea atribuțiilor prevăzute în legea fundamentală a României este suficientă pentru a evidenția atribuția principală a reprezentantului guvernului în teritoriu și anume: tutela administrativă.

Instituția tutelei administrative exercitată de către reprezentantul Guvernului în teritoriu [8, pag.16].după instalarea regimului democratic în România a fost și este o pârghie necesară în realizarea principiilor specifice democrației precum și în garantarea aplicării acesteia

Evoluția permanentă a societății românești, trecerea de la un regim de guvernare totalitar la unul democratic, multitudinea activităților desfășurate de către autoritățile locale executive și deliberative au impus necesitatea dezvoltării unui sistem de control unic, absolut necesar pentru progresul colectivităților locale. Controlul "s-a impus ca o activitate umană cerută de celelalte activități umane și niciodată nu i-a scăzut rolul și importanța. Perfecționarea și aprofundarea lui au avut urmări benefice în folosul celor care l-au folosit"[5, pag.36].

Există și opinii contrare în privința controlului exercitat de prefect cu consecința atacării actelor administrative locale la instanța de contencios administrativ în sensul în care *prefecții și-au asumat calitatea procesuală activă, deși este evident că aceștia nu apărau ordinea publică în speța pe care o relatăm, ci interesele unor persoane fizice care, considerându-se vătămate într-un drept recunoscut de lege aveau posibilitatea să-și apere interesele în fața instanței de contencios administrativ*" [6, pag.3], așa cum evidenția avocatul Gabriel Ioniță în articolul intitulat *Raporturile dintre prefect și autoritățile administrației publice locale în cadrul controlului de tutelă administrativă*⁴. Ceea ce se opinează

⁴<https://www.avocationita.ro/pdf/Raporturile%20dintre%20>

conduce fără echivoc la diminuarea rolul prefectului în validarea legalității actelor administrative locale prin exercitarea tutelei administrative într-un mod subiectiv, pentru apărarea intereselor unor persoane fizice iar nu pentru beneficiul unei întregi comunități prin apărarea interesului general.

Reglementarea actuală a statutului prefectului în calitate sa de demnitar public corespunde procedurilor guvernamentale de numire, poate chiar și exercitării atribuțiilor stabilite de legiuitor în sarcina prefectului, dar nu toate. Exercițarea tutelei administrative a prefectului asupra actelor administrative locale, ca atribuție principală pusă în mâna reprezentantului guvernului în teritoriu de însăși legiuitorul constituant, rămâne în opinia noastră un subiect pus în paranteză, exceptat de la politizare. Poziționarea prefectului-om politic în raport cu autoritățile publice locale executive și deliberative, în speță președintele consiliului județean sau primari, pe de o parte și consiliul județean sau consiliile locale, pe de altă parte, nu ar oferi suficientă credibilitate și imparțialitate în privința exercitării tutelei administrative. S-a creat astfel o nișă de discuții și interpretări în sensul în care prefectul-om politic, reprezentantul partidului/coalitiei de guvernare în teritoriu, poate lua decizii discriminatorii evidente față de autoritățile locale care nu corespund profilului politic al prefectului, aspect nepermis în exercitarea tutelei administrative unde obiectivitatea și imparțialitatea trebuie să fie definitorii în exercitare.

Concluzii

În temeiul examinării evoluției instituției prefectului în România, considerăm pertinente următoarele **concluzii**:

- administrația publică locală funcționează prin autorități proprii autonome însă extrem de fragmen-

prefect.pdf, Studiu de caz, avocat Gabriel IONIȚĂ, publicat în Revista Economie și Administrație Locală Nr. 5 / 2011 – Supliment editat de TribunaEconomică.

tate în actuala organizare administrativ-teritorială a țării, fără capacitatea de a acorda servicii publice performante cetățenilor motiv pentru care, existența unei instituții de nivel teritorial, în speță, reprezentantul Guvernului ar putea contribui semnificativ la îmbunătățirea calității vieții sociale a comunităților locale prin pârgurile oferite de legiuitor;

- rolul prefectului s-ar concretiza și într-o mai mare apropiere de cetățean prin legătura directă între central și local precum și o intervenție promptă a executivului central prin acțiuni concrete în sprijinul administrațiilor publice locale;

- reprezentativitatea implică responsabilitate asumată și eficiență, reprezentantul guvernului în teritoriu asigurând legătura între stat și comunitatea pentru care a fost numit. Mai mult, funcția de reprezentare impune asigurarea echilibrului între misiunea administrativă și misiunea politică;

- instituția Prefectului este o reprezentare dinamică, de cele mai multe ori decisivă în situații critice pentru ca rezultatele activității sale să fie transpuse și evaluate prin bunăstarea cetățenilor, validându-se astfel votul de încredere primit din partea Guvernului, la numire;

- prin funcția de reprezentare se asigură, în numele Guvernului, reprezentarea executivului central pe plan local. Este o reprezentare limitată la anumite atribuții expres indicate de legiuitor, în a cărei asigurare un rol esențial îl are sprijinul acordat la nivel politic pentru corelarea și armonizarea între politicile guvernamentale și acțiunile de implementare a acestora în teritoriu;

- evoluția reglementării legale a prefectului din România în contextul transformării statutare s-a finalizat, în prezent, prin norme clare care să satisfacă cu certitudine vectorul principal de realizat în administrație, a cărui titular este incontestabil, cetățeanul;

- orientarea către servicii publice de calitate alături de o administrație eficientă în cheltuirea resur-

selor publice precum și importanța dialogului și a colaborării administrației cu societatea civilă și cu alte părți interesate în scopul creșterii gradului de transparență și responsabilitate, sunt opinii extrem de utile.

Calificarea prefectului om politic contribuie la dezvoltarea perspectivei politice la nivel județean, esențială pentru echilibrul și potențarea aparatului executive central răspunzător cu administrația publică din România. Din această perspectivă, prefectul are calitatea de instrument important al unei guvernări democratice contribuind la implementarea politicilor publice ale guvernului și la asigurarea participării active a cetățenilor la procesul de luare a deciziilor publice, în condițiile unei administrații responsabile.

Referințe bibliografice

1. Legea 340/2004 privind prefectul și instituția prefectului, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 225 din 24 martie 2008.

2. Ordonanță de Urgență a Guvernului nr. 4/2021 din 27 ianuarie 2021 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 57/2019 privind Codul administrativ, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 117 din 3 februarie 2021.

3. Tratatul privind Uniunea Europeană stabilește condițiile (articolul 49) și principiile [articolul 6 alineatul (1)] pe care trebuie să le îndeplinească orice țară care dorește să devină membră a Uniunii Europene (UE)-<https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html>, accesat la data de 05.03.2024.

4. PETRESCU, Rodica Narcisa, Reflecții asupra evoluției reglementărilor legale referitoare la controlul de legalitate exercitat de prefect. În: *Revista "Curierul judiciar"*, nr. 77/2008.

5. IACUB, I. Necesitatea obiectivă a controlului în economia de piață. În: *Legea și viața*, 2006, nr.1, p.36.

6. Studiu de caz, avocat Gabriel IONIȚĂ. În: *Revista Economie și Administrație Locală*, nr. 5 / 2011 – Supliment

editat de Tribuna Economica. - <https://www.avocationita.ro/pdf/Raporturile%20dintre%20prefect.pdf>, accesat la data de 28.02.2024.

7. Constituția României, modificată și completată prin Legea nr.429/2003 de revizuire a Constituției României, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.758 din 29 octombrie 2003.

8. Legea nr.554/2004 privind contenciosul administrativ publicată în Monitorul Oficial nr. 1154 din 7 decembrie 2004.

9. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.57/2019 privind Codul administrativ publicată în Monitorul Oficial al României Partea I, nr. 555 din 05 iulie 2019.

10. IORGOVAN, Antonie. *Tratat de drept adminis-*

trativ, vol.II, Ediția a-IIa, revăzută și adăugită. București: Ed. Nemira, 1996.

11. Agenția Națională a Funcționarilor Publici , Analiza privind evoluția istorică a termenului și a competențelor prefectului, precum și numeroasele forme de exercitare în timp, [online] , [citat 12.02.2024], disponibil: <http://www.anfp.gov.ro/R/Doc/2014/Proiecte/Proiect%20prefecti%20si%20subprefecti/Analiza%20privind%20evolutia%20istorica%20a%20termenului%20de%20prefect.pdf>

12. TANGUY, Gildas. *Une histoire de l'institution préfectorale est-elle (encore) possible ?* Dans: *Histoire/Politique*, 2015/3 (n° 27). Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-histoire-politique-2015-3-page-124.htm> [citat 10.03.2024].

INFORMARE VS DEZINFORMARE: IMPACTUL ASUPRA AGENDEI DEZBATERII PUBLICE

Victor MORARU

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent al AȘM,
Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: vsm.academy2015@outlook.com
<https://orcid.org/0000-0002-0322-6086>

Theofilos MAROUSIS

Atena, Grecia,
Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: theofilos.ma@outlook.com
<https://orcid.org/0000-0002-4665-0899>

Când o problemă primește dimensiuni masive în societate sau afectează binele comun, atunci ea este considerată o problemă publică. Valoarea și utilitatea informațiilor pentru cetățeni ajunge uneori să fie degradată de dezinformare, pentru a servi unor scopuri anumite, ca instrument de influență. Eforturile actorilor puternici de a-și împinge agenda în discuția publică, combinate cu falsitatea informației, evidențiază o posibilă situație problematică de stabilire a agendei amestecată cu dezinformare. În articol discutăm cazul Pizzagate ca teorie a conspirației, conform anumitor surse, care a ocupat dezbaterile publice în preajma alegerilor prezidențiale din SUA. Prin acest articol, subliniem riscurile falsității informației pentru securitatea publică și necesitatea măsurilor de stat pentru limitarea fenomenului dat.

Cuvinte-cheie: *informare, dezinformare, dezbateri publice, teoria conspirației, scandal media, Pizzagate.*

INFORMATION VS MISINFORMATION: IMPACT ON THE PUBLIC DEBATE AGENDA

When a problem receives massive dimensions in society or affects the common good, then it is considered as a public problem. The value and usefulness of information to citizens sometimes comes to be degraded by misinformation in order to serve some purposes, as an influence tool. The efforts of powerful actors to push their agenda in the public discussion combined with information falseness emerges a possible problematic situation of agenda setting mixed with misinformation. In the article we discuss the case of Pizzagate as a conspiracy theory according to certain sources, which occupied the public debate, near the US presidential elections. By this article, we underline the risks of information falseness for public security and the need of state measures to limit the phenomenon.

Keywords: *misinformation, agenda setting, conspiracy theory, media scandal, Pizzagate.*

INFORMATION VS DÉSINFORMATION: IMPACT SUR L'AGENDA DU DÉBAT PUBLIC

Lorsqu'un problème prend des dimensions massives dans la société ou affecte le bien commun, il est considéré comme un problème public. La valeur et l'utilité de l'information pour les citoyens finissent parfois par être dégradées par la

désinformation, pour servir certaines finalités, en tant qu'instrument d'influence. Les efforts des acteurs puissants pour pousser leur agenda dans le débat public, combinés à la fausseté de l'information, mettent en évidence une possible situation problématique d'établissement d'agenda mélangée à de la désinformation. Dans l'article, nous discutons de l'affaire Pizzagate en tant que théorie du complot, selon certaines sources, qui a occupé le débat public à l'approche de l'élection présidentielle américaine. À travers cet article, nous soulignons les risques de fausseté de l'information pour la sécurité publique et la nécessité de mesures étatiques pour limiter ce phénomène.

Mots-clés: information, désinformation, débat public, théorie du complot, scandale médiatique, Pizzagate.

ИНФОРМАЦИЯ ПРОТИВ ДЕЗИНФОРМАЦИИ: ВЛИЯНИЕ НА ПОВЕСТКУ ДНЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ ДЕБАТОВ

Когда проблема приобретает огромные масштабы в обществе или затрагивает общее благо, она считается общественной проблемой. Ценность и полезность информации для граждан иногда принижается дезинформацией, используемой в определенных целях в качестве инструмента влияния. Усилия влиятельных лиц по продвижению своей повестки дня в общественное обсуждение в сочетании с ложной информацией подчеркивают потенциально проблемную ситуацию установления повестки дня в сочетании с дезинформацией. В данной статье мы обсуждаем дело «Пиццагейт» как теорию заговора, которая, по мнению некоторых источников, стала предметом публичных дебатов вокруг президентских выборов в США. Также мы подчеркиваем риски распространения ложной информации для общественной безопасности и необходимость государственных мер по ограничению этого явления.

Ключевые слова: информация, дезинформация, публичные дебаты, теория заговора, медиа-скандал, Пиццагейт.

Introduction

According to the literature, when a problem receives massive dimensions in society or affects the common good, then it is considered as a public problem. E. Neveu [1, p. 43] states that a public problem is nothing more than the conversion of any social event to public confrontation and / or state intervention. S. Princen [2] attributes to the concept of conflict, thus describing its conflict character. This, therefore, the conflict nature of the public problem is the feature that makes it News, as supporters and opponents of opinions are opposed to a common public arena, which in modern societies make up Mass Media as mentioned by D. Dearing and E. Rogers [3]. K. Voltmer & S. Koch-Baumgarten [4] add that the basic Media contribution to political themes lies more at the stage of emergence and the stage of definition of public problems.

The value and usefulness of information to citizens sometimes comes to be degraded by misinformation in order to serve some purposes. European Commission Communication [5, p. 3] defines misinformation as the verifiable false or misleading information created, presented and disseminated for economic benefit, or to deliberately deceive the public or in general for public damage. It also adds that misinformation is a powerful, cheap and often economically beneficial influence tool. We could say that someone investing in misinformation is intentionally made to make political or economic and business profits. According to M. Castells [6] the media on their own do not possess the power to change things, but they are largely the stadium, where it is determined who has the power to push his agenda. For R. Miliband [7] the media are the tools through which a system of sovereignty is expressed, but also the means of reinforcing this sovereignty. Many times show views in

an appropriate way, from a specific perspective and contribute to promoting a climate of compliance in public opinion. T. Adorno [8] writes that commercial media constitute a tool for economic elites to divide, disorient and weaken citizens.

Misinformation as a public problem

False information is largely the result of the strategic service of strong business, political and geopolitical interests. They make use of natural persons (professional politicians, opinion leaders, journalists, etc.), media, communications companies and other techniques to make and spread easily crafted news that ensures their hegemony or neutralizing their opponents. So at the same time, the democratic function of the public sphere is undermined. Based on these approaches, the term of misinformation comes very close to term propaganda. Propaganda according to A. Pratkanis & E. Aronson [9] is a form of communication, aiming to influence the public through the diffusion of information from the media. As a key component of all modern Western democratic societies, it is a means of shaping social reality, as well as the maintenance and reproduction of the power structures of modern political mechanisms. There is, of course, a significant difference. The misinformation contains and promotes fraudulent, incorrect or false information, while propaganda contains true information, which it promotes strongly to public opinion and tries to make it well known.

This is done in a deliberate effort to persuade people to think in the desired way, as mentioned by Ph. Taylor [10]. Both of course are fed by servicing some interest. But there is still another distinction we encounter, this of black propaganda. According to G. Jowett & V. O 'Donnell [11] the black propaganda is the big lie, the source of information is transferred or credited to a false authority and spreads lies and manufactured information and aims to mislead. A similar definition is also given for Gray Propaganda

by D. Gelders & O. Ihlen [12], in which the source is unclear and the correctness of information is uncertain. At the same wavelength E. Bernays [13] had wrote that propaganda becomes bad when the producers of consciously and with feasibility disseminate something they know that it's a lie or when they aim at results that they know that they are harmful to the common good.

We are observing that these propaganda versions are essentially identified in the general concept of misinformation. In both cases, we have alteration of information or fully false information, while at the same time this is done intentionally to make a benefit. In addition, this benefit (political, economic, etc.) does not result from an interpersonal relationship, but it requires massivity, as it includes the general public. So, as tools for the implementation of disinformation and propaganda, the Media are used (in many cases), so as to spread the information The media is the tools for disseminating information to the general public. It is precisely in this context that „the perception of the media as an equivocal mirror”, as shown by Del Val et. al. [14, p. 237], is justified.

Beyond the fact that we have a public speech that sows misinformation and lie to society, there is something more also. It changes what in the Media theory we call Agenda Setting. As Agenda Setting in political communication, we consider the effort to establish in the public debate of a particular theme, which at the same time marks the conditions of genesis of Public Action as mentioned by P. Muller & Y. Surel [15]. It is also the ability of Media to influence citizens' priorities as to which problems are more important in public life. Agenda Setting is defined, in general, by the themes/agenda of Media, which affects public themes and finally, affects political themes. They also report that the Media themes/agenda are very strong in its effects, managing a problem on the public agenda, which can lead to a change in public policies. Media have the ability to pose, under certa-

in conditions, issues and frameworks, to be converted to Agenda-Setters and Framers in political agenda. When the agenda setting is made on the base of fake news and rumors, that do not actually reflect the reality, then we have a problem in public debate. Van Aelst et al. write that fake news potentially leads to misperceptions and contributes to growing inequalities in political knowledge, one of the most pressing challenges for democracy today [16, pp. 17-18]. A false news is used by various actors to undermine the faith of the society in democratic processes and to distract its attention from important issues. Based on these, we can say that misinformation is considered a public problem, so public actions and policies are needed to deal with this as far as possible.

The paradigm of Pizzagate theory at the public agenda

With the term “priming” we are trying to describe the phenomenon in which the media excessively promotes a topic, to the extent that citizens automatically associate it with a person/persons, even if subconsciously. For example, many people when they see George W. Bush may think of 9/11 or the war in Afghanistan, events that occurred during his time in office. By making some issues more salient in people’s mind (agenda setting), mass media can also shape the considerations that people take into account when making judgments about political candidates or issues (priming).

Priming refers to that information processing involves the development of the “activation tags” that are the basis for connection between concepts. The primary questions pursued by social psychologists studying priming have involved the activation of social representations (e.g., traits, stereotypes, or goals) by exposure to different types of information, and the application of these activated representations in social judgments and behaviors [17, p. 17]. Moreover, E. Van Duyn & J. Collier [18] say that as media

emphasize certain issues more frequently, these issues are primed in the minds of the public and are more accessible when forming judgments about policies or candidates. Of course, the more the media deal with a specific issue and the more vividly they represent it, the more strongly they imprint it on the viewer’s mind. There are elements that help this process and strengthen priming. Some important such elements are news a) frequency, b) duration and c) vividness. The viewer then identifies the news with the persons involved in it. That highly vivid portrayals resulting in stronger priming effects. Therefore, the more impressively an event is presented, the greater effect it has on the cognitive process of citizens. The people judge whether a news story is true by three factors: base rates, emotional feelings, consistency. Base rates mean that people believe that the news they see for the first time is likely to be true. Emotional feelings mean that people interpret their own subjective experiences as evidence of truth. Consistency has to do with the repetition of a news story by the media, as with the frequency we saw earlier, the more times someone sees a news story, the more likely they are to consider it true. So far we have observed the phenomenon of priming, but the main problem arises when it meets misinformation. What happens when priming is done with a fake news? A typical example is the “Pizzagate” scandal. In 2016 shortly before the US presidential election, John Podesta’s emails were found on Wikileaks. Podesta was Hillary Clinton’s campaign chairman in her presidential campaign and a prominent member of the Democratic Party, serving as a political adviser during the presidency of Bill Clinton and Barack Obama. One of the emails was between Podesta and the owner of the Comet Ping Pong pizzeria in Washington and they were discussing the restaurant as a possible host for a Clinton campaign fundraiser. Some internet users overanalyzed these emails and came to a more different conclusion, that there was a deeper

connection between Comet Ping Pong and politicians from the Democratic Party. According to BBC, people trawled Alefantis' Instagram feed (owner of the pizzeria) for pictures of children and the modern art which lines his restaurant's walls, and dreamt up a pedophilia sex ring involving prominent politicians and political donors of the Democrats. Continuing, it is reported that thousands of people were convinced that a pedophilia ring involving people at the highest levels of the Democratic Party is operating out of a Washington pizza restaurant. The influence of the news on public opinion was so intense that in some cases some citizens took extreme measures, wanting to take the law into their own hands. Alefantis and his staff have received hundreds of death threats on social media and also a direct message telling him his pizzeria should be "burned to the ground". A man even reached the point of visiting the pizzeria carrying an assault rifle, fired one or more shots and later he told the police that he had come to the restaurant to "self-investigate" the rumors about the scandal.

The case of Pizzagate was widely covered by the media and especially by social media [19]. Major TV channels such as Fox News, CNN, CBS, NBC, made reportage and covered the issue. D. Trump, being a competitor for the position of president in the American elections, made an indirect reference to the issue and used it as an argument against H. Clinton in the final presidential Debate that was broadcast live across the country. Large newspapers and sites also picked up on the issue of Podesta's emails, such as Washington Post, Guardian, Politico, USA Today. Radio was another medium that raised the issue high on the agenda, to the extent that Alex Jones, who is a radio producer and owner of the website Infowars, after the episodes in the Washington pizzeria, made statements of repentance for promoting pizzagate scandal. A. Jones broadcast his radio show on over 160 stations and had over 1.8 million followers on Youtube. Notification of the scandal was also made

by Donald Trump's party camp as Michael Flynn Jr posted on Twitter that "until pizzagate proven to be false, it will remain a story", according to BBC. Michael Flynn Jr is the son of Michael Flynn, who was Trump's National Security Advisor. The sharing of the scandal on social media was also important. In Twitter, the hashtag of "pizzagate" was shared almost 1.4 million times by more than a quarter of a million accounts in its first five weeks of life and among these were dozens of users who tweet so frequently (up to 900 times a day) that experts believe they were likely highly automated. In another example, there was a twitter account that clearly stated that there was a pedophilia ring with Hillary Clinton being at the center and the rumor was retweeted more than 6,000 times. In Turkey, for example, the allegations were reported by pro-government newspapers. Efe Sozeri, a columnist for The Daily Dot, suggested that Turkish government sources have been pushing the story to distract attention from an abuse scandal in March 2016 [20].

As it turns out, the reality is different. The accusations were categorized as false and the "pizzagate" scandal was based on fake news. As reported on Yahoo, the FBI intelligence bulletin from the bureau's Phoenix field office, among others, mentions Pizzagate and talks about "conspiracy theory-driven domestic extremists", "motivated by fringe beliefs" and adds that "these conspiracy theories very likely will emerge, spread, and evolve in the modern information marketplace". A fact-checking and fake news investigation website, cited some examples of pizzagate being a conspiracy theory. One of these examples was that the pictures of children who were supposed to be the victims, came from Facebook or other random sites and were the children of the pizzeria workers or family and friends. Another example is that photos were released with underground facilities of the pizzeria, but the truth is that the photos were not from the pizzeria but taken from other

random buildings. In addition, many journalistic organizations such as the BBC, the New York Times, the CNN, dealt with the issue and after research debunked it, classifying it as fake news.

European Parliament states that conspiracy theories can be used as a tool for spreading disinformation and propaganda with destabilizing effects, as they have the potential to incite hatred and violence against a perceived enemy. The pizzagate scandal, although it turned out to be fake, as it seems, nevertheless left its mark on public life and influenced public opinion to some extent. Following a Public Policy Polling survey, the results 14% of Trump supporters think Hillary Clinton is connected to a child sex ring run out of a Washington DC pizzeria. Another 32% aren't sure one way or another, much as the North Carolinian who went to Washington to check it out said was the case for him. Only 54% of Trump voters expressly say they don't think Pizzagate is real. In short, 46% of Trump's supporters do not think that pizzagate is a conspiracy theory, but they believe it is true, or it is not sure exactly what is true. In another poll by YouGov America and the Economist states that 17% of Clinton voters and 46% of Trump voters believe that leaked emails from the Clinton campaign talking about pedophilia and human trafficking were true. In other words, in addition to Trump's supporters, the conspiracy theory was also believed by Hillary Clinton's supporters, albeit in a smaller percentage. Based on the evidence, we observe that even after the debunking of Pizzagate scandal by local officer of Federal Bureau of Investigation and by major journalistic organizations, a group of voters still think that the scandal is real. The storm of fake news poisoned public opinion and "stained" the pre-election campaign of the Democratic party and the political profile of Hillary Clinton. The rest is history. According to Federal Election Commission, the Democrats lost the elections receiving 48.18% and Donald Trump was

elected president with 46.09%. Although Trump collected fewer votes (62,984,828) than Clinton (65,853,514), he was the winner of the elections because he won in key states and gathered more Electors. Certainly no one can say that Clinton's election loss was due to the Pizzagate scandal. But we can see based on the evidence that fake news and the Priming, done by the Media and social media create a jumble of misinformation and stigmatize the morals or beliefs of a political person or even an entire Party. Everything matters and plays a role in public life, especially when we are talking about serious issues, not lifestyle, but issues concerning the political life of a country, which in turn determines the daily life of its citizens. One could say that a conspiracy theory has been the subject of political exploitation to hurt the opponent. Withal, an interesting fact is that the scandal returned to the news in 2020 coincidentally once more, again in the year there were presidential elections in the United States. Thus, the video was misunderstood and interpreted by many as a hidden message, rekindling rumors of the scandal. As mentioned in the same article in the New York Times, during that period the shares, likes and comments that mentioned Pizzagate or had its hashtag, reached 800,000 on Facebook, 600,000 on Instagram and over 82 million views on Tik Tok. Even D. Trump himself was not missing from a cloud of disinformation, who, either without intention or intentionally, published on social media posts that had to do with conspiracy theories.

Conclusions

Based on what we examine, we see that disinformation has become part of the political game and the agenda of public life. Thus, we talk about an issue that impacts broad social masses and it's considered a public problem. The situation involves risks not only for the smooth conduct of a public confrontation but also for public security, since as we have seen

there is a possibility of appearance of extremists, due to opinion polarization. Some actors use all available means to achieve their goal and may sometimes succeed and sometimes not. The media initially deal with a topic (even if it is fake news and they still don't know about it), project it and make it known to the public. This is precisely where dangers and problems arise: „on the one hand, the mass media creates a new and true public space. On the other hand, they can create, at the same time, a false public space, which actually diminishes the potential of the mass media as a constitutive and comforting element of the public space” [21, pp. 10-11]. This is why the regulatory acts adopted by the European Union „seek to implement the imperative of ensuring media pluralism, while further promoting transparency, freedom and diversity in the European media landscape” [22, p. 238].

The Priming phenomenon is amplified even more in the Internet age, through social media, and acquires whirlwind characteristics, as individuals participate in the process, rebroadcast the news, and all this creates a proliferation of misinformation. As a result, the need of state policies to limit misinformation, for the cause of public debate and public security protection, grows intense.

Bibliographic references

1. NEVEU, Erik. L'approche constructiviste des “problèmes publics”. Un aperçu des travaux anglo-saxons. In: *Études de communication*, 1999, nr. 22, pp. 41-58. ISBN 2-9514961-0-1.
2. PRINCEN, Sebastian. *Agenda-Setting in the European Union*. London: Palgrave Mac Millan, 2009. 213 p. ISBN 978-1-349-30604-6.
3. DEARING, James, ROGERS, Everett. *Agenda setting*. California: SAGE, 1996. 139 p. ISBN 0-7619-0563-4
4. VOLTMER, Katrin, KOCH-BAUMGARTEN, Sigrid. *Public Policy and Mass Media. The interplay of mass communication and political decision making*. London: Routledge, 2010. 252 p. ISBN 978-0415485463.
5. *Tackling online disinformation: a European approach*. European Commission Communication. Bruxelles: Directorate General for Communications Networks, Content and technology. April 2018. 17 p.
6. CASTELLS, Manuel. *Communication power*. New York: Oxford University Press. 2013. 574 p. ISBN 978-0199681938.
7. MILIBAND, Ralph. *The State in capitalist society*. New York: Basic Books. 1969. 292 p. ISBN 978-0465097340.
8. ADORNO, Theodor. *The Culture Industry: selected essays on mass culture*. Edited by J. M. Bernstein. London: Routledge. 2001. 224 p. ISBN 978-0415253802.
9. PRATKANIS, Anthony, ARONSON, Elliot. *Age of propaganda: the everyday use and abuse of persuasion*. New York: Holt Paperbacks. 2001. 432 p. ISBN 978-0716722113.
10. TAYLOR, Philip, M. *Munitions of the mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day*. Manchester: Manchester University Press. 2003. 344 p. ISBN 978-0-7190-6767-9.
11. JOWETT, Garth, O'DONNELL, Victoria. *Propaganda and persuasion*. California: SAGE. 2015. 480 p. ISBN 978-1-4129-7782-1.
12. GELDERS, Dave, IHLEN, Oyvind. Government communication about potential policies: Public relations, propaganda or both? In: *Public Relations Review*, 2010, Vol. 36, Issue 1, pp. 59-62. ISSN 0363-8111.
13. BERNAYS, Edward. *Propaganda*. New York: Horace Liveright. 1928. 159 p. ISBN 080461511X
14. DEL VAL, Fernando, MORARU, Victor, ROCA, José. *Política y Comunicación: conciencia cívica, espacio público y nacionalismo*. Madrid: Los Libros de La Catarata, 1999. 254 p. ISBN 84-8319-060-5.
15. MULLER, Pierre. & SUREL, Yves. *L'Analyse des politiques publiques*. Paris: Montchrestien. 2000. 156 p. ISBN 978-2707606686
16. VAN AELST et al. Political communication in a high-choice media environment: a challenge for democracy? In: *Annals of the International Communication Association*, 2017, Vol. 41, Issue 1, pp. 3-27. ISSN 2380-8985.

17. SCHEUFELE, Dietram, A., TEWKSBURY, David. Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models. In: *Journal of Communication*, 2007, Issue 57, pp. 9-20. ISSN 0021-9916.

18. VAN DUYN, Emily, COLLIER, Jessica. Priming and Fake News: The Effects of Elite Discourse on Evaluations of News Media. In: *Mass Communication and Society*, 2019, Vol. 22, nr. 1, pp. 29-48. ISSN 1461-4448.

19. REBILLARD, Franck. The Pizzagate Rumour during the 2016. Presidential Election in the USA / Internet of the Far Rights. The Documentary Sources of Support for Political Agitation in the Digital World and on the Internet. In: *Reseaux*, 2017, Vol. 2, N 202-203, pp. 273-310. ISSN 0751-7971.

20. SOZERI, Efe Karem. How the alt-right's Pizzagate conspiracy hid real scandal in Turkey. Published on November 23, 2016. Available at site The Daily Dot: <https://www.dailydot.com/debug/pizzagate-alt-right-turkey-trolls-child-abuse/> (Accessed on 25.10.2024).

21. MORARU, Victor (coord.). *Societatea și comunicarea în tranziție*. Chișinău: Institutul Mass-Media, 2008. 392 p. ISBN 978-9975-934-58-9.

22. MORARU, Victor (coord.). *Europenizarea: fațetele procesului*. Chișinău: Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2013. 336 p. ISBN 978-9975-57-064-0.

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE ECONOMICE

CZU 366:004

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2\(101\).06](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2(101).06)

DEZVOLTAREA DURABILĂ A RELAȚIILOR CU CONSUMATORII ÎN MEDIUL ONLINE: TENDINȚE ȘI OPORTUNITĂȚI

Oxana LIVIȚCHI

Doctor în economie, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: livitchi.oxana@ase.md
<https://orcid.org/0000-0002-1800-3053>

În contextul transformării digitale accelerate, promovarea online a companiilor devine tot mai dependentă de tehnologie, bazându-se pe instrumente avansate și abordări inovatoare pentru atragerea și fidelizarea clienților. Prezentul articol explorează strategii și instrumente digitale esențiale pentru optimizarea performanței companiilor. Se analizează concepte-cheie privind adoptarea deciziilor strategice și automatizarea proceselor de promovare, cu accent pe soluții asistate de inteligență artificială, promovare pe rețelele sociale și publicitate programată. Rezultatele cercetării evidențiază importanța unei strategii digitale integrate și utilizarea unui set diversificat de soluții inovatoare, esențiale pentru succesul în era digitală și dezvoltarea unor relații sustenabile cu clienții.

Cuvinte-cheie: *consumator, economie digitală, relații online, instrumente digitale, dezvoltare durabilă.*

SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF CONSUMER RELATIONSHIPS IN THE ONLINE ENVIRONMENT: TRENDS AND OPPORTUNITIES

In the context of accelerated digital transformation, online promotion of companies is becoming increasingly dependent on technology, relying on advanced tools and innovative approaches to attract and retain customers. This paper explores essential strategies and digital tools for optimizing company performance. Key concepts related to strategic decision-making and automation of promotional processes are analyzed, with a focus on AI-assisted solutions, social media promotion, and programmatic advertising. The research results highlight the importance of an integrated digital strategy and the use of a diversified set of innovative solutions, essential for success in the digital era and for building sustainable customer relationships.

Keywords: *consumer, digital economy, online relationships, digital tools, sustainable development.*

DÉVELOPPEMENT DURABLE DES RELATIONS AVEC LES CONSOMMATEURS DANS L'ENVIRONNEMENT EN LIGNE: TENDANCES ET OPPORTUNITÉS

Dans le contexte de la transformation numérique accélérée, la promotion en ligne des entreprises devient de plus en plus dépendante de la technologie, s'appuyant sur des outils avancés et des approches innovantes pour attirer et fidéliser les clients. Cet article explore les stratégies essentielles et les outils numériques permettant d'optimiser la performance des entreprises. Les concepts clés liés à la prise de décision stratégique et à l'automatisation des processus promotionnels sont analysés, avec un accent particulier sur les solutions assistées par l'IA, la promotion sur les réseaux sociaux et la publicité programmatique. Les résultats de la recherche mettent en évidence l'importance d'une stratégie numérique intégrée et de l'utilisation d'un ensemble diversifié de solutions innovantes, essentielles pour réussir à l'ère du numérique et pour établir des relations durables avec les clients.

Mots-clés: consommateur, économie numérique, relations en ligne, outils numériques, développement durable.

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ С ПОТРЕБИТЕЛЯМИ В ОНЛАЙН СРЕДЕ: ТЕНДЕНЦИИ И ВОЗМОЖНОСТИ

В условиях ускоренной цифровой трансформации онлайн-продвижение компаний становится все более зависимым от технологий, опираясь на передовые инструменты и инновационные подходы для привлечения и удержания клиентов. В данной статье рассматриваются ключевые стратегии и цифровые инструменты, направленные на оптимизацию эффективности компаний. Анализируются основные концепции, связанные с принятием стратегических решений и автоматизацией рекламных процессов, с особым вниманием к решениям, основанным на ИИ, продвижению в социальных сетях и программируемой рекламе. Результаты исследования подчеркивают значимость интегрированной цифровой стратегии и использования разнообразного набора инновационных решений, которые являются необходимыми для успеха в цифровую эпоху и построения устойчивых отношений с клиентами.

Ключевые слова: потребитель, цифровая экономика, онлайн-отношения, цифровые инструменты, устойчивое развитие.

Introducere

În economia de piață, consumatorii joacă un rol central în funcționarea piețelor și în evoluția economiei globale. În contextul economic actual, caracterizat de globalizare, digitalizare și schimbări rapide, a suferit modificări semnificative și comportamentul consumatorilor, influențând atât producția, cât și strategiile companiilor. Deși există numeroase oportunități, există și bariere semnificative pe care firmele trebuie să le depășească pentru a câștiga și a păstra loialitatea clienților. Atragerea consumatorilor reprezintă o provocare majoră pentru multe companii, din cauza mai multor factori care influențează comportamentul acestora. Ei nu mai sunt mulțumiți

cu produse standardizate, ci își doresc soluții adaptate nevoilor lor specifice.

Unul dintre principalele aspecte ale consumatorului modern este accesul rapid la informații. Digitalizarea a deschis noi posibilități pentru consumatori. Comerțul online este în continuă expansiune, iar platformele de e-commerce permit accesul la o gamă variată de produse din întreaga lume, fără a fi necesar ca consumatorii să iasă din casă. Datorită internetului și al platformelor digitale, consumatorii pot compara produse și servicii, pot citi recenzii și pot lua decizii mai informate decât oricând. Astfel, puterea de cumpărare este adesea însoțită de o putere mai mare de decizie și influență asupra pieței. Companiile sunt nevoite să răspundă rapid la schimbările

din preferințele consumatorilor și să inoveze continuu pentru a rămâne competitive.

Printre problemele majore cu care se confruntă actualmente companiile în procesul de promovare a produselor, serviciilor și atragere a consumatorilor vom evidenția:

1. În multe domenii, piețele sunt extrem de saturate, cu o ofertă diversificată de produse și servicii similare, ceea ce face ca decizia de cumpărare a consumatorilor să fie mai dificilă. În plus, concurența este intensificată nu doar de companii existente mult timp pe piață, ci și de noi jucători care intră rapid pe piață, adesea cu oferte inovative și atractive. Aceasta face ca atragerea de noi clienți să fie o provocare continuă, ceea ce sporește și nivelul concurenței între companii.

2. Comportamentul consumatorilor se schimbă rapid, iar preferințele lor variază în funcție de tendințele economice, sociale și tehnologice. De exemplu, mulți consumatori devin mai conștienți de problemele legate de mediu, de sustenabilitate. Alte segmente de consumatori sunt din ce în ce mai atrași de experiențe personalizate și de interacțiuni directe cu companiile. Această schimbare rapidă a gusturilor și a valorilor face dificil pentru companii să rămână relevante și să atragă consumatori noi. Companiile care nu integrează sustenabilitatea în modelele lor de afaceri riscă să piardă clienți din cauza cerințelor din ce în ce mai mari ale pieței.

3. Pentru a atrage consumatori în mod constant, nu este suficient doar să oferi un produs sau serviciu de calitate. Experiența consumatorului devine un factor esențial în procesul de atragere. De la primul punct de contact și până la post-vânzare, fiecare interacțiune trebuie să fie plăcută, eficientă și să satisfacă nevoile clienților. În plus, crearea unui sentiment de loialitate față de companie este esențială. Cercetările de azi constată: costurile implicate de cucerirea unui nou client sunt de la 3 la 15 ori mai mari (în funcție de ramură și produs) decât cele implica-

te de fidelizarea unui client existent [5], iar câștigul obținut de la un nou client este mult mai redus decât câștigul permanent obținut de la un client fidel.

4. Digitalizarea a transformat complet modul în care companiile ajung la consumatori. Dacă în trecut publicitatea la TV, radio, panouri publicitare erau principalele instrumente de promovare, astăzi, marketingul digital, prin intermediul rețelelor sociale, al site-urilor web și al publicității online, a devenit esențial. Consumatorii sunt expuși constant la mesaje publicitare, ceea ce face ca atragerea lor să fie mai dificilă. Companiile trebuie să fie mai creative și mai insistente, utilizând tehnici inovative, pentru a capta atenția consumatorilor.

5. Prețul rămâne un factor decisiv în atragerea consumatorilor, dar totuși, nu este singurul criteriu important. Consumatorii sunt din ce în ce mai atenți la valoarea totală pe care o obțin, optând pentru calitate, durabilitate și impact social sau ecologic al produselor, al serviciilor. Companiile trebuie să își adapteze ofertele pentru a răspunde cerințelor pieței, având grijă ca valoarea percepută să fie superioară prețului cerut.

6. În contextul în care consumatorii astăzi sunt mai ocupați, ușurința și rapiditatea cu care pot achiziționa produse sau servicii sunt esențiale în decizia lor de a cumpăra un produs/serviciu. Comerțul online, plățile rapide și opțiunile de livrare convenabile sunt doar câteva dintre cerințele actuale ale pieței. Companiile care nu reușesc să optimizeze aceste procese riscă să piardă din vânzări, să obțină profit mai mic, deoarece consumatorii tind să opteze pentru platforme care oferă o experiență mai bună de cumpărare.

Deci, atragerea consumatorilor în economia actuală necesită o abordare complexă și adaptabilă continuu. Companiile trebuie să răspundă rapid schimbărilor din comportamentul consumatorilor, să se concentreze pe crearea unei experiențe de consum excelente, să se adapteze la mediul digital și să fie mai

transparente și responsabile social și ecologic. Într-o lume în continuă schimbare, cheia succesului constă în capacitatea de a înțelege nevoile consumatorilor și de a le oferi soluții care să le depășească așteptările. Tehnologiile informaționale, tehnicile moderne, cum ar fi inteligența artificială și analiza automatizată a datelor permit companiilor să înțeleagă mai bine preferințele consumatorilor și să ofere produse și/sau servicii personalizate, care răspund cerințelor fiecărui client în parte.

Materiale și metode

Scopul acestei cercetări este de a identifica și analiza strategiile inovatoare și instrumentele digitale esențiale pentru optimizarea relațiilor cu consumatorii în mediul online. Studiul urmărește să evidențieze modul în care inteligența artificială, promovarea pe rețelele sociale și publicitatea programată contribuie la dezvoltarea unor relații durabile cu clienții. Prin această abordare, cercetarea oferă o perspectivă asupra celor mai eficiente metode de integrare a tehnologiei în strategiile de promovare, facilitând luarea deciziilor strategice și creșterea competitivității companiilor în economia digitală.

În cadrul cercetării, vor fi utilizate următoarele metode: analiza documentară, prin revizuirea literaturii de specialitate și a studiilor relevante din domeniu, analiza datelor statistice privind comportamentul consumatorilor în mediul online pentru a înțelege modelele existente și preferințele acestora, observația participativă, analiza statistică și sinteza rezultatelor.

Rezultate și discuții

Autori cu renume au abordat în cercetările lor diferite aspecte ce caracterizează comportamentul consumatorului. De exemplu, Sherry Turkle, profesor și autor al cărții “Alone Together”, a analizat cum tehnologia influențează relațiile interumane și timpul petrecut online [11]. Profesor renumit în do-

meniu sociologiei Manuel Castells, autor al lucrării “The Rise of the Network Society”, a examinat cum internetul și rețelele sociale modelează societatea și comportamentele individuale [3]. Geoffrey G. Parker, profesor și autor al lucrării “Platform Revolution”, a analizat impactul platformelor online asupra economiei și comportamentului consumatorilor [10].

În lucrarea „Promotion as Instrument of Marketing Mix”, David Novak analizează procesul de comunicare dintre companii și consumatori, subliniind importanța utilizării instrumentelor de promovare pentru a crea atitudini pozitive față de produse și servicii [9].

Cercetări valoroase asupra comportamentului consumatorilor în mediul online din Republica Moldova, abordând diverse aspecte ale interacțiunii dintre consumatori și platformele digitale au fost realizate de către Cristafovici Profira [4]. Rezultatele demonstrează modul în care transformările digitale influențează comportamentul consumatorilor, evidențiind factorii endogeni și exogeni care determină mentalitățile și deciziile de cumpărare ale consumatorilor.

Aceste studii și rezultate ale autorilor susținuți, considerând și cercetările fundamentale din domeniu [1, 2, 7, 8, 13], oferă o înțelegere aprofundată a comportamentului consumatorilor în era transformărilor digitale, în care consumatorii sunt mult mai informați, mai conectați și mai conștienți de impactul deciziilor lor de cumpărare. Aceștia influențează în mod activ piețele și impun companiile să se adapteze rapid la cerințele și așteptările lor.

Totodată, evoluția pieței demonstrează că concurența în viața fizică de zi cu zi s-a transferat într-o mare măsură în mediul online. Această tranziție a fost impulsivă de mai mulți factori, iar procesul s-a accelerat semnificativ în ultimii ani, în special din cauza digitalizării masive și în special în perioada pandemiei globale, care a schimbat profund com-

portamentele consumatorilor. Motivele pentru care concurența a trecut în online sunt multiple, printre care vom remarca:

- *Accesibilitatea și comoditatea comerțului online:* În trecut, consumatorii erau nevoiți să viziteze fizic magazine pentru a face cumpărături, ceea ce presupunea un anumit timp și efort. Astăzi, cumpărăturile online sunt mult mai convenabile, permițând oamenilor să compare prețuri, produse și servicii din confortul propriei case, în orice moment al zilei. Acest lucru a făcut ca mulți consumatori să prefere opțiunile online, iar companiile au început să își concentreze o mare parte din strategia de vânzări în mediul digital.

- *Creșterea comerțului electronic:* Achitarea online și livrările la domiciliu sunt acum opțiuni convenabile și populare. Multe afaceri care anterior funcționau doar fizic au migrat în spațiul digital, iar unele dintre ele funcționează exclusiv online, având o prezență pe platforme de e-commerce, aplicații mobile sau chiar pe rețelele sociale.

- *Publicitatea digitală și targetingul țintit:* Online-ul oferă instrumente avansate de marketing și publicitate care permit targetarea precisă a audiențelor, pe baza comportamentului, intereselor, criteriilor demografice, locației și altor factori. Aceste opțiuni fac concurența mult mai intensă în mediul online, deoarece companiile pot ajunge la consumatori cu oferte extrem de personalizate, ceea ce poate influența deciziile de cumpărare mult mai rapid decât în cazul concurenței tradiționale.

- *Accesul la piețe internaționale:* Mediul online permite companiilor să ajungă mult mai ușor la clienți din întreaga lume. În timp ce concurența fizică era limitată la o anumită zonă geografică, acum companiile pot vinde produse sau servicii clienților din diferite colțuri ale lumii, ceea ce face competiția mai complexă și mai globală.

- *Social Media și influenceri:* În mediul online, concurența nu se mai limitează doar la preț sau

produs. Rețelele sociale și influencerii au devenit o componentă importantă în strategia de marketing a multor companii. De asemenea, social media a devenit un teren de concurență în care companiile luptă pentru atenția utilizatorilor prin conținut creativ și oferte atractive.

- *Timpul pe care oamenii îl petrec online a crescut semnificativ în ultimele decenii*, iar acest comportament a fost accelerat în special de pandemie. Conform celor mai recente statistici globale, oamenii petrec din ce în ce mai mult timp pe internet, iar această tendință variază în funcție de regiune, vârstă, profesie și tipul de activități desfășurate online. Potrivit unui raport recent al We Are Social și Hootsuite (2024), oamenii petrec, în medie, aproximativ 6 ore și 53 de minute pe zi online, incluzând toate activitățile (socializare, muncă, știri, divertisment, cumpărături etc.) [18]. În țările din Europa și SUA, acest timp este destul de similar sau ușor mai mare, cu variații în funcție de vârstă și categorie socio-economică. Tinerii (vârste între 18 și 34 de ani) petrec azi mult mai mult timp online, de obicei mai mult de 7 ore pe zi, în special pe rețelele sociale, jocuri video și consum de conținut digital. Adulții și persoanele de vârstă medie (35-54 ani) petrec în general 4-6 ore pe zi online, incluzând atât activitățile de muncă, cât și divertismentul sau cumpărăturile. Persoanele vârstnice (peste 55 de ani) au un timp mai redus petrecut online, dar acesta este în creștere, cu aproximativ 2-3 ore pe zi în mediile mai dezvoltate [16]. Majoritatea folosesc smartphone-ul ca principal dispozitiv pentru a accesa internetul, iar timpul petrecut pe telefoane mobile poate reprezenta aproape 60-70% din timpul total petrecut online.

- *Pandemia COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra obiceiurilor de consum online*, cu un număr mare de persoane trecând la muncă la distanță, educație online și interacțiuni sociale virtuale. Petrecerea mai multor ore acasă a determinat o creștere a consumului de conținut video și interacțiuni

pe rețelele sociale, contribuind și la o creștere a dependenței de mediul online. Cea mai recentă ediție a seriei Global Digital Reports [14] arată că utilizatorii de internet au depășit pragul de 5,5 miliarde de persoane, a crescut numărul de căutări sociale atunci

când se cercetează mărci comerciale. Dintre cei 8,18 miliarde de oameni care trăiesc astăzi pe Pământ, conform celor mai recente date despre populație ale Națiunilor Unite, 5,75 miliarde de oameni sau 70,3% folosesc acum un telefon mobil (Figura 1).

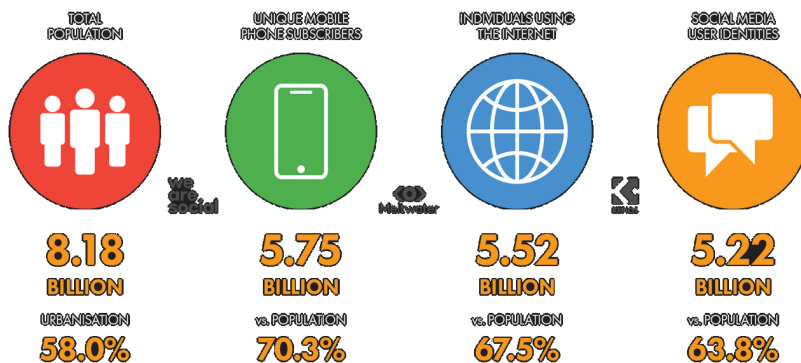

Figura 1. Aspecte digitale esențiale globale

Sursa: <https://datareportal.com/reports/digital-2024-october-global-statshot>

Astăzi, 5,22 miliarde sau 63,8% din toți oamenii de pe Pământ [17] sunt utilizatori ai rețelelor sociale. 92% dintre cetățenii UE cu vârsta cuprinsă între 16 și 74 de ani au folosit internetul în ultimele 12 luni, în timp 70% dintre ei au cumpărat sau au co-

mandat bunuri sau servicii online în 2023. Numărul celor care efectiv au realizat cumpărări online a crescut de la 53,8% în anul 2020 până la 58,1% în anul 2023 (Figura 2).

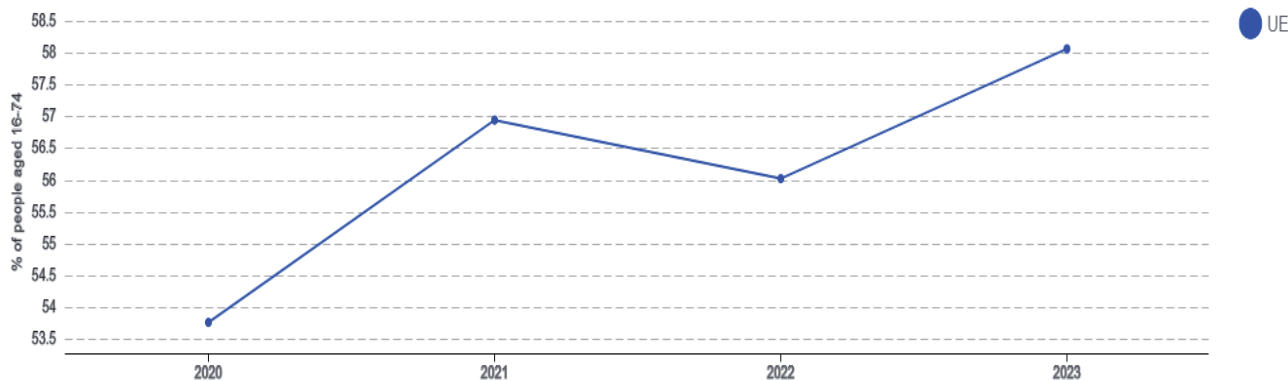

Figura 2. Ponderea persoanelor cu vârsta cuprinsă între 16-74 ani care cumpără online, %

Sursa: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/dashboard/digitalisation/>

Majoritatea persoanelor (87%) cu vârsta cuprinsă între 25-34 de ani, care au folosit internetul în cele 12 luni anterioare sondajului, au cumpărat sau au comandat bunuri sau servicii pe internet pentru nevoile lor personale. Aceasta demonstrează că generațiile de azi - cumpărătorii de mâine preferă să cumpere online și numărul lor va crește în continuare [16]. În 2023, 44% dintre cumpărătorii online au cumpărat sau au comandat „haine, pantofi și accesorii”, în creștere de la 42% din 2022. Al doilea articol cel mai popular cumpărat de clienții online în 2023 a fost produsele de la „restaurante, servicii de alimentație sau de catering” (19% în UE în ansamblu). „Produse cosmetice și de îngrijire” a fost al treilea articol cel mai cumpărat, cu o rată de 18% din cumpărătorii online din UE în 2023 [16].

În plus, profilul cumpărătorilor online este strâns legat de statutul lor economic și nivelul de educație, fapt demonstrat de cercetători [6]. În 2023, ponderea cumpărătorilor online cu educație formală medie a fost de 75% și până la 89% pentru cei cu studii formale de nivel înalt. În ceea ce privește statutul de angajare, 57% dintre pensionari erau cumpărători electronici în 2023, 81% studenți și 82% - angajați, lucrători independenți și lucrători de familie [16].

Astfel, constatăm că interesele consumatorilor în mediul online au evoluat semnificativ în ultimii ani, fiind influențate schimbările în comportamentul de consum și preferințele legate de confort și accesibilitate, precum și de avantajele tehnologice de azi.

Unul dintre cele mai mari interese ale consumatorilor online este să poată accesa produse și servicii rapid, de oriunde și oricând, fără a fi nevoiți să iasă din casă sau să piardă timp în trafic. Opțiunile de livrare rapidă sunt din ce în ce mai căutate. De asemenea, consumatorii online au un interes deosebit pentru asistența rapidă și eficientă atunci când au întrebări sau întâmpină probleme legate de pro-

dusele sau serviciile achiziționate sau pentru acelea pe care doresc să le achiziționeze. Și atunci, prin oferirea unui suport instantaneu, fie prin chat live, fie prin intermediul asistenței automate (chatbot-uri), firmele pot astfel menține încrederea și loialitatea clienților, pentru că asta o cer consumatorii în era digitală.

Un alt interes manifestat tot mai mult de consumatori este pentru personalizarea experiențelor de cumpărare, dorindu-și recomandări și oferte care să răspundă nevoilor și preferințelor lor specifice. Corespunzător acestor cerințe, platformele de comerț online folosesc datele comportamentale pentru a personaliza experiențele utilizatorilor prin recomandarea de produse bazate pe istoricul de cumpărături, preferințele de navigare sau interesele exprimate de consumatori pe site. Ofertele și mesajele publicitare targetate sunt, de asemenea, foarte apreciate, deoarece le permit consumatorilor să descopere produse relevante pentru ei.

Totodată, un interes semnificativ al consumatorilor online este dorința de a verifica recenziile și recomandările altor clienți înainte de a lua o decizie de cumpărare, pentru a se asigura că produsele sau serviciile pe care urmează să le achiziționeze sunt de calitate. Recenziile autentice, recomandările de la influenceri sau persoane din cercul social sunt esențiale în construirea încrederii și au un impact considerabil asupra deciziilor de cumpărare. În mediul online, de multe ori, consumatorii sunt atrași de platformele și forumurile de discuții unde pot interacționa cu alți utilizatori, își pot exprima opiniile și pot primi recomandări. Astfel, multe companii au creat comunități online pe rețelele sociale sau pe forumuri proprii, unde consumatorii pot discuta despre produse, oferte și tendințe, crescând astfel implicarea și loialitatea față de companie.

Deci, concurența s-a mutat într-o mare măsură în online, dar acest lucru nu înseamnă că mediul fizic a dispărut complet. Transformarea digitală a schim-

bat modul în care consumatorii interacționează cu produsele și serviciile, iar afacerile din toate domeniile se adaptează rapid la noile condiții.

Multe afaceri îmbină acum cele două lumi, creând modele de „omni-channel”, în care clienții pot cumpăra atât online, cât și în magazin, și beneficiază de opțiuni de livrare rapide sau de preluare a comenzii în magazin. Companiile care înțeleg cum să combine avantajele celor două medii – fizic și digital – vor fi mai bine pregătite să atragă și să păstreze clienți în viitor. Evident că interesele consumatorilor în mediul online sunt diverse și sunt strâns legate de dorința de confort, personalizare, accesibilitate și transparență. Pentru a răspunde acestor interese, companiile trebuie să adopte strategii care să ofere o experiență de cumpărare plăcută, sigură și valoroasă, utilizând tehnologii moderne și fiind sensibile la nevoile consumatorilor din această eră digitală.

Concluzii

Tehnologiile digitale au schimbat regulile jocului pe piață, oferind un set larg de instrumente pentru promovarea imaginii, atragerea și fidelizarea consumatorilor. Considerând tendințele actuale privind comportamentul consumatorilor, pentru a face față concurenței online, companiile trebuie să adopte o serie de strategii și abordări care să îi permită să iasă în evidență, să își optimizeze operațiunile pentru a răspunde cerințelor pieței digitale și a ajunge la publicul țintă. Cercetările de piață de astăzi evidențiază câteva direcții strategice care pot ajuta companiile să facă față concurenței online, să stabilească relații durabile cu clienții:

1. *Optimizarea prezenței online* . Un website bine structurat, ușor de navigat și optimizat pentru motoarele de căutare este foarte important pentru a atrage trafic semnificativ și pentru a face vizibilă compania în fața potențialilor clienți. În plus, acesta ar trebui să fie adaptabil pe telefon mobil pentru

că cel mai des accesibilă tehnica este telefonul. În plus, crearea de conținut relevant, descrieri și titluri atractive care ar răspunde întrebărilor frecvente ale clienților, poate atrage trafic foarte mult și poate îmbunătăți vizibilitatea. De exemplu, astăzi companiile oferă instantaneu suport prin chat live, email sau telefoane, astfel încât clienții să poată obține răspunsuri rapide la întrebările lor. Sunt importante răspunsuri rapide la întrebări, iar pentru a asigura un răspuns imediat fără a fi nevoie de interacțiune directă, companiile creează o secțiune de întrebări frecvente pe site-ul său, astfel încât clienții să poată găsi răspunsuri la întrebările lor. Totodată, pentru a construi încredere în rândul clienților, se recomandă ca compania să reglementeze o politică proprie de livrare și retur clară și ușor accesibilă.

2. *Promovarea pe rețelele sociale*. Rețelele sociale cu milioane de utilizatori activi sunt o metodă eficientă de a construi relații cu clienții și de a atrage noi clienți. Concurența este intensă pe platforme precum Facebook, Instagram, TikTok, LinkedIn și Twitter, dar utilizarea lor corectă poate oferi un avantaj competitiv. Un conținut de calitate și autentic (imagini, video-uri și stories) care sunt relevante și atractive pentru public pot contribui la creșterea vizibilității și încrederea în companie. Crearea de anunțuri plătite pe aceste platforme permite companiilor să targeteze audiențe specifice pe baza intereselor, comportamentului și locației.

Colaborarea cu influenceri care au o audiență dedicată poate ajuta companiile să ajungă la clienți noi într-un mod autentic. Influencerii pot crea recenzii și recomandări despre produsele sau serviciile companiei, ceea ce poate spori încrederea și atrage noi clienți. Totodată, crearea de comunități online și interacționarea constantă cu utilizatorii (prin comentarii, răspunsuri și sesiuni live) ajută la consolidarea unei relații de încredere și fidelizare a clienților.

3. *Personalizarea experienței clienților.* Consumatorii se așteaptă să găsească oferte și informații care să răspundă nevoilor lor specifice. Este important de a analiza ce produse vizitează clienții, ce articole abandonează în coș și adaptează mesajele în funcție de aceste comportamente. Gestionarea relațiilor cu clienții integrate în sistemul informatic de marketing al firmei, va condiționa atingerea obiectivelor stabilite și obținerea rezultatelor dorite, precum: atragerea clienților, fidelizarea, creșterea profitabilității companiei.

4. *Analiza concurenței și fidelizarea clienților.* O analiză constantă ce fac competitorii ajută companiile să se adapteze rapid la schimbările din piață. Monitorizarea prețurilor și ofertei concurenței, urmărirea feedback-ului clienților despre concurență și ajustarea ofertelor vor menține companiile pe piața. Crearea unor programe de loialitate care recompensează clienții pentru achizițiile repetate poate crește retenția și poate stimula achizițiile frecvente. Transmiterea de mesaje personalizate și oferte exclusive prin email pentru a menține clienții angajați și pentru a-i încuraja să revină pe site-ul companiei va spori exponențial veniturile.

Astfel, considerăm că pentru a face față concurenței online, trebuie combinate strategii digitale eficiente, oferind o experiență excelentă clienților și a fi în permanență flexibil în fața schimbărilor din piață. Printr-o abordare adaptabilă și inovativă, compania poate atrage și păstra clienți, chiar și într-un mediu online extrem concurențial. Pentru a atrage mai mulți clienți în economia digitală și în contextul actual de transformărilor rapide, companiile pot aplica tehnici și instrumente moderne care să le permită să ajungă eficient la publicul țintă, să crească vizibilitatea pe piață și să îmbunătățească experiența utilizatorilor. Adaptarea continuă și inovația sunt cheia succesului în afaceri.

Referințe bibliografice

1. ALEXA, E.L., STOICA C.M. *Cercetări de marketing. Teorii și aplicații.* București: Editura C.H. Beck, 2010.
2. BADAU, H., M. *Tehnici de comunicare în social media.* Iași: POLIROM, 2011. ISBN 978-973-46-1972-6
3. CASTELLS, M. *The Rise of the Network Society,* 2nd edition. Kindle Edition, 2011. 594 p. ISBN 978-140-51-9686-4
4. CRISTAFOVICI, P. Impactul transformărilor digitale asupra comportamentului consumatorilor. În: Conferința științifică internațională “*Strategii și politici de management în economia contemporană*” (ediția a 8-a), 24-25 martie 2023. Chișinău: SEP ASEM, 2023. pp 371-375.
5. EDELHAUSER, E., GHICAJANU, M. Enterprise Resource Planning in Romanian Mining Companies. In: *The 4th International Conference on Manufacturing Science and Education.* MSE 2009, Sibiu, Romania.
6. GUPTA, S., PANSARI, A., KUMAR, V. Global customer engagement. In: *Journal of International Marketing,* 26(1), 4–29.
7. KOTHLER, Ph. *Managementul marketingului,* ediția a 11-a. Traducere de S.Nistor. București: Editura Teora, 2006. ISBN – 1-59496-025-9.
8. MIHĂESCU, L. *Infomatizarea sistemului de comunicații al firmei.* Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”, 2009, 162 p.
9. NOVAK, D. Promotion as instrument of marketing mix. In: *International Symposium Engineering Management And Competitiveness,* 2011 (EMC2011), 505-510. Disponibil: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=a7ba6691bb0e869bc2e880951a156f112ade9f4e> (accesat la 10.12.2024)
10. PARKER, G.G., VAL ALSTYNE, M.W., CHAUDARY. *Platform revolution.* S.H. W.W. Norton & Company, 2016. 352 p. ISBN: 978-039-324-913-2
11. TURKLE, S. *Alone Together.* New York: Basic Books, 2012, 384 p. ISBN 978-046-503146-7

12. SKORUPA, P. Shocking contents in social and commercial advertising. In: *Creativity Studies* [online]. 2014, 7(2), pp. 69-81.

13. ROSS, W.T., CARLSON, J. R., COULTER, R. A., MARQUARDT, A. J. About time in marketing: an assessment of the study of time and conceptual framework. In: *AMS Review*, 9(3), 136–154.

14. *Datareportal. Digital 2024. October Global Statshot Report.* - <https://datareportal.com/reports/digital-2024-october-global-statshot> (accesat la 08.12.2024).

15. *Digitalisation dashboard.* - <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/dashboard/digitalisation/> (accesat la 10.12.2024).

16. *E-commerce statistics for individuals.* - https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=E-commerce_statistics_for_individuals (accesat la 08.12.2024).

17. KEPIOS, AI. *Make sense of digital trends.* - https://kepios.com/?utm_source=Global_Digital_Reports&utm_medium=Article&utm_campaign=Digital_2023 (accesat la 08.12.2024).

18. *Social Media Trends 2025.* - <https://www.hootsuite.com/research/social-trends?srsId=AfmBOoptzBJ9VkoSv-ttsikBravIKmYVvkiUB--yByTFkoCTfmlOg2zb> (accesat la 08.12.2024).

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND COMERȚUL ELECTRONIC

Alexandru MARIȚ

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: alexmarit123@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3198-8398>

Secolul XXI a venit cu un șir de modificări în tot ceea ce ține de viața omului, atât cea privată cât și cea publică, a adus modernizări în tot ceea ce ține de tehnologii, astfel fiecare individ urmând să se conformeze actualității. Din perspectiva istorică, fenomenul comerțului electronic este relativ unul nouă pe plan mondial și recent cunoscut de sistemul de drept autohton. Conturarea instituției în spațiul european a început abia în anii 80 al sec. XX și este în continuă dezvoltare până în zilele de astăzi. Apariția și perspectivele dezvoltării instituției comerțului electronic se află sub influența enormă a caracterului tehnogen și multifacțat al mijloacelor de comunicare electronice utilizate pentru realizarea acordului de voință al părților contractante aflate la distanță.

Cuvinte-cheie: comerț electronic, sistem de drept autohton, spațiu european, caracter tehnogen, mijloace electronice de comunicare.

GENERAL E-COMMERCE CONSIDERATIONS

The Twenty-First Century came with a series of changes in everything related to human life, both private and public, brought modernizations in everything related to technologies, thus each individual being to conform to the current. From the historical perspective, the phenomenon of e-commerce is relatively new worldwide and recently known by the domestic law system. The shaping of the institution in the European Space began only in the 80s of the century. XX and is in constant development to this day. The emergence and prospects of the development of the e-commerce institution are under the enormous influence of the technogenic and multifaceted character of the electronic means of communication used for the realization of the agreement of will of the remote contracting parties.

Keywords: e-commerce, domestic law system, european area, technogenic character, electronic means of communication.

CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES SUR LE COMMERCE ÉLECTRONIQUE

Le XXIe siècle est venu avec une série de changements dans tout ce qui touche à la vie humaine, à la fois privée et publique, a apporté des modernisations dans tout ce qui touche aux technologies, chaque individu devant ainsi se conformer au courant. D'un point de vue historique, le phénomène du commerce électronique est relativement nouveau dans le monde entier et récemment connu par le système juridique national. La formation de l'institution dans l'espace européen n'a commencé que dans les années 80 du siècle. XX et est en développement constant à ce jour. L'émergence et les perspectives de développement de l'institution du commerce électronique sont sous l'énorme influence du caractère technogénique et multiforme des moyens de communication électroniques utilisés pour la réalisation de l'accord de volonté des parties contractantes éloignées.

Mots-clés: commerce électronique, système de droit interne, espace européen, caractère technogénique, moyens de communication électroniques.

ОБЩИЕ СООБРАЖЕНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ЭЛЕКТРОННОЙ ТОРГОВЛИ

XXI век принес ряд изменений во всем, что касается жизни человека, как частной, так и общественной, а также принес модернизацию во всем, что касается технологий, в связи с чем каждому человеку пришлось приспособливаться к текущим событиям. С исторической точки зрения феномен электронной коммерции относительно нов во всем мире и недавно о такой торговле стало известно отечественной правовой системе. Формирование института на европейском пространстве началось лишь в 1980-х годах XX века и находится в постоянном развитии по сей день. На становление и перспективы развития института электронной торговли огромное влияние оказывают техногенность и многогранность электронных средств связи, используемых для достижения согласия между договаривающимися сторонами, находящимися на расстоянии.

Ключевые слова: электронная коммерция, локальная правовая система, европейское пространство, техногенный характер, электронные средства коммуникации.

Actualitatea investigației

La început, veștile despre existența unei noi tehnologii erau îngrijorătoare și pline de confuzie. Pentru unii, ocupați sau prea stresați pentru a realiza ce se întâmplă, Internetul nu era altceva decât un punct dintr-o listă cu activități pentru care nu aveau timp niciodată. Pentru tot mai mulți oameni însă Internetul a devenit indispensabil. Odată cu aceasta, lumea afacerilor a căpătat a treia dimensiune: cea virtuală. La fel și oportunitățile care au crescut fulgerător prilejuind un spectacol nemaivăzut: acela al schimbării peste noapte.

Secolul XXI a venit cu un șir de modificări în tot ceea ce ține de viața omului, atât cea privată cât și cea publică, a adus modernizări în tot ceea ce ține de tehnologii, astfel fiecare individ urmând să se conformeze actualității.

Era digitalizării a intervenit în toate domeniile, cauzând atât prejudicii dintr-o perspectivă și aducând beneficii dintr-o altă. Fiecare cetățean este conectat inevitabil la internet sau la un sistem ce colectează și prelucrează date cu caracter personal, astfel fiind pusă în vizor viața privată a fiecărui cetățean.

Uniunea Europeană prevede o prioritate pentru perioada 2019-2025 pregătirea Europei pentru o eră digitală [19]. Scopul strategiei digitale a UE este ca această transformare să fie în avantajul cetățenilor și

să contribuie, în același timp, la crearea unei Europe neutre din punct de vedere climatic. Această perioadă urmează a fi transformată în "deceniul digital". Astfel, atât UE cât și țările cu intenția aderării la UE urmează să își consolideze suveranitatea digitală și să-și stabilească propriile standarde cu un accent clar pe date, tehnologie și infrastructură.

Era digitalizării presupune crearea unor tehnologii fiabile în materie de Inteligență Artificială care aduce numeroase beneficii. Datele și inteligența artificială (în continuare IA) pot contribui la soluționarea multora dintre problemele societății noastre, de la sănătate la agricultură și de la securitate la industria producătoare. Acest lucru poate fi realizat numai dacă tehnologia se dezvoltă și se utilizează în așa fel încât să câștige încrederea oamenilor.

Securitatea informațională și sistemele informaționale la nivel european reprezintă un element esențial în ceea ce ține de dezvoltare și digitalizare. Aceste elemente protejează comunicațiile internaționale cât și datele cu caracter personal menținând astfel societatea virtuală cât și economia internațională în continuă activitate.

Tendința digitalizării aduce cu ea și un anumit risc în ceea ce ține de datele cu caracter personal. Astfel fiind pusă întrebarea „Până în ce punct se consideră a fi accesul liber la date cât și până în ce punct urmează a fi limitat accesul?”.

Cercetătorii din domeniu menționează că dezvoltarea tehnologiilor noi, în primul rând a celor informaționale, unde nu există substanță materială, de fapt destabilizează sistemul tradițional al drepturilor de consumator, iar extinderea Internetului, în genere, creează probleme principial noi - economice, de drept, tehnologice [20, pp. 44-50].

Actualmente se impun numeroase întrebări în privința locului și rolului acestei construcții juridice în sistemul dreptului civil.

Materiale utilizate și metode aplicate: La elucidarea subiectului propus, în calitate de bază metodologică au servit unele metode de cercetare general-științifice, cum ar fi analiza sistemică și cea comparativă, metoda istorică și cea logică, inducția și deducția.

Rezultate obținute și discuții

Majoritatea doctrinarilor, printre care îi putem menționa pe A. Bleoancă, K. Soloviev, G. Cekmarev, A. Velichkovsky, E. Avdeicikova s-au exprimat categoric în privința instituției comerțului electronic, precum și a contractului electronic. Ei susțin că contractul în formă electronică, precum și contractul la distanță de orice natură, nu este o nouă specie de contract, ci doar caracterizează un nou mod tehnic de încheiere a contractului.

În schimb, unii cercetătorii, precum V. Shelikhov, O. Gromova, A. Zak, A. Kuzmenko, I. Kotlyarov, O. Pimaeva au ajuns la concluzia că comerțul electronic este o formă de sine stătătoare a activității comerciale.

Totodată, constatăm că Codul civil german, care este unul dintre cele mai fundamentale și progresiste izvoare normative pe plan european, reglementează comerțul electronic ca o specie de sine stătătoare a comerțului [7].

Totodată, menționăm că în prezent doctrina nu a ajuns la o părere unică în privința locului și rolului comerțului electronic ca un complex de relații multilaterale. O astfel de polaritate a opiniilor și con-

cluziilor științifice implică necesitatea consolidării abordărilor doctrinale, precum și efectuării analizei complexe a relațiilor juridice în domeniul comerțului electronic.

Deoarece lipsește o viziune teoretică și normativă lucidă asupra fenomenului de comerț electronic, consumătorii de rând nu utilizează instrumentele legislative progresiste de apărare a drepturilor și intereselor părții slab economice, beneficiarii nu asigură transparența și securitatea raporturilor la electronice, iar magistrații nu aplică normele cele mai noi, care ar fi benefic de preluat din legislația europeană. Participanții comerțului electronic, precum și actorii din sectorul justiției nu raportează situația concretă de comerț electronic a produselor cu utilizarea exclusivă a mijloacelor de comunicare la distanță, precum poșta electronică sau telefon mobil la un concept juridic abstract cum ar fi contractul de vânzare la distanță.

Astfel, problema rolului și statutului instituției comerțului electronic este foarte actuală, însă savanții deseori investighează și compară construcții juridice diferite, punând accentul pe latura economică sau juridică ale fenomenului. Cu toate acestea, nu ne putem limita cercetarea fenomenului comerțului electronic doar la o analiză a contractului clasic de vânzare-cumpărare, încheiat prin modalitate tehnică specială, sau la o analiză economică a activității comerciale desfășurate la distanță. Considerăm că o abordare complexă și analiza sistematică ne-ar putea ajuta în stabilirea locului și componenței faptice a instituției comerțului electronic în contextul dezvoltării economice și sociale a RM.

În această ordine de idei obiectivul primordial al acestei teze constă în analiza științifică profundă a instituției comerțului electronic care îmbracă o ipostază dubla de raport juridic și raport economic. Astfel în prezenta lucrare științifică vom analiza geneza și evoluția, precum și conceptualizarea instituției comerțului electronic, reflectată în

izvoarele doctrinale și normative autohtone și cele internaționale.

Știința dreptului civil constată că comerțul se evidențiază prin specificul raporturilor materiale sau prin ansamblul condițiilor juridice, care sunt obiective necesare pentru nașterea obligației corespunzătoare. Existența doar a uneia dintre aceste premise este suficientă pentru ca o obligație civilă să devină un raport comercial original și independent [28, p. 19].

Reieșind din cele expuse supra, unul dintre obiectivele principale ale tezei date este demonstrarea faptului că caracterele juridice și elementele comerțului electronic precum și drepturile și obligațiile părților comerțului electronic sunt într-atât de specifice, încât comerțul electronic își capătă statutul de varietate distinctă și originală a comerțului fizic propriu zis necesitând o abordare legislativă și doctrinară complexă.

În continuare, menționăm că instituția comerțului electronic nu este omogenă, dar una foarte complexă atât din punct de vedere practic, cât și teoretic. În funcție de mijlocul tehnic utilizat, savanții evidențiază următoarele forme ale comerțului electronic: vânzarea prin intermediul cataloagelor și publicațiilor tipărite cu bon de comandă, vânzarea bunurilor pe TV, vânzarea telefonică și, nu în ultimul rând, vânzarea produselor pe Internet [34, p. 43]. Remarcăm că actualmente în RM există mai multe acte normative dedicate reglementării instituției comerțului electronic și formelor acesteia decât lucrări științifice fundamentale. Trăsătura esențială a actelor normative din domeniul cercetat constă în faptul că ele sunt o reflecție a practicii, doctrinei și legislației UE.

Comerțul electronic ocupă un loc binemeritat în sistemul comerțului UE și se bucură de o reglementare reușită, precum și de atenție sporită din partea doctrinarilor și practicienilor. Anume din aceste considerente problemele ce decurg din comerțul

electronic au devenit un domeniu prioritar de preocupări științifice și practice ale cercetătorilor europeni.

Prezintă un interes deosebit lucrarea științifică a lui John Dickie «*Internet and electronic commerce law in the European Union*» [12, p. 78] în care autorul analizează natura și direcțiile de dezvoltare ale comerțului electronic, serviciile de plăți electronice, cercetează legislația europeană privind comerțul electronic, investighează protecția datelor cu caracter personal în lumea virtuală, precum și natura juridică, și reglementarea legislativă a contractelor electronice.

Sarah Edgar, savantă din Universitatea din Gent, cercetează comerțul electronic și comerț la distanță prin prisma Directivei privind drepturile consumatorilor. Autoarea pune accentul pe scopurile și trăsăturile esențiale ale directivei, precum și pe interacțiunea ei cu legea contractelor [13, p. 58].

În continuare, menționăm lucrarea dlui Stefan Wrbka „*The Proposal for an Optional Common European Sales Law: A Step in the Right Direction for Consumer Protection?*”. Autorul analizează politica consumeristă a UE, identificând punctele slabe și forte ale Directivei privind drepturile consumatorilor. S. Wrbka ajunge la o concluzie precum că o piață internă funcțională fiind bazată pe operațiunile transfrontaliere necesită atât sprijinul întreprinderilor și al legiuitorului, precum și acceptarea de către consumatori [23, pp. 87-121]. Pornind de la faptul că securitatea și siguranța raporturilor comerciale electronice este o premisă importantă pentru dezvoltarea instituției la nivel național și internațional, prezintă interes cartea savanților englezi Mark Button și Cassandra Cross „*Cyber Frauds, Scams and their Victims*”. Autorii analizează în profunzime aspectele teoretice și practice privind crimele electronice în rețeaua Internet, inclusiv prin prisma securității plăților electronice [4, p. 232].

Printre cele mai recente cercetări se evidențiază lucrarea științifică din 2018 a autorului francez C. Feral-Shuhl „*Cyberdroit. Le droit à l'épreuve de l'internet*” [14, p. 1852]. avântul analizează foarte amănunțit comerțul electronic, securitatea electronică, drepturile autorilor în rețeaua Internet, precum și reglementarea juridică a acestora la nivel de stat și la nivel de UE. O atenție sporită C. Feral-Shuhl acordă unor obiecte specifice ale comerțului electronic, precum alcool și produse din alcool, tutun și produse din tutun, produse farmaceutice, jocuri de noroc online, servicii financiare, servicii juridice online. Ținând cont de poziția acestui autor, au fost trase unele concluzii și formulate sugestii privind modificarea legislației referitoare la obiectul contractului electronic.

Pe parcursul cercetării, a fost consultată o vastă colecție de jurisprudență a Curții de Justiție a UE, precum și practica instanțelor din statele membre ale UE, creată de Curtea de Justiție, întocmită prin studierea selectivă a revistelor juridice și pe baza comerțului direct cu numeroase instanțe naționale [8].

Astfel, legiuitorul european a creat, iar la rândul său legiuitorul moldovean a preluat o instituție complexă – comerțul electronic - reglementând-o prin reguli specifice în scopul protecției sporite a drepturilor consumatorilor. Cât privește cercetările naționale, menționăm că actualmente lipsește un studiu complex al raporturilor comerciale electronice, în special ce ține de vânzările online sau prestarea serviciilor la distanță.

Constatăm cu regret că doctrina națională nu acordă atenția necesară comerțului electronic. Astfel, lipsa unor studii științifice complexe, dedicate fenomenului comerțului electronic, precum și al vânzărilor on-line a identificat relevanța și necesitatea studiilor teoretice ale raporturilor create. Datorită situației științifice create, sursele principale pentru elaborarea acestei teze au fost actele nor-

mativ autohtone și ale UE, precum și doctrina și jurisprudența străină.

Totodată, analizând contribuția savanților autohtoni la cercetarea fenomenului comerțului electronic sau a unor forme ale acestuia, putem menționa că unele lucrări științifice ale savanților din RM au o semnificație importantă pentru prezentul studiu.

În primul rând, menționăm articolul științific al doctorului în drept, conferențiar universitar L. Chirtoacă „*Aspecte privind regimul juridic al contractului electronic și a semnăturii electronice (digitale) în Republica Moldova*”. Autorul, bazându-se pe analiza legislației pertinente, își exprimă părerea precum că semnătura electronică, indiferent de gradul de protecție de care dispune, produce efecte juridice și este acceptată ca probă inclusiv în cadrul procedurilor judiciare [5, p. 263].

Încă un articol științific autohton, dedicat unor aspecte importante ale comerțului electronic este semnat de I. Țonova „*Analiza funcționării rețelei Internet, influența ei asupra relațiilor sociale*”. Cercetătorul apreciază aspectele problematice ale securității în rețeaua Internet, precum și metodele de identificare ale utilizatorilor comunicațiilor electronice [18, p. 215].

Nu putem să trecem cu vederea alt articol științific al autorului menționat „*Noțiunea și clasificarea raporturilor civile în Internet conform normelor Codului civil al Republicii Moldova*”. Autorul analizând relațiile care au loc pe Internet, depistează între ele relațiile patrimoniale, care reflectă dinamica circuitului civil, și anume, raporturile de comerț electronic [21, p. 71-79].

Merită a fi menționată și teza de doctor în științe economice cu genericul „*Dezvoltarea comerțului realizat prin internet (Implicațiile acestuia în România)*” a autorului Camelia Codruța Bibere (Mihailescu), susținută în 2007. Autorul pune accentul pe experiența mondială în domeniul comerțului electronic, precum și pe problemele implementării

e-comerțului în R. Moldova [1, p. 189]. Savanta subliniază ca pentru țările cu o prezență redusă pe piața mondială, ca în cazul RM, Internetul oferă șansa spargerii barierelor istorice și geografice și o evoluție economică avansată.

Considerăm că o lucrare reușită în domeniul științelor juridice este imposibilă fără analiza practicii judiciare. În acest sens, am consultat baza de jurisprudență a Curții Supreme de Justiție a RM și a Curții de Apel Chișinău privind problemele din domeniu comerțului electronic. Astfel, prezintă o importanță deosebită analiza hotărârilor judecătorești legate de: problemele stopării și combaterii practicilor comerciale incorecte în cadrul comerțului electronic [4, p. 232]; informării eficiente a consumătorului în cazul procurării bunurilor on-line [16]; problemele probării existenței raporturilor la distanță [9, p. 264]; aspectele legate de securitatea plăților efectuate prin intermediul magazinelor on-line [10]; încălcarea dreptului de autor de un magazin electronic [11]. Trebuie de menționat că practica judiciară pe marginea litigiilor în materia comerțului electronic încă nu s-a format.

Reieșind din cele expuse, menționăm că în RM practica judiciară și punctele de vedere ale doctrinarilor cu privire la fenomenul comerțului electronic și formele acestuia se dezvoltă foarte lent. În schimb, dacă tragem atenție la vecinii noștri apropiați, și mă refer aici la doctrinarii români care de mult timp și foarte productiv analizează instituția comerțului electronic bazându-se pe cadrul normativ român și european extrem de bogat.

Este importantă lucrarea savantului român Marcel Ion Bocșa – „*Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*”. Autorul analizează condițiile de valabilitate ale contractului încheiat prin mijloacele electronice, forma contractului electronic, modelele de afaceri în comerțul electronic, particularitățile încheierii prin mijloace

electronice a contractului dintre comerciant și consumator.

Autorul analizează locul și momentul încheierii contractului încheiat prin mijloace electronice. M. I. Bocșa susține că un mesaj cu oferta sau acceptul au valoare juridică din momentul expedierii, dar nu din momentul recepției [3, p. 420].

O altă lucrare științifică care urmează a fi luată în seamă este „*Contractul în formă electronică*” a doctorului în drept Alexandru Bleoancă. Menționăm faptul că A. Bleoancă a obținut titlul de „doctor în drept” pentru teza cu titlul „*Contractul în formă electronică*” susținută în anul 2010. Savantul român ne oferă noțiunea originală de contract electronic, clasificarea contractelor electronice, analizează în profunzime procedura de încheiere și executare a contractului electronic [2, p. 228]. De asemenea, autorul atinge problema delimitării contractului electronic de contractul încheiat prin mijloace electronice, precizează că contractul în formă electronică nu este o nouă specie de contract, ci doar caracterizează un nou mod tehnic de încheiere a contractului. Bleoancă ajunge la concluzia că contractul încheiat prin mijloace electronice este genul, iar contractul în formă electronică este specia [2, p. 36].

Un alt studiu ce merită o atenție deosebită este „*Comerțul electronic*” al autorului Răzvan Sorin Șerbu, în care amplu și reușit sunt analizate noțiunea, structura și rolul economic al comerțului electronic, tipologia formelor de comerț electronic, sistemele de plăți electronice. Din cuprinsul lucrării științifice, deducem preocuparea enormă a savantului în privința securității tranzacțiilor electronice. R.S. Șerbu susține că una dintre principalele provocări cu care se confruntă comerțanții atunci când doresc să implementeze comerțul electronic este furnizarea unui mecanism de plată comod, perceput ca suficient de sigur și ușor de integrat într-un sistem de tranzacții comerciale [18, p. 215].

Continuăm analiza surselor doctrinale cu lucrarea „*Dreptul internetului*”, elaborată de D. Cimpoeru. Savantul român cercetează principiile fundamentale ale internetului, actul juridic în formă electronică, oferă noțiunea comerțului electronic, contractului încheiat prin mijloace electronice, precum și analizează instrumentele de plată electronice [6, p. 470].

În alt context, menționăm lucrarea dlui D. Vasilache „*Plăți electronice*”. Autorul, în mod detaliat, analizează riscurile, fraudele și disputele în comerțul electronic. D. Vasilache identifică următoarele probleme în lumea virtuală: telecomunicații publice nesigure, interceptări frauduloase ale mesajelor, carduri de plată frauduloase, cumpărători cu identitate frauduloasă, acceptarea de plată dar neexecutarea livrării, revocarea frauduloasă a contractului electronic, și altele [22, p. 22].

Este important de menționat despre teza de doctor a cercetătorului M. Fercală „*Comerțul electronic*” din 2011, susținută la Universitatea Babeș-Bolyai din orașul Cluj - Napoca [15, p. 31]. Autorul tratează problemele identificării participanților la raporturile on-line, precum și răspunderea lor prin prisma legislației UE și a României. Doctorul în drept analizează noile provocări și noile perspective ale comerțului electronic, precum și valențele de protecție a consumătorilor.

Dacă întoarcem privirile spre Federația Rusă, constatăm că doctrina rusească cercetează destul de amănunțit instituția comerțului electronic prin prisma protecției consumătorilor, inclusiv pe rețeaua Internet. Analizând literatura științifică în limba rusă dedicată comerțului la distanță nu putem să trecem cu vederea cărțile autorilor V. Shelikhov, O. Groмова, „*Развитие посылочной торговли в России и за рубежом*” și „*Дистанционная торговля в России: история, развитие, статистика*”, care minuțios analizează istoria dezvoltării fenomenului comerțului electronic, formele de desfășurare ale

acestuia, precum și drepturile și obligațiile părților contractante în cadrul comerțului electronic în Federația Rusă.

Remarcăm faptul că doctrina rusească modernă se poate lăuda cu mai multe cercetări dedicate instituției comerțului electronic. Savanții ruși acordă o atenție sporită comerțului electronic. În această ordine de idei, putem să menționăm savanta H. C. Еманова, care în articolul științific „*Порядок заключения электронного розничного договора купли-продажи. Договорная практика*” tratează unele aspecte importante în practica încheierii și executării contractului electronic [26, p. 780].

Prezintă interes lucrarea dlui I. Rassolov „*Интернет-право*”, în care autorul analizează tendințele de dezvoltare a comerțului electronic, problemele de răspundere a participanților în raporturile on-line, precum și problemele principale ale Internetului [32, p. 56].

Concluzii

Viteza cu care evoluează tehnologia Internetului este impresionantă. Dacă acum se apreciază că exista câteva milioane de oameni care folosesc serviciile Internet în fiecare moment, numărul lor va crește exponențial în anii următori. Cercetările arată că astăzi 50% din persoane consideră pe primul loc de comunicare e-mail-ul, 40% - Web-ul și 10% - comerțul și plățile electronice. În acest domeniu, revoluția abia a început: să observăm ca plățile electronice reprezintă un fel de e-mail în raport cu banii reali, așa cum poșta electronică reprezenta, acum câțiva ani, o adevărată revoluție în comunicațiile dintre persoane. Departe de a fi rezolvate problemele de securitate și acceptabilitate necesare, sistemele electronice de plată, puternic cercetate și experimentate azi, vor progresa rapid, devenind o realitate a Cyberspace-ului anilor viitori. Integrarea mecanismului de plată electronică într-un sit de comerț electronic, navigând pe web pe

la link-urile recomandate veți vedea că există multe alte produse software, soluții sau servicii la care ați putea apela. Faptul ca există deja mai multe situri moldovenești cu magazine virtuale, și că doar unul dintre ele implementează și mecanismul de plată bazat pe carduri (pe moment doar pentru comenzi din afara țării) este elocvent. Cea mai importantă frână este reticența băncilor moldovenești și lipsa reglementarilor legislative legate de comerțul electronic (semnătura digitală, certificate digitale, etc.).

Potrivit analizei materialului au fost realizate anumite studii complexe în domeniul comerțului electronic în spațiul autohton. Putem să conchidem că în RM atât cadrul legal, cât și punctele de vedere ale doctrinarilor cu privire la materia comerțului electronic, se află într-un stadiu evolutiv.

Referințe bibliografice

1. BIBERE (MIHAILESCU), C-C. *Dezvoltarea comerțului realizat prin internet (Implicațiile acestuia în România)*: tz. de doct. în drept. Chișinău, 2006.
2. BLEOANCĂ, A. *Contractul în formă electronic*. București: Hamangiu, 2010.
3. BOCȘA, I. M. *Încheierea contractelor de comerț internațional prin mijloace electronice*. București: Universul Juridic, 2010.
4. BUTTON, M., CROSS, C. *Cyber Frauds, Scams and their Victims*. London and New-York.
5. CHIRTOACĂ, L. *Dreptul Civil. Teoria Generală a obligațiilor*. Chișinău: Print-Caro, 2015.
6. CIMPOERU, D. *Dreptul internetului*. Ediția a 2. București: C. H. Beck, 2013.
7. *Codul civil German*. Ediția a 3-a. Moscova: Wolter Kluwer, 2008.
8. Court of Justice of the European Union (online). Disponibil: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/ro/ (Accesat – 20.06.2024)
9. DEAK, F. *Tratat de drept civil. Contracte speciale*. Ed. a 5-a. București: Universul juridic, 2001.
10. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ din 12.09.2018 (online). Disponibil: www.csj.md (Accesat – 20.05.2024)
11. Decizia Colegiului civil și de contencios administrativ al CSJ din 18.09.2013(online).Disponibil: www.csj.md (Accesat – 21.06.2024)
12. DICKIE, J. *Internet and electronic commerce law in the European Union*. Oxford and Portland, Oregon: Hart publishing, 1999.
13. EDGAR, S. Cross-border e-commerce in the EU and the introduction of the Consumer Rights Directive: A cure for fragmentation: In: *LLM Paper submitted under the LLM Programme 2011 - 2012 (Master of Advanced Studies of European Union Law)*, Ghent University, Belgium.
14. FERLAL-SHUHL, C. *Cyberdroit. Le droit à l'épreuve de l'internet*, 7-e edition. Paris: Dalloz, 2018.
15. FERCALĂ, M. R. *Comerțul electronic*: Rezumatul tz. de doct. în drept. Cluj-Napoca, 2011.
16. PAȘATII, I. *Magazinele online: Drepturile consumatorilor în cadrul comerțului electronic* [online]. Disponibil: <https://www.bizlaw.md/2016/08/05/magazinele-onlinedrepturile-consumatorilor-in-cadrul-comerțului-electronic/> (Accesat – 20.06.2024)
17. Strategia europeană privind datele: - https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_ro (Vizitat - 20.11.2020).
18. ȘERBU, R. *Comerțul electronic*. Sibiu: Continent, 2004.
19. Strategia europeană privind datele. - https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-data-strategy_ro (Vizitat - 20.11.2024).
20. ȚONOVA, I. Analiza funcționării rețelei Internet, influența ei asupra relațiilor sociale. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr.7-8, pp. 44-50.
21. ȚONOVA, I. Noțiunea și clasificarea raporturilor civile în Internet conform normelor Codului civil al Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, 2010, nr. 11, p. 71-79.
22. VASILACHE, D. *Plăți electronice*. București: Rosetti, 2004.

23. WRBKA, S. *The Proposal for an Optional Common European Sales Law: A Step in the Right Direction for Consumer Protection?* - https://catalog.lib.kyushu-u.ac.jp/opac_download_md/7181973/1_p087.pdf. (Vizitat - 20.11.2024).

24. АВДЕЙЧИКОВА, Е. В. Анализ понятия «удаленная торговля» и ее особенности. В: *Сибирский торгово-экономический журнал*, 2013, р. 87-95.

25. ВЕЛИЧКОВСКИЙ, А. В. Возврат товаров по договору розничной купли-продажи. В: *Гражданское право*, 2011, р. 142-152.

26. ЕМАНОВА, Н. С. Порядок заключения электронного розничного договора купли-продажи. В: *Договорная практика*, р. 780-792.

27. ЗАК, А. *Гражданско-правовые проблемы участия потребителей в дистанционных договорах в России и за рубежом*: Дисс. канд. юрид. наук. Москва, 2011.

28. ИОФФЕ, О. С. *Избранные труды: В 4 т. Т. III:*

Обязательственное право. Санкт Петербург: Юридический центр-Пресс, 2004.

29. КОТЛЯРОВ, И. Д. Эволюция форм торговли: традиционная, дистанционная, электронная. В: *Вопросы Управления*. 2012.

30. КУЗЬМЕНКО, А. *Договор розничной купли-продажи в сфере дистанционной торговли*: дисс. канд. юрид. наук Москва, 2010.

31. ПИМАЕВА, О. А. Гражданско-правовое регулирование отношений в сфере дистанционной торговли [online]. В: *Молодой ученый*. 2017, р. 46-58.

32. РАССОЛОВ, И. М. *Интернет-право*. Москва: Юнити-Дана, 2020.

33. СОЛОВЬЕВ, К. В., ЧЕКМАРЕВ, Г. Ф. Дистанционная торговля как объект правового регулирования. В: *Вестник Международного института экономики и права*, 2016, р. 21-32.

34. ШЕЛИХОВ, В. В., ГРОМОВА, О. О. *Дистанционная торговля в России: история, развитие, статистика*. Москва: Амалданик, 2011.

BUNĂSTAREA PERSOANELOR DE VÂRSTA A TREIA ÎN REPUBLICA MOLDOVA. ASPECTE SOCIO-ECONOMICE

Ecaterina ZUBENSCHI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău,
Republica Moldova

e-mail: ecaterinazubenschi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1822-7460>

În articol este abordată problema inechităților existente în sistemul de pensii din Republica Moldova. Indexarea anuală a pensiilor, din documentele raportate, tind să demonstreze majorări esențiale, fără de a se prezenta raportul acestor majorări față de rata absolută a inflației, creșterea prețurilor la serviciile de întreținere a locuinței, puterea de cumpărare a celor mai stringente alimente, nemaivorbind de serviciile medicale sau de alte necesități vitale. Acest fals social, ascunde devalorizarea reală a pensiei muncite de către asigurat, care constituie un drept al cetățeanului. Garant al protecției sociale a populației este statul social, în care toți membrii colectivității trebuie să dispună de un volum minim de bunuri și servicii, considerat a fi decent, normal, minimal. Atitudinea statului prin sistemul de protecție socială, demonstrează grija, stima, toleranța reală, față de persoanele de vârstă a treia, afectivitatea copiilor, față de proprii părinți...

Cuvinte-cheie: bunăstare, pensie, indexare, alocație, servicii sociale, persoane de vârstă a treia.

THE WELL-BEING OF ELDERLY PERSONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA. SOCIO-ECONOMIC ASPECTS

The article examines the problem of existing inequities in the pension system of the Republic of Moldova. The annual indexations of pensions, from the reported documents, tend to demonstrate essential increases, without showing the ratio of these increases to the absolute rate of inflation, the increase in the prices of home maintenance services, the purchasing power of the most pressing foods, not to mention medical services or other vital needs. This social fake hides the real devaluation of the pension earned by the insured, which is a citizen's right. The guarantor of the social protection of the population is the social state, in which all members of the collective must have a minimum volume of goods and services, considered to be decent, normal, minimal. The state's attitude through the social protection system demonstrates care, esteem, real tolerance towards elderly people, children's affection towards their own parents...

Keywords: welfare, pension, indexation, allowances, social services, elderly persons.

BIEN-ÊTRE DES PERSONNES ÂGÉES EN RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA. ASPECTS SOCIO-ÉCONOMIQUES

L'article aborde le problème des inégalités existant dans le système de retraite de la République de Moldova. L'indexation annuelle des pensions, à partir des documents rapportés, tend à démontrer des augmentations essentielles, sans présenter le rapport de ces augmentations au taux absolu d'inflation, l'augmentation des prix des services d'entretien des logements, le pouvoir d'achat des aliments les plus urgents, sans parler des services médicaux ou autres nécessités

vitales. Cette falsification sociale cache la dévaluation réelle de la pension travaillée par l'assuré, qui constitue un droit du citoyen. Le garant de la protection sociale de la population est l'État social, dans lequel tous les membres du collectif doivent disposer d'un volume minimum de biens et de services, considérés comme décents, normaux, minimaux. L'attitude de l'État à travers le système de protection sociale démontre la réelle sollicitude, l'estime, la tolérance envers les personnes âgées, l'affectivité des enfants, envers leurs propres parents...

Mots-clés: aide sociale, pension, indexation, allocation, services sociaux, personnes du troisième âge.

БЛАГОСОСТОЯНИЕ ПОЖИЛЫХ ЛЮДЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

В статье рассматривается проблема неравенства, существующего в пенсионной системе Республики Молдова. Ежегодная индексация пенсий, согласно отчетным документам, имеет тенденцию демонстрировать существенный рост, не показывая при этом соотношение этого роста с абсолютным уровнем инфляции, ростом цен на услуги по содержанию жилья, покупательной способностью самых необходимых продуктов питания, не говоря уже о медицинских услугах или других жизненно важных потребностях. Этот социальный обман скрывает реальное обесценивание пенсии, получаемой застрахованными лицами, что является правом гражданина. Гарантом социальной защиты населения выступает социальное государство, в котором все члены общества должны иметь минимальный объем товаров и услуг, считающийся достойным, нормальным. Отношение государства, через систему социальной защиты, демонстрирует заботу, уважение, настоящую терпимость к пожилым людям, привязанность детей к своим родителям...

Ключевые слова: социальное обеспечение, пенсия, индексация, пособие, социальные услуги, пожилые люди.

Introducere

Sistemul de pensii din Republica Moldova este de tip bismarkian, finanțat prin asigurări publice obligatorii, dependent de veniturile angajaților, și nu de bunăstarea persoanelor pensionate.

Sistemul de pensii din Republica Moldova funcționează în baza sistemului solidar de pensii (Pay As You Go). Acesta se bazează pe plata pensiilor de asigurări sociale, din contul contribuțiilor colectate de la angajatori și persoane asigurate. Finanțarea prestațiilor este realizată exclusiv prin contribuțiile angajatorului și angajatului, ca parte a costurilor forței de muncă. Prestațiile sunt dependente de câștiguri și stabilirea lor are la bază principiul asigurării. Finanțarea, prin contribuții, implică aplicarea unor reglementări diferite în funcție de grupul ocupațional. Persoanele care nu îndeplinesc condițiile sistemului de asigurări, beneficiază de prestații sociale din contul impozitelor generale

plătite de contribuabilii angajați în muncă. În acest mod, se încearcă să se asigure subexistența păturilor nevoiașe, după un standard uniform de redistribuire a banilor colectați.

Principala problemă a acestui sistem constă în faptul că contribuabili nu beneficiază de pensiile lor conform contribuțiilor plătite [3].

Tipuri de pensii în Republica Moldova

Sistemul de pensii din Republica Moldova (Anexa 1) este reglementat de o serie de legi, care prevăd achitarea următoarelor tipuri de pensii din contul mijloacelor asigurărilor sociale [4]:

- a) pensia pentru limita de vârstă;
- b) pensia de dizabilitate;
- c) pensia de urmaș;
- d) pensia specială;
- e) pensia anticipată pentru carieră lungă.

Pensia pentru limita de vârstă – Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 42-44, art.247), Art. 16. Pensia pentru limită de vârstă se calculează după formula:

$$P=1,35\% \times Tt \times Vav$$

unde:

P – cuantumul pensiei (P=1,35%), rata de acumulare de 1,35%. Tt – stagiul total de cotizare, în ani, nu mai puțin de 15 ani; Vav – venitul mediu lunar asigurat valorizat

Vav – venitul mediu lunar asigurat valorizat se calculează după formula:

$$\Sigma = \text{coni} : ci \times Kvi$$

unde:

Vav = ci : n; coni – suma contribuțiilor de asigurări sociale plătite pentru perioada I de cotizare. Ci – cota de contribuție de asigurări sociale stabilită în perioada I de cotizare. Kvi – coeficientul de valorizare a venitului asigurat; n – numărul lunilor pentru care s-au structura și s-au achitat contribuțiile.

(K) coeficientul nivelului structural, este diferit pentru diferite categorii de muncitori și specialiști, egal cu:

- 1,0 – pentru agricultori, muncitori necalificați (categoria 1-2 de calificare) și personalul auxiliar necalificat;
- 1,2 – pentru muncitori cu calificare medie (categoria 3-4 de calificare);
- 1,5 – pentru muncitori cu calificare înaltă (categoria 5-6 de calificare) și specialiști cu studii medii de specialitate;
- 1,8 – pentru specialiști cu studii superioare;

- 2,0 – pentru personalul de conducere la nivel de subdiviziune structural;

- 3,0 – pentru conducătorii de unități și loțiitorii lor (categoria 7-8).

Analizând actele legislative de acordare a pensiilor pentru diferite categorii de persoane (vezi Anexa 1) se poate observa inechitatea pe orizontală și verticală în acordarea pensiilor pentru diferite categorii de clase sociale, cu același nivel de studii și aceeași vechime în muncă. Astfel, sunt privilegiați pensionarii din clasele elitare (întrunite în Grupurile ocupaționale A, B, C, D), care au dreptul la o treaptă de salarizare mai înaltă, grila de salarizare, cuprinsă în anexa nr. 1, cu grade de salarizare, clase de salarizare și coeficienții de salarizare mai mari, precum și până la 75%-80% de calcul pentru vechimea în muncă, din salariul mediu lunar la care se adaugă în plus toate veniturile suplimentare obținute din premii, deplasări, proiecte, lecții, cadouri etc., plus adăugător 3% de spor la pensia integrală din venitul mediu lunar asigurat, pentru fiecare an complet de stagiul de cotizare, și încă 3% pentru fiecare an complet de muncă peste vechimea de 20 de ani, ajungând în total la 80% din salariul mediu lunar. Prin acest mod de calcul, se explică pensiile exagerate ale demnitarilor care ajung la 80.000-100.000 de mii de lei față de pensia de 2.000-10.000 a contribuabililor de rând. Mărimea pensiei și alocațiilor de stat pentru persoanele vârstnice depind de o multitudinea de factori interdependenți, dintre care cei mai determinanți sunt factorii politici, economici, de mediu, individuali (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Factorii care influențează mărimea pensiei și bunăstarea persoanelor pensionate

Factori	Aspecte generale de interdependență și impact social
Politici	Stabilitatea politică, legislativă și de reglementare normativă și juridică, securitatea statalității, resurselor naturale; Dezvoltarea capitalului uman, ocuparea și securitatea forței de muncă; Reducerea diferențelor dintre veniturile claselor sociale; Politici de dezvoltare a științei, progresului tehnico-științific, infrastructurii, industriei, comerțului, exportului produselor naționale, etc.
Economici	Stabilitatea, securitatea și dezvoltarea economică, piața mondială, națională și monetară; factorii social-culturali, stabilitatea sistemului fiscal, venitul național, PIB, împrumuturile și datoriile externe, inflația, venitul real al populației, salariul minimal, maximal și mediu al populației pe economie, pensia minimă, maximă și medie a populației, etc. Sursa: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/2.Factori%20externi%20care%20influențiază%20stabilitatea%20economica%20a%20intreprinderii.pdf
De mediu	Mediul teritorial, bogățiile naturale, factorii demografici (structura populației, natalitatea, mortalitatea, migrația etc.), disponibilitatea locurilor de muncă, încadrarea populației în muncă, sărăcia, șomajul, toleranța și securitatea persoanelor vârstnice pe întreaga perioadă a vieții, etc.
Individuali	Vârsta, sexul, studiile, pregătirea profesională, statutul profesional și social, calitatea vieții și sănătății, vechimea în muncă, gradul de dizabilitate, etc.

Sursa: Sinteza autorului.

Mărimea pensiei este direct influențată de mărimea salariilor pe economie. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în anul 1989, în Republica Moldova, PIB-ul pe cap de locuitor era de 6.170 USD (aproape de media URSS). Până în anul 2001 PIB-ul Republicii Moldova a scăzut cu 69%. Cea mai dramatică scădere a veniturilor salariale a fost în anii 1991, 1992 și 1993. În 1993 a fost înregistrată și cea mai mare rată a inflației. Prețurile într-un singur an au crescut de 28 ori. Oamenii în trei ani au devenit de șapte ori mai săraci [1].

În anul 2024, salariile bugetarilor au crescut în medie cu 10,5%. În rapoarte se indică venituri mari, însă puterea de cumpărare este foarte mică, ceea ce demonstrează o scădere a veniturilor salariale (vezi tabelul 3) [9]. Potrivit datelor statistice, prețurile de

consum în anul 2023 față de anul 2022 au crescut în medie cu 13,4%, inclusiv la produse alimentare cu 13,2%, la mărfurile nealimentare cu 8,1% și servicii prestate populației cu 21,8%. În anul 2022, rata inflației a fost de 30,24%, veniturile reale ale populației au fost de 13,6% [2].

În anii 1985-1990, pensia în Moldova a corespuns criteriului minim de 40% din veniturile ratate de pensionari, corespunzător salariului mediu pe economie. În anul 2022, din cauza inflației mari, pensia în valori reale, a crescut cu doar 0,1%. Toată majorarea realizată anul trecut a fost erodată de rata inflației ridicată. Perioada anilor 1998-2000 ai fost cei mai negri ani din istorie pentru pensionari. Trei ani la rând pensia lor reală a scăzut cu 12,7%, 30,7% și cu 15,6%. În 2020 s-a ajuns la minimum,

sub 29%. Către 2000, bunăstarea pensionarilor, față de 1990, a scăzut de 7 ori. Pensionarii, cât de cât, au dus-o mai bine după 2001, 2002, 2004, 2005. Din cauza că în 2022, salariile au crescut mult mai lent decât pensiile, pensiile au ajuns la nivelul de 32% din salariul mediu pe economie, nivel care se menține și în anii 2023-24 [10].

În 2024, pensia medie din Moldova a ajuns la valoarea celei din anul 1990 [11].

Bunăstarea persoanelor vârstnice în dinamică, anii 1990-2024

Dacă comparăm datele statistice, indicate în diferite surse și prezentate în Anexa 2, observăm că, de fapt, persoanele de vârstă a treia se confruntă cu o sărăcie acerbă. Indexarea anuală a pensiilor nu acoperă nici pe departe prețurile de consum (vezi IPC, rata inflației, comparativ cu procentul de indexare a pensiilor), ceea ce demonstrează o scădere drastică a bunăstării persoanelor de vârstă a treia în lupta pentru existență și supraviețuire. Mărimea medie a pensiei lunare pentru limita de vârstă nu poate fi justificată economic, cel puțin din simplul motiv, că ea nu acoperă nici 90% din cheltuielile de consum, nemaivorbind de mărimea minimă a pensiei. Urmează întrebarea retorică: Cum supraviețuiesc persoanele defavorizate în Republica Moldova?

Mărimea minimului de existență în Moldova arată care este suma minimă de care o persoană are nevoie pentru a nu muri de foame sau din cauza bolilor. Minimul de existență în Moldova include alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, setul minim de medicamente, setul minim de produse de igienă, cheltuielile pentru serviciile locativ-comunale. În UE există o altă noțiune – *minimul social, care include nu doar minimul de existență*. Aici intră cheltuielile pentru învățământ și educația copiilor, pentru menținerea relațiilor familiale și de prietenie și participarea la

viața culturală, fie ea și minimă. În țările UE, anume acest indicator este considerat pragul minim «al nivelului de viață acceptabil. De exemplu, minimul social calculat în Marea Britanie include și cheltuielile pentru alcool, serviciile bonei (dacă sunt copii mici), televiziunea prin cablu. În Franța, se mai includ și serviciile cosmetologului, utilizarea periodică a serviciilor de taxi și cheltuielile pentru întreținerea unui animal de companie – câine sau pisică. În majoritatea statelor UE, minimul de existență este considerat limita sărăciei extreme. În Moldova însă, pornind de la acest indicator, sunt calculate mărimile unor plăți sociale și chiar mărimea salariului minim admisibil. Cu o asemenea abordare a minimului de existență, nu există viață socială, culturală sau personală [12].

Problemele sociale cu care se confruntă persoanele vârstnice

Cele mai vulnerabile categorii de populație expuse marginalizării sunt persoanele în etate și cele cu dizabilități, aflate sub limita sărăciei absolute. Este un drept social, ca o persoană asigurată, care a muncit până la împlinirea vârstei standard de pensionare, conform prevederilor legislației, realizând stagiul minim de cotizare de 15 ani, să dispună de o pensie, care i-ar asigura o viață decentă.

Din rezultatele obținute la interviuarea a 20 de pensionari din mun. Chișinău (14 femei și 6 bărbați), s-a constatat următoarele: 15 pensionari (75%) locuiesc în apartamente la bloc, 5 (25%) locuiesc în case la sol. Din cei 20 de pensionari, 6 femei (30%) sunt persoane singuratice, pensia medie a acestora fiind de 4417 lei. Din cele 6 femei singuratice – 4 femei au fost casnice, nefiind angajate în câmpul muncii, având o pensie medie de 2975 lei. Din acestea, cea mai mică pensie e de 1800 de lei.

Comparând vechimea în muncă și cuantumul pensiei primite, a persoanelor care nu au fost an-

gajate în muncă și a celor care au lucrat, având un stagiul de muncă minim de cotizare de 15 ani, la împlinirea vârstei standard de pensionare prevăzute de legislație, se observă diferențe mici dintre aceștia și cei ce nu au muncit, 2975 lei vs 2800 lei (vezi tabelul 2 și 3), ba chiar pensia medie a celor ce n-au muncit este cu puțin mai mare, cu 175 de lei și puțin mai mică față pe pensionarii cu o vechime de muncă de până la 30 de ani – 4350 lei, stagiul complet de cotizare pentru bărbați și femei fiind de 34 ani. 14 (70%) locuiesc cu soț sau soție, fiu, fi-

că sau nepoți. 6 (30%) de pensionari sunt persoane singuraticе. Acei ce locuiesc împreună cu membrii familiei se bucură de un venit suplimentar pentru menținerea existenței vitale. Cu toate acestea, venitul total aproximativ al familiei acestor pensionari, nu atinge salariul mediu lunar pe țară, de 13700 de lei, în anul 2024. Pensile mici și cheltuielile mari la întreținerea locuinței, produselor alimentare, influențează pensionarii să-și continue activitatea de muncă, pentru a obține un venit suplimentar, indiferent de starea de sănătate.

Tabelul 2. Analiza datelor obținute din interviuare a 20 de pensionari din mun. Chișinău

Nr/o	Nume	Locuiește la:	Locuiește cu:	Vechimea în muncă, ani	Valoarea pensiei, lei	Continuă să lucreze	Venitul total aproximativ al familiei, lei
1	Ana	Apart. la bloc	soț	15 ani	2.800	- nu	8.500
2	Petru	Apart. la bloc	soție	45 ani	7.420	+ da	12.600
3	Liuba	Apart. la bloc	singuratică	casnică	1.800	-	1.800
4	Katea	Apart. la bloc	singuratică	casnică	2.200	-	2.200
5	Valea	Apart. la bloc	fica	invalid	2.700	-	9.000
6	Ilie	Casă la sol	soție	62	10.830	+	16.980
7	Victor	Casă la sol	soție	37	5.950	+	11765
8	Tonea	Apart. la bloc	singuratică	53	8.600	+	8.600
9	Rada	Apart. la bloc	singuratică	casnică	5.200	-	5.200
10	Sașa	Casă la sol	soție	47	6.750	+	12.350
11	Maria	Apart. la bloc	soț	54	7.060	-	14.000
12	Simion	Casă la sol	soție + 1 fiică	61	10.870	+	15.800
13	Tatiana	Apart. la bloc	soț + 1 fiu	26	4.500	-	13.700
14	Iulea	Apart. la bloc	soț	22	4.400	-	8.900
15	Lidia	Casă la sol	soț + 2 nepoți	31	5.250	-	9500
16	Ion	Apart. la bloc	soție + fiu	49	8.900	+	13270
17	Lilia	Apart. la bloc	singuratică	casnică	2.700	-	2.700
18	Sanda	Apart. la bloc	soț + 1 nepot	33	5.580	-	9600
19	Vera	Apart. la bloc	soț + 2 fice	47	8.060	-	10.760
20	Irina	Apart. la bloc	singuratică	52	9.970	+	9.970

Sursa: Sinteza autorului.

Tabelul 3. Pensia medie a pensionarilor intervievați din mun. Chișinău, după vechimea în muncă

Vechimea în muncă, ani	Număr persoane/pondere în total	Pensia medie, lei	Vechimea în muncă, ani	Număr persoane/pondere în total	Pensia medie, lei
Până la 20 de ani	1 (5%)	2800	Până la 50 de ani	4 (20%)	7782
Până la 30 de ani	2 (10%)	4350	Până la 60 de ani	3 (15%)	8543
Până la 40 de ani	3 (15%)	5593	Peste 60 de ani	2 (10%)	10.850

* Notă: Din cei 20 de pensionari, 4 persoanele nu au fost angajate în muncă; iar 1 persoană primește pensie pe invaliditate

Sursa: Sinteza autorului.

La întrebarea "Ce produse alimentare vă permiteți să procurați din venitul de care dispuneți?", doar 4 persoane (20%) au răspuns că își permit să cumpere mai mult făinoase, boabe, crupe, legume, lactate; 9 pensionari (45%) au menționat că procură mai puțin: carne, pește, fructe, lactate, zarzavaturi, iar 7 dintre pensionari (35%) se hrănesc numai cu făinoase, legume și crupe. 80% dintre pensionari achită pentru întreținerea locuinței mai mult de 75% din pensie

și doar 25% – mai mult de jumătate (vezi tabelul 4).

Răspunsuri similare au fost obținute și la întrebarea: *Ce parte din venitul total anual cheltuiți pentru întreținerea sănătății?* La ea, 6 persoane (30%) și 14 persoane (70%) reînnoiesc hainele și încălțăminte doar când se uzează, iar 7 persoane (35%) și 13 persoane (65%) – își pot permite foarte rar. 15 persoane (75%) nu vizitează instituții publice de relaxare, cu excepția bisericilor – 9 persoane (45%).

Tabelul 4. Cheltuielile pensionarilor realizate din pensia disponibilă

1. Ce produse alimentare vă permiteți să procurați din venitul de care dispuneți?					
15. Tot ce-mi doresc	b. puțin de toate	c. M. Mult: legume, făinoase, crupe, boabe, lactate		d. Puțin: carne, pește, zarzavaturi, fructe, lactate	e. Numai: făinoase, legume, crupe
-	-	4 (20%)		9 (45%)	7 (35%)
2. Ce parte din venitul total cheltuiți pentru întreținerea locuinței:					
a. puțin de 25%	b. 25%	c. puțin de 50%	d. mai mult de 50%		e. mai mult de 75%
-	-	-	4 (20%)		16 (80%)
3. Ce parte din venitul total anual cheltuiți pentru întreținerea sănătății					
a. mai puțin de 25%	b. 25%	c. mai puțin de 50%	d. mai mult de 50%	e. mai mult de 75%	
-	-	-	4 (20%)	16 (80%)	

4.	Cât de des vă reînnoiți hainele? A. Anual; b. În 2 ani; c. Când se uzează; d. Foarte rar					
	a. -	b. -	c. 6 (30%)	d. 14 (70%)		
5.	Cât de des vă permiteți să cumpărați încălțăminte?					
	a. anual	b. în 2 ani	c. când se uzează	d. foarte rar		
	-	-	7 (35%)	13 (65%)		
6.	Unde vă permiteți să vizitați: a. Teatre; b concerte; c. Restaurante; d. Cafenelele; e. Biserici; f. Nicăieri					
	a. -	b. -	c. -		9 (45%)	11(55%)
7.	Unde v-ați odihnit în ultimii 3 ani?					
	La sanatoriu: a. În țară; b. Peste hotare		Pansionate; c. Țară; d. Peste hotare		e. la mare	f. nicăieri
	a. 1 (5%)	b. -	c. 3 (15%)	d. -	1 (5%)	15 (75%)

Sursa: Sinteza autorului.

În ultimii 3 ani, doar 2 pensionari din cei intervievați s-au odihnit în țară – la sanatoriu și pensionat, iar 1 – la mare, pe când ceilalți – nicăieri. Rezultatele obținute, demonstrează nivelul scăzut al calității vieții pensionarilor, sănătatea precară, dezinteresul față de viață, depresia, gândurile suicidale.

Începând cu 1 aprilie, 2024 coeficientul de indexare a fost aplicat părții pensiei care n-a depășit cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognostat pentru anul 2024 – 13 700 de lei. În situația cea mai precară au rămas a fi pensionarii cu pensii mici, care în anul 2024 după indexare, pensia minimă pentru limită de vârstă este de 2 777 de lei [5]. Conform acestei hotărâri, impactul inflației nu se răsfrânge asupra pensionarilor clasei elitare cu pensii de peste 40.000 și mai mult de lei, [6].

Valoarea redusă a pensiilor, care scade și mai mult pe an ce trece, în raport cu nivelul înalt al inflației, creșterea prețurilor de consum și reducerile indexării pensiilor, lipsa copiilor plecați peste hotare, lipsa de comunicare cu cei din jur, incapacitatea morală de a accepta îmbătrânirea, etc. duc la tot mai multe efecte dramatice - stres, depresie, singurătate, reducând accesul pensionarilor la hra-

nă, servicii de asistență medicală, odihnă și astfel punând în pericol însăși existența lor.

Concluzii

Observăm că sistemul public de pensii din țara noastră întâmpină carențe, atât din punct de vedere financiar, cât și social, care s-au agravat în ultimii ani. Pensia medie nu acoperă minimul de existență, iar raportul dintre pensie și salariul mediu este mult mai scăzut în Republica Moldova față de țările din UE. Sistemul de pensionare autohton nu este echitabil nici pe verticală, nici pe orizontală, pentru categorii de populație cu același nivel de studii și același nivel de calificare. Deși calcularea pensiei se efectuează după aceeași formulă, treptele de salarizare, grila de salarizare cu componentele respective, coeficienții de salarizare, adaosurile și sporurile la pensie sunt diferite. Situația dată are un impact negativ asupra motivației muncii majorității persoanelor angajate în muncă, soldându-se cu un exod migrațional în masă a persoanelor active, depopulare și cu o îmbătrânire excesivă. Astfel, Republica Moldova riscă să rămână în viitor o țară fără de oameni.

Referințe bibliografice

1. GROSU, Vitalie, GUZUN, Ion, ȘALVIR, Mihail, CRUC, Olesca, CHEIANU-ANDREI, Diana, UNGUREANU, Carolina. *100 cele mai presante probleme ale Republicii Moldova în 2008*. Ch.: IDIS „Viitorul”, 2009 (Tipogr. „Reșetnicov P.”II). – 262 p. ISBN 978-9975-9922-4-4

2. LUPU, Eduard. *Evoluția economiei Republicii Moldova de la obținerea Independenței*. - <https://bani.md/evolutia-economiei-republicii-moldova-de-la-obtinerea-independentei/> (Accesat 12.11.2024)

3. STRĂJESCU, Carolina. *În decembrie 2023, inflația a constituit 4,2% față de aceeași perioadă a anului 2022*. - <https://moldova1.md/p/22831/in-decembrie-2023-in-flatia-a-constituit-4-2-fata-de-aceeasi-perioada-a-anului-2022> (Accesat 12.11.2024)

4. VARZARI, Pantelimon. *Istoria politică a Republicii Moldova: Note de curs*. Chișinău: Pontos, 2019 (Tipogr. “Europress”). – 201 p. ISBN 978-9975-72-343-5.

5. Protecția persoanelor în etate. - <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/01/Persoane-in-etate.pdf> (Accesat 12.10.2024)

6. Tot ce trebuie să știi despre pensii. - <https://www.delucru.md/articles/tot-ce-trebuie-sa-stii-despre-pensii-in-republica-moldova> (Accesat 12.11.2024)

7. De la 1 aprilie 2024, pensiile vor fi indexate cu 6%. - <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/de-la-1-aprilie-2024-pensiile-vor-fi-indexate-cu-6/> (Accesat 12.12.2024)

8. După indexare, pensia minimă pentru limita de vârstă va fi de 2.777 de lei. - <https://www.jurnal.md/ro/news/ad21d8b458db58cf/dupa-indexare-pensia-minima-pentru-limita-de-varsta-va-fi-de-2-777-de-lei.html> (Accesat 12.10.2024)

9. Suicide prevention in the Republic of Moldova. - <https://mirt.md/suicide-prevention-in-the-r-of-moldova/> (Accesat 12.11.2024)

10. Statistica: Cele mai multe sinucideri în R. Moldova s-au petrecut în mediul rural. - <http://curentul.md/social/statistica-cele-mai-multe-sinucideri-in-r-moldova-s-au-petrecut-in-mediul-rural.html> (Accesat 10.11.2024)

11. Puterea de cumpărare în Republica Moldova. Veniturile pe cap de locuitor. - <https://evz.ro/puterea-cumparare-republica-moldova-venituri.html> (Accesat 12.11.2024)

12. Persoanele în etate din Republica Moldova. - <https://ionita.md/2023/09/29/118-persoanele-in-etate-din-republica-moldova/comment-page-1/> (Accesat 10.10.2024)

13. Economistul Veaceslav Ioniță: În 2024, pensia medie din Moldova va ajunge la valoarea celei din anul 1990. - <https://stiriletaie.md/economistul-veaceslav-ionița-in-2024-pensia-medie-din-moldova-va-ajunge-la-valoarea-celei-din-anul-1990/> (Accesat 12.11.2024)

14. Minimul de existență în Moldova: ți se propune să trăiești cu 1891 de lei lunar. - <https://newsmaker.md/ro/noutati/minimul-de-in-existenta-in-moldova-ti-se-propune-sa-traiesti-cu-1891-de-lei-lunar-45532/> (Accesat 12.11.2024)

Anexa 1.

Tipuri de pensii din contul mijloacelor asigurărilor sociale de stat

*Cuantumul pensiei minime pentru limită de vârstă, pentru persoanele care dețin un stagiul de cotizare incomplet, nu poate fi mai mică de 50% din pensia minimă. Pensia pentru limită de vârstă persoanelor care se află la întreținerea deplină a statului este de 25% din pensia stabilită. Cap. III. Clasele de salarizare și coeficienții de salarizare (anexa nr. 3–10) corespund treptei de salarizare și nivelului de studii și/sau de calificare pentru ocuparea funcției. Fiecărei funcții îi corespund 6 trepte de salarizare după vechimea în muncă, **cu excepția funcțiilor de demnitate publică**.*

Trepte vechime în muncă	Stagiul de cotizare	Clasa de salarizare (CS), indicată pentru funcția respectivă prevăzută de lege, conform anexelor nr. 3–10
I	0-2 ani	îi corespunde clasa de salarizare indicată pentru funcția respectivă
II	2-5 ani	+ 2 clase de salarizare (CS) succesive, suplimentar față de CS, treapta I

III	5-10 ani	+ 3 CS succesive, suplimentar față de CS, treapta I		
IV	10-15 ani	+ 4 CS succesive, suplimentar față de CS, treapta I		
V	15-20 ani	+ 5 CS succesive, suplimentar față de CS, treapta I		
VI	20 de ani	+ 6 CS succesive, suplimentar față de CS, treapta I		
* De la 1 iulie 2024, stagiul complet de cotizare pentru bărbați și femei, constituie 34 ani.				
<p>Legea Nr.156-XIV din 14.10.98 privind pensiile de asigurări sociale de stat <i>Sursa:</i> https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/legi/legea%20pensiile%20de%20asigurari%20sociale.pdf. (accesat la 12.12.2024)</p> <p>Legea Nr. 270 din 23-11-2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar Publicat: 30-11-2018 în Monitorul Oficial Nr. 441-447 art. 715 <i>Sursa:</i> https://www.legis.md/cautare/getResults?Doc_id=119781&lang=ro. (accesat la 12.12.2024)</p> <p>Legea Nr. 168 din 22-06-2023 pentru modificarea unor acte normative Publicat: 30-06-2023 în Monitorul Oficial Nr. 223-226 art. 388 <i>Sursa:</i> https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137744&lang=ro. (accesat la 13.12.2024)</p> <p>Legea Nr. 242 din 28-07-2022 pentru modificarea unor acte normative Publicat: 19.08.2022 în Monitorul Oficial Nr. 264-266 art. 546 <i>Sursa:</i> https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132828&lang=ro# (accesat la 13.12.2024)</p>				
<p>Legea Nr. 270 din 23-11-2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. Anexele: 1,2,3,4,5,6,7. Publicat: 30-11-2018 în Monitorul Oficial Nr. 441-447. Cap. II. Art. 7. În Registrul funcțiilor din sectorul bugetar, sunt indicate 8 grupuri ocupaționale (GO) – ierarhia posturilor, corespunzătoare domeniilor de activitate bugetară codificate cu litere. Clasa de salarizare (CS) pentru specialiști și muncitori este indicată în Legea nr. 270/2018 privind sistemul unitar de salarizare. Grila de salarizare – GS). Coeficientul nivelului profesional de salarizare – (K), poate fi egal cu 1,0 (pentru muncitorii necalificați) sau egal cu 15,00, pentru președinție.</p>				
GS	GO	CS	K	Grupuri și subgrupuri ocupaționale
9-8.	A	130-66	15,0-3,89	Administrație publică. Președintele, Președenția, Miniștrii, Deputații, Funcționarii publici, Funcțiile diplomatice. Administrația publică locală. Secretariatul
7.	B	130-61	15,0-3,51	Justiție. Funcțiile de demnitate publică: judecători și procurori. Secretariat
6.	C	125-55	13,37-3,09	Apărare națională. Personal de deservire
5.	D	108-46	9,37-2,56	Ordine publică și securitate a statului
4.	E	104-44	8,62-2,46	Învățământ și cercetare

3.	F	90-30	6,43-1,83	Cultură, tineret și sport		
2.	G	99-24	7,76-1,62	Asistență socială și sănătate		
1.	H	90-1	6,43-1,0	Funcții complexe		
<p><i>Sursa:</i> https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr54_1.pdf. (accesat la 14.12.2024) HG Nr. 165 din 21-03-2017; - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136239&lang=ro LEGE R.M Nr. 168 din 22-06-2023 pentru modificarea unor acte normative; LEGEA R.M. nr. 270 din 23.11.2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar, anexele: 1,2,3,4,5,6,7</p>						
<p>Articolul 9. Grila de salarizare (GS) din sectorul bugetar asigură stabilirea salariului de bază pentru fiecare funcție conform ierarhiei posturilor, incluzând gradele de salarizare, clasele de salarizare și coeficienții de salarizare. <i>Sursa:</i> https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136239&lang=ro https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132828&lang=ro. (accesat la 14.12.2024)</p>						
<p>Pensia specială pentru limita de vârstă, pentru persoanele cu funcții de demnitate publică HG Nr. 1623 din 02-04-1998 cu privire la pensia deputaților. Legea nr.156-XIV din 14.10.1998. Pensie pentru judecători. Legea Nr. 544 din 20-07-1995 cu privire la statutul judecătorului. Modificat LP2 din 01.02.24, MO64-69/13.02.24 art.92 despre stabilirea și plata pensiilor funcționarilor publici. Modificat HG 46 din 24.01.24, MO 45/30.01.24 art.68; în vigoare 31.01.24 Anexa nr.1 la HG nr. 412 din 22.04.2004.</p>						
Personalul navigant și însoțitorii de bord			Dispecerilor care dirijează traficul aerian		Inginerilor și tehnicienilor	
	Vârsta	Stagiul de cotizare		Vârsta	Stagiul de cotizare	
Bărbați	50 ani	25 ani	Bărbați	50 ani	25 ani	Bărbați
Femei	45 ani	20 ani	Femei	45 ani	20 ani	Femei
<p>Cuquantumul pensiei angajaților (pentru bărbați/femei) din aviația civilă, realizat în ultimii 5 ani de activitate în funcțiile menționate, constituie 35% din venitul mediu lunar asigurat; 2% - spor la pensia integrală din venitul mediu lunar asigurat, pentru fiecare an complet de stagiul de cotizare, dar mărimea totală a pensiei nu poate depăși 75% din venitul mediu lunar asigurat <i>Sursa:</i> https://cnas.md/tabview.php?l=ro&idc=534&t=/Pensii/Pensie-pentru-limita-de-virsta#idc=539& 2% - spor la pensia integrală din venitul mediu lunar asigurat, pentru fiecare an complet de stagiul de cotizare, dar mărimea totală a pensiei nu poate depăși 75% din venitul mediu lunar asigurat. (accesat la 23.12.2024) <i>Sursa:</i> https://cnas.md/tabview.php?l=ro&idc=534&t=/Pensii/Pensie-pentru-limita-de-virsta#idc=539&. (accesat la 23.12.2024)</p>						

Pensie unor categorii de angajați din domeniul culturii

Legea nr.156-XIV din 14.10.1998.

Sursa: <https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/legi/legea%20pensiile%20de%20asigurari%20sociale.pdf>. (accesat la 15.12.2024)

Cuquantumul pensiei constituie 42% din venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimii 5 ani de activitate în funcțiile menționate la alin. (1).

Sursa: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr54_1.pdf. (accesat la 15.12.2024)

Sursa: <https://cnas.md/tabview.php?l=ro&idc=534&t=/Pensii/Pensie-pentru-limita-de-virsta#idc=539&> (accesat la 15.12.2024)

Categorii de angajați în domeniul culturii							Stagiul de cot		
Artiștilor de balet, artiștilor din ansamblurile profesioniste de dansuri							B/F – 20 ani		
Artiștilor de circ, instrumentiștilor suflători							B/F 25 ani		
Pensie pentru dizabilitate. Încadrarea în grad de dizabilitate: mediu, accentuat, sever									
Pensie pentru dizabilitate. Încadrarea în grad de dizabilitate: mediu, accentuat, sever									
Stagiu de cotizare necesar în raport cu vârsta:							sever	accen tuat	medie
Vârsta în ani la data constatării dizabilității	Până la 23 ani	23–29 ani	29–33 ani	33–37 ani	37–41 ani	peste 41 ani			
Stagiu de cotizare (ani)	2	4	7	10	13	15			
(Art.12.(2.) P – cuantumul pensiei minime de dizabilitate din cuantumul pensiei minime pentru limită de vârstă, în cazul unei dizabilități, în grad:							75%	70%	50%
Pensia de urmaș									
Legea nr.156-XIV din 14.10.1998. Art. 25. Pensia de urmaș se acordă dacă persoana decedată beneficia de pensie pentru limită de vârstă, sau de pensie specială sau de pensie de dizabilitate. Art. 26. A), b) În cazul în care întreținătorul nu era beneficiar de pensie sau era beneficiar de o anumită pensie, pensia de urmaș se stabilește procentual din pensia întreținătorului decedat. Cuantumul pensiei de urmaș se calculează în mărime de 50% pentru fiecare urmaș.									
Pensia anticipată pentru cariera lungă									
(Legea nr. 156/1998. Art.42 (1) se stabilește în aceleași condiții stabilite pensiei pentru limită de vârstă. Dreptul la pensie anticipată pentru carieră lungă se acordă persoanelor care au realizat un stagiu contributiv de cotizare (din 01.07.2024, pentru bărbați – 39 ani pentru femei 37 de ani, cu 5 ani pentru bărbați și cu 3 ani pentru femei, mai mare decât cel prevăzut de lege.									
Sursa: https://cnas.gov.md/tabview.php?l=ro&idc=705&t=/Pensii/Pensie-anticipata-pentru-cariera-lunga (accesat la 15.12.2024)									

Dreptul la alocație socială se oferă persoanelor care au atins vârsta de pensionare, care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea dreptului la pensie de asigurări sociale. Legea alocațiilor sociale de stat nr. 499-XIV din 14.07.99

Sursa: <https://cnas.md/tabview.php?l=ro&idc=534&t=/Pensii/Pensie-pentru-limita-de-virsta#idc=539&> (accesat la 15.12.2024)

Reexaminarea pensiilor se oferă persoanelor care activează sau au activat după stabilirea dreptului la pensie pentru limită de vârstă, în raport cu stagiul de cotizare cumulat după realizarea dreptului la pensie pentru limită de vârstă, **nu mai des decât o dată la doi ani**. Legea nr.156-XIV din 14. 10.1998 Art. 33. (42)

Reexaminarea pensiilor stabilite	Perioada de stabilire a pensiilor				
	până la	după 1 ianuarie 1999			
Anul de reexaminare a pensiei pentru limită de vârstă	2019-2020 1 ianuarie	2020 (1 iulie)	2021 (1 ianuarie)	2022 (1 ianuarie)	2023 (1 ianuarie)
Stagiul de cotizare după realizarea dreptului la pensie	până la 15 ani	de la 10 ani	de la 7 până la 10 ani	de la 5 până la 7 ani	de la 2 ani până la 5 ani

Din anul 2048, pentru bărbați (B), femei (F), Vârsta de pensionare – 63 ani; stagiul de cotizare 34 ani:

Pensia pentru limită de vârstă se calculează după aceeași formulă: $P=1,35\% \times Tt \times Vav$.

În prezent, vârsta de pensionare:

Stagiul de cotizare

75% pentru vechimea în muncă, din salariul mediu lunar + 3% spor la pensia integrală pentru fiecare an lucrat din venitul mediu lunar, până la 80%.

Categorii angajați	B	F	B/F	Stagiul special în funcție de:
Funcționari publici	62	57	33	2 ani
Judecători	57	57	35	15 ani
Militari			25	25

75% + 3% spor la pensie pentru fiecare an

75% +3% spor la pensie pentru fiecare an

55% +3% spor la pensie pentru fiecare an

Militari cu dizabilități de pe urma războiului, în grad: **sever** – 75%; **accentuat** – 70%; **medii** – 50%

Art.12 (2) Salariul de bază se stabilește conform coeficienților de salarizare prevăzuți în anexele nr.3-10 la prezenta lege, în raport cu funcția deținută, nivelul de studii, categoria de calificare, gradul didactic, vechimea în muncă sau treapta de salarizare, conform grupului ocupațional, grilei de salarizare (GS+ CS+K), inclusiv toate plățile plătite suplimentare (deplasări, cazări, venit din proiecte, lecții etc).

Surse: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=47046&lang=ro;

<https://servicii.gov.md/ro/service/001000124;> [https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr54_1.pdf;](https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr54_1.pdf)

[https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-92-cs-2023.pdf;](https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-02-nu-92-cs-2023.pdf)

[https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/legi/legea%20pensiile%20de%20asigurari%20sociale.pdf.](https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/legi/legea%20pensiile%20de%20asigurari%20sociale.pdf)

(accesat la 15.12.2024)

Pensie unor categorii de angajați din aviația civilă. Legea nr.156-XIV din 14.10.1998 Art. 56 Lucrătorilor din aviația civilă, dacă au realizat un stagiu de cotizare în activitatea respectivă:

$P_n = 2,0\%$, din media venitului acumulat pentru anii de cotizare realizați după stabilirea dreptului la pensie pentru limită de vârstă.

Sursa: <https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/814-mmmps.pdf>. (accesat la 15.12.2024)

$$P_n = 2,0\% \times T_n \times V_{av}$$

unde: T_n – stagiul de cotizare realizat după stabilirea/reexaminarea pensiei pentru limită de vârstă, ani; V_{av} – venitul mediu lunar asigurat valorizat, determinat conform anexei nr. 1 din Legea nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii, pentru perioada de activitate după stabilirea/reexaminarea pensiei pentru limită de vârstă.

Sursa: <https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/legi/legea%20pensiile%20de%20asigurari%20sociale.pdf>. (accesat la 15.12.2024)

Indexarea pensiilor. Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 42-44, art.247) Articolul 13. Pensiile se indexează anual, la 1 aprilie. Coeficientul de indexare constituie media dintre creșterea anuală a indicelui prețurilor de consum și creșterea anuală a salariului mediu pe țară pentru anul precedent, determinate în modul stabilit de Guvern, indexării fiind supusă numai partea de pensii achitată din mijloacele bugetului asigurărilor sociale de stat.

Surse: <https://egalitadedegen.md/wp-content/uploads/mdocs/>; https://reformarea_sistemului_de_pensii_prin_prisma_egalitii_de_gen.pdf; <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2024/01/Persoane-in-etate.pdf>; <https://cnas.md/tabview.php?l=ro&idc=534&t=/Pensii/Pensie-pentru-limita-de-virsta#idc=539&>; https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139808&lang=ro# (accesat la 15.12.2024)

Sursa: Sinteza autorului.

Anexa 2.

Populația și evoluția bunăstării persoanelor vârstnice în Republica Moldova

Nr populației	1990	2000	2010	2020	2021	2022	2023	2024	
Populația total	4.480.199	4.251.573	3.678.186	3.084.847	3.061.506	3.272.996	3.435.931	3.355.4	
Populația de 60 ani și peste	496301	500378	574298	587072	589969	598277	598, 3		
Nr pensionari	731,0 mii	405,8	646,7	696,0	686,3	793,9	674,8	528,6	
Născuții vii	77 085	36 939	40 474	30 834	29 320	26 952	11 431	13743	
Nr. Deceselor	42 427	41 224	43 631	40 717	45 464	36 157	27 117	24 727	
RATA de:	natalitate	18.941	11.857	10.952	9.835	9.678	9.520	9.363	9.191
	mortalitate	10.434	11.687	11.853	11.772	11.848	11.923	11.999	12.128
	mortalitate infantilă	30.332	22.204	15.024	11.655	11.297	10.938	10.580	10.312
	creștere a populație	0,47%	-1,22%	-1,90%	-0,79%	-0,76%	6,91%	-4,98%	-3,09%

Nr emigranți	-14.931	-44.421	-86.459	-14.278	-418.68	-462.866	-125.204	-94.253
Salariul nominal mediu lunar brut	407,9	2971,7	7943,0	8979	9.900	11.700	13.700	
Salariul minim garantat		1100	2935	2.200	3.500	4.000	5.000	
Minimul de existență (mediu lunar, 1 persoană)	184,2	1373,4	2082,7	2 088,4	2 154,0	2 628,4		
Mărimea medie a pensiei lunare pentru limita de vârstă (la sf. An.)	540	810,9	1 901,1	2067	2886,3	3.422	3.926	
Mărimea minimă a pensiei lunare pentru limita de vârstă		594,62	1131,46	2.000	2278,8	2620,62	2777,86	
% de indexare a pensiei		4,3%	4,83%+ 1,07%	3,86	13,94% +171,7lei	15%	6%	
Rata inflației % * În 1991-170,2	45,7%	6,1	2,6	5,1	30,24%	10,4	4,31	
IPC % Indicele prețurilor de consum * În 1991 – 270,2%	145,7%	106,9	102,63%	105,05	113,8	110,4	104,55	
Mărimea medie a pensiei lunare stabilite de dizabilitate (în lei)								
Invaliditate	85,7	677,5	1 462,4	1 550,0	1 772,0	2116,0	2446, 1	
Dizabilitate severe	785	865,72	857,68	1500	1709,1	1965,47	2083,40	
Dizabilitate accentuată	680	724,28	800,5	1400	1595,16	1834,43	1944,50	
Dizabilitate medie	400	432,96	571,79	1000	1139,40	1310,31	1388,93	
pensia de urmaș	45,3	448,08	1 007,4	1 517,9	1 846,5	2 472,6		
Mărimea medie a alocației (în lei) pentru persoanele care au atins vârsta de pensionare:			215,6	570,8	998,3	1 138,0		
Coeficientul îmbătrânirii populației, la 01.01.2024 (numărul persoanelor în vârstă de 60 ani și peste la 100 locuitori)								
	12,8	13,6	14,4	21,8	22,5	22,8	23,8	

Salariul brut - salariul indicat în contractul persoanei angajate/contractate;

Sursa: <https://diez.md/2023/03/04/infografic-de-la-3-lei-la-10-529-de-lei-cum-a-evoluat-salariul-mediulunar-in-moldova-de-la-independenta-incoace/> *Notă: 432 ruble/1.932 lei, în valoarea leului de azi. (accesat la 20.12.2024)

Sursa: <https://ionita.md/2020/09/02/evolutia-salariului-in-moldova-in-ultimii-100-de-ani/> * În 2023, nivelul de trai al pensionarilor a atins nivelul de trai pe care l-au avut în 1991. În 2023, salariul este de două ori mai mare față de 1991, iar pensia este aproape egală ca cea din 1991. Salariul din 2023 a atins nivelul din 2021, chiar dacă inflația este redusă, veniturile sunt cu 7% mai mici decât în 2021. Bani de acum valorează mai puțin cu circa 7%, decât în anul 2021”. (accesat la 20.12.2024)

Surse: <https://stopfals.md/ro/article/fals-judecatorii-au-salarii-de-doua-ori-mai-mari-decat-deputatii-180271;>
<https://moldova.europalibera.org/a/salariile-ministrilor-vor-ajunge-la-50-000-de-lei-dupa-o-noua-majorare/32436691>. Html https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Anuar_Statistic/2023/9_AS.pdf <https://statistica.md>

https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/AnuarStatistic/2023/Anuarul_statistic_RM_editia_2023.pdf. (accesat la 20.12.2024)

Surse: <https://www.bnm.md/ro/content/datoria-externa-la-sfarsitul-anului-2020-date-provizorii-0>
[https://bani.md/evolutia-economiei-republicii-moldova-de-la-obtinerea-independentei/;](https://bani.md/evolutia-economiei-republicii-moldova-de-la-obtinerea-independentei/) [https://tvr moldova.md/article/76e8fa84fe1c4b3c/datoria-externa-bruta-a-r-moldova-a-crescut-cu-aproape-7-in-prima-jumatate-a-anului.html;](https://tvr moldova.md/article/76e8fa84fe1c4b3c/datoria-externa-bruta-a-r-moldova-a-crescut-cu-aproape-7-in-prima-jumatate-a-anului.html) [https://gov.md/ro/content/salariul-minim-pe-tara-anul-2024-va-constitui-5000-lei-mai-mare-cu-1000-de-lei-decat-2023;](https://gov.md/ro/content/salariul-minim-pe-tara-anul-2024-va-constitui-5000-lei-mai-mare-cu-1000-de-lei-decat-2023) <https://insse.ro/cms/ro/content/ipc%E2%80%93serie-de-date-anuala>
https://www.ipn.md/ro/dupa-indexare-pensia-minima-pentru-limita-de-varsta-va-7967_1103395.html
<https://www.worldometers.info/world-population/moldova-population/>. (accesat la 20.12.2024)

Sursa: Sinteza autorului.

ROLUL METODELOR INTERACTIVE ÎN ÎMBUNĂȚIREA CALITĂȚII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ÎN DOMENIUL CONTABILITĂȚII

Georgeta MELNIC

Doctor în științe economice, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: melnic.georgeta@ase.md

<https://orcid.org/0000-0003-3876-5394>

Angela POPOVICI

Doctor în științe economice, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: popovici.angela.alexandru@ase.md

<https://orcid.org/0000-0002-8844-0304>

În contextul provocărilor economice și al schimbărilor rapide, învățământul superior trebuie să își adapteze metodele și conținutul educațional pentru a pregăti specialiști capabili să răspundă cerințelor pieței și progreselor tehnologice. Articolul examinează importanța utilizării metodelor interactive de predare și învățare, precum brainstormingul, învățarea bazată pe proiecte și analiza studiilor de caz, în cadrul disciplinelor de contabilitate. Aceste metode stimulează dezvoltarea abilităților, creșterea personală și abilități orientate spre acțiune, promovând cercetarea, experimentarea și gândirea critică. În plus, încurajează munca individuală, creativitatea și inițiativa. Rolul principal al profesorului este de a oferi studenților posibilitatea de a-și descoperi originalitatea și unicitatea, de a se afirma și de a-și exprima ideile într-un mod inovativ.

Cuvinte-cheie: *învățământ superior, instituții de învățământ superior, metode interactive de predare și învățare, resurse educaționale digitale, echipamente de stocare a resurselor educaționale digitale, predare, învățare.*

THE ROLE OF INTERACTIVE METHODS IN IMPROVING THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF ACCOUNTING

In the context of economic challenges and rapid changes, higher education must adapt its methods and educational content to prepare specialists capable of meeting market demands and technological advancements. The article examines the importance of using interactive teaching and learning methods, such as brainstorming, project-based learning, and case study analysis, within accounting disciplines. These methods stimulate skill development, personal growth, and action-oriented abilities, promoting research, experimentation, and critical thinking. Additionally, they encourage individual work, creativity, and initiative. The main role of the teacher is to provide students with the opportunity to discover their originality and uniqueness, to assert themselves, and to express their ideas in an innovative way.

Keywords: *higher education, higher education institutions, interactive teaching and learning methods, digital educational resources, digital educational resource storage equipment, teaching, learning.*

LE RÔLE DES MÉTHODES INTERACTIVES DANS L'AMÉLIORATION DE LA QUALITÉ DE L'ENSEIGNEMENT SUPÉRIEUR DANS LE DOMAINE DE LA COMPTABILITÉ

Dans le contexte des défis économiques et des changements rapides, l'enseignement supérieur doit adapter ses méthodes et son contenu éducatif pour préparer des spécialistes capables de répondre aux exigences du marché et aux progrès technologiques. L'article examine l'importance de l'utilisation des méthodes interactives d'enseignement et d'apprentissage, telles que le brainstorming, l'apprentissage par projet et l'analyse de cas, dans les disciplines de la comptabilité. Ces méthodes stimulent le développement des compétences, la croissance personnelle et les compétences orientées vers l'action, favorisant la recherche, l'expérimentation et la pensée critique. De plus, elles encouragent le travail individuel, la créativité et l'initiative. Le rôle principal de l'enseignant est de donner aux étudiants la possibilité de découvrir leur originalité et leur unicité, de s'affirmer et d'exprimer leurs idées de manière innovante.

Mots-clés: enseignement supérieur, institutions d'enseignement supérieur, méthodes interactives d'enseignement et d'apprentissage, ressources éducatives numériques, équipements de stockage des ressources éducatives numériques, enseignement, apprentissage.

РОЛЬ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В УЛУЧШЕНИИ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЛАСТИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

В условиях постоянных вызовов и быстрых изменений в экономике высшее образование должно адаптировать свои методы и содержание для подготовки специалистов, способных отвечать на требования рынка и технологические изменения. В статье рассматривается важность применения различных интерактивных методов обучения, таких как мозговой штурм, проектное обучение и анализ конкретных ситуаций, в дисциплинах бухгалтерского учета. Эти методы способствуют развитию навыков, личностному росту и способности к действиям, а также стимулируют исследования и экспериментирование. Они поощряют индивидуальную работу, инициативу, творчество и критическое мышление. Роль преподавателя заключается в том, чтобы предоставить студентам возможность раскрыть свой потенциал, самоутвердиться и выразить свою оригинальность, изобретательность и уникальность. Это способствует не только обучению, но и подготовке студентов к реальным вызовам рынка и технологическим изменениям, повышая их конкурентоспособность.

Ключевые слова: высшее образование, высшие учебные заведения, интерактивные методы преподавания и обучения, цифровые образовательные ресурсы, оборудование для хранения цифровых образовательных ресурсов, преподавание, обучение.

Introduction

Higher education in the field of accounting in the Republic of Moldova plays an essential role in training economic and financial specialists who will contribute to the sustainable development of the national economy. However, in the face of economic challenges and rapid changes in technology and methodology, the educational system faces the need for continuous evolution to prepare professionals capable of responding to new market demands and adapting to technological innovations.

One of the main obstacles faced by higher education institutions is ensuring the quality of education. This is not merely an administrative process but one that actively involves both faculty members and students in the continuous evaluation of teaching and learning methodologies, as well as their effectiveness in a constantly changing context. Therefore, there is an emphasis on integrating a flexible educational system capable of responding to new challenges.

In this context, another major concern is the adoption of interactive teaching methods, which are conti-

nuously expanding and diversifying. These methods, which include brainstorming, project-based learning, case study analysis, and others, are increasingly appreciated for their effectiveness in facilitating active learning and student participation.

The educational process in higher education is essential for the development of students' cognitive, practical, and social skills. A well-designed and structured curriculum, based on scientific and psychopedagogical standards, ensures comprehensive and effective training of future specialists.

Interactive teaching and learning methods are a central pillar of this educational process, contributing to the development of essential skills for professional life. These methods not only support the accumulation of knowledge but also foster critical thinking, creativity, and problem-solving abilities.

Unlike traditional methods, which emphasize one-way teaching, interactive methods place the student at the center of learning. In this way, the student becomes an active participant, responsible for their own learning process, which helps them become more autonomous, creative, and capable of applying the knowledge acquired in real-life situations.

This research will explore the importance of interactive methods in improving the quality of higher education in the field of accounting, examining the challenges and opportunities for their implementation in the university setting. The study will focus on evaluating how these methods influence the development of students' professional competencies and their impact on the quality of education offered in the field of accounting.

Research Methodology

The research methodology employed in this study combines both qualitative and quantitative approaches to assess the impact and effectiveness of interactive teaching methods in higher education, particularly within the field of accounting. The aim of the study is

to provide insights into how these methods contribute to the enhancement of students' learning outcomes, the development of professional competencies, and the overall quality of education.

Literature Review. The first phase of the research methodology involved an extensive review of existing literature within the domain of higher education, with a specific focus on interactive teaching methods. This literature review explored their application in accounting education and assessed their effectiveness in enhancing student engagement and learning outcomes. The review also covered active learning strategies and their role in contemporary educational practices, providing a theoretical foundation for the study and establishing the significance of interactive teaching methods in accounting programs.

Case Study Analysis. To deepen the understanding of how interactive teaching methods are implemented in practice, the study employed a case study approach. A selection of higher education institutions offering accounting programs was analyzed to examine how various interactive methods—such as brainstorming, project-based learning, and case study analysis—are integrated into their curricula. The case study analysis also explored the challenges and opportunities these institutions face in adopting and implementing interactive methods. By analyzing the implementation process in real-world educational settings, the case studies provided critical insights into the practical aspects of using these methods to improve teaching and learning.

Surveys and Questionnaires. A primary data collection method involved conducting surveys and questionnaires with both students and faculty members from several universities in the Republic of Moldova. The surveys were designed to gather quantitative data on the perception of the effectiveness of interactive methods in enhancing student engagement, learning outcomes, and skill development. The faculty members were also surveyed to gather

their experiences with implementing these methods, including the challenges and barriers they encounter in the process. The data collected through the surveys was analyzed statistically to identify trends, patterns, and correlations, providing a comprehensive view of the effectiveness of interactive teaching methods from both the students' and faculty's perspectives.

Interviews. In-depth qualitative interviews were conducted with academic staff and education specialists to gain deeper insights into their perspectives on the benefits and limitations of interactive teaching methods. These interviews explored how interactive methods align with industry demands, how they prepare students for real-world challenges in the field of accounting, and how they contribute to the development of professional skills necessary for success in the accounting profession. The qualitative data from the interviews were analyzed thematically to identify key patterns and insights related to the implementation and impact of these methods.

Observation. The study also incorporated direct observation of classroom practices in institutions where interactive teaching methods were being applied. This observational research allowed the researcher to assess how these methods were being implemented in actual teaching environments and to evaluate their direct impact on student participation, engagement, and overall learning experiences. Observing the teaching process in action provided valuable insights into how interactive methods were integrated into accounting education and how students responded to these approaches in real-time.

Data Analysis. Both qualitative and quantitative data were analyzed to draw meaningful conclusions regarding the effectiveness of interactive teaching methods in improving the quality of accounting education. Statistical tools were applied to analyze survey data, providing insights into the overall impact of interactive teaching on student learning outcomes and engagement. The qualitative data collected from

interviews and observations were analyzed thematically to identify recurring patterns, challenges, and successes in implementing interactive methods. This combined approach enabled the research to offer a comprehensive understanding of how interactive teaching methods influence the educational experience and the development of professional competencies in accounting students.

Recommendations and Conclusion. Based on the findings from the literature review, case studies, surveys, interviews, and observations, the study will provide evidence-based recommendations for improving the implementation of interactive teaching methods within the accounting curriculum. These recommendations will focus on enhancing the effectiveness of teaching and learning processes, improving student outcomes, and supporting the development of accounting professionals who are well-prepared for the challenges of a globalized financial environment. By integrating interactive methods more effectively into accounting education, the study aims to contribute to the preparation of highly skilled and adaptable professionals in the field of accounting.

The main ideas of the research

Higher education in the field of accounting in the Republic of Moldova faces numerous challenges in a constantly changing economic and legislative context. The main challenges are as follows:

1. *Adaptation to International and National Standards.* The Republic of Moldova has committed to aligning its accounting standards with the International Financial Reporting Standards (IFRS). This requires preparing students not only for a theoretical understanding of these standards but also for their correct practical application. However, the transition from the national accounting framework to IFRS faces difficulties related to curriculum updates, resource availability, and ongoing professional development for educators.

2. *Complexity of Legislation and Regulations.* Accounting and tax regulations are constantly changing and becoming increasingly complex, which places additional pressure on teaching financial accounting. Study programs need to be frequently updated to reflect legislative changes, and professors must be prepared to provide students with up-to-date knowledge and adaptation skills. This becomes challenging in a rigid curriculum or in an environment where legislative changes occur frequently.

3. *Limited Access to Modern Educational Resources.* Most universities in the Republic of Moldova lack updated teaching materials in line with international developments in the field of accounting. Limited resources, restricted access to international databases, and specialized publications represent significant barriers to the adequate and comprehensive training of students.

4. *Development of Practical Competencies.* In higher education in the Republic of Moldova, the focus is still on theoretical learning, leaving less space for the development of practical skills. As a result, there is a gap between the accounting theory taught in educational institutions and its applicability in the business environment. The university curriculum focuses on understanding accounting principles and National Accounting Standards (SNC) and IFRS, but it does not always provide sufficient opportunities for the practical application of knowledge. The lack of structured, long-term (at least 3 months) paid internship programs, as well as limited collaboration with the business environment, hinders the development of practical competencies necessary for a modern accountant. This lack of applicability may limit students' preparation and their ability to adapt to the profession's requirements.

5. *Limited Use of Technology.* In an increasingly digitalized world, modern technologies and accounting software are essential for the efficiency and accuracy of professional activities. Technological

advancements bring new demands for the competencies of future accountants. Students need to learn to use technologies and applications that are becoming indispensable in accounting practice, but many higher education institutions lack the resources necessary to integrate these technologies into the educational process. This challenge calls for the updating of teaching methods and access to modern digital resources to prepare students for the labor market's requirements.

6. *Teacher Training.* Continuous professional development for educators is crucial to stay up-to-date with the latest trends and legislative changes in the field of accounting. In the absence of structured continuous training programs, teachers face difficulties in updating their knowledge and adapting teaching methods to meet current educational demands.

It is important to mention that, in higher education in the Republic of Moldova, in accordance with the Recommendations regarding student participation in ensuring the quality of professional training, several fundamental principles are applied to ensure quality. Among these is the respect for the diversity of institutions within the university environment. Institutions, in turn, commit to continuously improving the quality of professional training, developing the relationship between research and education, cooperating with various quality assurance agencies in the European Higher Education Area, members of ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education), and involving students as active partners in the academic community. Additionally, it is recommended to periodically review their own actions to align with the action lines of the most developed countries [4].

Only by understanding and applying the eight quality principles established by the Education Code of the Republic of Moldova No. 152 of July 17, 2014, can the proper implementation of the Bologna Process be ensured and high-quality educational outcomes achieved – see Figure 1.

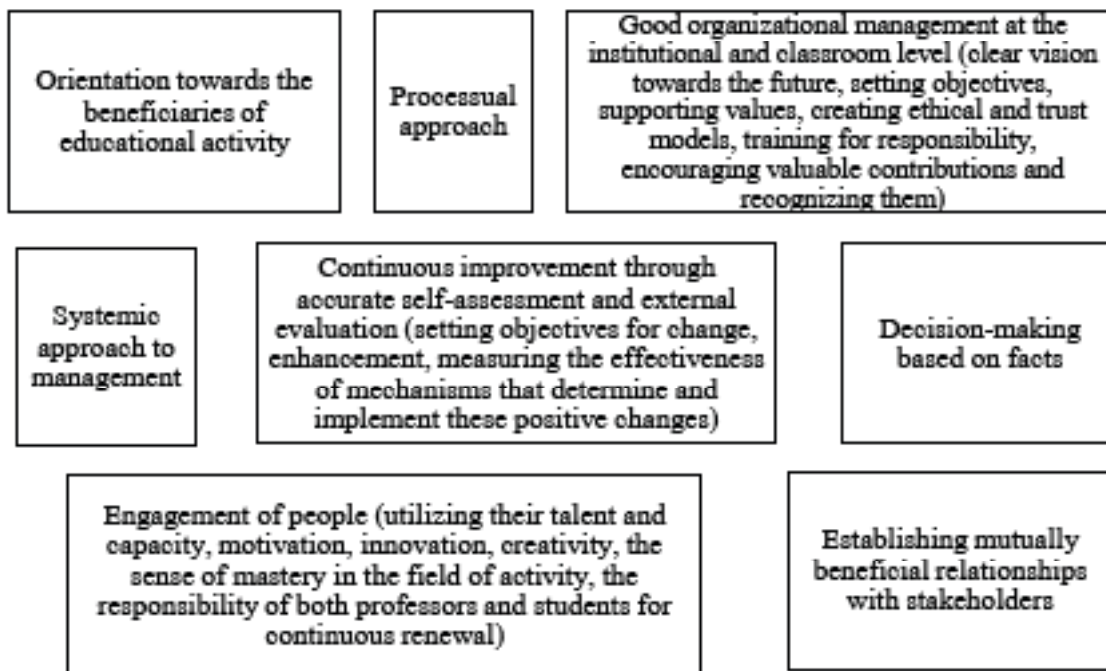

Figure 1. Principles of Quality Established by the Education Code of the Republic of Moldova

Source: Developed by the authors based on data from [1].

The interactive method (“Inter” – mutual, “act” – to act) involves interaction and the presence of a conversation or dialogue with others [5]. The main goal of interactive methods is to create a comfortable learning environment in which the student can perceive their own success and intellectual achievements, making the educational process more productive and motivating. These methods are essential for

the development of skills, abilities, and professional competencies of students, preparing them for the application of the knowledge acquired in their future professional activities.

The interactive teaching methods already used or that can be implemented in the teaching-learning-assessment process in a course unit are presented in Table 1.

Table 1. Interactive Teaching Methods

Interactive Method	Description
Round table (discussions, debates)	An active teaching method, one of the organizational forms of learning activities, which allows reinforcing previously studied material, supplementing content, and developing problem-solving skills, etc.
Brainstorming	A technique for rapidly generating ideas in a group without immediate evaluation, aimed at stimulating creativity and innovative thinking.
Business and role-playing games	A form of recovery of the social and disciplinary content of professional activity, modeling the systems of relationships, and various conditions of professional activity characteristic of the given type of practice.
Case-study (analysis of concrete situations, situational analysis)	A training technique that uses the description of real situations and the resolution of situational problems: standards, critical, and extreme.
The project-based method	An interactive teaching-learning method, which involves a micro-research or a systematic investigation of a topic that is of interest to students.

Source: Developed by the authors based on data from [5].

The interactive methods presented in Table 1 are essential for promoting an active and engaging learning process in the field of higher education in accounting. Each method contributes to the development of both theoretical and practical competencies, as well as to the formation of proactive attitudes that are essential for the students' future careers.

▪ *Round Table*: This method can be applied to debate complex accounting cases or to analyze ethical dilemmas in the accounting profession. Interactive discussions allow students to learn how to formulate and defend their viewpoints in front of a group, a skill essential in financial consulting and external auditing. Furthermore, the round table can facilitate the understanding of various perspectives on the same accounting issue.

▪ *Brainstorming*: It provides an excellent framework to stimulate creative thinking in solving accounting problems, such as developing strategies for managing financial risks or analyzing the effectiveness of fiscal policies. It allows students to think

freely, share ideas, and develop innovative solutions to challenges in the accounting field.

▪ *Business and Role-Playing Games*: In accounting, these games can simulate various business scenarios, such as auditing a company or preparing an annual financial report. They help students apply theoretical knowledge in real-life contexts, improving their understanding of market dynamics and the importance of making correct financial decisions.

▪ *Case Study (Analysis of Concrete Situations)*: Case studies are excellent for analyzing real financial situations, such as the restructuring of a company or the implementation of a financial reporting system in accordance with IFRS. Through this analysis, students learn to identify key issues in a financial report, apply relevant accounting standards, and formulate practical solutions.

▪ *Project Method*: This method is ideal for conducting an applied research project, such as analyzing an accounting system implemented in a company or creating a financial plan for a new business. Projects

allow students to deepen their knowledge and apply research methodologies to address challenges in the accounting field.

Each of these interactive methods contributes to creating a more dynamic educational environment that encourages active learning and the development of practical skills necessary for careers in accounting. They help overcome traditional education based on memorization and promote applied learning, which will facilitate students' integration into the job market.

The research results indicate that, to address current challenges, it is essential to integrate innovative solutions into the educational process. Among these solutions are:

➤ *Updating curricula and aligning with international requirements.* Periodic revision of curricula for accounting courses is crucial, given the constantly evolving legislative changes and accounting regulations. Integrating current topics and practical case studies reflects the need for flexible education that responds to the labor market's requirements. Active collaboration with industry professionals can contribute to the development of a more adaptable curriculum, and organizing lectures and seminars delivered by practitioners, as well as case studies and simulations, can support both the theoretical and practical training of students.

➤ *Access to educational materials and international collaboration.* Universities should promote access to international databases, publications, and learning platforms to support both faculty and students in maintaining up-to-date knowledge. International partnerships with renowned academic institutions would facilitate the exchange of best practices and access to modern educational resources, essential for preparing competent professionals in accounting.

➤ *Implementation of an internship and financial simulations system.* Integrating a well-structured internship program into the university curriculum

is a crucial step in developing applied skills. Besides professional practice, financial simulations and case studies allow students to better understand the complexity of accounting processes and apply theoretical concepts in real-life scenarios. Collaboration with accounting software companies can facilitate students' access to modern tools essential for preparing them for the job market.

➤ *Investments in technology and accounting software.* Access to recognized accounting software programs is a necessity to enhance students' digital competencies. Technology plays a central role in contemporary education, and technology-based learning not only improves the efficiency of the educational process but also makes it much more engaging. Integrating these tools will prepare students for the technological challenges of the accounting profession.

➤ *Widespread use of interactive learning methods in accounting courses.* Interactive methods, such as brainstorming, case studies, role-playing games, and simulations, are essential in accounting disciplines, having a significant impact on how students understand and apply theoretical concepts. These methods are much more effective than traditional ones in stimulating critical thinking and encouraging an active learning approach. Through direct student involvement, they contribute to the development of analytical skills, problem-solving abilities, and decision-making under uncertainty, characteristics that are typical of the current business environment. Moreover, interactive methods are an excellent tool for developing communication, collaboration, and leadership skills, which are essential in the accounting profession. Another significant advantage of interactive methods is that they stimulate creativity and innovation. For instance, in a brainstorming session or a case analysis, students can come up with original solutions to complex accounting problems, allowing them to build confidence in their abilities and better

prepare for professional challenges. Additionally, using role-playing games and financial simulations allows students to apply theory in concrete situations, and through these practical experiences, they can learn to manage stress and make decisions under pressure, essential aspects in their future careers. Besides these benefits, interactive learning methods also contribute to improving student motivation. They make the learning process more dynamic and relevant, creating an environment where students feel engaged and responsible for their education. In a society where economic and technological changes are rapid, active learning becomes essential to prepare students not only to understand accounting theory but also to apply it effectively in real work conditions. Therefore, integrating these interactive methods in teaching accounting disciplines not only improves educational quality but also contributes to shaping better-prepared professionals, capable of facing challenges and responding quickly to the demands of the financial and accounting industry.

➤ *Continuous training for faculty members.* Another important step is organizing continuous training programs for faculty members. Organizing professional development programs such as seminars, workshops, and international collaborations will help keep professors up to date with the latest trends and regulations in accounting. This will allow faculty members to apply modern teaching methods adapted to the current needs and challenges of the educational market.

Conclusions

Higher education in the field of accounting in the Republic of Moldova is at a crossroads, facing the challenges of an ever-changing labor market and the need to meet the demands of a globalized economic environment. In order to align with contemporary requirements and support the development of the national financial sector, universities must adopt an

innovative approach and invest in sustainable and effective educational solutions.

The research findings emphasize that flexibility and adaptability of the curriculum are essential measures for improving the quality of education in accounting. It is crucial for study programs to be constantly updated to reflect legislative changes and international regulations, as well as to include current topics, case studies, and practical applications. In this context, close collaboration between educational institutions and industry professionals is crucial to ensure the relevance and applicability of the knowledge being taught.

Additionally, access to modern educational resources, such as international databases, online platforms, and recognized accounting software, is essential for ensuring adequate student preparation. Implementing an educational system that facilitates the integration of modern technologies into the learning process will contribute to the development of the digital skills of future accountants, enabling them to meet the demands of an increasingly digitalized financial sector.

Another key aspect is the importance of increasing practical opportunities and implementing financial simulations that allow students to apply their theoretical knowledge in real work conditions. Group projects and collaborations with accounting software companies can support the development of practical skills and contribute to preparing students for the real challenges in the financial and accounting field.

Regarding the teaching process, the use of interactive learning methods, such as brainstorming, case studies, role-playing games, and financial simulations, has proven to be an effective tool for increasing student engagement and stimulating their critical thinking and creativity. These methods contribute not only to consolidating theoretical knowledge but also to developing practical skills essential for the accounting profession, preparing students to face the challenges of a globalized economy.

In conclusion, to maintain the relevance and quality of higher education in accounting in the Republic of Moldova, it is necessary to adopt a dynamic approach focused on continuous adaptation to economic and technological changes. Implementing reforms in the curriculum, updating educational resources, integrating modern technologies, and promoting interactive learning methods can significantly contribute to the formation of well-prepared accountants, capable of responding to the demands of the labor market and supporting the country's financial development. Only through such an integrated and innovative approach can quality education be ensured, producing competent professionals capable of rapidly adapting to changes in the field.

Bibliographic references

1. Codul Educației al Republicii Moldova nr.152 din 17.07.2014. - https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138917&lang=ro (accesat la 20.11.2024)
2. Standarde și linii directoare pentru Asigurarea Calității în Spațiul European al Învățământului Superior (ESG). - https://mecc.gov.md/sites/default/files/esg_in_romanian_by_anosr_0.pdf (accesat la 25.11.2024)
3. Ordinul Ministrului Educației nr. 738 din 5 august 2016 cu privire la participarea studenților în asigurarea calității. - https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_part.studenti.pdf (accesat la 12.12.2024)
4. Recomandări cu privire la participarea studenților în asigurarea calității formării profesionale în învățământul superior. - https://mecc.gov.md/sites/default/files/recomandari_asig_calitate_studenti.pdf (accesat la 15.11.2024)
5. POPESCU, A. *Rolul metodelor interactive de predare-învățare-evaluare în activitatea didactică universitară.* - easchgate.net/publication/338166231_Rolul_metodelor_interactive_de_predare-învatare-evaluare_in_activitatea_didactica_universitara_-_The_role_of_interactive_teaching-learning-evaluation_methods_in_university_didactic_activity (accesat la 19.10.2024)
6. POPA, I., RADU, M. Integrarea standardelor IFRS în învățământul superior contabil: Provocări și soluții. În: *Revista Contabilitate și Audit*, nr. 6 (4), 2022, p. 25-33.

ROLUL COACHING-ULUI ÎN PROCESUL DE MAXIMIZARE A EFECTELOR ACTULUI DE ÎNVĂȚARE PENTRU CAPITALUL UMAN

Elena LUPANCU-POPA

București, România,

Doctorand, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: elena_lupancupopa@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0004-1169-480X>

Aliona LÎSÎI

Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere",

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: aliona_lisii@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0001-9719-0012>

Una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă oamenii astăzi este modul în care își pot transfera cunoștințele în abilități și se pot adapta la schimbări. Atunci când schimbările apar într-un ritm rapid, există puțin timp pentru ca indivizii să reacționeze și să se adapteze la noile circumstanțe. În epoca actuală, oamenii trebuie să se ocupe de schimbări în abilitățile de gândire, să învețe modul corect de a rezolva problemele și să ia decizii adecvate. Realitatea inevitabilă este că progresul uman depinde de învățare. Prin urmare, principiul învățării poate ajuta la explicarea unei mari părți a comportamentului nostru de zi cu zi. Învățarea este un subiect foarte cunoscut în psihologia de astăzi. Psihologii educaționali sunt preocupați de utilizarea psihologiei pentru a crește eficiența experienței de învățare, inclusiv facilități, curriculum, tehnici de predare. Pe de altă parte, ne confruntăm cu diferite teorii educaționale cognitive și comportamentale în domeniul educațional. Atât teoreticianul cognitiv, cât și cel comportamental folosesc metoda științifică în explorarea procesului de învățare, dar sunt diferiți în ipoteze, principii, scopuri și metode. În general, fiecare dintre aceste abordări încearcă să ofere un model pentru creșterea calității educației.

Cuvinte-cheie: coaching, mentorat, învățare, educație, strategie.

THE ROLE OF COACHING IN THE PROCESS OF MAXIMIZING EFFECTS OF LEARNING ACT FOR HUMAN CAPITAL

One of the most important challenges facing people today is how they can transfer knowledge into skills and adapt to change. When changes occur at a rapid pace, there is little time for individuals to react and adapt to the new circumstances. In today's era, people have to deal with changes in thinking skills, learn the right way to solve problems and make appropriate decisions. The inescapable reality is that human progress depends on learning. Therefore, the principle of learning can help explain much of our everyday behavior. Learning is a very popular topic in psychology today. Educational psychologists are concerned with the use of psychology to increase the effectiveness of the learning experience, including facilities, curriculum, teaching techniques. On the other hand, we are faced with various cognitive and behavioral educational theories in the educational field. Both cognitive and behavioral theorists

use the scientific method in exploring the learning process, but they differ in their assumptions, principles, goals, and methods. In general, each of these approaches attempts to provide a model for increasing the quality of education.

Keywords: coaching, mentoring, learning, education, strategy.

LE RÔLE DU COACHING DANS LE PROCESSUS DE MAXIMISATION DES EFFETS DE L'ACTE D'APPRENTISSAGE POUR LE CAPITAL HUMAIN

L'un des défis les plus importants auxquels sont confrontés les individus aujourd'hui est de savoir comment transformer leurs connaissances en compétences et s'adapter au changement. Lorsque les changements surviennent à un rythme rapide, les individus disposent de peu de temps pour réagir et s'adapter aux nouvelles circonstances. À l'époque actuelle, les gens doivent faire face à des changements dans leurs capacités de réflexion, apprendre la bonne façon de résoudre des problèmes et prendre des décisions appropriées. La réalité incontournable est que le progrès humain dépend de l'apprentissage. Le principe de l'apprentissage peut donc contribuer à expliquer une grande partie de notre comportement quotidien. L'apprentissage est aujourd'hui un sujet très populaire en psychologie. Les psychologues scolaires s'intéressent à l'utilisation de la psychologie pour accroître l'efficacité de l'expérience d'apprentissage, y compris les installations, les programmes et les techniques d'enseignement. D'un autre côté, nous sommes confrontés à diverses théories éducatives cognitives et comportementales dans le domaine éducatif. Les théoriciens cognitifs et comportementaux utilisent la méthode scientifique pour explorer le processus d'apprentissage, mais ils diffèrent par leurs hypothèses, principes, objectifs et méthodes. En général, chacune de ces approches tente de fournir un modèle pour accroître la qualité de l'éducation.

Mots-clés: coaching, mentorat, apprentissage, éducation, stratégie.

РОЛЬ КОУЧИНГА В ПРОЦЕССЕ МАКСИМИЗАЦИИ ЭФФЕКТА ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Одна из наиболее важных задач, стоящих сегодня перед людьми, заключается в том, как они могут превратить знания в навыки и адаптироваться к изменениям. Когда изменения происходят быстрыми темпами, у людей остается мало времени, чтобы отреагировать и адаптироваться к новым обстоятельствам. В современную эпоху людям приходится сталкиваться с изменениями в навыках мышления, учиться правильно решать проблемы и принимать соответствующие решения. Неизбежная реальность состоит в том, что человеческий прогресс зависит от обучения. Таким образом, принцип обучения может помочь объяснить большую часть нашего повседневного поведения. Обучение сегодня является очень популярной темой в психологии. Педагоги-психологи занимаются использованием психологии для повышения эффективности обучения, включая условия, учебную программу, методы обучения. С другой стороны, мы сталкиваемся с различными когнитивными и поведенческими образовательными теориями в образовательной сфере. И когнитивные, и поведенческие теоретики используют научный метод при исследовании процесса обучения, но они различаются в своих предположениях, принципах, целях и методах. В целом каждый из этих подходов пытается предоставить модель повышения качества образования.

Ключевые слова: коучинг, наставничество, обучение, образование, стратегия.

Introducere

Coaching-ul este o componentă centrală a dezvoltării profesionale de succes. Potrivit lui Whitmore (2002), coaching-ul se referă la deblocarea potențialului unei persoane de a-și maximiza propria

performanță. Du Toit și Reissner (2012) au arătat cum coaching-ul influențează abilitatea de a crește și de a îmbunătăți sensibilitatea și conștientizarea pe care clientul le are în sine și raportate la alte persoane. Pentru a dezvolta conștiința de sine, o per-

soană trebuie să aibă acces la feedback onest, iar acest lucru este uneori dificil de obținut în cadrul organizației, în special dacă clientul se află într-o poziție de conducere în cadrul organizației. Coaching-ul este un proces care are în vedere creșterea competențelor specifice, cu caracter aplicativ, în anumite aspecte ale muncii unei persoane (Lord et al. 2008). Coaching-ul este componenta principală a unei dezvoltări profesionale de succes, care va deveni o formă de sprijin pentru a dezvălui potențialul unei persoane de a-și maximiza propria performanță. Coaching-ul oferă suport pentru capacitatea elevilor de a-și transfera învățarea pentru a reuși în performanțe complexe și independente. Potrivit Lord et al. (2008), coaching-ul este un proces care vizează îmbunătățirea învățării și dezvoltării cu intenția de a îmbunătăți performanța într-un anumit aspect al practicii (Lord et al., 2008). Prin urmare, coaching-ul este definit ca fiind capacitatea unui antrenor de a oferi sprijin profesional suplimentar în a ajuta clienții să exploateze și să-și crească performanța la îndeplinirea unor sarcini de lucru. Accentul se va pune pe colaborare continuă, sprijin pentru planificarea activităților care să conducă la atingerea performanțelor în baza unui plan stabilit și agreeat de relația partenerială coach-client.

Metodologia cercetării

În analiza dimensiunii conceptului de coaching în contextul noilor realități și raportat la noile condiții socio-economice, specifice economiei bazate pe cunoaștere și cunoștințe, imprimă noi particularități conceptului de antreprenoriat, prin transmiterea dimensiunii de inovare, adaptabilitate la cerințele pieței ținând cont de prefacerile prezente și viitoare la nivel societal.

Învățarea este un proces dinamic care implică beneficiarii educației, învățarea și profesorii. Conștientizarea relațiilor cu factorii care influențează învățarea permite profesorilor să dezvolte mediul de

învățare care facilitează învățarea eficientă. Astfel, oportunitatea de a învăța este un sistem dinamic complex care caută echilibru.

Din punct de vedere al metodei de cercetare, lucrarea se bazează în genere pe metoda de cercetare deductivă analizând o serie de lucrări deja existente și teorii de referință în domeniu, încercând o sinteză a cercetărilor, având ca principal obiectiv îmbogățirea cunoașterii în domeniu.

O altă metodă de cercetare este cea calitativă, ca un argument pentru conturarea de puncte de vedere, interpretări, concluzii, în detrimentul utilizării metodei de cercetare cantitative, din cauze care sunt generate de penuria de date statistice pe un interval de timp care să facă posibilă utilizarea instrumentelor econometrice necesare, cat si metoda analizei comparative [17].

Modele de învățare prin coaching

Modelul Biggs

Numit și ***Modelul Previzionare-Proces-Producție sau 3P***, a fost dezvoltat în 1996, pentru a exprima interacțiunile dintre furnizorii de educație și beneficiarii procesului educațional din opiniile așteptărilor pe care ambele le-ar avea cu privire la procesul de predare și învățare. Modelul 3P descrie 3 puncte în care sunt plasați factorii legați de învățare. Acest model se referă la ansamblul de stări individuale care prefigurează procesul educațional. Prima etapă în modelul 3P este etapa de previzionare, care arată că învățarea are la bază instrumente alocate pentru a prefigura rezultatul învățării. A doua etapă, procesul, avansează o serie de resurse pentru a genera rezultatul, adaptat nivelului de competență al elevului, pe categorii și trepte de învățare. A treia etapă, producția, se referă la totalitatea elementelor care susține și facilitează obținerea rezultatelor în învățare, conținând instrumente, tehnici, resurse. La nivel individual, descrie viziunea asupra învățării a fiecărui participant la procesul învățării [4]. Potrivit lui Prosser și Trigwell (1998), abordările subiecților educației cu referire la învățare subliniază

rolul experiențelor anterioare ale subiecților în procesele de predare și învățare, iar Ramsden (2003) indică faptul că abordarea unui student față de studiu ar fi influențată de experiențele anterioare.

În coaching și mentorat, etapa de previzionare descrie cunoștințele, abilitățile anterioare ale elevului pentru a învăța noi cunoștințe care pot avea sau nu un impact asupra proceselor și rezultatelor învățării. Această etapă este simultan afectată de proces și produs. În etapa Previziune se au în vedere caracteristicile antrenorilor care intră în joc pentru definirea sarcinilor stabilite de antrenori. Etapa de proces se referă la modul în care se gestionează sarcinile stabilite în procesul de coaching, motivele, tendințele și deciziile privind atingerea indicatorilor de performanță. În cele din urmă, etapa de proces duce la etapa de produs al învățării și, în acest stadiu, descrie rezultatele cognitive care determină rezultate obținute în procesul de învățare. Acest model a oferit ajutor pentru a explora natura oportunităților educaționale menite să încurajeze cooperarea deoarece reprezintă un sistem care poate fi descris ca totalitatea proceselor de învățare în orice medii culturale, lingvistice și educaționale, similare sau diferite (Biggs, 1996) - fig. 1.

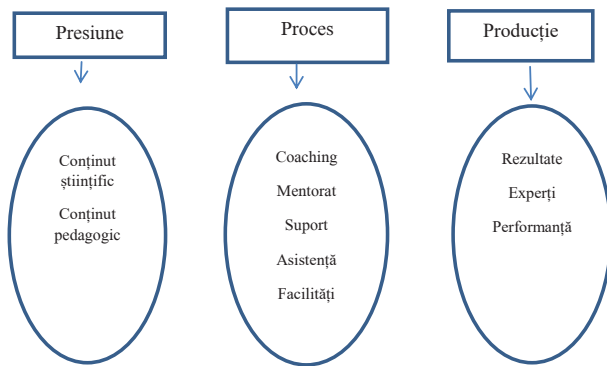

Figura 1. Adaptarea modelului Biggs 3P (previziune, proces, producție)

Sursa: Biggs, 1996 [4].

Practica colaborativă care motivează pozitiv și angajează părțile prin stilurile lor de învățare conduce la rezultate pozitive. Acest model este esențial pentru a descrie contribuția diferitelor etape la schimbarea nivelurilor de cunoștințe și abilități ale antrenorilor.

Modelul GROW

Unul dintre cele mai populare modele de coaching, modelul GROW, și-a câștigat popularitatea de la introducerea sa în anii 1980. A fost avansat de Alan Fine, Graham Alexander și Sir John Whitmore (Whitmore, 1992). Există, de asemenea, diverse modele și teorii ale contribuției coaching-ului la îmbunătățirea personală. Cu toate acestea, în timp ce, în teorie, este clar ce ar trebui făcut pentru ca coaching-ul eficient să aibă loc, există foarte puține cercetări privind eficacitatea coaching-ului (Theeboom et al. 2014) [12, 13].

Mukherjee (2014) a subliniat că modelul GROW este un instrument dovedit de coaching de performanță, care este folosit de majoritatea companiilor, ori de câte ori s-au ocupat de probleme de performanță. Potrivit lui Mukherjee, principiul modelului GROW își are rădăcinile în teoria jocului dezvoltată de Timothy Galleway, care a fost motivat de slăbiciunile metodelor convenționale de coaching (Mukherjee, 2014). Galleway a arătat că modelul se bazează pe greșelile pe care le fac jucătorii și pe care nu le conștientizează atunci când reiau jocul iar acest fapt nu aduce rezultatele dorite și nici nu produce schimbarea, deoarece oamenii nu rețin sfaturi sau instrucțiuni pentru o lungă perioadă de timp (Parsloe și Leedham, 2016). Un jucător va putea să urmeze o instrucțiune pentru o scurtă perioadă de timp, fiind în imposibilitatea de a păstra în minte greșeala pe termen lung. Galleway și-a dat seama că un antrenor trebuie să ghideze ucenicul pentru a reduce deficiențele interne în manifestarea jocului iar acest lucru va produce

o capacitate naturală de a performa fără contribuția antrenorului (Mukherjee, 2014). Rezultatul jucătorilor a început să se îmbunătățească deoarece managerii, în rolul lor de antrenori, îi ajută pe jucători prin instrucțiunile date, astfel încât să poată avea acces mai bun la propriile resurse interne (manifestarea voinței, a capacităților, motivației intrinseci și extrinseci). Prin cunoștințele pe care le-a dobândit, modelul GROW arată că învățarea înseamnă *să înveți cum să înveți și să înveți cum să gândești diferit*. Sir John Whitmore a fost un student al lui Galleway, iar apoi a colaborat cu Graham Alexander și Alan Fine pentru a dezvolta modelul GROW la începutul anilor 1980 (Western, 2012). Whitmore (1992) a definit coaching-ul ca fiind procesul de deblocare a potențialului unui individ de a-și maximiza propria performanță. Structura modelului de coaching GROW este prezentată în diagrama din Figura 2.

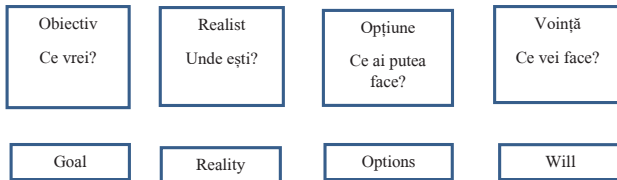

Figura 2. Modelul GROW

Sursa: Western, 2012.

Potrivit lui Whitmore (2009), modelul GROW (goal/obiectiv, reality/realitate, options/opțiuni, will/voință) ajută la rezolvarea problemelor și la atingerea obiectivelor deoarece este un model axat pe soluții. Există patru etape în model care necesită ca antrenorul să captiveze interesul ucenicului. Fiecare dintre cele patru etape distincte a fost reprezentată de o întrebare simplă sau de o serie de întrebări (ce dorești?, unde ești acum?, ce ai putea face?, ce vei face?) pentru a ajuta la dezvoltarea oamenilor și la descoperirea potențialului lor. Este un model ideal pentru stabilirea obiectivelor, rezol-

varea problemelor, păstrarea realizărilor personale și eficiență (Leedham & Parsloe, 2016).

În primul rând, antrenorul și ucenicul trebuie să stabilească obiectivele antrenoratului, deoarece este obligatoriu să cunoască obiectivul abia atunci amândoi pot lucra pentru a-și atinge obiectivele. Potrivit lui Whitmore (2009), stabilirea obiectivelor înainte de a explora în realitate, ajută la dezvoltarea unor obiective care nu sunt influențate de situația actuală a unui individ. Aceste obiective trebuie să fie SMART: specifice, măsurabile, acceptabile, realiste și realizate în timp util (Bianco-Mathis et al. 2002). Principala întrebare care trebuie abordată atunci când se stabilesc obiective este dacă acestea se încadrează sau nu în obiectivele generale. Este esențial să se stabilească un obiectiv clar și specific. Starr (2016) susține că ideea de a stabili obiective duce la o direcție și o motivație clare.

A doua etapă explică realitatea actuală și ce este greșit în cadrul acesteia pentru a impune schimbarea (Weinstein, 2013). Este esențial ca ambele părți să cunoască situația actuală, fiind dificil pentru ele să rezolve problema dacă nu au o imagine clară a destinației anticipate. În esență, oamenii nu pot rezolva probleme pe care nu le înțeleg sau nu pot atinge obiective fără a lua în considerare punctul de plecare. Este vital ca antrenorul și ucenicul să se concentreze și să devină conștienți de o anumită situație. Ca antrenor, rolul crucial este de a stimula autoevaluarea antrenorilor și de a identifica obstacolele care i-au împiedicat să obțină un anumit rezultat. Aceasta este partea crucială în care antrenorii trebuie să rezume și să repete ceea ce înțeleg cu privire la situația reală a ucenicului. Această fază dezvăluie adesea temerile și credințele fundamentale care pot fi lucrate în timpul sau între sesiunile de coaching.

Etapa de opțiuni este de a genera idei care pot contribui la rezolvarea problemei. Aceasta implică explorarea diferitelor opțiuni și concentrarea nu nu-

mai asupra răspunsurilor corecte, ci și asupra mai multor variante pentru a avea cât mai multe opțiuni posibile, astfel încât să poată fi selectați pași specifici de acțiune (Dembkowski & Eldridge, 2003). Soluțiile trebuie să fie structurate, iar apoi fiecare opțiune trebuie să fie evaluată prin metode de analiză, preum brainstorming-ul creativ. Un antrenor trebuie să creeze un mediu în care ucenicul să se simtă în siguranță pentru a-și exprima ideile și gândurile, fără teama de a fi judecat.

Pasul modelului de coaching GROW, alegerea unei opțiuni din diferitele opțiuni menționate, conduce la realizarea unui plan mai concret. După o strategie bine planificată, motivația ucenicului de a urma acest plan este maximizată. Ultima etapă implică transformarea discuțiilor în decizii prin luarea de măsuri specifice în vederea asigurării continuității, ceea ce permite oamenilor să treacă de la o poziție incipientă, specifică unui nivel de cunoștințe, la o poziție superioară, specifică unei acumulări marginale de cunoștințe și competențe. Ipoteza este că, dacă întrebările din fiecare etapă sunt tratate în mod corespunzător, obstacolele care pot avea un impact negativ asupra performanței individului vor fi reduse (Haan & Kasozi, 2015). Ca antrenor, unul dintre cele mai importante roluri este de a ghida ucenicul să-și îmbunătățească performanța, ajutându-l să ia decizii mai bune, să rezolve problemele care îi împiedică în procesul de dezvoltare. Antrenorul ajută, de asemenea, ucenicul să dobândească noi abilități și să facă lucrurile diferite și, ulterior, să obțină un progres în carieră. Modelul GROW se bazează pe convingerea că indivizii au cele mai potrivite soluții la problemele lor, în timp ce antrenorul va reuși asumarea acestora cu unele tehnici, practici și chiar instincte dovedite (Grant, Curtayne & Burton, 2009).

Coaching-ul ca profesie a apărut în lumea afacerilor din lumea sportului, la începutul anilor '80. În această etapă, dezvoltarea de coaching profesioni-

onist s-a realizat în companii de top din întreaga lume. În prezent, orice companie multinațională oferă programe de coaching directorilor săi. Politicienii de top și oficialii guvernamentali au devenit, de asemenea, utilizatori obișnuiți ai serviciilor de coaching. În istoria sa, coachingul a crescut prin dobândirea de concepte și abilități dintr-o gamă largă de alte discipline, inclusiv consultanță în management, psihologie, psihoterapie, lingvistică, antropologie și meditație. Ca urmare, profesia în curs de dezvoltare are multe subgrupuri diferite, inclusiv antrenori de afaceri și multe altele, legate printr-un fir comun care încearcă să-și ajute clienții să devină mai conștienți de sine și mai responsabili de sine prin urmărirea de obiective SMART (specifice, măsurabile, realizabile, realiste, temporizate) pentru acțiunile lor viitoare. Procesul de profesionalizare este încă în desfășurare și implică o mai bună acreditare și pași către adoptarea unui cod de conduită comun.

Coaching-ul este o relație puternică pentru oamenii care fac schimbări importante în viața lor. Coaching-ul este o abordare ținută datorită integrării diferitelor puncte de vedere într-unul operațional. În timp, procesul de coaching va contribui la conversia cunoștințelor în abilități și va duce la o învățare transformatoare, în măsura în care tehnicile de învățare vor fi aplicate cu responsabilitate. Coaching-ul va facilita procesul învățării și de obținere a rezultatelor, prin prisma competențelor de bază ale antrenorului.

Coaching-ul orientat spre obiective are propria filozofie unică, bazată, printre altele, pe teorii obiectiv și autoreglementare. Numeroase texte și studii de coaching se referă la natura implicită a învățării în coaching, care deschide calea pentru atingerea obiectivelor și manifestarea schimbării.

Semnul distinctiv al coaching-ului este integrarea instrumentelor din alte domenii (de exemplu, psihologie, management, filosofie, științe sociale

etc.), precum și predilecția sa către inovare. La rândul său, contribuția psihologiei aduce o influență semnificativă la înțelegerea conceptuală a practicii coaching-ului, în condițiile în care mulți antrenori și manuale de coaching folosesc tehnici care au împrumutat teorii comportamentale și cognitive înrădăcinate în practicile curente. Zeus și Skiffington (2000) au menționat că, fără a înțelege teoriile învățării, practica coaching-ului atârână într-un abis teoretic. Astfel, ceea ce clienții învață în mod constant dintr-o experiență de coaching, se poate structura astfel: autoacunoaștere sporită, acceptare de sine și un sentiment de bunăstare; îmbunătățirea stabilirii obiectivelor și a atingerii obiectivelor, a echilibrului în viață și a nivelurilor mai scăzute de stres; creșterea descoperirii de sine, a încrederii în sine și a exprimării de sine; o mai bună comunicare și probleme de gestionare a abilităților; îmbunătățirea calității vieții; perspective mai largi privind integrarea pe piața muncii. Prin urmare, astfel de rezultate se obțin numai printr-un proces de învățare.

Whitmore (2012) propune următoarea definiție: ”coaching-ul este deblocarea potențialului unei persoane de a maximiza propria performanță și de a ajuta clientul să învețe prin raportare la propriile competențe și dorința de învățare continuă (D. Carnahan, J. Righeimer, L. Tarr, C. Toll, 2004)”. Coaching-ul are un efect pozitiv asupra realizărilor elevilor într-o evaluare la scară largă a învățării. Joyce a demonstrat că realizările studenților au crescut atunci când coaching-ul a făcut parte dintr-un program de dezvoltare profesională (D. Carnahan, J. Righeimer, L. Tarr, C. Toll, 2004). Lyons și Pinnell au găsit o legătură între coaching-ul de alfabetizare și creșterea realizărilor în citire și scriere. Norton a raportat rezultate pozitive ale inițiativei de lectură la nivel național, care include o componentă puternică de coaching de alfabetizare. Coaching-ul

a dus la o îmbunătățire semnificativă a scorurilor testelor elevilor (D. Carnahan, J. Righeimer, L. Tarr, C. Toll, 2004). Ca urmare a cercetării Lapp, Fisher, Flood & Frey, realizările de alfabetizare a studenților au crescut semnificativ în timpul procesului de coaching. Pe de altă parte, cercetarea fenomenologică a lui Hurd asupra unor clienți de coaching organizațional, a arătat că, prin ”coaching se creează condițiile pentru învățare și schimbarea comportamentului” (J. L. Hurd, 2002). În plus, Olivero, Bane și Kopelman au descoperit că formarea urmată de coaching-ul *unu-la-unu* a crescut semnificativ productivitatea, în comparație cu formarea individuală (A. M. Grant, 2001).

Rămâne încă o lipsă de claritate între rădăcină și concepte, precum și cadrul de coaching în alte domenii. Astfel, definiția relevantă a coaching-ului devine ”parteneriatul cu clienții într-un proces creativ și de gândire care îi inspiră să-și maximizeze potențialul personal și profesional”. Douglas & McCauley a menționat că scopul coaching-ului este susținut de schimbările cognitive, emoționale și comportamentale care facilitează atingerea obiectivelor și îmbunătățirea performanței (C. A. Douglas, C. D. McCauley, 1999). Kimble arată că învățarea este un proces de ”schimbare permanentă în comportament sau potențialitatea comportamentului care apare ca urmare a experienței” (P. A. Aparece, 2005). Pe de altă parte, a luat în considerare schimbările cognitive și emoționale, care sunt observate în învățarea cognitivă. Conform lui Grant, ”Coaching-ul este un proces colaborativ, axat pe soluții orientate spre rezultate metodice în care antrenorul facilitează îmbunătățirea experienței de viață și a performanței ucenicului în diverse domenii și favorizează învățarea auto-direcționată, creșterea personală și atingerea obiectivelor ucenicului.” În tabelul 1 sunt prezentate unele modalități suport oferite de coaching.

Tabelul 1. Modalități suport oferite de coaching

Element	Descriere
Ascultarea activă	<p>Ascultare: prin observarea mișcărilor corpului clientului, gesturi, tonul vocii, ritmul vorbirii, pauzele și mișcările ochilor. Antrenorii pot acorda atenție congruenței cuvintelor și comportamentului nonverbal al ucenicului.</p> <p>Ascultarea conferă posibilități, obiective, vise, aspirații, descoperirea, valorificarea și viziunea, valorile, angajamentul și scopul clienților în cuvintele și comportamentul lor pentru a extinde punctele forte și instrumentele.</p> <p>Ascultarea cu inima observă ce emoții apar pe măsură ce rezonază cu clienții.</p> <p>Ascultarea cu intuiție, care acordă atenție imaginilor, metaforelor și cuvintelor sau expresiilor interne care apar din interior ca o conexiune intuitivă.</p> <p>Ascultând cu corpul, antrenorii observă unde reacționează în corpul lor ceea ce aud sau simt din prezența clientului.</p>
Adresarea de întrebări	<p>Coaching-ul folosește întrebări puternice pentru a facilita antrenorilor să-și găsească propriile răspunsuri. Antrenorii pun întrebări în loc să dea răspunsuri.</p> <p>Antrenorii pun întrebări deschise în loc de cele apropiate.</p>
Oferirea de feedback	<p>Antrenorii servesc ca o oglindă pentru a ajuta antrenorii să se vadă.</p> <p>Antrenorii primesc feedback. În timp ce văd sau aud orice indicii de posibilități, obiective, vise, aspirații, posibilități, descoperirea, valorificarea, și viziunea clienților, valorile, angajamentul, și scopul prin backtracking (de exemplu: repetarea de cuvintele și propoziții), oglindirea și reflectarea limbajul corpului, gest, postură, tonul vocii și chiar stilul de respirație.</p> <p>Relația de coaching include ascultarea activă; prin adresarea de întrebări se obține feedback pozitiv pentru a facilita învățarea și schimbarea ucenicului.</p>

Sursa: Interpretare proprie a autorului pe baza literaturii studiate [3, 5, 18].

Modalitatea de învățare prin coaching constă în folosirea unui întreg aparat de instrumente și tehnici care aduc subiectul instruit în situația de a lua decizia prin a evidenția oportunitatea pentru fiecare parte implicată în proces. Astfel se identifică, prin instrumente psihoafective, mobilul câștigului pentru fiecare parte, fie că este cuantificat, fizic dimensionat, fie că este necuantificat, având elemente de empatie sau afect.

Concluzii

Teoriile și modelele sunt aspecte importante în relația de coaching și mentorat. Revizuirea teorii-

lor/modelului privind coaching-ul și mentoratul își propun să evidențieze toate principiile și noțiunile relevante care stau la baza situației de coaching și mentorat. Informațiile din Zona de Dezvoltare Proximală (ZPD) derivate din teoria lui Vygotsky sunt esențiale pentru acest definierea rolului coachingului pentru dezvoltarea personală a unui individ, în timp, prim asumarea celor mai bune decizii privind propria dezvoltare, în consens cu resursele deținute.

Literatura de coaching academic a avansat considerabil în ultimul deceniu. Cu toate acestea, o revizuire a bazei de cunoștințe existente sugerează că practica de coaching și cercetarea rămân relativ inde-

pendente de teoria psihologică relevantă. În prezent, procesul de coaching abordează unele dintre teoriile psihologice majore care localizează behaviorismul și cognitivismul în rădăcinile sale epistemologice prin adoptarea unei perspective istorice. Psihologia învățării și domeniile de studiu asociate sunt utilizate pentru a facilita literatura de coaching relevantă.

Referințe bibliografice

1. ANALOUI, F., & KARAMI, A. *Strategic Management in Small and Medium Enterprises*, 2003.
2. APARECE, P. A. *Teaching, Learning and Community: An Examination of Wittgenstein an Themes applied to philosophy of education*. Roma: Iura Editionis et versionis reservantur, 2005, p. 75.
3. BIANCO-MATHIS, V. E., NABORS, L. K., & ROMAN, C. H. *Leading from the inside out: A coaching model*. California: Sage, 2002.
4. BIGGS, J. Approaches to learning of Asian students. In: *Asian Contributions to cross-cultural psychology*, 4, 1996.
5. CARNAHAN, J., RIGHEIMER, L., TARR, C., TOLL, C. *Reading First Coaching: A Guide for Coaches and Reading First Leaders*. Chicaco: Learning Point Associates, 2004.
6. CHELL, E., NICOLOPOULOU, K., & KARATAŞ-ÖZKAN, M. Social entrepreneurship and enterprise: International and innovation perspectives. In: *Entrepreneurship & Regional Development*, 2004, 22(6), pp. 485-493.
7. CHOI, Y. R., & SHEPHERD, D. A. Entrepreneurs' decisions to exploit opportunities. In: *Journal of management*, 30(3), 2004, pp. 377-395.
8. COVIN, J. G., & SLEVIN, D. P. A conceptual model of entrepreneurship as firm behavior. In: *Entrepreneurship theory and practice*, 1991, 16(1), pp. 7-26.
9. DEMBKOWSKI, S., & ELDRIDGE, F. Beyond
GROW: A new coaching model. In: *The international journal of mentoring and coaching*, 2003, 1(1), p. 21.
10. DOUGLAS, C. A., McCAULEY, C. D. Formal developmental relationships: A survey of organizational practices. In: *Human Resource Development Quarterly*, 1999, 10(3), pp. 203-220.
11. DU TOIT, A., & REISSNER, S. Experiences of coachig in team leading. In: *International journal of mentoring and coaching in education*, 2012, 1(3).
12. GRANT, A. M. *Towards a Psychology of Coaching: The Impact of Coaching on Metacognition*, *Mental Health and Goal Attainment*. Submitted in partial requirement for the degree of Doctor of Philosophy, Department of Psychology, unpublished Doctoral Dissertations, Australia; Macquarie University, 2001.
13. GRANT, A. M., CURTAYNE, L., & BURTON, G. Executive coaching enhances goal attainment, resilience and workplace well-being: A randomised controlled study. In: *The journal of positive psychology*, 2009, 4(5).
14. HAAN, E., & KASOZI, A. Coaching leaders through crises. In: L. HALL, *Coaching in times of crisis & transformation*, London: Kogan Page, 2015.
15. HURD, J. L. *Learning for Life: A phenomenological investigation into the effect of organizational coaching on individual lives*. Unpublished doctoral dissertation, USA: Union Institute and University Graduate College, 2002.
16. LAPP, Diane, FISHER, Douglas, FLOOD, James, FREY, Nancy, Interactive Read-Alouds: Is There a Common Set of Implementation Practices? In: *Reading Teacher*, 2004, 58 (1), pp. 8-17. DOI:10.1598/RT.58.1.1
17. LORD, P., ATKINSON, M., & MITCHELL, H. *Mentoring and Coaching for Professionals: A Study of the Research Evidence*. Slough: National Foundation for Educational Research, 2008.
18. OLIVERO, G. K., BANE, D., KOPELMAN, E. Richard, Executive coaching as a transfer of training tool: effects on productivity in a public agency". In: *Public Personnel Management*, 1997, pp. 12-22.

COMPARTIMENTUL

ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

CZU 37.0:316.46

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2\(101\).11](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2(101).11)

ANALIZA CONCEPTELOR DE LEADERSHIP ȘI LEADERSHIP TRANSFORMAȚIONAL APLICATE ÎN ȘTIINȚELE EDUCAȚIEI

Elena RAILEAN

Doctor, conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Chișinău, Republica Moldova
e-mail: elenarailean32@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7893-9742>

Angelica COMAN

București, România
Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău,
Republica Moldova
e-mail: angie.coman@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0007-8921-1443>

Studiul leadership-ului cuprinde analiza diverselor macro-paradigme și teorii, de la leadership tranzacțional, axat pe schimbare și inspirație, la leadership transformațional, care pune accentul pe motivația liderului de a se adapta la dinamica mediilor de învățare. Scopul acestui studiu este de a examina implicațiile complexe multifacetate și multispectuale ale leadership-ului transformațional prin managementul proiectelor școlare. Studiul își propune să echipeze liderii reformelor în educație cu cunoștințe, viziuni și atitudini necesare pentru a realiza schimbarea și a cultiva inovația în cadrul proiectelor școlare. Metodologia cercetării include analiza detaliată a conceptelor-cheie din sintagma științifică și reprezentarea acestora prin diagrama Venn. Rezultatul principal este reprezentarea grafică a sintagmei studiate și interpretarea acesteia prin operațiile logicii formale.

Cuvinte-cheie: leadership, leadership transformațional, educație, proiecte educaționale, diagrama Venn.

ANALYSIS OF THE CONCEPTS OF LEADERSHIP AND TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP APPLIED IN EDUCATIONAL SCIENCES

The study of leadership encompasses the analysis of various macro-paradigms and theories, from transactional leadership, focused on change and inspiration, to transformational leadership, which emphasizes the leader's motivation on adaptat dynamics of learning environments. The purpose of this study is to examine the complex multifaceted and multi-aspect implications of transformational leadership through school project management. The study aims to equip leaders

of educational reforms in school with the knowledge, vision and attitudes necessary to achieve change and cultivate innovation within school projects. The research methodology includes a detailed analysis of the key concepts in the scientific phrase and their representation through a Venn diagram. The main result is the graphic representation of the studied phrase and its interpretation through the operations of formal logic.

Keywords: leadership, transformational leadership, education, educational project, Venn diagrama.

ANALYSE DES CONCEPTS DE LEADERSHIP ET DE LEADERSHIP TRANSFORMATIONNEL APPLIQUÉS AUX SCIENCES DE L'ÉDUCATION

L'étude du leadership englobe l'analyse de divers macro-paradigmes et théories, du leadership transactionnel, axé sur le changement et l'inspiration, au leadership transformationnel, qui met l'accent sur la motivation du leader à s'adapter à la dynamique des environnements d'apprentissage. Le but de cette étude est d'examiner les implications complexes, multiformes et multifformes, du leadership transformationnel à travers la gestion de projets scolaires. L'étude vise à doter les dirigeants de la réforme éducative des connaissances, de la vision et des attitudes nécessaires pour réaliser le changement et cultiver l'innovation dans les projets scolaires. La méthodologie de recherche comprend l'analyse détaillée des concepts clés de la phrase scientifique et leur représentation à travers le diagramme de Venn. Le résultat principal est la représentation graphique de la phrase étudiée et son interprétation à travers des opérations de logique formelle.

Mots-clés: leadership, leadership transformationnel, education, projets éducatifs, diagramme de Venn.

АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИЙ ЛИДЕРСТВА И ТРАНСФОРМАЦИОННОГО ЛИДЕРСТВА, ПРИМЕНЯЕМЫХ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАУКАХ

Изучение лидерства включает в себя анализ различных макропарадигм и теорий, от транзакционного лидерства, ориентированного на изменения и вдохновение, до трансформационного, которое подчеркивает мотивацию лидера адаптироваться к динамике среды обучения. Цель данного исследования - изучение сложных многогранных и многоаспектных последствий трансформационного лидерства посредством управления школьными проектами. Исследование направлено на то, чтобы вооружить лидеров реформы образования знаниями, видением и взглядами, необходимыми для достижения изменений и развития инноваций в школьных проектах. Методика исследования включает детальный анализ ключевых понятий научной фразы и их представление через диаграмму Венна. Основным результатом является графическое представление изучаемой фразы и ее интерпретация посредством формальных логических операций.

Ключевые слова: лидерство, трансформационное лидерство, образование, образовательные проекты, диаграмма Вена.

Introducere

Conceptul este o idee generală care reflectă realitatea. Orice concept este un semnificant lingvistic, un ansamblu de caracteristici modale gândite unitar; o generalizare și o abstractizare care pleacă de la experiență sau rezultă ca urmare a transformării sau sintetizării unor idei. Termenul "concept" este compatibil cu mai multe interpretări, începând de la semnificația minimală a unui cuvânt izolat, trecând la semnificația contextuală a unui cuvânt înglobat în-

tr-un științifice, acesta ilustrează o probă validă pentru a fi acceptat pentru anumită perioadă. În filozofie întâlnim concepte categoriale, o categorie fiind un sens generalizant, care include particularități structurale, relaționale, dinamice și/sau interactive, acoperind o acțiune creativă sau descriptiv-explicativă. Conceptele științifice pot fi calitative, adică numai modal semnificante și separate de modalități ca forma, relația, proprietatea, interactivitatea și conceptele cantitative, cuantificate precis de modalitate. Pe

specialități, avem concepte specifice, după cum urmează: concepte tehnologice, informatice, culturale particulare sau generalizate și concepte de obiecte culturale. Prin urmare, orice concept cuprinde fie o informație care descrie o realitate exact denominabilă, cuprinzând sensul sau mulțimea sensurilor alocabile unui cuvânt, fie o realitate compozită, mult semnificată, localizabilă și descriptibilă modal prin conexiunea specifică a unui șir de concepte distincte, care nu sunt necontradictoriu corelate.

În literatura științifică, conceptul de leadership se referă la „*procesul prin care o persoană stabilește un scop sau o direcție pentru una sau mai multe persoane și-i determină să acționeze împreună cu competență și deplină dedicare în vederea realizării lor*” [1]. O altă definiție descrie leadership-ul ca „*capacitatea unui lider, a unui cadru de conducere, de a determina un grup de persoane să conlucreze cu acesta în realizarea unui obiectiv pe baza putericei lor implicări afective și operaționale*” [2]. Într-o abordare mai recentă, leadership-urile se despre „convingerea oamenilor să-și lase deoparte, pentru un timp, activitățile lor egoiste și să lucreze în sprijinul interesului comunal” [3, p. 172]. Într-o astfel de accepțiune este prioritizată capacitatea liderului de a construi echipa, a planifica activități pe termen lung și de a menține performanțe bune în raport cu concurenții săi, indiferent de provocările societale.

Stilul de a conduce al liderului poate fi de mai multe feluri. Deseori, leadership-ul tranzacțional este comparat cu managementul tranzacțional) și reprezintă un tip de stil de conducere care se concentrează pe schimbul de abilități, cunoștințe, resurse sau efort între lideri și subordonații acestora. Acest stil de conducere prioritizează interesele individuale și motivația extrinsecă ca mijloace de a obține un rezultat dorit, dar se bazează pe un sistem de penalități și recompense pentru a atinge obiective pe termen scurt. În schimb, conceptul de leadership transformațional este evidențiată ca o teorie atunci

când comportamentele unui lider îi influențează pe adepții și îi inspiră să performeze dincolo de capacitățile lor percepute.

Scopul lucrării este analiza conceptelor-cheie care constituie sintagma științifică “Rolul leadership-ului transformațional în implementarea proiectelor educaționale”. Scopul este realizat prin următoarele obiective ale cercetării:

- înțelegerea sensului istoric al conceptului de leadership transformațional
- identificarea și descrierea tipului de inferență a termenilor și sferei noțiunilor acestora
- compararea asemănărilor și deosebirilor a inferențelor în baza diagramei Venn de leadership transformațional și leadership tranzacțional
- analiza dinamicității termenului leadership transformațional
- folosirea ideii de leadership transformațional în proiecte educaționale și școlare.

Importanța lucrării constă în faptul că leadership-ul transformațional este o abordare inovativă în educație, în care este promovată ideea dezvoltării unei viziuni motivaționale a echipei pentru un mediu colaborativ în implementarea inițiativelor educaționale.

Metodologia cercetării

În această lucrare, sintagma științifică “Rolul leadership-ului transformațional în implementarea proiectelor educaționale” este analizată deductiv. În lucrare este replicată metoda de cercetare, descrisă în [4]. Pentru clarificări terminologice, inițial este studiată istoria evoluției, apoi complexitatea conceptelor “*leadership transformațional*” și “*proiecte educaționale*”. Ulterior sunt identificate două materii “*leadership transformațional*” și “*proiecte educaționale*” și elementele sale constituente “*leadership*”, “*leadership transformațional*”, “*proiecte*” și “*proiecte educaționale*”. Aceste materii sunt descrise narativ și validate prin diagrame Venn.

Această metodă, denumită interacționism simbolic, reprezintă o modalitate de verificare a validității inferențelor (imediate și mediate) prin reprezentări grafice.

Fundamentul epistemologic al metodologiei aplicate întruchipează termenii aristotelici – derivați ai metafizicii pentru a descrie schimbările care se produc în sistemul educațional tot mai deschis și inclusiv. Din această perspectivă cunoașterea sintagmei științifice este echivalată cu existența percepută a materiei și a formei sale de silogism ca entități concurente (la nivel de percepție sau interpretare a celor percepute). O astfel de interpretare poate fi realizată ca analiză a tendințelor globale în studiul și înțelegerea conceptelor-cheie, instrumentul de bază fiind Google N-Gram Viewer.

Istoria leadership-ului transformațional

Leadership-ul transformațional, termen care se referă la stilul / comportamentele liderului care îi influențează pe adepții lor și îi inspiră să performeze dincolo de capacitatea lor percepută, a fost introdus de James MacGregor Burns în 1978 care afirma că leadership-ul transformațional este atunci când liderii și adepții săi se ridică reciproc la niveluri mai înalte de motivație și moralitate [5, p. 20]. Leadership-ul transformațional se deosebește de leadership-ul tranzacțional care se referă la stilul de conducere care se concentrează pe schimbul de abilități, cunoștințe, resurse sau efort între lideri și subordonații acestora care prioritizează interesele individuale și motivația extrinsecă ca mijloace de a obține un rezultat dorit și se bazează pe un sistem de penalități și recompense pentru a atinge obiectivele pe termen scurt. Sarcina celor care acceptă modelul de leadership transformațional este de a spori conștientizarea și conștiința adepților lor la niveluri mai înalte de conduită și moralitate.

Leadership-ul transformațional este esențial pentru progresul social, politic și organizațional,

datorită accentului pe motivația oamenilor să-și depășească limitele egoiste și să contribuie la scopuri organizaționale mai înalte. Spre deosebire de leadership-ul tranzacțional, care se bazează pe simplu schimb de idei între lider și echipă și pe recompense pentru performanță sau respectarea regulilor, modelul de leadership transformațional descrie modul de implementare a unor transformări profunde în comportamentul individual și social pentru sustenabilitate prin schimbări pozitivă pe termen lung.

Bernard M. Bass (1985) a extins și detaliat conceptul de leadership transformațional, dezvoltând un model mai practic și mai aplicabil în context organizațional[1]. În teoria sa, Bass oferă un cadru structurat pentru a înțelege cum liderii pot influența și motiva echipele lor pentru a atinge performanțe excepționale. El afirmă că leadership-ul transformațional pune accent pe inspirație, viziune și motivație ca elemente esențiale pentru a conduce o echipă sau o organizație către schimbări pozitive și rezultate superioare și descrie patru dimensiuni esențiale:

- **Influența idealizată (Charisma):** Liderul este un model de urmat cu un comportament etic, integru și inspirând respect și încredere. În educație, această dimensiune este crucială pentru a stabili o cultură organizațională bazată pe valori, moralitate și colaborare.

- **Motivația inspirațională:** Liderul creează și comunică o viziune clară, convingătoare și motivațională pentru viitor. În context educațional, aceasta se manifestă prin crearea unei viziuni comune privind îmbunătățirea școlii și implementarea unor proiecte care să implice elevii și cadrele didactice.

- **Stimularea intelectuală:** Liderul încurajează creativitatea și gândirea critică. În educație această dimensiune sprijină cadrele didactice să adopte metode inovative de predare și să găsească soluții la provocările din procesul de învățare.

- **Considerația individualizată:** Liderul tratează fiecare membru al echipei în funcție de nevoile sale individuale, oferindu-i sprijin și îndrumare personalizată. În educație, această dimensiune se traduce prin sprijinirea profesorilor în dezvoltarea profesională și prin asigurarea unui mediu favorabil pentru progresul fiecărui elev.

Diferențele cheie între teoriile lui Burns și Bass constă în faptul că, deși ambii au promovat leadership-ul transformațional, Bass a pus mai mult accent pe măsurarea și evaluarea impactului acestuia în organizații, dezvoltând instrumentul MLQ (Multi-factor Leadership Questionnaire) pentru a analiza stilurile de leadership și efectele lor asupra echipei. Bass a susținut că leadership-ul transformațional și tranzacțional nu sunt reciproc exclusive, ci pot co-exista, un lider eficient folosind ambele stiluri în funcție de situație.

La etapa actuală modelul de leadership transformațional este acceptat pe larg pentru promovarea inovațiilor în școală [2], motivarea profesorilor pentru angajament în valorificareaprac-ticilor inovatoare[3], sporirea culturii școlare și a performanței didactice[4], precum și pentru valorificarea inteligenței emoționale a cadrelor didactice [5].

Sfera noțiunii și termenii silogismului „leadership transformațional”

Interferența dintre termenii silogismului „leadership transformațional” poate fi studiată în raport cu silogismului „leadership transformațional”. Fiecare termen poate fi caracterizat în baza sferei noțiunilor care îl reprezintă. Astfel, silogismului „leadership transformațional” poate fi considerat o interferență mediată, constituită din trei termeni, doi termeni fiind extremi (leadership tranzicțional) și (leadership transformațional) și unul (leadership) - termen mediu. Validarea interferențelor poate fi redactată utilizând diagrama Venn din figura 1.

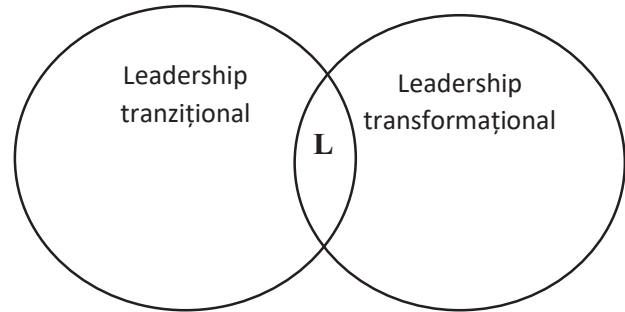

Figura 1. Silogismul „Leadership transformațional” reprezentat prin diagrama Venn

Surca: Elaborat de către autori.

Complexitatea conceptului „proiecte educaționale”

Utilizând metoda analizei de conținut, meta-analiza, structura silogismului este următoarea. „Proiectul” reprezintă planul sau intenția de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru și reprezintă prima formă, care urmează să fie discutat și aprobat pentru a primi un caracter oficial și a fi pus în aplicare. Termenul “educațional” reprezintă apartenența acestui plan pe zona de educațiecare contribuie la educația unor persoane. Un proiect educațional este o activitate planificată și organizată care urmărește atingerea unor obiective educaționale specifice, prin implicarea elevilor, profesorilor, părinților sau altor părți interesateutilizat pentru a dezvolta competențeîn cadrul unui proces de învățare integrat, adesea interdisciplinar.

Legătura dintre capacitatea liderului de proiect de a implementa proiectele educaționale prin modelul de leadership transformațional poate fi realizată prin integrarea principiilor acestui stil de leadership în toate etapele proiectului. Proiectele educaționale oferă un mediu ideal pentru dezvoltarea competențelor de leadership transformațional deoarece încurajează colaborarea, creativitatea și dezvoltarea unei viziuni comune, atât în rândul liderului, cât și al profesorilor și elevilor implicați.

Cele relatate pot fi reprezentate grafic prin metoda Venn (Figura 2).

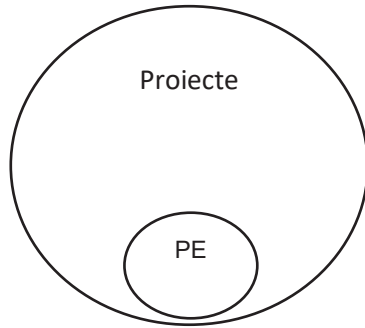

Figura 2. Silogismul “Proiecte educaționale (PE)”

Surca: Elaborat de către autori.

Comprehensiunea silogismului „proiecte educaționale” poate fi analizată pe baza unei dinamici a metacogniției umane, progresând logic prin trei faze distincte: definirea conceptului, contextualizarea și aplicabilitatea practică. Faza de definire conceptuală constă în clarificarea termenilor și a premisei principale care implică procese de învățare pentru dezvoltarea personală și instituțională. Cea de-a doua fază constă în contextualizarea proiectelor

educaționale pentru a soluționa nevoi reale. Ulterior, ca urmare a dinamicii metacognitive, se atestă trecerea de la înțelegerea abstractă a ideii proiectului la aplicarea practică, în funcție de interesele celor pentru care proiectul este conceptualizat.

Cea de-a treia fază poate fi denumită etapa de aplicabilitate practică, cea în care se demonstrează impactul proiectelor educaționale și a relației lor cu sarcina școlii. Silogismul este corelat cu strategia școlii, care include dezvoltarea competențelor, prioritar fiind accentul de dezvoltarea abilităților cognitive, metacognitive, sociale și afectiv-emoționale ale actorilor implicați în raport cu fortificarea capacităților instituționale. Dinamica comprehensiunii importanței aceste faze se manifestă în modul în care membri proiectului înțeleg impactul provocărilor societale globale asupra problemelor educaționale locale și analizează impactul proiectului ca rezultate tangibile, inclusiv acceptarea modelului de leadership transformățional.

Validarea sintagmei științifice

Dinamicitatea încercărilor de înțelegere a conceptului de proiect educațional în raport cu leadership tranzacțional / transformățional se observă la analiza metadatelor cu Google Ngram Viewer (Figura 3).

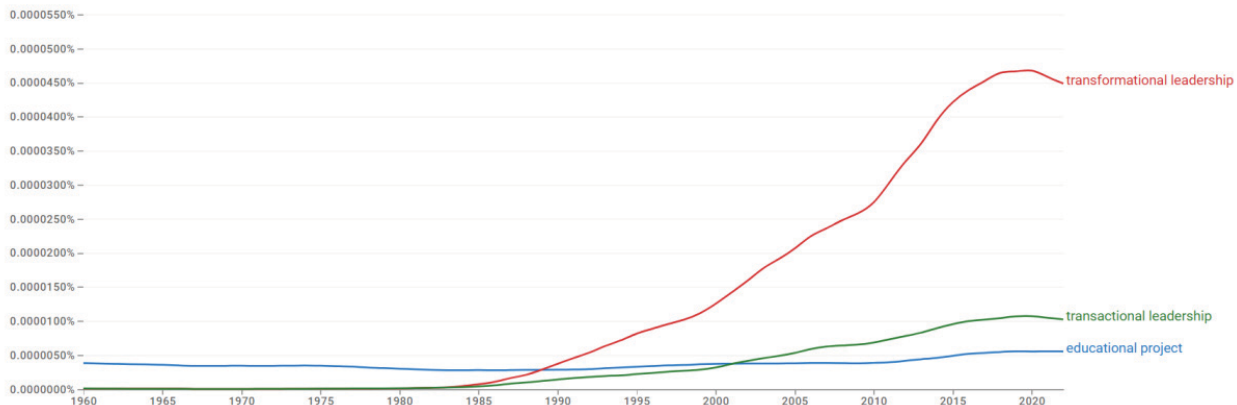

Figura 3. Dinamicitatea înțelegerii silogismului “Proiecte educaționale”

Surca: Elaborat de către autori.

Impactul proiectelor educaționale din perspectiva evoluției modelelor de leadership poate fi analizat, ținând cont de asemănările și deosebirile din-

tre modelul de leadership transformățional și/sau tranzacțional după Burns și Bass (Tabel 1).

Tabelul 1. Asemănări și deosebiri în modelele lui Burns și Bass

Leadership Transformațional	James MacGregor Burns	Bernard Bass
<ul style="list-style-type: none"> vizează schimbarea pozitivă și inspirația promovează valori și principii morale sau etice (cu variații) 		
concepte cheie	schimbarea valorilor, moralității și motivației inspiraționale	context organizațional practic (accent pe pragmatism)
scopul principal	transformarea liderului și a echipei pentru obiective etice și progres social	sporirea performanțelor echipei și transformarea organizației
Caracteristici specifice	inspira liderul și următorii să acționeze dincolo de interesele proprii	influență idealizată, motivație inspirațională, stimulare intelectuală, considerație individualizată.
Evaluare	idealistă, accent pe binele comun, proces moral și bazat pe idealuri.	Liderii sunt evaluați pe baza impactului asupra următorilor, folosind instrumente ca MLQ.

Surca: Elaborat de către autori.

Profesorii care adoptă modelul de leadership transformățional au tendința să creeze o cultură a învățării, să promoveze gândirea critică și să susțină dezvoltarea personală a elevilor. Într-un proiect educațional, acest tip de leadership creează o viziune clară și un scop comun al liderului de proiect și a echipei sale, ceea ce conduce la un angajament sporit, adaptabilitate la nevoile educaționale, crearea unui mediu pozitiv și colaborativ. Leadershipul transformățional are un impact durabil, deoarece schimbă valorile și cultura organizațională. Profesorii și elevii devin mai implicați emoțional și moral, ceea ce duce la rezultate sustenabile în educație.

Din perspectiva totalității sintagmei studiate condiția este **implementarea proiectelor educaționale** prin modelul de leadership transformățional. Acest adevăr poate fi reprezentat grafic printr-o diagramă sumativă. Prin urmare, putem afirma: modul silogistic este valid dacă prin re-

prezentarea premiselor a rezultat reprezentarea grafică a concluziei (Figura 4).

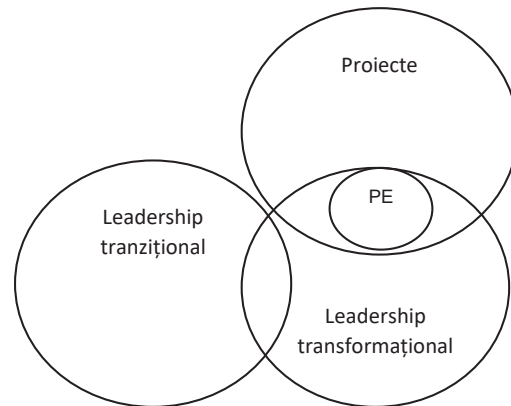

Figura 4. Categoria rolului leadership-ului transformățional în implementarea proiectelor educaționale

Surca: Elaborat de către autori.

Această modalitate de analiză și verificare a justetei construcției mintale a conceptelor științifice derivă din capacitatea de leadership în baza aplicării strategiilor metacognitive care includ tehnici de învățare în care gândirea critică, auto-reflecția și autoevaluarea constituie baza planificării, monitorizării și controlul propriilor procese cognitive.

Concluzii

Conceptul este o unitate esențială a gândirii, o sinteză între teorie și experiența de a organiza cunoștințele și raționamentul. În cazul aplicării modelului de leadership transformățional pentru implementarea proiectelor educaționale, conceptul servește punctul de convergență teoretică și practică care unifică idei și valori pentru a inspira schimbări pozitive. În proiectele educaționale, leadership-ul transformățional este mai eficient și cu un impact mai mare deoarece inspiră și motivează elevii și profesorii să își depășească limitele, promovează inovația și schimbarea pozitivă în cadrul comunității educaționale și creează o cultură educațională sustenabilă, bazată pe valori morale și colaborare.

Sintagma științifică “Rolului leadership-ului transformățional în implementarea proiectelor educaționale” poate fi studiată prin identificarea materiilor ale elementelor constituente, identificarea și descrierea inferențelor, compararea și reprezentarea inferențelor în baza diagramei Venn și analiza meta- sintagmei ca categorie (după modelul diagramei sumative). Materiile din care este constituită o sintagmă științifică reprezintă silogisme (din perspectiva logicii formale). Silogismul este o formă de argumentare a concluziei, însă, în silogismul simplu concluzia este dedusă din două premise, iar în silogismul compus, denumit și polisilogism- din mai mult de două premise. În meta-sistemologia educațională orice tip de silogism reprezintă o construcție mintală care reflectă dina-

micitatea și flexibilitatea mediului de învățare și a elementelor constituente (elevii, cadrele didactice, liderul). Unul din multiplele instrumente de validare științifică a dinamicității meta-conceptelor este Google Ngram Viewer.

Analiza structurii silogismului “leadership transformățional” permite a afirma că acesta reprezintă o construcție mintală, prin care se subînțelege calitatea acțiunii mintale de a dezvolta motivația intrinsecă. Prin viziunea inovativă a liderului de proiect, motivația este un mod de stimulare intelectuală pentru a promova inovația în inteligența colectivă. Leadership-ul transformățional nu doar că facilitează atingerea obiectivelor educaționale, ci și transformă întregul mediu educațional într-un spațiu de creștere morală și intelectuală. Acest model îmbină teoria cu practica, inspirând echipele să creeze proiecte educaționale care produc impacturi semnificative și durabile. De aceea, formarea liderilor educaționali în leadership transformățional constituie un obiectiv strategic pentru implementarea politicilor educaționale.

Referințe bibliografice

1. CLEMENT, J. *Executive Leadership*. Arlington, Casai Hall, 1991
2. NICOLESCU, O., VERBONCU, I. *Management*. Editura Economică, București: 1999, 518 p
3. HOGAN, R., & KAISER, R. B. What we know about leadership. In: *Review of general psychology*, 2005, 9(2), 169-180.
4. RAILEAN, E. Referitor la analiza conceptelor în sintagma științifică, In: *Învățământul superior: tradiții, valori, perspective*. Chișinău, Republica Moldova, 2023, 97-107.
5. BURNS, J. M. *Leadership*. Harper&Row, 1978.
6. BASS, B. M. *Transformational Leadership*. Routledge. 2014.
7. KILAG, O. K. T., MALBAS, M. H., NENGASCA, M. K. S., LONGAKIT, L. J. H., CELIN, L. C., PA-

SIGUI, R., VALENZONA, M. A. V. N. Transformational leadership and educational innovation. In: *Journal of Higher Education and Academic Advancement*, 2024, 1(2), 103-109.

8. KILINC, A., POLATCAN, M., SAVAS, G., ER, E. How transformational leadership influences teachers' commitment and innovative practices: Understanding the moderating role of trust in principal. In: *Educational Management Administration & Leadership*, 2024, 52(2), 455-474.

9. ALZORAIKI, M., AHMAD, A. R., ATEEQ, A., MILHEM, M. The role of transformational leadership in enhancing school culture and teaching performance in Yemeni public schools. In: *Frontiers in Education*, 2024, Vol. 9, p. 1413607. Frontiers Media SA

10. NOORI, A. Q., ORFAN, S. N., NOORI, N. Principals' transformational leadership and teachers' emotional intelligence: A cross-sectional study of Takharhigh schools, Afghanistan. In: *Leadership and Policy in Schools*, 2024, 23(3), 550-565.

CZU 37.091

DOI [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2\(101\).12](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.2(101).12)

SEMNIFICAȚIA COMUNICĂRII PROFESIONALE ÎN FORMAREA COMPETENȚEI DIDACTICE

Svetlana GOREA

Doctor, lector universitar, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene ”Constantin Stere”, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: svgorea@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-9094-041X>

Doina PETRIC

Profesor limba română, grad didactic II, Colegiul de Arte „Nicolae Botgros” din Soroca, Republica Moldova

e-mail: colartesoroca@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-9094-041X>

Comunicarea didactică nu este doar despre transmiterea de cunoștințe ci despre crearea unui mediu interactiv, multidimensional, care să faciliteze învățarea activă și participativă, unde competența de comunicare joacă un rol crucial în succesul educațional. Competența de comunicare joacă un rol esențial în procesul de predare-învățare și este o abilitate care poate fi dezvoltată. Absența sau prezența defectuoasă a acestei competențe poate afecta semnificativ relația între profesor și elevi și poate determina dificultăți în procesul educațional. Astfel, profesorii ar trebui să nu se limiteze doar la cunoștințele de specialitate, ci să fie capabili să transmită eficient informația și să răspundă la nevoile specifice ale elevilor într-un mod adecvat.

Cuvinte-cheie: *comunicare didactică, competența de comunicare, competență didactică, măiestrie pedagogică, comunicare eficientă.*

THE IMPORTANCE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN DEVELOPING DIDACTIC COMPETENCE

Didactic communication is not only about transmitting knowledge, but about creating an interactive, multidimensional environment that facilitates active and participatory learning, where communication competence plays a crucial role in educational success. Communication competence plays an essential role in the teaching-learning process and is a skill that can be developed. The absence or defective presence of this skill can significantly affect the relationship between the teacher and students and can cause difficulties in the educational process. Thus, teachers should not only be limited to specialist knowledge, but be able to effectively convey information and respond to the specific needs of students in an appropriate way.

Keywords: *didactic communication, communication competence, didactic competence, pedagogical mastery, effective communication.*

L'IMPORTANCE DE LA COMMUNICATION PROFESSIONNELLE DANS LA FORMATION DE LA COMPÉTENCE DIDACTIQUE

La communication didactique ne concerne pas seulement la transmission des connaissances, mais aussi la création d'un environnement interactif et multidimensionnel qui facilite un apprentissage actif et participatif, où la compétence communicative joue un rôle crucial dans la réussite éducative. La compétence en communication joue un rôle essentiel dans le processus d'enseignement-apprentissage et est une compétence qui peut être développée. L'absence ou la présence défectueuse de cette compétence peut affecter de manière significative la relation entre l'enseignant et les élèves et entraîner des difficultés dans le processus éducatif. Ainsi, les enseignants ne doivent pas se limiter uniquement à des connaissances spécialisées, mais être capables de transmettre efficacement des informations et de répondre de manière appropriée aux besoins spécifiques des élèves.

Mots-clés: communication didactique, compétence en communication, compétence didactique, maîtrise pédagogique, communication efficace.

ЗНАЧЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ДИДАКТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

Дидактическое общение – это не только передача знаний, но и создание интерактивной, многомерной среды, способствующей активному и совместному обучению, где коммуникативная компетентность играет решающую роль в образовательном успехе. Коммуникативная компетентность играет важную роль в процессе преподавания и обучения и представляет собой навык, который можно развивать. Отсутствие или неполноценное наличие данного навыка может существенно повлиять на взаимоотношения преподавателя и учащихся и вызвать трудности в учебном процессе. Таким образом, преподаватели должны не только ограничиваться специальными знаниями, но и уметь эффективно доносить информацию и соответствующим образом реагировать на конкретные потребности учащихся.

Ключевые слова: дидактическое общение, коммуникативная компетентность, дидактическая компетентность, педагогическое мастерство, эффективное общение.

Introducere

Comunicarea didactică este esențială în procesul educațional, fiind definită ca un principiu fundamental care facilitează schimbul de informații între instructor (subiectul educației) și elev (obiectul educației). Acest tip de comunicare este caracterizat de transmiterea unui mesaj educativ intenționat de către cadrul didactic, care este conceput în așa fel încât să stimuleze o reacție formativă din partea elevului. Reacția poate fi apoi evaluată printr-un feedback care poate fi atât extern, cât și intern.

Analiza pe care o prezentați subliniază importanța și complexitatea comunicării didactice în contextul educațional formal și se evidențiază câteva aspecte centrale ce caracterizează specificul comunicării în

mediul educațional: *caracterul sistematic și asistat al comunicării didactice:* Comunicarea didactică este o formă particularizată a comunicării, esențială pentru predare și învățare, ce se desfășoară într-un cadru organizat și intenționat, cum ar fi cel instituționalizat al școlii. În acest context, conținuturile comunicate sunt selecționate și structurate cu scopul de a facilita asimilarea sistematică a cunoștințelor de către elevi; *interactivitatea și circularitatea:* comunicarea didactică nu se limitează la o transmitere unidirecțională a informațiilor de la profesor la elev, ci este privită ca un schimb dinamic și bidirecțional. Modelul circular, interactiv pune accentul pe natura continuă a schimbului de informații și semnificații între participanții la procesul educative; *multi-canonality și diversita-*

tea codurilor de comunicare: în loc să se concentreze exclusiv pe mesajele verbale, comunicarea didactică recunoaște și valorifică diversitatea mijloacelor și codurilor de comunicare (vizual, auditiv, gestual, etc.), acceptând astfel ideea de multi-canonialitate. Acesta este un aspect esențial pentru adaptarea eficientă la diferitele stiluri de învățare ale elevilor; *dezvoltarea competenței de comunicare*: Competența de comunicare include atât abilități înnăscute, cât și abilități dobândite prin învățare și experiență. În contextul educațional, se pune un puternic accent pe dezvoltarea acestei competențe, care este fundamentală pentru participarea activă și eficientă la procesul de învățare. Asta înseamnă capacitatea de a înțelege mesajele primite, de a formula răspunsuri adecvate și de a se angaja într-un schimb de idei constructiv [11, 6, 19].

Elementul crucial subliniat aici este adaptarea „limbajului” în funcție de destinatarul specific al comunicării didactice, adică elevul. Aceste adaptări sunt necesare deoarece elevii pot avea vârste diferite și niveluri diferite de pregătire, ceea ce necesită ajustări în modul în care cunoștințele sunt prezentate și transmise. Astfel, comunicarea în cadrul educațional trebuie să fie flexibilă și sensibilă la nevoile și capacitățile individuale ale elevilor pentru a fi eficientă.

Această perspectivă subliniază importanța individualizării și diferențierii în procesul de educație, evidențiind că succesul comunicării didactice este strâns legat de capacitatea profesorului de a se conecta cu elevul său la un nivel care corespunde nevoilor și capacităților acestuia. Aceasta presupune o înțelegere profundă a caracteristicilor individuale ale elevilor și o capacitate de a ajusta abordările educaționale în consecință, pentru a maximiza eficiența procesului de învățare [4].

Caracteristicile descrise ale comunicării didactice evidențiază complexitatea și importanța acestui proces în cadrul educațional. Fiecare punct subliniază principii cruciale care contribuie la eficacitatea predării și a învățării. Analizând aceste caracteristici,

putem înțelege mai bine dinamica interacțiunii dintre cadru didactic și școlar, precum și rolul fundamentului științific și pedagogic în conformarea educației: ***caracterul bilateral***: comunicarea didactică nu este unidirecțională, ea presupune un schimb activ de informații între cadru didactic și elev, recunoscând importanța feedback-ului și a participării active a ambelor părți; ***caracterul explicativ***: se pune accentul pe înțelegere, nu doar pe memorare. Profesorul trebuie să se asigure că elevul înțelege cu adevărat materia, folosind întrebări și stimulând gândirea critică.; ***logica pedagogică***: pedagogia și logica specifică domeniului predat ghidează structura și prezentarea conținuturilor, facilitând astfel înțelegerea; ***rolul activ al profesorului***: profesorul personalizează și adaptează informația, având rol dublu de emițător și receptor, asigurându-se că materialul este accesibil și relevant pentru elev; ***riscul transferului de autoritate***: există un risc ca elevii să accepte informațiile ca fiind adevărate doar pentru că vin de la o autoritate, fără a le evalua critic; ***diversitatea dimensiunilor comunicării***: cadru didactic poate ajusta accentul pe diferite aspecte ale comunicării (informativ, relațional etc.) pentru a încuraja participarea elevului, personalizând astfel procesul de învățare; ***ritualizarea***: anumite rituri și ritualuri în clasă ajută la crearea unui mediu de învățare structurat și previzibil; ***dominanța comunicării verbale***: o mare parte din comunicarea didactică este verbală și este inițiată și susținută de către cadru didactic, care ghidează de asemenea și procesul de comunicare; ***dependența de strategie***: calitatea comunicării didactice este strâns legată de strategia adoptată, care trebuie să fie adaptată scopului educațional, caracteristicilor participanților și contextului.

În esență, aceste caracteristici reafirmă importanța unei abordări reflectate și personalizate în educație, care să ia în considerare atât nevoile educative concrete ale elevilor, cât și contextul mai larg în care are loc procesul de învățare. Succesul comunicării didactice depinde de capacitatea cadrului didactic de a na-

viga aceste elemente complexe într-un mod care favorizează înțelegerea profundă și angajamentul activ al elevului.

Analiza prezentată a procesului de comunicare didactică subliniază rolul vital al acestei dinamici în realizarea obiectivelor educaționale. Aspectul interactiv și bilateral al comunicării în contextul educațional este esențial pentru a stimula dezvoltarea comprehensivă a elevului. Sunt câteva puncte cheie care merită evidențiate, reflectând profunzimea și complexitatea comunicării didactice: **interacțiunea și reciprocitatea**: comunicarea didactică încorporează o dimensiune interactivă și reciprocă între profesor și elev. Este esențial ca ambele părți să participe activ, să transmită și să recepționeze informații. Această interacțiune asigură că procesul educațional este viu și adaptiv, răspunzând nevoilor specifice ale elevilor; **feedback și adaptare**: mecanismul de feedback este fundamental în comunicarea didactică. Permite ajustări continue în procesul de predare-învățare pe baza reacțiilor și răspunsurilor elevilor. Feedback-ul poate veni atât în formă explicită, cât și implicită, și contribuie la o mai bună adaptare și personalizare a procesului educațional; **transformarea interacțiunii**: procesul transformă relația standard emițător-receptor într-o intervenție educațională complexă, care vizează dezvoltarea multidimensională a elevului. Nu se limitează la transferul de cunoștințe, ci include formarea și dezvoltarea afectivă, atitudinală și acțională; **perturbările în comunicare**: recunoașterea că în procesul de comunicare pot apărea perturbări subliniază necesitatea clarității, preciziei și flexibilității în transmiterea informațiilor. Cadru didactic trebuie să fie pregătit să identifice și să depășească aceste obstacole pentru a asigura continuarea eficientă a dialogului educațional; **caracterul bilateral versus unilateral**: în contrast cu transmiterea unilaterală de informații, în care elevul este un receptor pasiv, comunicarea didactică valorizează și urmărește o participare activă și bilaterală. Această abordare facilitează o mai mare angajare și

implicare din partea elevului, contribuind astfel la o învățare mai profundă și mai semnificativă; **obiectivele educaționale**: comunicarea didactică permite realizarea unui spectru larg de obiective educative - de la cele operaționale și concrete la obiective generale de dezvoltare personală. Rolul cadrului didactic este, prin urmare, nu doar de a transmite cunoștințe, ci și de a ghida elevii spre o înțelegere mai adâncă și o aplicare a cunoștințelor în diverse contexte [8].

Abordarea lui L. Iacob asupra particularităților comunicației didactice aduce în prim-plan elemente cheie care definesc specificitatea și eficacitatea acestei forme de comunicare în context educațional. Fiecare din caracteristicile menționate contribuie la înțelegerea profundă a rolului comunicării didactice în formarea și educația elevilor. Să le examinăm pe fiecare în parte: **dimensiunea explicativă**: aceasta subliniază importanța fundamentală a înțelegerii materiei transmise. Învățarea eficientă începe cu o comprehensiune clară a informațiilor, care ulterior facilitează aplicarea și analiza critică a cunoștințelor. Aceasta presupune o depășire a învățării mecanice, orientând procesul educativ spre dezvoltarea gândirii critice și a înțelegerii profunde. **Structurarea comunicației didactice**: acest punct accentuează necesitatea ca procesul de comunicare să fie aliniat la logica pedagogică, care susține nu doar prezentarea informației, ci mai ales facilitarea înțelegerii acesteia. Este crucială utilizarea unei abordări pedagogice structurate care să ajute elevii în procesul de înțelegere a materiei. **Rolul activ al cadrului didactic**: în calitate de moderator și ghid al informațiilor, cadru didactic are responsabilitatea de a selecta, organiza și adapta materialele didactice în conformitate cu nevoile și nivelul de înțelegere al elevilor. Acest rol activ presupune o interacțiune dinamică cu materialele de învățământ, orientându-le într-un mod care să fie cel mai benefic pentru elevi. **Pericolul transferării autorității**: reflectă o provocare majoră în educație, unde elevii pot fi predispuși să accepte informațiile ca fiind corecte

doar pentru că provin de la o autoritate recunoscută, fără a le evalua critic. Aceasta subliniază importanța educării elevilor în spiritul gândirii critice și al analizei independente. **Combinarea formelor verbale (oral și scris):** această particularitate evidențiază diversitatea și complexitatea modalităților de expresie și comunicare în contextul didactic. Fiecare formă verbală are ritmurile, formele și conținuturile sale specifice, oferind o gamă largă de posibilități pentru transmiterea și recepționarea cunoștințelor. **Personalizarea comunicației didactice:** subliniază capacitatea și necesitatea adaptării metodelor și stilurilor de predare la particularitățile fiecărui context educațional și la nevoile elevilor. Diferitele abordări ale cadrului didactic în cadrul aceluiași context pot conduce la rezultate diferite, evidențiind importanța personalizării în procesul de învățare [11].

Reflectând asupra perspectivei lui I. Jinga asupra comunicării didactice, se evidențiază rolul crucial pe care comunicarea îl joacă în procesul educațional. În esență, comunicarea didactică este un pilon al procesului de învățământ, facilitând nu doar transferul de cunoștințe, ci și implicarea activă și dezvoltarea elevilor. Iată câteva aspecte cheie legate de dinamica și eficacitatea comunicării didactice, inspirate din abordarea lui Jinga și Istrate: **concordanța cu obiectivele educaționale:** pentru a fi eficace, comunicarea didactică trebuie să fie aliniată cu obiectivele educaționale stabilite. Aceasta implică o planificare atentă a mesajelor transmise, astfel încât să conducă la realizarea scopurilor pedagogice dorite. **Transfer de informație:** un aspect esențial al comunicării didactice este capacitatea de a facilita un transfer eficient de informație, nu doar în sensul transmiterii de cunoștințe de la cadru didactic la elev, ci și ca o modalitate prin care se încurajează învățarea activă și participativă. **Generarea învățării și dezvoltării:** comunicarea didactică este un proces bidirecțional, care nu doar rezultă din învățare, ci este și sursă de învățare și dezvoltare. Prin implicarea educabililor în actul didactic, se stimulează gân-

direa critică, creativitatea și capacitatea de învățare autonomă. **Implicarea activ-participativă a elevilor:** pentru a maximiza impactul educațional, este esențial ca elevii să fie parteneri activi în procesul de comunicare. acest lucru nu doar că îmbunătățește reușita actului pedagogic, dar favorizează și construirea unei relații pozitive între cadru didactic și elevi, stimulând interesul și motivația pentru învățare.

În plus, pentru a naviga cu succes în cadrul comunicării didactice, este vitală: utilizarea tuturor canalelor de comunicare posibile: vizuale, auditive, kinestezice, etc., pentru a asigura accesibilitatea și înțelegerea conținutului de către toți elevii, indiferent de stilul lor de învățare; adaptarea și personalizarea comunicării: ajustarea mesajelor și metodelor de predare în funcție de nevoile specifice ale elevilor și de contextul educațional. Aceasta implică flexibilitate din partea cadrului didactic și o înțelegere profundă a audienței sale; evitarea obstacolelor în comunicare: recunoașterea și depășirea barierelor lingvistice, culturale, emoționale sau cognitive, care pot împiedica procesul de învățare. Fiecare obstacol depășit reprezintă un pas înainte spre atingerea obiectivelor educaționale.

Astfel, comunicarea didactică se dovedește a fi mult mai mult decât simpla transmisie de informații; ea este un proces complex și dinamic, esențial pentru realizarea învățământului de calitate. Prin urmare, calitatea actului pedagogic depinde în mare măsură de abilitățile de comunicare ale cadrului didactic, de capacitatea lui de a angaja și motiva elevii, și de felul în care reușește să navigheze eficient în cadrul dinamic al comunicării didactice [12].

Analiza oferită de Abric cu privire la factorii determinanți ai comunicării ilustrează complexitatea interacțiunilor din mediul educațional, subliniind importanța aspectelor psihologice și cognitive în procesul de comunicare dintre profesor și elev. Acești factori evidențiază modul în care predarea și învățarea sunt influențate de dinamica internă și externă a

participanților la procesul educațional. *Variabilele psihologice* sunt esențiale în înțelegerea motivațiilor și comportamentelor atât ale profesorilor cât și ale studenților. Aceste variabile definesc felul în care nevoile, dorințele și tensiunile individului influențează modul în care acesta comunică și participă la procesul de învățământ. *Variabilele cognitive* accentuează rolul sistemelor de gândire personale și colective în procesul de învățare. Modul în care informația este procesată, interpretată și aplicată este puternic influențat de schema cognitivă a individului. Profesorii pot optimiza transmiterea cunoștințelor prin adaptarea mesajului la nivelul de dezvoltare intelectuală și la sistemul cognitiv al elevilor lor. Aceasta presupune, de asemenea, o înțelegere a faptului că realitatea este percepută diferit de către diferiți indivizi, în funcție de propriile lor reprezentări și experiențe.

Cadrele didactice operează cu anumite imagini de sine, care pot fi mai mult sau mai puțin concordante cu realitatea. Imaginea de sine a profesorului își poate pune amprenta asupra stilului său de predare și asupra relațiilor cu elevii. Un profesor conștient de propriile sale forțe și slăbiciuni, care reușește să își gestioneze imaginea de sine în mod constructiv, poate deveni un model de comportament eficace pentru elevi. În mod similar, percepția elevilor despre propriile lor capacități influențează în mod semnificativ angajamentul și performanța lor școlară. Înțelegerea dinamică a imaginii de sine și abordarea adecvată a acesteia poate facilita o comunicare și o învățare mai eficientă.

Pentru a eficientiza comunicarea didactică, sunt identificate câteva aspecte cheie în abordările prezentate, care vizează eliminarea barierelor de comunicare și îmbunătățirea procesului de interacțiune educativă: eliminarea barierelor de comunicare, distorsiunile și inexistența unui repertoriu comun și supraîncărcarea informațională. Pentru eficiența comunicării didactice este nevoie de informarea inteligibilă și facilitarea înțelegerii, dezvoltarea gân-

dirii, afectivității și motivației și conștientizarea reacțiilor, convingerea.

De aici reies și caracteristicile comunicării didactice care cuprind un caracter pronunțat explicativ, o structurare conform logicii pedagogice, un rol activ al informațiilor pentru a fi adaptate la nevoile elevilor, dominarea comunicării verbale și funcțiile evaluative și auto evaluative. Abordările menționate subliniază importanța comunicării eficiente în contextul educațional și evidențiază diverse aspecte-cheie legate de strategiile, necesitățile și impactul comunicației în procesul de învățare. Iată o sinteză a acestor concepte: *factori determinanți ai comunicării pedagogice* - scopul activității, personalitatea copilului, cadru concret al activității, personalitatea cadrelor didactice; *importanța comunicării în procesul educațional* - comunicarea este o nevoie fundamentală a omului și este esențială în procesul instructiv-educativ și prin comunicare, copiii se auto-exprimă și își dezvoltă abilitățile de interacțiune și integrare socială.

Un mediu de comunicare plăcut și eficient este crucial în mediul educațional. Identificarea și abordarea comportamentelor negative poate îmbunătăți considerabil calitatea interacțiunilor dintre profesori și elevi. Propunem câteva sugestii pentru a gestiona aceste probleme:

- *Pentru agresivitatea verbală* este important să se promoveze dialogul deschis și respectuos, iar conflictul să fie abordat cu empatie și calm.

- *Pentru discontinuitatea discursului*, se poate lucra la a menține coerența și a evita pauzele lungi nefirești, prin planificarea mai atentă a lecțiilor și menținerea unui ritm constant de predare.

- *Vorbirea impulsivă* poate fi îmbunătățită prin exerciții de respirație și tehnici de comunicare eficientă.

- *Pentru pronunția defectuoasă*, se pot folosi exerciții de dicție și de corectare a greșelilor.

- *Căutarea ostentativă a simpatiei* poate fi înlocuită cu sinceritate și empatie reală.

- *Căutarea excesivă a recunoștinței* poate fi temperată prin concentrarea pe mesajul propriu-zis, fără a exagera tonul sau conținutul.

- *Pentru intonația plată și monotonă* se poate lucra la diversificarea tonului și expresivității [19].

Este esențial să înțelegem că relația interpersonală joacă un rol crucial în procesul de comunicare, mai ales în mediul educațional. Abordarea comportamentului ostil evitativ, precum și interpretarea atitudinilor fundamentale și a comportamentelor exterioare la nivel profund, poate contribui semnificativ la îmbunătățirea relațiilor dintre profesori și elevi. În plus, factorii tehnici și condițiile mediului fizic pot influența semnificativ calitatea actului de comunicare didactică. Utilizarea canalelor de informare adecvate, precum și crearea unui mediu fizic plăcut și stimulativ pot facilita schimbul de mesaje și pot crea o atmosferă propice pentru procesul de învățare. Competența de comunicare a profesorului reprezintă, de asemenea, un aspect crucial în asigurarea eficienței comunicării. Capabilitățile intelectuale, afective și volitive ale profesorului, precum și adaptarea stilului de comunicare în funcție de auditoriu, sunt elemente cheie în construirea unei relații pedagogice constructive și eficiente.

În cadrul procesului de comunicare didactică, atât profesorii, cât și elevii trebuie să dețină anumite competențe comunicative pentru a asigura o interacțiune eficientă și productivă. Profesorii trebuie să aibă o serie de calități fizice, psihologice și culturale, să fie accesibili, preciși, simpli și coerenti în exprimare, să organizeze informația clar și să își îmbunătățească continuu discursul oral. Pe de altă parte, elevii trebuie să dețină anumite calități psihologice și culturale pentru a putea înțelege mesajul comunicat, să aibă un fundal de cunoștințe adecvat pentru a asimila noile informații și să fie motivați pentru primirea acestora. Este crucial ca elevii să fie capabili nu doar să primească informația, ci și să inițieze și să întrețină dialogul,

să elaboreze texte și să atragă și să păstreze interesul interlocutorului.

Competența comunicativă este într-adevăr crucială în procesul de predare-învățare, fiind o abilitate ce poate fi cultivată și îmbunătățită. Prezența unei competențe comunicative deficitare poate avea un impact semnificativ asupra relației dintre profesor și elevi și poate genera dificultăți în desfășurarea procesului educațional. Prin urmare, profesorii ar trebui să nu se concentreze doar pe cunoștințele lor de specialitate, ci să fie capabili să comunice eficient, să transmită informația într-un mod clar și să răspundă prompt și adecvat la nevoile specifice ale elevilor. Dezvoltarea abilităților de comunicare nu numai că facilitează înțelegerea reciprocă între profesor și elevi, dar contribuie și la crearea unui climat educațional pozitiv, bazat pe încredere și cooperare. Prin intermediul unei comunicări eficiente, se poate asigura claritatea mesajelor transmise, se pot încuraja elevii să își exprime gândurile și emoțiile și să solicite sprijin atunci când este necesar. Astfel, competența comunicativă eficientă poate îmbunătăți nu doar procesul de predare-învățare, ci și relațiile interpersonale din cadrul mediului educațional. De aceea, este important să se acorde atenție dezvoltării acestei competențe comunicative atât din perspectiva cadrelor didactice, cât și din cea a elevilor, pentru a îmbunătăți calitatea actului educațional și pentru a promova o interacțiune cadru didactic-elev constructivă și eficientă [2, 6, 11].

Pentru a îmbunătăți competența de comunicare, este important să se țină cont de anumiți indicatori psiho-pedagogici. Este benefic să se creeze un mediu comunicațional favorabil, atât din punct de vedere fizic, ergonomic cât și socio-psihipedagogic. Armonizarea scopurilor și obiectivelor activității din cadrul acestei comunicări este, de asemenea, crucială.

De asemenea, activitățile de perfecționare a deprinderilor de comunicare atât la nivelul emițătorului, cât și al receptorului sunt importante. Elevii trebuie să

fie familiarizați cu aspecte precum relevanța subiectului transmis, motivația emițătorului, cunoașterea subiectului și momentul potrivit pentru transmitere. Prin abordarea atentă a acestor factori și indicatori, profesorii pot îmbunătăți eficiența comunicării lor în procesul de predare-învățare și pot contribui la dezvoltarea abilităților de comunicare și la formarea elevilor într-un mod holist și productiv [7, 13].

Pentru a eficientiza interacțiunile de tip școlar și pentru a îmbunătăți competența de comunicare didactică, este important ca profesorul să aibă în vedere o serie de acțiuni concrete: să stimuleze un dialog activ și să știe să își angajeze elevii în comunicare; să solicite păstrarea unui cod comun de comunicare pentru a asigura înțelegerea reciprocă; să permită elevilor să răspundă la ritmul lor propriu; să utilizeze mai multe canale de comunicare pentru a transmite informațiile eficient; să minimizeze efectele posibile ale surselor de zgomot intern sau extern.

Profesorul, având un statut prescris, are un rol esențial în instituirea și menținerea unor relații interpersonale și comunicaționale de calitate, în special cu elevii săi. Prin adoptarea unor comportamente adecvate care corespund statutului său, profesorul își consolidează autoritatea morală și competența profesională, făcându-l mai eficient în îndeplinirea rolurilor și responsabilităților sale specifice. Prin conștientizarea și dezvoltarea acestor abordări în cadrul comunicării didactice, profesorii pot contribui semnificativ la crearea unui mediu de învățare pozitiv și la formarea unei relații respectuoase și productive cu elevii lor [18].

Competența didactică este o componentă esențială a competenței profesionale a unui profesor și are o importanță crucială în procesul educațional. Aceasta nu se rezumă doar la tehnici de predare sau la informații, ci reprezintă rezultatul abilităților, aptitudinilor și atitudinilor profesorului care sunt direct legate de natura și complexitatea obiectivelor educaționale și de comportamentul socio-profesional al acestuia.

Atribuțiile principale ale unui profesor eficient, conform sintezei prezentate de A. Diaconu, includ: Stabilirea clară a obiectivelor educaționale ce urmează să fie realizate; Prezentarea unor performanțe înalte pe care elevii sunt așteptați să le atingă în cadrul diferitelor activități academice; Identificarea și crearea activităților de învățare relevante pentru contextele de viață reale ale elevilor; Selectarea strategiilor de instruire și a materialelor de învățare potrivite nivelului de pregătire anterior, valorilor culturale și nevoilor individuale ale elevilor; Crearea și menținerea unui climat în sala de clasă care să favorizeze învățarea, cu o motivație internă puternică și dorința de a îndeplini sarcinile propuse; Stimularea interacțiunii sociale a elevilor, oferind structuri de lucru și direcționând activitatea lor; Facilitarea procesării intelectuale a informațiilor, punând accent pe esențializarea informațiilor; Propunerea de sarcini didactice interesante și provocatoare, menite să stimuleze dezvoltarea intelectuală a elevilor; Realizarea unei monitorizări continue a progresului elevilor în atingerea obiectivelor educaționale.

Prin abordarea competentă a acestor atribuții, un profesor poate contribui semnificativ la procesul de învățare al elevilor, creând un mediu propice pentru dezvoltarea lor intelectuală și personală. [5]. Competența didactică a unui profesor reprezintă un concept complex, care depășește doar aptitudinile pedagogice și implică multiple aspecte. Aceasta este mai vastă și include date referitoare la pregătirea de specialitate a profesorului, valorile pe care le îmbrățișează, precum și relațiile sociale în care se integrează. Competența didactică nu constă doar din competențe discrete, ci este o structură complexă ce influențează stilul propriu de activitate al cadrelor didactice.

Un cadru didactic model, conform lui Popescu-Teiușan, se caracterizează prin anumite trăsături esențiale, precum: pregătirea temeinică de specialitate, capacitatea de a explana clar și structurat cunoștințele, obiectivitate în evaluare, exigență și

respect față de personalitatea elevilor, încredere în aceștia, sinceritate, deschidere către dialog egal etc. Profesorul, ca model profesional științific pozitiv, exercită o influență puternică asupra elevilor, stimulându-i să se atașeze de disciplina predată și să dezvolte interes pentru știință, în special datorită competenței profesionale și științifice a cadrelor didactice. Este esențial ca profesorii să fie mereu preocupați de perfecționarea lor profesională continuă, pentru a fi la curent cu noile descoperiri și schimbări din domeniul lor de specialitate. În plus, specialității lor și pentru a crea un mediu de învățare stimulat și actualizat [16, 1].

Măiestria pedagogică reflectă un ansamblu complex de trăsături ale personalității, precum atracția pentru lucrul cu elevii, calmul, răbdarea, simțul echilibrului, flexibilitatea, fermitatea, spiritul de creativitate și inventivitate. Potrivit lui Pavelcu, măiestria pedagogică implică cunoașterea de sine, pasiunea pentru meseria de cadru didactic și pentru elev, optimism pedagogic și capacitatea de a stimula și dezvolta la elev o energie și o valoare care în sine generează valori culturale, materiale și spirituale.

Unul dintre factorii fundamentali care stă la baza măiestriei pedagogice este motivația. Motivația reprezintă totalitatea motivelor interne ale comportamentului, fie ele înnăscute sau dobândite, conștiente sau inconștiente, de la nevoi fiziologice simple la idealuri abstracte. Motivația este deosebit de importantă în activitatea mentală și în dezvoltarea personalității, fiind primul element cronologic al oricărei activități și contribuind la selectarea și declanșarea activităților necesare satisfacției personale, formând și consolidând anumite trăsături ale personalității prin repetiție și evitarea altor activități [14, 10].

Este important ca procesul de predare să fie atractiv, sugestiv și antrenant, fiind adaptat la capacitățile personale ale fiecărui profesor în parte. Supraestimarea calităților personale, infatuarea sau disprețul față de elevi și colegi pot conduce la incompatibi-

litate și dispreț. Modestia și autoevaluarea corectă sunt deosebit de apreciate atât de către studenți, cât și de către ceilalți colegi. Este esențial ca modestia și recunoașterea corectă a capacităților și calităților personale să nu ducă la o subevaluare a acestora sau la lipsa de încredere în abilitățile proprii, deoarece aceasta poate fi dăunătoare atât profesorului, cât și activității didactice în general [17].

Cunoașterea elevului este esențială în procesul de predare, deoarece acesta nu trebuie să fie unul aleator, ci să țină cont de particularitățile de vârstă și individuale ale elevului. Profesorul are responsabilitatea de a-și adapta strategiile și metodele de predare-învățare în funcție de aceste particularități. De asemenea, este important ca profesorul să aibă informații privind interesele și aptitudinile elevilor, pentru a le stimula în mod adecvat și a le orienta către domeniile în care pot fi dezvoltate și valorificate, atât în beneficiul elevului, cât și al societății.

Competența didactică și măiestria pedagogică nu pot fi concepute fără atașamentul față de elev. Elevul simte atunci când este acceptat sau respins. El resimte puternic nevoia de afecțiune, prietenie, atașament și o atitudine caldă și înțelegătoare din partea profesorului. O atitudine rece și distantă poate afecta relațiile interpersonale dintre profesor și elevi.

Autoritatea profesorului are la bază competența și prestigiul său și implică sprijin și mobilizare a energiilor elevilor, fără a-i ofensa. Autoritatea înseamnă mai degrabă apropiere față de elev, înțelegerea nevoilor și problemelor cu care se confruntă. Un profesor exigent cu elevii săi este mai întâi exigent cu el însuși. Exigența și autoritatea se completează reciproc și contribuie la consolidarea unui climat de înțelegere în cadrul activității educaționale în beneficiul tuturor [9, 14].

Concluzii

Comunicarea didactică este un element esențial în realizarea misiunii educației moderne, care vizea-

ză nu doar achiziția de cunoștințe, ci și dezvoltarea integrală a elevilor ca indivizi. Prin urmare, eficacitatea acestui proces depinde de capacitatea cadrului didactic de a crea și de a menține un dialog educațional dinamic, adaptiv și reciproc cu elevii lor. Comunicarea didactică este un proces complex, care implică multiple straturi de interacțiune și reciprocitate între cadru didactic și educat. Ea subliniază importanța stăpânirii conținutului, adaptabilității metodologice și înțelegerii proceselor interpersonale ca fundație pentru o comunicare educațională eficientă și poziționată în serviciul dezvoltării individuale a elevului. Aceste perspective oferă cadre valoroase pentru îmbunătățirea practicilor de predare și de învățare, accentuând rolul central al comunicării în realizarea obiectivelor educaționale [4, 3, 15]. În final, comunicarea didactică trebuie să fie adaptată atât la nivelul general de limbaj curent, cât și la nivelul de specialitate al unui domeniu de învățământ. Este esențial ca atât profesorii, cât și elevii să fie pregătiți psihologic și cultural pentru a înțelege și a valoriza procesul de comunicare cadru didactic-elev, facilitând astfel o învățare eficientă și profundă [13].

Referințe bibliografice

1. BOCOȘ, M. *Didactica disciplinilor pedagogice: Un cadru constructivist*. Pitești: Editura Paralela 45, 2008, 428 p.
2. CĂLIN, M. *Teoria și metateoria acțiunii educative*. București: Editura Aramis, 2003. 207 p.
3. CIOBANU, O. *Comunicarea didactică*. București. A.S.E., 2003, 132 p.
4. CRISTEA, S. *Curriculum pedagogic*. Vol. I, ediția a 2-a. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2008, 495 p.
5. DIACONU, M. Competențe profesiei didactice. În: *Standarde profesionale pentru profesia didactică*. Sibiu, Editura POLSIB, 2002, p. 28-29.
6. EZECHIL, L. *Comunicarea educațională în context școlar*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2002. 184 p.
7. GOREA, S. *Abordarea comunicativ-didactică a formării competenței didactice la studenții pedagogi*. Teză de doctor, Chișinău, 2019.
8. GOREA, S., MAXIMENCO, L. Comunicarea didactică eficientă-prin condiția unei educații de calitate. În: *Responsabilitate publică în educație*. Simpozion internațional ediția a IV-a. Constanța, România 2012, p. 57-60.
9. GOREA, S. Comunicarea asertivă – cheia educației de succes. În: *Identitatea instituției de învățământ în comunitate. Unitate prin diversitate*. Conf. internațională, ediția a IV-a Chișinău 2012, p. 83-86.
10. GOREA, S., MAXIMENCO, L. Motivația-factor dominant în procesul de instruire. În: *Prerogativele învățământului preuniversitar și universitar în contextul societății bazate pe cunoaștere*. Conf. științifico-metodică, Chișinău 2014. Volumul I. p. 286-297.
11. IACOB, L. Comunicare didactică. În: *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice*. Iași: Editura Polirom, 1998, 318 p.
12. INGA, I. *Competența profesională a educatorilor*. În: Manual de pedagogie (coord. I. Jinga, E., Istrate). București, Editura ALL Educational, 1998, 81 p.
13. MARCUS, S., GHERGHINESCU, R. *Competența didactică*. București: Editura ALL, 1999, 103 p.
14. PAVELCU, V. Personalitatea profesorului. În: *Psihologie Pedagogică*. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967, 205 p.
15. PĂUN, E., POTOLEA, D. *Pedagogie. Fundamente teoretice și demersuri aplicative*. Iași: Polirom, 2002.
16. POPESCU-TEIUȘAN, I. *Însemnări despre arta educatorului*. Craiova, Editura AIUS, 1995, 75 p.
17. RADU, I., IOPNESCU, M. *Experiență didactică și creativitate*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2010, 39 p.
18. SADOVEI, L. Orientări paradigmatică ale comunicării didactice. În: *Priorități actuale în procesul educațional a Universității de Stat din Moldova*. Tezele conf. științifice internaționale. Chișinău: USM, 2011, 462-471 p.
19. SĂLĂVĂSTRU, D. *Psihologia educației*. Iași: Editura Polirom, 2004, 287 p.
20. ȘOITU, L., GHERCIU, R. *Strategii educaționale centrate pe elev*. București: Editura Alpha, 2006. 312 p.

INFLUENȚA INTELIGENȚEI EMOȚIONALE ASUPRA ABILITĂȚILOR DE COMUNICARE ȘI DE ÎNVĂȚARE LA PREADOLESCENȚI

Angela CALANCEA

Doctor în psihologie, conferențiar universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

e-mail: angela.calancea@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0003-2869-0157>

Prezentul studiu explorează impactul inteligenței emoționale asupra dezvoltării abilităților de comunicare la preadolescenți, ținând cont de factori precum vârsta și genul. Cercetarea se bazează pe modelele lui Mayer & Salovey (1997) și Goleman (1995), care subliniază importanța inteligenței emoționale în succesul personal și social al indivizilor. Eșantionul de studiu a inclus 60 de preadolescenți cu vârste cuprinse între 10 și 14 ani, iar analiza datelor a fost realizată prin aplicarea testelor de psihometrie validate. Rezultatele au indicat diferențe semnificative în nivelurile de inteligență emoțională în funcție de vârstă și gen, evidențiind o corelație pozitivă între inteligența emoțională și competențele de comunicare. Aceste descoperiri subliniază necesitatea unor intervenții educaționale care să sprijine dezvoltarea inteligenței emoționale și să faciliteze îmbunătățirea abilităților de comunicare, esențiale pentru succesul social al preadolescenților. Studiul recomandă implementarea unor programe educaționale specifice pentru cultivarea acestor abilități, în scopul unei dezvoltări armonioase și adaptabile a acestora pe termen lung.

Cuvinte-cheie: inteligența emoțională, emoții, competențe de comunicare și învățare, educație, dezvoltare personală, dezvoltare socio-emoțională, preadolescent.

THE INFLUENCE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE ON COMMUNICATION AND LEARNING SKILLS IN PREADOLESCENTS

This study explores the impact of emotional intelligence on the development of communication skills in preadolescents, considering the influence of determining factors such as age and gender. The research is based on the theoretical models of Mayer & Salovey (1997) and Goleman (1995), which emphasize the importance of emotional intelligence in individuals' personal and social success. The study sample included 60 preadolescents aged between 10 and 14, and data analysis was conducted through the application of validated psychometric tests. The results showed significant differences in emotional intelligence levels based on age and gender, highlighting a positive correlation between emotional intelligence and communication skills. These findings underline the need for educational interventions that support the development of emotional intelligence and facilitate the improvement of communication skills, essential for preadolescents' social integration and success. The study recommends implementing specific educational programs to cultivate these skills for their long-term harmonious and adaptable development.

Keywords: emotional intelligence, emotions, communication skills, learning skills, education, learning, personal development, socio-emotional development, preadolescent.

L'INFLUENCE DE L'INTELLIGENCE ÉMOTIONNELLE SUR LES COMPÉTENCES EN COMMUNICATION ET EN APPRENTISSAGE CHEZ LES PRÉADOLESCENTS

Cette étude explore l'impact de l'intelligence émotionnelle sur le développement des compétences communicationnelles chez les préadolescents, en tenant compte des facteurs tels que l'âge et le sexe. Elle s'appuie sur les modèles théoriques de Mayer & Salovey (1997) et Goleman (1995), soulignant l'importance de l'intelligence émotionnelle pour le succès personnel et social. L'échantillon comprenait 60 préadolescents de 10 à 14 ans, et les données ont été analysées à l'aide de tests psychométriques validés. Les résultats ont montré des différences significatives dans les niveaux d'intelligence émotionnelle selon l'âge et le sexe, ainsi qu'une corrélation positive entre l'intelligence émotionnelle et les compétences communicationnelles. Ces résultats soulignent la nécessité d'interventions éducatives visant à soutenir le développement de l'intelligence émotionnelle et à améliorer les compétences de communication, essentielles pour l'intégration sociale et le succès des préadolescents. L'étude recommande des programmes éducatifs spécifiques pour promouvoir ces compétences et favoriser un développement harmonieux à long terme.

Mots-clés: intelligence émotionnelle, émotions, compétences communicatives, compétences en apprentissage, éducation, développement personnel, développement socio-émotionnel, préadolescent.

ВЛИЯНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА НАВЫКИ ОБЩЕНИЯ И ОБУЧЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ

Данное исследование анализирует влияние эмоционального интеллекта на развитие коммуникативных навыков у подростков, учитывая такие факторы, как возраст и пол. Исследование основано на теориях Майера и Саловея (1997), а также Големана (1995), подчеркивающих важность эмоционального интеллекта для личного и социального успеха. В исследовании участвовали 60 подростков в возрасте от 10 до 14 лет, и данные были проанализированы с использованием утвержденных психометрических тестов. Результаты показали значительные различия в уровнях эмоционального интеллекта в зависимости от возраста и пола, а также положительную корреляцию между эмоциональным интеллектом и коммуникативными навыками. Результаты подчеркивают необходимость образовательных вмешательств, направленных на развитие эмоционального интеллекта и улучшение коммуникативных навыков, что важно для социальной интеграции и успеха подростков. Исследование рекомендует внедрение специфических образовательных программ для поддержания этих навыков и обеспечения гармоничного развития на долгосрочную перспективу.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмоции, навыки общения и обучения, воспитание, личностное и социально-эмоциональное развитие, подросток.

Introducere

Inteligența emoțională reprezintă unul dintre cei mai importanți factori care contribuie la succesul personal și social al individului [2, p.8]. În contextul secolului XXI, conceptul de inteligență nu se mai limitează la aspectele cognitive, ci cuprinde și competențele emoționale și sociale, cum ar fi auto-controlul, empatia, toleranța și gestionarea eficientă a emoțiilor. Aceste abilități sunt esențiale pentru dezvoltarea optimă a personalității și pentru adaptarea la dinamica mediului social [3, p.14]. Cercetări-

le realizate de Reuven Bar-On și Antonio Damasio au identificat circuite neuronale specifice ce susțin inteligența emoțională, demonstrând rolul fundamental al acestui construct în procesarea emoțiilor și în interacțiunile sociale. Termenii „Emotional Intelligence” (EI) și „Emotional Quotient” (EQ) sunt utilizați frecvent pentru a desemna acest concept central în psihologia contemporană [4, p.16-17].

În ultimii ani, literatura de specialitate a consolidat baza teoretică a inteligenței emoționale, evidențiind rolul său esențial în succesul personal și integrarea

socio-profesională. Cercetători notorii, precum T. Bradberry, G. R. Adams, A. Faber, M. D. Berzonsky, P. Ekman și S. J. Stein, au explorat în detaliu influența inteligenței emoționale asupra dezvoltării individului [5, p. 8-9]. Într-o societate aflată în continuă schimbare, dezvoltarea competențelor emoționale și comunicative devine crucială pentru integrarea și succesul individual. Inteligența emoțională, așa cum a fost conceptualizată de Salovey și Mayer (1990) și popularizată de Goleman (1995), se referă la abilitatea de a recunoaște, înțelege și gestiona emoțiile proprii și ale altora. Competențele comunicative, pe de altă parte, includ ansamblul de abilități necesare pentru a transmite informații eficient și pentru a menține relații interpersonale armonioase [7, p. 12].

Preadolescența reprezintă o etapă crucială în dezvoltarea acestor competențe, deoarece schimbările biologice și psihologice din această perioadă influențează atât gestionarea emoțiilor, cât și interacțiunile sociale. În acest context, studiul de față își propune să analizeze relația dintre inteligența emoțională și competențele comunicative la preadolescenții din mediul rural, evidențiind factorii determinanți ai acestei dinamici și oferind recomandări pentru îmbunătățirea proceselor educaționale [1].

Ipotezele cercetării: 1. Există diferențe semnificative în nivelurile de inteligență emoțională în funcție de vârstă și gen; 2. Există o corelație pozitivă între inteligența emoțională și competențele comunicative la preadolescenți.

Scopul cercetării: Scopul cercetării constă în examinarea legăturii dintre inteligența emoțională și competențele comunicative la preadolescenți în funcție de gen și de vârstă.

Baza experimentală a cercetării: Eșantionul a fost alcătuit din 60 de preadolescenți (10-14 ani) din școli rurale, grupați astfel: 10-11 ani (18 participanți), 11-12 ani (19 participanți), 13-14 ani (23 participanți).

Abordări teoretice ale inteligenței emoționale

Inteligența emoțională (IE) este un concept esențial pentru succesul personal și social al individului, fiind studiată în diverse cercetări și teorii. IE a fost cercetată intens începând cu anii '90, având trei direcții principale, reprezentate de: Mayer și Salovey, Bar-On și Goleman. Astfel, Salovey și Mayer (1990, 1993) definesc IE ca fiind abilitatea de a percepe corect emoțiile, de a le exprima, de a le utiliza pentru a facilita gândirea și de a înțelege și regla emoțiile pentru a promova dezvoltarea emoțională și intelectuală.

Bar-On, în 1992, a detaliat mai multe dimensiuni ale IE, structurate pe componente intra personale și interpersonale. Printre aceste dimensiuni intra personale se numără: Conștientizarea emoțiilor proprii și recunoașterea sentimentelor; Optimismul, care reflectă o atitudine pozitivă față de viață și o autonomie în exprimarea gândurilor și sentimentelor; Respectul pentru sine și pentru ceilalți, bazat pe aprecierea reciprocă; Autorealizarea, ce se referă la îndeplinirea potențialului propriu; Independența, ce vizează capacitatea de auto-control și autonomie.

Mayer și Salovey grupează inteligența emoțională în 5 domenii: Conștiința de sine și a emoțiilor proprii; Stăpânirea emoțiilor și gestionarea conflictelor interne; Motivarea interioară și controlul impulsurilor; Empatia față de sentimentele celorlalți; Conducerea relațiilor interumane, care presupune aptitudini sociale și gestionarea interacțiunilor. Goleman, în 1995, a adăugat dimensiuni precum auto-controlul, motivația și aptitudinile sociale, considerând că, din punct de vedere educativ, aceste competențe trebuie dezvoltate pentru o integrare armonioasă în societate. Conform acestuia, mintea rațională și mintea emoțională sunt interconectate, iar rațiunea poate influența modul în care trăim și exprimăm emoțiile, iar acestea din urmă pot modela comportamentele și reacțiile interpersonale [8, p. 23]. Inteligența

emoțională reprezintă un factor esențial în dezvoltarea competențelor de comunicare și în menținerea unui echilibru emoțional sănătos, având un impact direct asupra relațiilor interpersonale și succesului social. Prin dezvoltarea acesteia, indivizii dobândesc abilități fundamentale pentru a înțelege și gestiona propriile emoții, precum și pentru a răspunde adecvat la emoțiile celor din jur. În special în cazul preadolescenților, integrarea inteligenței emoționale în educație devine imperativă pentru formarea unor indivizi echilibrați, capabili să se adapteze și să contribuie eficient într-un mediu social diversificat. Astfel, educația emoțională trebuie să fie o prioritate, facilitând crearea unui cadru favorabil dezvoltării personale și interpersonale armonioase [6].

Analiza rezultatelor experimentului de constatare privind inteligența emoțională la preadolescenți

1. Analiza distribuției inteligenței emoționale la preadolescenți

Introducere. În cadrul cercetării asupra inteligenței emoționale la preadolescenți, rezultatele experimentului de constatare sunt prezentate în tabelul următor. Acesta ilustrează distribuția nivelurilor de inteligență emoțională obținute pe baza testului „Inteligența Emoțională – Daniel Goleman” aplicat unui grup de preadolescenți. Scopul analizei este de a evalua comportamentele asociate cu diferite niveluri de inteligență emoțională și de a discuta implicațiile acestora pentru dezvoltarea psihologică a adolescenților în acest stadiu al vieții.

Metodologie. Testul utilizat pentru măsurarea inteligenței emoționale se bazează pe conceptul propus de Daniel Goleman, care include abilități precum auto-cunoașterea, autocontrolul emoțional, motivația, empatia și abilitățile sociale. Grupul de subiecți a fost selectat pentru a reprezenta diversitatea preadolescenților, iar rezultatele obținute au

fost clasificate în trei categorii: sub mediu, mediu și peste mediu. Distribuția acestora este prezentată în tabel, iar analiza se va concentra pe identificarea corelațiilor între aceste niveluri și comportamentele specifice asociate fiecărei categorii.

Analiza detaliată a rezultatelor

1. Nivel sub mediu (71,67%). Cele mai multe dintre persoanele incluse în acest studiu se află în categoria de inteligență emoțională sub medie, ceea ce sugerează o dificultate generală în gestionarea și exprimarea emoțiilor. Aceste date sunt în concordanță cu cercetările anterioare care subliniază că adolescenții, în special la vârsta preadolescenței, se confruntă cu provocări semnificative în ceea ce privește autoreglarea emoțională și empatia (Salovey & Mayer, 1990). Comportamentele asociate acestei categorii includ agresivitatea, tendința de a da vina pe alții și refuzul de a-și asuma responsabilitatea pentru emoțiile lor, ceea ce ar putea duce la dificultăți în relaționarea cu ceilalți și în gestionarea conflictelor interpersonale.

2. Nivel mediu (23,33%). Preadolescenții care se încadrează în categoria de inteligență emoțională medie prezintă o performanță mai bună în gestionarea emoțiilor, dar încă sunt influențați semnificativ de factori externi. Aceștia pot face față provocărilor emoționale atunci când sunt sprijiniți de stimuli externi, dar sunt susceptibili să se blocheze în fața unor temeri sau neliniști. Aceste rezultate reflectă modele de dezvoltare emoțională mai avansate decât cele observate în categoria sub mediu, dar încă insuficient integrate pentru a asigura o autoreglare emoțională completă (Goleman, 1995).

3. Nivel peste mediu (5%). Doar un procent mic dintre subiecți au obținut scoruri peste mediu, indicând prezența unor trăsături emoționale și comportamentale remarcabile, cum ar fi autocontrolul avansat, empatia crescută și o motivație intrinsecă puternică. Aceștia sunt capabili să-și regleze emoțiile eficient

și să înțeleagă complexitatea sentimentelor lor și ale celor din jur. Aceste trăsături sunt esențiale pentru dezvoltarea unor abilități sociale și interpersonale excelente și pentru gestionarea relațiilor mai complexe care apar în perioada preadolescenței (Bar-On, 2000). De asemenea, această categorie de subiecți este mai capabilă să interpreteze semnalele non-verbale și să aplice abilități sociale în mod adaptativ.

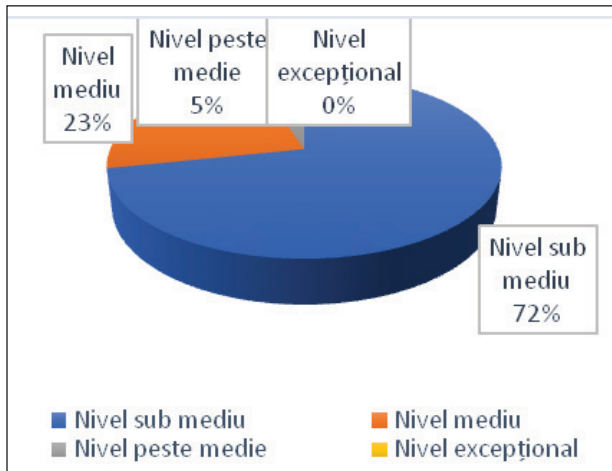

Fig. 1. Distribuția datelor privind nivelurile inteligenței emoționale la preadolescenți

Sursa: Rezultatele cercetărilor autorului.

Implicarea factorilor de mediu. Este important de subliniat că mediul familial și educațional joacă un rol semnificativ în dezvoltarea inteligenței emoționale. Deși testul folosit oferă o imagine clară a nivelului de inteligență emoțională, trebuie luat în considerare că diversele condiții socio-culturale și educaționale pot influența aceste scoruri. De exemplu, un mediu familial care promovează deschiderea emoțională și susține dezvoltarea empatiei poate contribui la creșterea nivelului de inteligență emoțională.

Concluzii. Analiza nivelurilor de inteligență emoțională la preadolescenți sugerează că o mare parte dintre aceștia se află într-o fază de dezvoltare în

care inteligența emoțională nu este complet integrată. Totuși, o mică proporție de preadolescenți prezintă un nivel de inteligență emoțională avansat, ceea ce indică posibilitatea dezvoltării acesteia prin intervenții specifice. Rezultatele acestei cercetări pot contribui la crearea unor programe educaționale și intervenționale care să sprijine dezvoltarea abilităților emoționale la tineri, esențiale pentru succesul lor personal și social.

2. Inteligența emoțională în dependență de gen la preadolescenți

În figura 2, s-au prezentat datele privind distribuția scorurilor de inteligență emoțională (EQ) în funcție de gen, cu detalii despre nivelurile sub mediu, mediu, peste medie și excepțional. Analizând aceste rezultate, observăm o diferențiere interesantă între fete și băieți în ceea ce privește distribuția scorurilor.

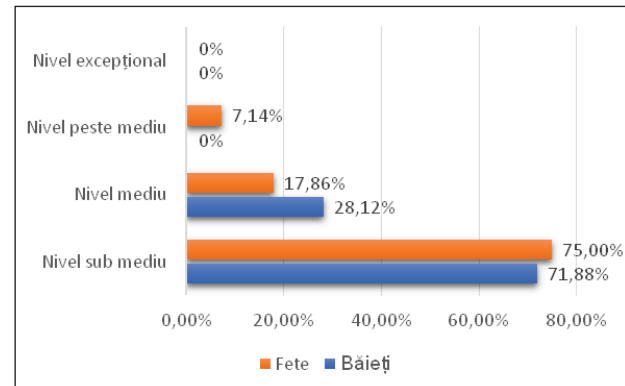

Fig. 2. Rezultatele obținute la inteligența emoțională în dependență de gen la preadolescenți

Sursa: Rezultatele cercetărilor autorului.

Analiza datelor:

1. Fete:

- La nivelul sub mediu, fetele reprezintă 75% (21 de subiecți), ceea ce indică o prevalență semnificativă a acestui nivel în rândul lor. Aceste rezul-

tate sugerează că majoritatea fetelor din acest grup au dificultăți semnificative în gestionarea emoțiilor, ceea ce se poate corela cu trăsături comportamentale precum timiditatea, tendința de a internaliza emoțiile și dificultatea de a le exprima deschis.

- *La nivelul mediu*, fetele sunt 17,86% (5 subiecți), ceea ce arată că un procent mic din ele reușesc să își gestioneze emoțiile într-un mod mai echilibrat, însă încă se confruntă cu dificultăți legate de gestionarea fricii și motivația externă.

- *La nivelul de peste mediu*, doar 7,14% (2 subiecți) dintre fete au obținut scoruri în această categorie, indicând o minoritate care prezintă abilități avansate de autoreglare emoțională și empatie.

2. Băieți:

- *La nivelul sub mediu*, băieții constituie 71,88% (23 de subiecți), ceea ce sugerează o tendință similară cu cea observată în cazul fetelor. Băieții din această categorie se confruntă cu dificultăți în gestionarea emoțiilor, ceea ce poate include comportamente precum agresivitatea, negarea responsabilității emoționale și conflictele interpersonale.

- *La nivelul mediu*, băieții au 28,12% (9 subiecți), ceea ce reprezintă un procent semnificativ mai mare față de fetele aflate la același nivel. Aceasta ar putea sugera că băieții sunt mai predispuși să aibă o abordare rațională în fața problemelor emoționale, dar încă depind de factori externi pentru a le depăși.

- *La nivelul de peste mediu și excepțional*, nu au fost înregistrați subiecți, ceea ce sugerează o distribuție mai concentrată în intervalele inferioare de inteligență emoțională.

Interpretare și discuție. Distribuția rezultatelor pe criterii de gen arată că atât fetele, cât și băieții prezintă o concentrație mare de subiecți în categoria de nivel sub mediu. Totuși, există o diferență semnificativă în ceea ce privește nivelul mediu, unde băieții prezintă un procentaj mult mai mare (28,12%) comparativ cu

fetele (17,86%). Aceasta ar putea reflecta o diferență în modul în care băieții și fetele fac față emoțiilor și în modul în care acestea sunt exprimate. Băieții ar putea manifesta o reglementare emoțională mai rațională, în timp ce fetele sunt mai susceptibile să interiorizeze emoțiile.

Implicații pentru intervenții educaționale.

Având în vedere că majoritatea preadolescenților, indiferent de gen, se află la nivel sub mediu în ceea ce privește inteligența emoțională, rezultatele sugerează necesitatea unor programe educaționale și intervenționale care să sprijine dezvoltarea abilităților emoționale și de autoreglare. De asemenea, diferențele de gen identificate pot oferi informații utile pentru adaptarea intervențiilor, în vederea adresării nevoilor specifice ale fiecărui grup. Fetele ar putea beneficia de sesiuni de dezvoltare a empatiei și exprimării deschise a emoțiilor, în timp ce băieții ar putea avea nevoie de tehnici care să sprijine gestionarea și verbalizarea sentimentelor într-un mod sănătos.

În concluzie, figura 2 ilustrează o tendință clară în distribuția inteligenței emoționale pe gen la preadolescenți, cu o predominanță a scorurilor sub mediu în rândul ambelor sexe, dar și cu diferențe semnificative la nivelul categoriei „mediu”. Această distribuție subliniază importanța intervențiilor timpurii și a dezvoltării abilităților emoționale specifice fiecărei grupe de vârstă și gen.

3. Distribuția inteligenței emoționale în funcție de vârstă la preadolescenți

Figura 3 ilustrează distribuția preadolescenților pe categorii de vârstă (11, 13 și 14 ani) în funcție de nivelul inteligenței emoționale, astfel evidențiind diferențele în dezvoltarea acestei abilități pe parcursul perioadei preadolescenței. Analizăm fiecare grupă de vârstă pentru a observa tendințele și corelațiile cu comportamentele emoționale și sociale la preadolescenți.

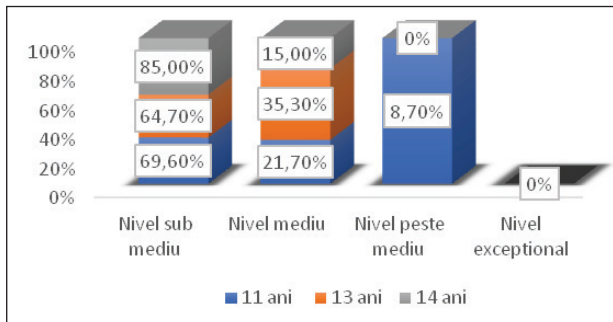

Fig. 3. Distribuția inteligenței emoționale în funcție de vârstă

Sursa: Rezultatele cercetărilor autorului.

Descrierea Datelor.

1. Preadolescenți de 11 ani:

- La nivelul sub mediu, aceștia constituie 69,60% (16 subiecți), ceea ce indică o proporție semnificativă de copii care întâmpină dificultăți în gestionarea și exprimarea emoțiilor la această vârstă. La 11 ani, copiii se află într-o perioadă de tranziție între copilărie și adolescență, ceea ce poate explica aceste dificultăți, având în vedere că procesul de dezvoltare emoțională este încă incomplet.

- La nivelul mediu, doar 21,70% (5 subiecți) au obținut scoruri medii, ceea ce sugerează că puțini dintre aceștia au un control emoțional mai echilibrat și o înțelegere mai bună a sentimentelor proprii și ale celor din jur.

- La nivelul peste mediu, există 8,70% (2 subiecți), ceea ce reflectă o minoritate care deja la această vârstă are abilități emoționale avansate, cum ar fi auto-reglarea și empatia.

2. Preadolescenți de 13 ani:

- La nivelul sub mediu, 64,70% (12 subiecți) dintre aceștia se află în această categorie, o scădere față de grupul de 11 ani, dar totuși un procent semnificativ. La această vârstă, copiii au început primele

semne de maturizare emoțională, dar se confruntă încă cu dificultăți în autoreglare.

- La nivelul mediu, 35,30% (7 subiecți) au un control mai bun asupra emoțiilor, semn că la această vârstă se dezvoltă mai mult abilități de autocunoaștere și gestionare a sentimentelor.

- Nu există subiecți în categoria peste mediu sau excepțional, ceea ce sugerează că, deși 13 ani reprezintă o vârstă de tranziție semnificativă, abilitățile emoționale încă nu sunt pe deplin dezvoltate.

3. Preadolescenți de 14 ani:

- La nivelul sub mediu, aceștia reprezintă 85,00% (15 subiecți), ceea ce reprezintă cel mai mare procentaj dintre toate categoriile de vârstă. Aceasta poate fi o dovadă a faptului că, în ciuda vârstei mai mari, copiii de 14 ani continuă să întâmpine dificultăți emoționale considerabile, semn că dezvoltarea emoțională poate fi influențată de o serie de factori contextuali, educaționali și sociali.

- La nivelul mediu, doar 15,00% (3 subiecți) obțin un scor mediu, indicând o minoritate care a reușit să depășească dificultățile emoționale și să ajungă într-un stadiu de mai bun autocontrol.

- Nu există subiecți în categoria peste mediu, ceea ce sugerează că la 14 ani, majoritatea încă nu au ajuns la un nivel înalt de autoreglare emoțională sau empatie.

Interpretare și discuție

1. Tendințe generale în funcție de vârstă:

- Nivelul sub mediu prevalează la toți preadolescenții, dar în mod particular, 14 ani este vârsta cu cel mai mare procentaj în această categorie (85%). Acest lucru poate fi legat de faptul că, deși 14 ani este vârsta adolescenței târzii, mulți preadolescenți încă nu au dobândit abilități de autoreglare emoțională și gestionează dificultățile emoționale într-un mod mai puțin eficient.

- Nivelul mediu crește de la 11 ani (21,70%) la 13 ani (35,30%), ceea ce sugerează o progresie în dez-

voltarea abilităților emoționale pe măsură ce copiii se apropie de adolescență. Totuși, chiar și la 13 ani, nu toți copiii au ajuns la un nivel optim de autocontrol emoțional.

2. Diferențe de dezvoltare între vârste: În timp ce copiii de 11 ani arată o tendință de a se afla în categoria sub mediu, cei de 13 ani sunt mai echilibrați emoțional, dar continuă să se confrunte cu provocări în autoreglare. Preadolescenții de 14 ani, în ciuda vârstei mai mari, au un procentaj considerabil în categoria sub mediu, ceea ce ar putea indica faptul că la această vârstă provocările emoționale sunt încă semnificative.

3. Implicații pentru intervenții: Rezultatele sugerează necesitatea unor intervenții specifice la fiecare vârstă, care să sprijine dezvoltarea inteligenței emoționale. La 11 ani, este important să se pună accent pe abilități de autoreglare și înțelegerea emoțiilor. La 13 ani, se pot introduce tehnici mai avansate de gestionare a fricii și dezvoltare a empatiei. La 14 ani, intervențiile ar putea ajuta la integrarea unei viziuni mai realiste asupra sinelui și a relațiilor interpersonale.

Concluzie. Distribuția preadolescenților pe vârste sugerează că, în general, majoritatea acestora se află în categoria sub mediu în ceea ce privește inteligența emoțională, iar acest lucru este evident la toate vârstele analizate. Totuși, pe măsură ce copiii îmbătrânesc, există o tendință de îmbunătățire a abilităților emoționale, chiar dacă nu toți preadolescenții reușesc să ajungă la un nivel optim de autoreglare și empatie. Aceste date sunt importante pentru dezvoltarea unor programe educaționale și de intervenție care să sprijine copiii în procesul lor de maturizare emoțională.

4. Partajarea datelor privind nivelurile inteligenței emoționale la preadolescenți

Figura 4 prezintă rezultatele obținute de

preadolescenți în urma unui test de inteligență emoțională, împărțind subiecții în trei categorii: nivel scăzut, mediu și înalt. Distribuția datelor arată un echilibru între subiecții cu inteligență emoțională medie și înaltă, cu un procentaj semnificativ de 51,67% dintre subiecți situându-se la nivelul mediu și 48,33% la nivelul înalt. Aceste procente sugerează o dezvoltare destul de avansată a abilităților emoționale în rândul preadolescenților.

Descrierea Datelor.

1. Nivel mediu:

- 51,67% (31 subiecți) au obținut un scor în categoria „nivel mediu”. Acest procentaj reflectă faptul că majoritatea preadolescenților au abilități emoționale bune, dar nu excelente. Cei aflați în această categorie sunt capabili să își controleze emoțiile și să le abordeze într-un mod adecvat, având relații bune cu cei din jur. Totuși, aceștia pot experimenta uneori schimbări spontane de dispoziție, ceea ce sugerează că autoreglarea emoțională nu este încă perfectă. Acest nivel de inteligență emoțională este caracterizat prin empatie și sociabilitate, dar și prin unele fluctuații emoționale.

2. Nivel înalt:

- 48,33% (29 subiecți) dintre preadolescenți au obținut un scor în categoria „nivel înalt”. Aceasta reprezintă o proporție aproape egală cu cea a celor din categoria medie, ceea ce sugerează că aproape jumătate dintre subiecți au abilități avansate de gestionare și exprimare a emoțiilor. Preadolescenții din această categorie sunt conștienți și responsabili față de propriile emoții și față de sentimentele celor din jur, sunt empatici, deschiși și nu se tem să își exprime dorințele, visurile și emoțiile. Aceștia sunt adesea descriși ca persoane cu bun simț și realiste, având un control emoțional ridicat și o capacitate mai mare de a se adapta situațiilor interpersonale.

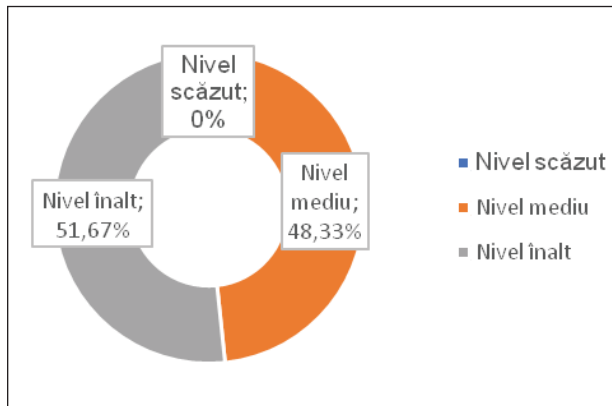

Fig. 4. Partajarea datelor privind nivelurile inteligenței emoționale la preadolescenți

Sursa: Rezultatele cercetărilor autorului.

Interpretare și discuție.

1. Echilibrul între nivelurile mediu și înalt. Distribuția relativ echilibrată între nivelurile mediu și înalt sugerează că, la preadolescenți, există o dezvoltare consistentă a inteligenței emoționale. Aproape jumătate dintre subiecți se află la nivelul înalt de inteligență emoțională, ceea ce indică o capacitate ridicată de a înțelege și reglementa emoțiile proprii și ale celor din jur. Este un semnal pozitiv că preadolescenții sunt pe cale să dobândească abilități de gestionare a emoțiilor, esențiale pentru succesul lor în interacțiunile sociale și în gestionarea relațiilor interpersonale.

2. Caracteristicile preadolescenților cu nivel mediu și înalt. Preadolescenții cu nivel mediu sunt caracterizați printr-o bună autoreglare emoțională și empatie, dar pot experimenta schimbări spontane de dispoziție, ceea ce poate reflecta o anumită instabilitate emoțională specifică vârstei. Acest comportament este normal pentru vârsta preadolescenței, când copiii trec printr-o perioadă de adaptare la schimbările fiziologice și psihologice. Preadolescenții cu nivel înalt se disting printr-o

conștientizare profundă a propriilor emoții și ale celor din jur, empatie și un comportament deschis. Aceste trăsături sunt esențiale pentru dezvoltarea unei inteligențe emoționale avansate și pot influența pozitiv relațiile lor interpersonale, precum și capacitatea de a face față provocărilor emoționale.

3. Implicații pentru intervenții educaționale. Datele sugerează că intervențiile educaționale ar putea beneficia în mod semnificativ din accentuarea dezvoltării inteligenței emoționale. În mod specific, este important să se încurajeze dezvoltarea abilităților de autoreglare emoțională și de empatie pentru toți preadolescenții, în special pentru cei aflați la nivelul mediu, pentru a-i sprijini în gestionarea emoțiilor și în îmbunătățirea relațiilor interpersonale. De asemenea, pentru cei cu nivel înalt, intervențiile ar putea viza consolidarea acestui nivel și îmbunătățirea abilităților de leadership emoțional.

Concluzie. Figura 1.4 evidențiază o distribuție relativ echilibrată între preadolescenții cu nivel mediu și cei cu nivel înalt de inteligență emoțională, ceea ce sugerează o dezvoltare favorabilă a abilităților emoționale în acest grup. Aproape jumătate dintre preadolescenți au dobândit un control emoțional bun și abilități avansate de gestionare a relațiilor interpersonale, iar acest lucru reprezintă o bază solidă pentru dezvoltarea continuă a inteligenței emoționale pe măsură ce aceștia înaintază în adolescență.

5. Împărțirea pe nivele, potrivit inteligenței emoționale, în dependență de gen, la preadolescenți

Figura 5 prezintă distribuția procentuală a scorurilor obținute de preadolescenți la testul de inteligență emoțională, împărțită pe gen. Analiza se concentrează pe diferențele dintre fete și băieți în ceea ce privește nivelurile de inteligență emoțională – mediu și înalt.

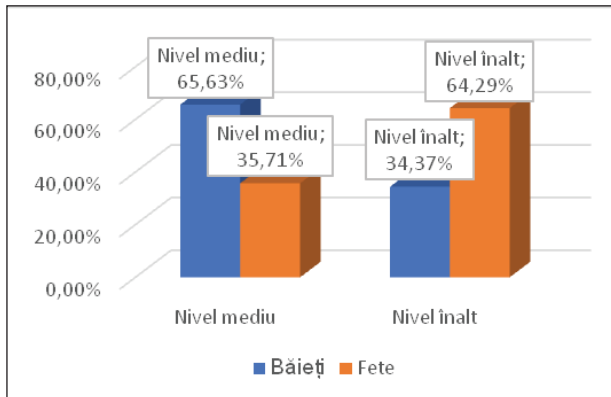

Fig. 5. Împărțirea pe nivele, potrivit inteligenței emoționale, în dependență de gen, la preadolescenți

Sursa: Rezultatele cercetărilor autorului.

Descrierea Datelor:

1. Fete

- *Nivel mediu:* La fete, 35,71% (10 subiecți) au obținut un scor în categoria „nivel mediu”. Acest procentaj sugerează că aproximativ o treime dintre fete au abilități emoționale bune, dar nu excelente. Fetele din această categorie sunt capabile să își regleze emoțiile și să le abordeze într-un mod corect, dar nu au atingerăa unui control emoțional complet și stabil.

- *Nivel înalt:* 64,29% (18 subiecți) dintre fete au obținut un scor în categoria „nivel înalt”. Acesta este un procentaj semnificativ, ceea ce indică faptul că majoritatea fetelor din grupul studiat au o inteligență emoțională bine dezvoltată, cu abilități avansate de autoreglare emoțională și empatie. Fetele din această categorie sunt mai conștiente de propriile emoții și ale celor din jur și au o capacitate sporită de a exprima și gestiona emoțiile.

2. Băieți

- *Nivel mediu:* La băieți, 65,53% (21 subiecți) au obținut un scor în categoria „nivel mediu”. Aceas-

tă proporție este mai mare decât la fete, ceea ce sugerează că băieții din acest grup au tendința de a avea un nivel mediu de inteligență emoțională mai pronunțat. Ei pot face față situațiilor emoționale într-un mod corect, dar este posibil ca autoreglarea lor emoțională să nu fie încă complet dezvoltată.

- *Nivel înalt:* La băieți, doar 34,37% (11 subiecți) au obținut un scor în categoria „nivel înalt”. Acest procentaj este semnificativ mai mic decât la fete, ceea ce sugerează că băieții, în general, nu au aceleași abilități avansate de gestionare a emoțiilor comparativ cu fetele, în contextul acestui grup de preadolescenți.

Interpretare și Discuție

1. Diferențele între fete și băieți:

- Se observă o diferență semnificativă între fete și băieți în ceea ce privește distribuția pe nivele de inteligență emoțională. Fetele au un procentaj mai mare de subiecți cu scoruri în categoria „nivel înalt” (64,29%), comparativ cu băieții (34,37%). Acest lucru sugerează că fetele tind să aibă abilități emoționale mai dezvoltate și sunt mai capabile să-și exprime și să regleze emoțiile într-un mod eficient.

- Băieții, pe de altă parte, se concentrează mai mult în zona „nivelului mediu” (65,53%), indicând un grad mai scăzut de autoreglare emoțională avansată în comparație cu fetele. Aceasta ar putea reflecta diferențe de gen în modul în care băieții și fetele își dezvoltă abilitățile emoționale, cu fetele având poate un avantaj în acest sens datorită factorilor culturali și educaționali.

2. Posibile implicații pentru educația emoțională:

- În contextul educației emoționale, este important să se recunoască aceste diferențe între fete și băieți, astfel încât intervențiile să fie adaptate nevoilor fiecărei grupe. De exemplu, ar putea fi util să se pună un accent suplimentar pe dezvoltarea abilităților emoționale la băieți, în special în ceea ce

privește gestionarea emoțiilor și exprimarea acestora într-un mod deschis și sănătos.

- De asemenea, pentru fete, intervențiile ar putea viza consolidarea nivelului înalt de inteligență emoțională, încurajându-le să își exprime dorințele și emoțiile într-un mod asertiv și să își gestioneze abilitățile de relaționare cu ceilalți.

3. Impactul asupra relațiilor interpersonale:

- Fetele, având un procentaj mai mare în categoria „nivel înalt”, pot fi mai bine echipate pentru a dezvolta relații interpersonale sănătoase, fiind capabile să își înțeleagă și să răspundă adecvat la emoțiile celor din jur. Aceasta le poate oferi un avantaj în dezvoltarea empatiei și a conexiunilor sociale autentice.

- Băieții, deși se află într-un procent mai mare în categoria „nivel mediu”, pot beneficia de intervenții care să le îmbunătățească abilitățile de gestionare a emoțiilor, având posibilitatea de a progresa în domeniul inteligenței emoționale și în dezvoltarea unor relații sociale eficiente.

Concluzie. Figura 1.5 arată o diferență semnificativă între fete și băieți în ceea ce privește distribuția scorurilor de inteligență emoțională. Fetele tind să aibă un nivel emoțional mai înalt, în timp ce băieții sunt mai concentrați în categoria „nivel mediu”. Aceste observații sugerează că intervențiile educaționale ar trebui să țină cont de diferențele de gen în dezvoltarea inteligenței emoționale și să fie personalizate pentru a sprijini atât dezvoltarea continuă a fetelor, cât și îmbunătățirea abilităților emoționale ale băieților.

6. Clasificarea nivelurilor inteligenței emoționale pe vârste la preadolescenți

Figura 6 prezintă distribuția procentuală a nivelurilor de inteligență emoțională pe categorii de vârstă (11 ani, 13 ani și 14 ani). Analiza se concentrează pe proporțiile de subiecți care au obținut scoruri la nivelurile „înalt” și „mediu” de inteligență emoțională pentru fiecare categorie de vârstă.

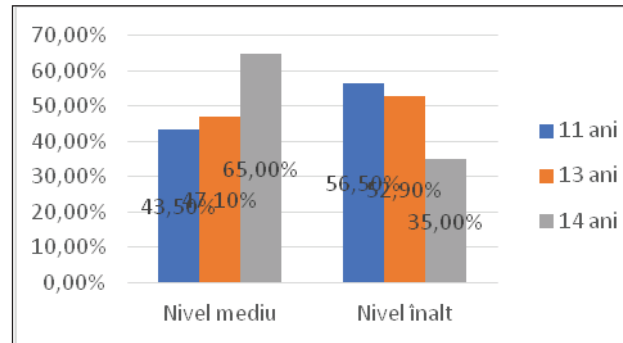

Fig. 6. Clasificarea nivelurilor inteligenței emoționale pe vârste la preadolescenți

Sursa: Rezultatele cercetărilor autorului.

Descrierea Datelor:

1. Subiecții de 11 ani

- **Nivel înalt:** 56,50% (13 subiecți) dintre preadolescenții de 11 ani au obținut scoruri în categoria „nivel înalt”. Acesta este cel mai mare procentaj înregistrat pe toate grupele de vârstă, ceea ce sugerează că majoritatea copiilor de 11 ani au o inteligență emoțională dezvoltată, capabili fiind să-și exprime și să-și regleze emoțiile într-un mod adecvat și să fie empatici față de ceilalți.

- **Nivel mediu:** 43,50% (10 subiecți) dintre subiecții de 11 ani au obținut scoruri în categoria „nivel mediu”. Aceasta sugerează că, în ciuda unui procentaj semnificativ de copii cu inteligență emoțională înaltă, aproape jumătate dintre aceștia au abilități emoționale mai moderate, dar încă satisfăcătoare.

2. Subiecții de 13 ani

- **Nivel înalt:** 52,90% (10 subiecți) dintre preadolescenții de 13 ani au obținut scoruri în categoria „nivel înalt”. Acest procentaj este relativ ridicat, dar nu atinge procentajul observat pentru subiecții de 11 ani. Acest lucru sugerează că la 13 ani există o oarecare diferență față de 11 ani în ceea ce privește dezvoltarea inteligenței emoționale, cu

unele persoane de 13 ani fiind încă în proces de dezvoltare a acestora.

- *Nivel mediu:* 47,10% (9 subiecți) dintre subiecții de 13 ani au obținut scoruri în categoria „nivel mediu”. Comparativ cu 11 ani, mai mulți copii de 13 ani au un nivel emoțional moderat, ceea ce poate indica o etapă de tranziție, în care copiii se confruntă cu provocări emoționale mai complexe.

3. Subiecții de 14 ani

- *Nivel înalt:* 35% (6 subiecți) dintre preadolescenții de 14 ani au obținut scoruri în categoria „nivel înalt”. Acesta este cel mai mic procentaj dintre cele trei categorii de vârstă, ceea ce sugerează o scădere a abilităților emoționale în această grupă de vârstă.

- *Nivel mediu:* 65% (12 subiecți) dintre subiecții de 14 ani au obținut scoruri în categoria „nivel mediu”, ceea ce este cel mai mare procentaj înregistrat în acest nivel. Aceasta indică faptul că majoritatea adolescenților din această categorie de vârstă au un nivel de inteligență emoțională moderat, dar nu extrem de avansat.

Interpretare și discuție

1. Diferențe între Vârste

- La 11 ani, majoritatea subiecților au obținut scoruri în categoria „nivel înalt” (56,50%), ceea ce sugerează că la această vârstă copiii sunt mai capabili să își exprime emoțiile și să fie conștienți de ele, poate datorită unei dezvoltări mai favorabile în acest domeniu.

- La 13 ani, se observă o scădere a procentajului celor cu „nivel înalt” (52,90%), iar un număr mai mare de subiecți (47,10%) se află în categoria „nivel mediu”. Aceasta ar putea reflecta o perioadă de dezvoltare emoțională mai complexă, caracterizată de schimbări hormonale și sociale, în care unii preadolescenți devin mai nesiguri în exprimarea emoțiilor.

- La 14 ani, procentul celor cu „nivel înalt” scade semnificativ (35%), iar majoritatea subiecților se încadrează în „nivel mediu” (65%). Această tendință

poate sugera o stagnare a dezvoltării inteligenței emoționale în această perioadă de vârstă, posibil datorită factorilor sociali, educaționali sau hormonal care influențează gestionarea și exprimarea emoțiilor.

2. Implicații pentru educația emoțională

- Rezultatele sugerează că la 11 ani preadolescenții sunt cei mai încrezători și capabili să își exprime emoțiile. Educația emoțională ar trebui să sprijine dezvoltarea acestei abilități la această vârstă, ajutând copiii să își construiască în continuare autocunoașterea și să-și gestioneze emoțiile într-un mod sănătos.

- La 13 ani, intervențiile educaționale ar trebui să abordeze schimbările emoționale și provocările specifice acestei vârste, sprijinind dezvoltarea unei inteligențe emoționale mai complexe și mai adaptabile.

- La 14 ani, fiind o vârstă caracterizată de un procent semnificativ mai mare de subiecți cu nivel mediu, se recomandă ca programele educaționale să se concentreze pe dezvoltarea abilităților de autoreglare emoțională și de gestionare a relațiilor interpersonale, având în vedere că preadolescenții pot întâmpina dificultăți în integrarea emoțiilor într-un context social mai larg.

Concluzie. Figura 1.6 arată diferențele în dezvoltarea inteligenței emoționale la preadolescenți pe măsură ce aceștia cresc. Cei de 11 ani au cel mai mare procentaj de subiecți cu „nivel înalt” de inteligență emoțională, în timp ce la 14 ani majoritatea preadolescenților se află la „nivel mediu”. Aceste observații sugerează că vârsta de 14 ani este o perioadă de tranziție emoțională, iar intervențiile educaționale ar trebui să fie direcționate pentru a sprijini dezvoltarea inteligenței emoționale pe măsură ce preadolescenții progresează către adolescență.

Concluzii generale și recomandări

Studiul prezentat confirmă existența unor diferențe semnificative în nivelurile de inteligență emoțională

în funcție de vârstă și gen, evidențiind, totodată, o corelație pozitivă între inteligența emoțională și competențele comunicative. Aceste rezultate subliniază importanța includerii educației emoționale în curricula școlară, având în vedere că preadolescenții cu un nivel mai ridicat de inteligență emoțională manifestă abilități comunicative mai dezvoltate, ceea ce le facilitează integrarea socială.

Analiza datelor din acest studiu sugerează că fetele tind să prezinte un nivel mai ridicat de inteligență emoțională decât băieții, iar vârsta influențează semnificativ scorurile obținute, preadolescenții de 14 ani având cele mai mari procente la nivelul sub mediu, iar cei de 13 ani predominând la nivelul mediu. De asemenea, se observă o legătură puternică între inteligența emoțională și competențele comunicative, rezultatele experimentului indicând faptul că dezvoltarea uneia dintre aceste componente influențează în mod pozitiv și creșterea celeilalte.

Pentru a susține dezvoltarea inteligenței emoționale la preadolescenți și pentru a contribui la creșterea competențelor lor comunicative, sunt **recomandate următoarele măsuri**: Implementarea programelor de dezvoltare socio-emoțională în școli, care să includă exerciții de auto-reflecție și gestionare a emoțiilor; Antrenarea abilităților de comunicare prin jocuri de rol și scenarii interactive; Creșterea gradului de conștientizare a profesorilor și părinților asupra importanței inteligenței emoționale; Încurajarea auto-reflecției și gestionării emoțiilor prin activități care promovează introspecția, empatia și abilitățile sociale.

Studiul evidențiază faptul că inteligența emoțională este o componentă esențială pentru succesul personal și dezvoltarea unei personalități stabile și echilibrate. Preadolescența, o perioadă complicată din punct de vedere emoțional, este o fereastră critică în care educația emoțională poate oferi preadolescenților instrumentele necesare pentru a na-

viga mai eficient provocările interpersonale și pentru a-și consolida competențele de comunicare. De asemenea, dezvoltarea inteligenței emoționale contribuie semnificativ la încrederea în sine și la integrarea armonioasă în colectivități. Astfel, este esențial să se pună un accent deosebit pe educația emoțională în această perioadă, deoarece aceasta nu doar că sprijină dezvoltarea competențelor comunicative, dar ajută și la consolidarea unor relații sociale sănătoase, favorizând integrarea și adaptabilitatea pe termen lung a preadolescenților. Implementarea recomandărilor menționate poate contribui semnificativ la dezvoltarea unui EQ ridicat și, implicit, la îmbunătățirea abilităților de comunicare ale preadolescenților, esențiale pentru succesul lor în viitor.

Referințe bibliografice

1. CALANCEA A. *Training-ul de dezvoltare a competențelor afective: Ghid pentru formarea practică în consilierea psihologică*. Î.S.F.E.-P. "Tipografia Centrală", Chișinău, 2012, 272 p.
2. GOLEMAN, D. *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*. Bantam Books, 1995, p. 384.
3. SALOVEY, P., & MAYER, J. D. Emotional Intelligence. In: *Imagination, Cognition, and Personality*, 9 (3), 1990, pp. 185-211.
4. FRIEDMAN, H. S. The Development of Emotional Intelligence. In: *Annual Review of Psychology*, 42, 1991, pp. 79-104.
5. SINEAVSKI, V. V., & FEDORISIN, B. A. *Cognitive and Social Competence in Adolescence*. Moscow University Press, 1998, p. 256.
6. GARDNER, H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Basic Books, 1983, p. 400.
7. EKMAN, P. *Emotions Revealed: Recognizing Faces and Feelings to Improve Communication and Emotional Life*. Owl Books, 2003, p. 314.
8. BRADBERRY, T., & GREAVES, J. *Emotional Intelligence 2.0*. Talent Smart, 2009, p. 193.

PROVOCĂRI SOCIETALE ALE ADOLESCENȚILOR: PROBLEME ȘI SOLUȚII DIN PERSPECTIVA CONSILIERII EDUCAȚIONALE

Doina PAVALACHI

Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creanga" din Chișinău,
Republica Moldova

e-mail: doinappavalachi@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1954-8167>

Adolescența, stadiu de tranziție către personalitatea umană, este influențată de multiple provocări societale cu extindere globală. Prezentul articol explorează modalitatea în care provocările societale ale adolescenților pot fi analizate din perspectiva metasisemologiei educaționale în baza modelului ecologic al lui Urie Bronfenbrenner. Din această perspectivă, dezvoltarea personalității adolescenților constituie rezultatul interacțiunii dintre individ și mediul său la nivel de a) interacțiuni sistemice dintre microsistem, mesosistem, exosistem, macrosistem și cronosistem și b) interacțiuni metasisemice specifice diversificării rapide a mediilor real-virtuale. În articol sunt descrise următoarele provocări societale: antreprenorialul și incluziunea socială, abuzul de substanțe (alcoolismul), relațiile intergeneraționale, valorile și impactul activităților recreative, tehnologiile digitale. Studiul meticolos al acestora a permis identificarea elementelor constitutive, structurii și formei curriculare programului „Provocările societale și dezvoltarea personalității adolescenților”, focusat pe consilierea educațională în managementul provocărilor societale actuale. Concluzia subliniază necesitatea în practici educaționale integrate pentru dezvoltarea personalității adolescenților în dinamicitatea și flexibilitatea mediilor de învățare.

Cuvinte-cheie: adolescență, provocări societale, metasisemologie educațională, incluziune socială, antreprenariat, relații intergeneraționale.

SOCIAL CHALLENGES OF TEENAGERS: PROBLEMS AND SOLUTIONS FROM THE PERSPECTIVE OF EDUCATIONAL COUNSELING

Adolescence, a transitional stage towards human personality, is influenced by multiple societal challenges with global scope. This article explores how the societal challenges of adolescents can be analyzed from the perspective of educational metasisemology based on Urie Bronfenbrenner's ecological model. From this perspective, the development of adolescent personality is the result of the interaction between the individual and his/her environment at the level of a) systemic interactions between the microsystem, mesosystem, exosystem, macrosystem and chronosystem and b) metasisemic interactions specific to the rapid diversification of real-virtual environments. This article describes the following societal challenges: entrepreneurship and social inclusion, substance abuse (alcoholism), intergenerational relations, values and impact of recreational activities, digital technologies. Their meticulous study allowed the identification of the constitutive elements, structure and curricular form of the program "Societal Challenges and Adolescent Personality Development", focused on educational counseling in the management of current societal challenges. The conclusion refers the need for integrated educational practices for the development of adolescents' personality in the dynamic context of the educational environment.

Keywords: adolescence, societal challenges, educational metasisemology, social inclusion, entrepreneurship, intergenerational relations.

DÉFIS SOCIAUX DES ADOLESCENTS: PROBLÈMES ET SOLUTIONS DU POINT DE VUE DU CONSEIL PÉDAGOGIQUE

L'adolescence, étape de transition vers la personnalité humaine, est influencée par de multiples défis sociétaux de portée mondiale. Cet article explore comment les défis sociétaux des adolescents peuvent être analysés du point de vue des métasystèmes éducatifs basés sur le modèle écologique d'Urie Bronfenbrenner. Dans cette perspective, le développement de la personnalité adolescente est le résultat de l'interaction entre l'individu et son environnement au niveau a) des interactions systémiques entre le microsystème, le mésosystème, l'exosystème, le macrosystème et le chronosystème et b) des interactions métasystémiques propres à l'individu. diversification rapide des environnements réels-virtuels. Cet article décrit les défis sociétaux suivants : l'entrepreneuriat et l'inclusion sociale, la toxicomanie (alcoolisme), les relations intergénérationnelles, les valeurs et l'impact des activités récréatives, les technologies numériques. Leur étude minutieuse a permis d'identifier les éléments constitutifs, la structure et la forme curriculaire du programme «Défis sociétaux et développement de la personnalité des adolescents », axé sur le conseil pédagogique dans la gestion des défis sociétaux actuels. La conclusion souligne la nécessité de pratiques éducatives intégrées pour le développement de la personnalité des adolescents dans le contexte dynamique de l'environnement éducatif.

Mots-clés: *adolescence, défis sociétaux, métasystémologie éducative, inclusion sociale, entrepreneuriat, relations intergénérationnelles.*

СОЦИАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ ПОДРОСТКОВ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КОНСУЛЬТИРОВАНИЯ

Подростковый возраст, переходный этап к формированию личности, подвержен влиянию многочисленных социальных проблем глобального масштаба. В статье рассматривается, как социальные проблемы подростков можно проанализировать с точки зрения образовательных метасистем, основанных на экологической модели Ури Bronfenbrennera. С этой точки зрения, развитие личности подростка является результатом взаимодействия индивидуума с окружающей средой на уровне а) системных взаимодействий между микросистемой, мезосистемой, экзосистемой, макросистемой и хроносистемой и б) метасистемных взаимодействий, характерных для данной идентичности, быстрая диверсификация реально-виртуальных сред. В статье описываются следующие общественные проблемы: предпринимательство и социальная интеграция, злоупотребление психоактивными веществами (алкоголизм), межпоколенческие отношения, ценности и влияние досуговой деятельности, цифровые технологии. Их тщательное исследование позволило определить составные элементы, структуру и форму учебного плана программы «Социальные проблемы и развитие личности подростков», ориентированной на образовательное консультирование по управлению текущими социальными проблемами. В заключение подчеркивается необходимость комплексных образовательных практик для развития личности подростков в условиях динамичности и гибкости учебной среды.

Ключевые слова: *подростковый возраст, социальные проблемы, образовательная метасистемология, социальная инклюзия, предпринимательство, межпоколенческие отношения.*

Introducere

Cuvântul *provocare* se referă la situația sau sarcina care necesită efort și abilitate pentru a fi depășită, completată cu succes sau ca o oportuni-

tate de a testa și a extinde limitele personale pentru a stimula creșterea și dezvoltarea profesională sau instituțională. Tradus în limba engleză, termenul *provocare* devine *challenges* și se referă la ceva

nou și dificil care necesită mult efort și determinare. În științele educației acest termen se regăsește în sintagma “*provocare societală*” (engl. *societal challenges*) pentru a valoriza impactul globalizării sau a altor influențe globale asupra comportamentului anumitor categorii de persoane [5]. Provocările societale constituie o oportunitate pentru ingineria socială și un punct de reper pentru politicile în domeniul tineretului. Impactul acestor politici ar fi integrarea adolescenților în ecosistemul învățării și comunicării cu dimensiuni planetare, dar în care acțiunea este realizată la nivel de individ și societate [6].

Adolescența este perioada din viața omului dintre pubertate și vârsta adultă în care are loc maturizarea treptată a funcțiilor fizice, psihice, (meta) cognitive și spirituale. Ștefăneț Diana (2020) afirmă că adolescența acoperă intervalul de vârstă cuprinsă între 14/15 – 18/20 de ani, dar menționează că unii autori vorbesc despre o adolescență prelungită, uneori până la 25 de ani [11]. Conform prevederilor stipulate în Rezoluția de la Adunarea Generală ONU 36/28 din 1981, persoanele cu vârsta de 15-24 ani se numesc tineri, iar vârsta maturității este de 18 ani. Prin urmare, adolescența (din latină *adolescentă*, engl. *teenagers*) este perioada de tranziție biologică, psihologică și socială de la pubertate la maturitate, în care se produc modificări semnificative la nivel fizic, comportamental, de incluziune socială și de afirmare ca personalitate.

Provocările sociale pot avea impact pozitiv sau negativ pentru dezvoltarea personalității adolescenților. Impactul pozitiv se referă la emergența unor strategii/tactici educaționale de natură metacognitivă, iar impactul negativ conduce la liberalizarea valorilor. În această lucrare ne vom referi la specificul provocărilor societale și impactul acestora. Pentru o mai bună înțelegere a impactului provocărilor societale asupra adolescenților vom aplica metodologia metasistemologiei educaționale

și modelul ecologic al lui Urie Bronfenbrenner. Din această perspectivă putem explica dezvoltarea personalității adolescenților ca rezultat al interacțiunii dintre individ și mediul la nivel de a) interacțiuni sistemice dintre microsistem, mesosistem, exosistem, macrosistem și cronosistem și b) interacțiuni metasistemice specifice diversificării rapide a mediilor real-virtuale.

Ipotetic, microsistemul include interacțiunile directe ale adolescentului cu familia, prietenii, colegii de școală etc., care au un rol crucial pentru incluziunea socială. Astfel, de exemplu un mediu familial armonios poate stimula încrederea în sine ale adolescenților, în timp ce conflictele pot genera nesiguranță și stres. Mesosistemul, care se referă la interconexiunile dintre micro sisteme, face posibilă ca colaborarea dintre familie și școală să contribuie la reziliența socială, iar lipsa unei comunicări eficiente poate crea disfuncționalități în procesul de dezvoltare cognitivă și afectivă.

Exosistemul este asociat cu contextul social în care adolescentul nu este direct implicat, dar care influențează indirect viața sa, cum ar fi politicile educaționale, locul de muncă al părinților sau lipsa temporară ale acestora. De exemplu, programul prelungit al unui părinte poate afecta timpul de calitate petrecut cu adolescentul, având consecințe asupra relației și suportului emoțional. Macrosistemul reprezintă cadrul cultural, economic și politic al adolescentului. Valorile culturale, normele sociale și politicile naționale influențează atitudinile și comportamentele acestuia. În contextul globalizării, adolescenții sunt expuși unor influențe culturale diverse care le modelează identitatea și aspirațiile către autoafirmare și reziliență. Cronosistemul reflectă dimensiunea temporală a modelului, analizând modul în care schimbările din mediu sau evenimentele importante influențează dezvoltarea în timp. De exemplu, pandemia COVID-19 a avut un impact semnificativ asupra educației și socializării

adolescenților, influențându-le percepțiile asupra lumii și strategiile de adaptare.

Problema cercetării se concentrează pe identificarea structurii programului de instruire în care provocările societale ale adolescenților pot fi analizate prin abordarea metasistemică propusă de modelul lui Bronfenbrenner. Într-un context global marcat de schimbări rapide, cum ar fi avansul tehnologic, crizele climatice și transformările sociale, adolescenții se confruntă cu o gamă diversă de influență care le modelează dezvoltarea. Aceste influențe nu acționează izolat, ci sunt integrate într-un sistem ecologic complex, în fiecare nivel al mediului contribuie la conturarea oportunităților și dificultăților specifice vârstei lor. Abordarea metasistemică oferă un cadru pentru a examina aceste influențe nu doar în mod individual, ci în interacțiunea lor, luând în considerare dinamica dintre microsistem, mesosistem, exosistem, macrosistem și cronosistem. Fiecare dintre aceste niveluri este afectat de probleme globale precum migrația, inegalitățile economice, schimbările climatice și digitale, iar impactul cultural acestora asupra adolescenților variază în funcție de context, economice și sociale. Modelul ecologic al lui Bronfenbrenner oferă un cadru teoretic complex pentru analiza provocărilor societale care influențează adolescenții.

Metode de cercetare

Această lucrare utilizează o metodologie multidimensională, ce include următoarele etape:

1. Analiza documentară

S-au studiat surse de încredere, precum rapoartele UNESCO, Eurostat și datele naționale ale Republicii Moldova (www.statistica.md), pentru a identifica provocările societale globale și regionale relevante adolescenților. Această etapă a permis corelarea tendințelor globale cu realitățile locale, evidențiind aspectele care influențează dezvoltarea adolescenților.

2. Selectarea provocărilor societale

Provocările selectate pentru studiu au fost identificate în funcție de următoarele criterii:

- Relevanța pentru dezvoltarea fizică, emoțională și cognitivă a adolescenților.
- Legătura directă cu educația, sănătatea și implicarea socială.
- Impactul asupra oportunităților și incluziunii sociale.

3. Abordarea ecologică

Analiza datelor s-a realizat prin aplicarea modelului ecologic al lui Bronfenbrenner, cu următoarele elemente:

- *Microsistem*: relațiile directe (familie, prieteni, mediu educațional).
- *Mesosistem*: relațiile indirecte ca interacțiuni dintre micro sisteme (ex. adolescent-mediu).
- *Exosistem*: factori externi (ex. politici educaționale).
- *Macrosistem*: factori globali (ex. influențe culturale).
- *Cronosistem*: schimbări determinate de dinamica formării personalității adolescentului (ex. fiziologice, (meta)cognitive, afective).

Rezultate obținute

Educația, cultura învățării și managementul adecvat al acestora sunt fundamentale pentru dezvoltarea personalității adolescenților, cu toate că sistemul se confruntă cu provocări majore, precum scăderea numărului de instituții școlare în raport cu creșterea numărului de programe educaționale neacreditate ș.a. În același timp, se adâncește problema abandonului școlar, cauzată de “neconcordanța dintre competențele oferite de școală și cerințele pieței muncii” (Sandu et al., 2022). Ilustrarea grafică a problemei abandonului școlar de către adolescenții din Republica Moldova este ilustrată în Figura 1.

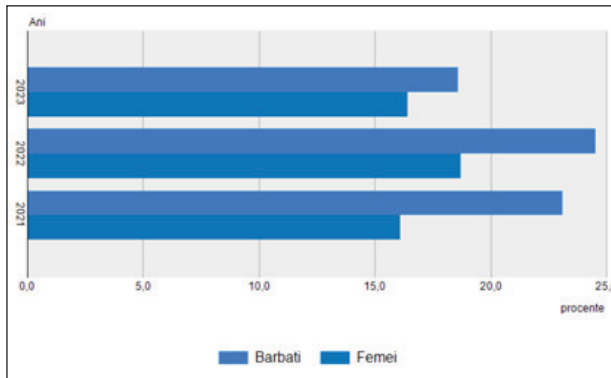

Figura 1. Rata de părăsire timpurie a sistemului educațional (18-24 ani)

Sursa: <https://statistica.gov.md/ro> [2]

O altă problemă este sănătatea fizică și mintală a adolescenților. Problema abuzului de substanțe, inclusiv alcoolul și drogurile, rămâne o provocare societală majoră, după cum arată datele statistice. Alarmant este faptul că numărul adolescenților care suferă de psihoză alcoolică sau narcomanie este în creștere (Figura 2).

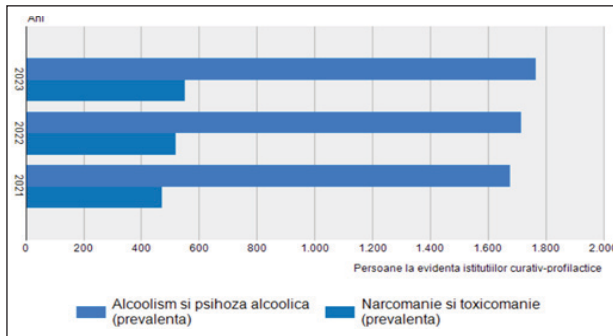

Figura 2. Evidența persoanelor la instituțiile curative-profilactice

Sursa: <https://statistica.gov.md/ro> [2]

Dintre alte provocări societale se evidențiază:

1) Tehnologiile digitale au un impact semni-

ficativ pentru dezvoltarea fizică, (meta)cognitivă, mintală și emoțională a adolescenților. Convergența tehnologiilor digitale, fizice și biologice au creat oportunități educaționale inedite, precum personalizarea învățării, autoinstruirea și autoevaluarea în medii de învățare interactivă, dar și au evidențiat multiple riscuri precum scăderea capacității de concentrare, creșterea dependenței de tehnologie și diminuarea interacțiunilor sociale directe [8]. Prin urmare, utilizarea tehnologiilor digitale necesită o abordare echilibrată pentru a maximiza beneficiile și a minimiza efectele negative asupra sănătății adolescenților.

2) Activitățile recreative: Suntem la etapa schimbărilor antropocentrice cu multiple provocări sociale, reziliența la care poate fi asigurată prin strategii interactive [10], metacogniție [11], performanță [9] care asigură managementul transformativ al acestora. Conform studiului “Participarea tinerilor din Republica Moldova la activități educaționale, culturale și de voluntariat” realizat de Institutul pentru Politici Publice (IPP), tinerii din Republica Moldova petrec un timp semnificativ în activități online, iar acest comportament influențează participarea lor în activitățile sociale și recreative față în față [3]. Prin urmare, participarea în activitățile recreative trebuie însoțite de reflexie.

3) Antreprenorialul poate crea oportunități de angajare bazate pe leadership și management transformativ. Prin dezvoltarea abilităților antreprenoriale este încurajată auto-suficiența și creșterea economică locală, este necesar ca autoritățile din Republica Moldova să dezvolte politici publice eficiente, care să sprijine tinerii și persoanele vulnerabile în formarea abilităților antreprenoriale [12].

4) Relațiile intergeneraționale sunt esențiale pentru coeziunea socială și incluziunea tinerilor și vârstnicilor într-un transfer de cunoștințe și valori între generații. Proiectele care încurajează aceste interacțiuni pot reduce sentimentul de izolare socia-

lă și pot promova o societate mai echilibrată și mai incluzivă [4].

În urma cercetării realizate, constatăm că un

program pentru adolescenți cu accent pe consilierea educațională poate fi structurat după modelul lui Bronfenbrenner (Tabelul 1).

Tabelul 1. Structura programului de consiliere educațională referitor la impactul provocărilor societale globale asupra personalității adolescenților

Stratificarea după Bronfenbrenner [1]	Provocări societale	Variabile metasisistemice	Tematici pentru instruire
Microsistem	Antreprenoriat și incluziunea socială	Antreprenoriat, leadership, norme sociale, valori europene, voluntariat, responsabilitate socială, stigmatizare.	Incluziunea socială Excluziunea socială Antreprenoriat /leadership <i>Tehnici de instruire:</i> discuție de grup, joc de rol, portofoliu
Mesosistem	Abuzul de substanțe (alcoholism)	Alcoholism, tradiții culturale, doze, conștientizare, tratament, aspecte psihopedagogice	Alcoholism Tradiții culturale Conștientizare <i>Tehnici de instruire:</i> activități cognitive și meta reflective
Exosistem	Relațiile inter-generaționale	Adolescent, matur, bătrân, copil, părinte, psihologia vârștelor	Adolescent -stigmatizare Adolescent-părinte-mediu <i>Tehnici de instruire:</i> studiu de caz, forum de discuți
Macrosistem	Valorile și impactul activităților recreative	Democrație, valori, etică, norme și responsabilitate socială, reziliență la social, digital și mediu	Valori și moralitate Reziliență digitală <i>Tehnici de instruire:</i> dezbatere: “Norme, valori și responsabilitate în Moldova”.
Cronosistem	Tehnologii digitale	TIC, globalizarea, digitalizare, manuale digitale, spațiu nelimitat, timp nelimitat	Digitalizare-virtualizare Spațiu și timp nelimitat Mediu de învățare-metavers <i>Tehnici de instruire:</i> evaluare în grup a înregistrărilor video

Sursa: Elaborat de către autor.

Conform acestui tabel, un program de instruire pentru adolescenți, structurat după modelul lui Bronfenbrenner, asigură legătura dintre consilierea educațională și amplexarea cursului de instruire

prin *variabile metasisistemice*. Prezența variabilelor metasisistemice se va regăsi în toate modulele cursurilor care alcătuiesc programul de instruire.

Concluzii

Provocările societale sunt complexe și interdependente, având un impact semnificativ asupra dezvoltării acestora. Metasistemologia educațională și modelul lui Bronfenbrenner permite o înțelegere detaliată a modului în care factorii interni și externi influențează personalitatea adolescenților. Problemele precum accesul limitat la educație, abuzul de substanțe, presiunile sociale și impactul tehnologiilor informaționale necesită soluții integrate, care să sprijine dezvoltarea adolescenților într-un mediu sănătos și echilibrat. Este esențial să se creeze un cadru educațional care să sprijine integrarea adolescenților în societate.

Referințe bibliografice

1. BRONFENBRENNER, U. *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press, 2019.
2. Institutul Național de Statistică al Republicii Moldova. *Banca de date statistice*. Disponibil la: <https://www.statistica.md>.
3. Institutul pentru Politici Publice. Participarea tinerilor din Republica Moldova la activități educaționale, culturale și de voluntariat. Raport, 2018. Accesibil la: <https://ipp.md/wp-content/uploads/2018/11/Raport-participarea-tinerilor.pdf> (accesat la 11.12.2024).
4. OECD. (2023). *Promoting Intergenerational Solidarity: Policies and Practices*. [Raport]. Accesibil la: <https://www.oecd.org> (accesat la 20.11.2024).
5. RAILEAN, Elena, TROFIMOV, Victoria. Provocările societale ale globalizării și educației în condițiile digitalizării lumii moderne. In: *Moldoscopie*, 2020, nr. 2(89), pp. 134-142. ISSN 1812-2566. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3980595>
6. RAILEAN, Elena. Education Ecosystems in the Anthropocene Period: Learning and Communication. Hershey, 2019, pp. 1-19. ISBN 13: 9781522578536. ISSN 10: 1522578536. e-ISBN 13: 9781522578543. DOI: 10.4018/978-1-5225-7853-6.ch001
7. RAILEAN, Elena. Managementul metacogniției și a strategiilor de învățare cu succes în învățământul preuniversitar. studiu sociologic analitic. In: *Moldoscopie*, 2021, nr. 2(93), pp. 113-123. ISSN 1812-2566. DOI: [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2\(93\).11](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2021.2(93).11)
8. RAILEAN, Elena. Metasistemologia educațională: o nouă direcție de cercetare la frontiera dintre pedagogie și management educațional. In: *Tradiție și inovare în cercetarea științifică*, Ed. XII, 6-7 octombrie 2023, Bălți. Bălți: Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți, 2024, Ediția 12, Vol. I, pp. 166-170. ISBN 978-9975-50-319-8
9. RAILEAN, Elena. Pedagogia performanței la faza a treia a inteligenței artificiale: problema spațiului, timpului și mediului de învățare. In: *Moldoscopie*, 2024, nr. 1(100), pp. 109-115. ISSN 1812-2566. DOI: [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1\(100\).11](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2024.1(100).11)
10. RAILEAN, Elena. Interactive learning strategies in higher education: challenges, opportunities and risks. In: *Universitas Europa: spre o societate a cunoașterii prin europenizare și globalizare*, 16-18 octombrie 2023, Chișinău. Chișinău: Editura ULIM, 2024, Vol. 1., pp. 85-90. ISBN 978-5-86654-178-2 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.54481/uekbs2024.v1.14>
11. ȘTEFĂNEȚ, D. *Adolescența în secolul XXI: Provocări și oportunități*. Universitatea din București, 2020.
12. UNDP Moldova. (2020). *Antreprenoriatul social și incluziunea tinerilor vulnerabili din Republica Moldova*. [Raport]. Accesibil la: <https://www.md.undp.org> (accesat la 10.11.2024).

FORMAREA PE TOT PARCURSUL VIETII – O NECESITATE FUNDAMENTALĂ DE ÎMBĂTRÂNIRE ACTIVĂ ȘI SĂNĂTOASĂ A VÂRSTNICILOR

Nadejda BALTAGA

Doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat «Ion Creangă» din Chișinău,
Republica Moldova

e-mail: baltagannd@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-4055-8507>

Îmbătrânirea activă este un concept care se referă la procesul prin care persoanele în vârstă își mențin sănătatea, bunăstarea și participarea activă în societate pe măsură ce îmbătrânesc. Acest concept include aspecte fizice, mintale și sociale, având ca scop îmbunătățirea calității vieții vârstnicilor. Studiul pe care l-am realizat pentru Republica Moldova se referă la identificarea particularităților psihosociale ale vârstnicilor prin analiza spectrului lor de nevoi. Articolul reflectă percepțiile și stereotipurile sociale ale vârstnicilor, modificările fiziologice, psihologice și sociale ale acestora, analiza conceptului de îmbătrânire activă și analiza legislației naționale privind sistemul de protecție socială a persoanelor vârstnice. Lucrarea include cercetarea experimentală a nevoilor vârstnicilor, prezentarea grupului experimental și interpretarea rezultatelor experimentului de constatare. Cercetarea se referă de asemenea la structura și implementarea Programului de intervenție, precum și la evaluarea eficienței acestuia, cu propuneri de servicii sociale specifice.

Cuvinte-cheie: formare continuă, vârstnici, îmbătrânire activă, satisfacerea nevoilor, Program de intervenție.

LIFELONG LEARNING - A FUNDAMENTAL NEED FOR ACTIVE AND HEALTHY AGEING OF OLDER PEOPLE

Active ageing is a concept that refers to the process by which older people maintain their health, well-being and active participation in society as they age. It encompasses physical, mental and social aspects and aims to improve the quality of life of older people. The case study that we carried out in the Republic of Moldova refers to the identification of the psychosocial particularities of the elderly by analyzing the spectrum of their needs. The article reflects perceptions and social stereotypes of the elderly, their physiological, psychological and social changes, analysis of the concept of active ageing and the analysis of the national legislation on the system of social protection of the elderly. The paper includes the experimental research of the needs of the elderly, the presentation of the experimental group and the interpretation of the results of the ascertainment experiment. The research also covers the structure and implementation of Intervention Program, and the evaluation of the effectiveness of this Program, with proposals for specific social services.

Keywords: lifelong learning, elderly, active ageing, meeting needs, Intervention Program.

L'APPRENTISSAGE TOUT AU LONG DE LA VIE - UN BESOIN FONDAMENTAL POUR UN VIEILLISSEMENT ACTIF ET EN BONNE SANTÉ DES PERSONNES ÂGÉES

Le vieillissement actif est un concept qui fait référence au processus par lequel les personnes âgées maintiennent leur santé, leur bien-être et leur participation active à la société au fur et à mesure qu'elles vieillissent. Il englobe

des aspects physiques, mentaux et sociaux et vise à améliorer la qualité de vie des personnes âgées. La recherche que nous avons entreprise en République de Moldova a identifié des particularités psychosociales des personnes âgées en analysant le spectre des leurs besoins. L'article reflète les perceptions et les stéréotypes sociaux des personnes âgées, leurs changements physiologiques, psychologiques et sociaux, l'analyse du concept de vieillissement actif et l'analyse de la législation nationale sur le système de protection sociale des personnes âgées. L'article comprend la recherche expérimentale des besoins des personnes âgées, la présentation du groupe expérimental et l'interprétation des résultats de l'expérience. La recherche couvre aussi la structure et la mise en œuvre du Programme d'intervention, ainsi que l'évaluation de l'efficacité de ce Programme, avec des propositions de services sociaux spécifiques.

Mots-clés: *apprentissage continue, personnes âgées, vieillissement actif, satisfaction des besoins, Programme d'intervention.*

ОБУЧЕНИЕ НА ПРОТЯЖЕНИИ ВСЕЙ ЖИЗНИ - ФУНДАМЕНТАЛЬНАЯ ПОТРЕБНОСТЬ ДЛЯ АКТИВНОГО И ЗДОРОВОГО СТАРЕНИЯ

Активное старение - это понятие, обозначающее процесс, посредством которого пожилые люди сохраняют свое здоровье, благополучие и активное участие в жизни общества по мере старения. Оно включает физические, психические и социальные аспекты и направлено на улучшение качества жизни пожилых людей. Данное научное исследование ставит перед собой задачу выявления психосоциальных особенностей пожилых людей в Республике Молдова путем анализа спектра их потребностей. Исследование отражает представления и социальные стереотипы пожилых людей, их физиологические, психологические и социальные изменения, анализ концепции активного старения и национального законодательства о системе социальной защиты пожилых людей. Работа включает экспериментальное исследование потребностей пожилых людей, представление экспериментальной группы и интерпретацию результатов констатирующего эксперимента. Исследование также рассматривает структуру и реализацию Программы поддержки, а также оценку эффективности данной Программы, с предложениями по социальным услугам.

Ключевые слова: *непрерывное образование, пожилые люди, активное старение, удовлетворение потребностей, Программа поддержки.*

Introducere

Îmbătrânirea activă este un concept care se referă la procesul prin care persoanele în vârstă își mențin sănătatea, bunăstarea și participarea activă în societate pe măsură ce îmbătrânesc. Acest concept include aspecte fizice, mintale și sociale, având ca scop îmbunătățirea calității vieții vârstnicilor. Studiul pe care l-am realizat pentru Republica Moldova se referă la identificarea particularităților psihosociale ale vârstnicilor prin analiza spectrului lor de nevoi. Articolul reflectă percepțiile și stereotipurile sociale ale vârstnicilor, modificările fiziologice, psihologice și sociale ale acestora, analiza conceptului de îmbătrânire activă și analiza

legislației naționale privind sistemul de protecție socială a persoanelor vârstnice. Lucrarea include cercetarea experimentală a nevoilor vârstnicilor, prezentarea grupului experimental și interpretarea rezultatelor experimentului de constatare. Cercetarea se referă de asemenea la structura și implementarea Programului de intervenție, precum și la evaluarea eficienței acestuia, cu propuneri de servicii sociale specifice.

Idei și discuții

În ultimele decenii, Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări ale îmbătrânirii demografice rapide, în contextul unei scăderi în ritmuri

alerte a numărului populației cu reședință obișnuită, cauzată de nivelul înalt al scăderii naturale și al migrației externe. Doar în ultimii 8 ani, populația cu reședință obișnuită a țării a scăzut cu 265,5 mii de persoane sau cu 9,3%, de la 2,9 milioane (anul 2014) până la 2,6 milioane (anul 2022). Pe fundalul acestei descreșteri a efectivului populației asistăm la o îmbătrânire a acesteia, accentuată în special după anii 2000. În perioada 2016-2022, populația de 60 de ani și peste a crescut cu peste 4 puncte procentuale și a atins valoarea de 22,8% (figura 1). Totodată, se înregistrează o creștere a proporției persoanelor în vârstă de 65 de ani și peste cu 2,9 puncte procentuale (de la 12,0% până la 14,9%). Datele provizorii ale Biroului Național de Statistică indică o creștere a coeficientului de îmbătrânire a populației spre 1 ianuarie 2023 de până la 23,8%, fiind cea mai mare creștere în perioada 2016-2023.

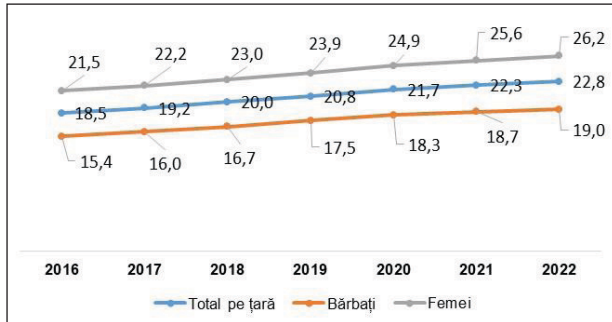

Figura 1. Coeficientul îmbătrânirii populației, perioada 2016-2022 (%)

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Înaintarea în vârstă este asociată cu un nivel scăzut al stării de fericire și un nivel înalt al singurătății. Mai puțin de a patra parte din populația de 75-79 de ani se consideră fericită și mai mult de a treia parte resimte un sentiment de singurătate (11% – sever și

23% – moderat). Studiul „Generații și Gen” scoate în evidență faptul că vârstnicii sunt mai des expuși stărilor depresive comparativ cu celelalte categorii de vârstă. De asemenea, se atestă o lipsă a serviciilor psihologice la nivel de comunitate, o reticență a populației față de acest tip de servicii, costuri ridicate a serviciilor psihologice etc., fapt ce limitează accesul persoanelor care au nevoie de îngrijiri paliative și familiile acestora la servicii de suport psihologic. În contextul îmbătrânirii alerte a populației, va crește nevoia acoperirii cu servicii de sănătate și de îngrijire pentru asigurarea unei bătrâneți demne. Starea de sănătate a vârstnicilor este determinată și de practicarea scăzută a activităților de menținere a sănătății, precum plimbări, gimnastică, alte exerciții fizice. Conform datelor Studiului „Generații și Gen”, doar 1/4 din populația de peste 55 de ani practică zilnic astfel de activități.

O problemă atestată este și rețeaua slab dezvoltată de servicii paliative la domiciliu, iar numărul de echipe de îngrijiri paliative nu sunt suficiente pentru a acoperi necesitățile potențialilor beneficiari de servicii. Totodată, în Republica Moldova serviciile de îngrijiri paliative în ambulatoriu nu sunt dezvoltate. Datele Ministerului Sănătății evidențiază că doar 38% din persoane au beneficiat de îngrijiri paliative la domiciliu și până la 25% – în unități cu paturi. Acest aspect este determinat de accesul redus la medicamentele esențiale pentru îngrijirea paliativă și de capacitățile reduse ale prestatorilor de servicii medicale de a presta servicii calitative persoanelor care necesită îngrijire paliativă.

Rata de participare la programe de formare profesională continuă este una destul de modestă. Datele Studiului „Generații și Gen” au stabilit că doar 2% dintre persoanele de 55-74 de ani desfășoară activități de învățare continuă, fiind sub media UE (4,5%). Studiile desfășurate evidențiază o participare mai mare în diferite activități de învățare a tinerilor decât a persoanelor în vârstă: 66,2% din tineri de 18-29 de ani *versus*

56,6% dintre persoanele de peste 60 de ani. Aceeași analiză a conceptualizat gruparea populației în funcție de nivelul de acces la oportunități de educație și nivelul de motivație de a învăța. Astfel, s-a stabilit că doar 4,7% dintre persoanele de 60 de ani și peste pot fi considerați ca fiind parte a grupului de *împuțerniciți* – grupul care are acces la oportunități de învățare și are un nivel mare de motivație de a învăța. Ponderea celor de 45-59 de ani în cadrul acestui grup era de 10,1%, iar a celor de 30-44 de ani era de 20,7%. În cazul educației non-formale, ponderea celor împuțerniciți în rândul vârstnicilor este și mai mică (figura 2).

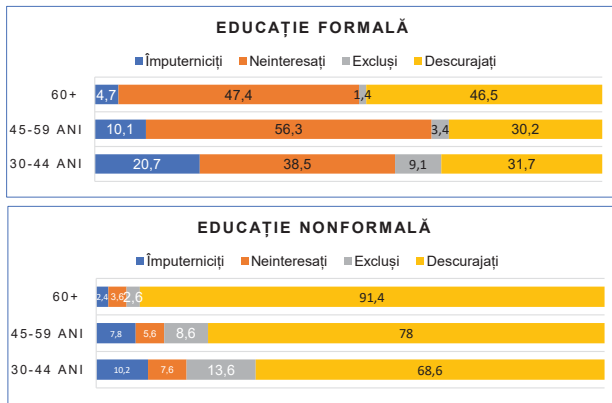

Figura 2. Gruparea populației în funcție de nivelul de acces și motivația de a învăța (%)

Sursa: Calea incertă spre calificarea adulților. O analiză a inegalităților de învățare pe tot parcursul vieții în Republica Moldova. Chișinău, 2020.

Participarea persoanelor în vârstă la programele de educație este condiționată și de accesul limitat la tehnologiile digitale. În medie, doar 32,9% din populația țării de peste 60 de ani utilizează internetul, fiind cu aproximativ 41 puncte procentuale sub media pe populația generală (18 ani și peste) și cu circa 8 puncte procentuale sub media UE (40,8%).

Înaintarea în vârstă este asociată cu o scădere a numărului persoanelor care accesează sursele de In-

ternet (figura 3). Utilizarea internetului într-o pondere mai mare se realizează de către persoanele de peste 60 de ani din mediul urban (media 42,8%) și într-o pondere mai mică în mediul rural (media 28,9%). Totodată, femeile de 70-79 de ani (20,1%), comparativ cu bărbații de aceeași vârstă (26,0%), au înregistrat o pondere mai mică în utilizarea internetului.

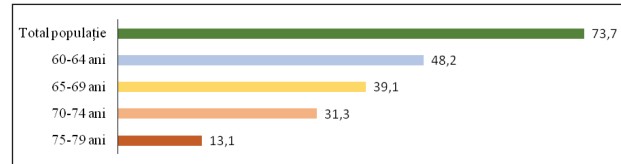

Figura 3. Ponderele populației de peste 60 de ani care utilizează Internetul (%)

Sursa: Ministerul Muncii și Protecției Sociale, UNFPA, Studiul „Generații și Gen”, 2020.

Vulnerabilitatea economică a persoanelor în vârstă este mult mai semnificativă comparativ cu cea a populației generale, fiind expuse într-o măsură mai mare sărăciei absolute. În anul 2021, trăiau în sărăcie absolută aproximativ 36% dintre vârstnici, ponderea acestora fiind într-o descreștere nesemnificativă în comparație cu anul 2020 (37,2%), dar în creștere față de anul 2016 (31,6%). În ultimii 3 ani se atestă o discrepanță semnificativă între rata sărăciei absolute în rândul persoanelor de 60 de ani și peste și celelalte categorii de vârstă - figura 4.

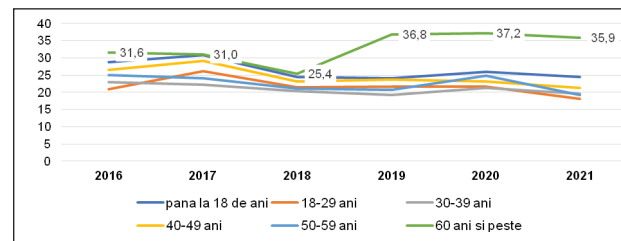

Figura 4. Rata sărăciei absolute pe categorii de vârstă, în perioada 2016-2021, în %

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Nivelul de informare a vârstnicilor este relativ mai mic. Datele existente cu privire la nivelul de informare a persoanelor în vârstă cu privire la activitatea autorităților publice locale, cât și nivelul de cunoștințe cu privire la drepturile omului este mai mic comparativ cu celelalte grupuri de vârstă. Un factor care devine tot mai semnificativ, care explică aceste diferențe, se referă la accesul limitat al vârstnicilor la tehnologiile digitale de informare.

Gospodăriile formate numai de persoane în vârstă sunt mai slab dotate cu principalele comodități comparativ cu gospodăriile în care locuiesc și alte persoane pe lângă cele vârstnice. În aproximativ jumătate din gospodării (în medie 51,2%), vârstnicii au acces la grup sanitar în interiorul locuinței, un acces mai scăzut având cei din gospodării formate exclusiv din persoane în vârstă (48,2%). În același timp, vârstnicii din acest tip de gospodării au acces limitat la apă caldă (53,5 %), baie sau duș în interiorul locuinței (54,6%), gaze naturale din rețea (55,3%) și apeduct (76,4 %) figura 5.

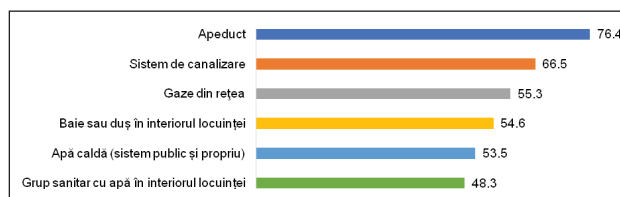

Figura 5. Dotarea cu principalele comodități a locuințelor gospodăriilor formate numai de vârstnici, 2021 (%)

Sursa: Biroul Național de Statistică.

Pe plan internațional, există o preocupare continuă privind problematica persoanelor vârstnice. Ziua de 1 octombrie este considerată "ziua internațională a persoanelor vârstnice", iar luna octombrie este dedicată în întregime sărbătoririi vârstnicilor ("luna senectuții"), tocmai pentru a

recunoaște importanța crescută a acestui segment social și pentru a sensibiliza comunitatea asupra valorii acestei categorii de vârstă peste tot în lume.

Obiectivele urmărite în implementarea Programului psihologic de intervenție vizează: dezvoltarea și diversificarea mijloacelor de susținere la domiciliu; încurajarea solidarității familiale; ameliorarea calității vieții în centrele rezidențiale; accent pe prevenirea riscurilor de sărăcie și dependență a persoanelor vârstnice (asistență socială preventivă); folosirea potențialului de activitate al pensionarilor prin promovarea celor mai bune practici privind forța de muncă vârstnică. Toate acțiunile întreprinse urmăresc promovarea unei „societăți pentru toate vârstele” și „îmbătrânirea activă” (prevenirea îmbolnăvirilor și a dependenței). Dacă până nu demult se insista pe asistența instituțională, în prezent accentul cade pe prevenire, păstrarea integrării sociale și familiale, stimularea activismului restant, utilizarea în dezvoltare a vârstnicilor activi, prelungirea vârstei limită de pensionare. Problemele cu care se confruntă vârstnicii îi afectează nu numai pe aceștia, ci și pe copiii și nepoții lor, motiv pentru care protejarea acestei categorii de vârstă devine o prioritate.

Un prim nivel de protecție pentru cei care și-au pierdut sau diminuat capacitatea de muncă ca urmare a bătrâneții, invalidității sau decesului (pensie pentru limită de vârstă, pensie de invaliditate, pensie de urmaș etc.) îl reprezintă asigurațiile sociale.

Astfel, nesatisfacerea tuturor nevoilor descrise mai sus, ne-au permis să analizăm conceptul de nevoie a vârstnicului, pentru a dezvolta un program psihologic de intervenție de recuperare în scop de a dezvolta bătrânețea activă și sănătoasă. Principalele caracteristici în procesul de îmbătrânire activă și sănătoasă sunt:

- **Sănătatea fizică:** Promovarea activității fizice regulate și a unui stil de viață sănătos pentru a preveni boli cronice și a menține funcționalitatea.

- **Sănătatea mentală:** Sprijinirea sănătății cognitive și emoționale, prin activități stimulante, educație continuă și interacțiuni sociale.

- **Participarea socială:** Încurajarea implicării în comunitate, voluntariat și activități sociale, pentru a preveni izolarea și a spori sentimentul de apartenență.

- **Acces la resurse:** Asigurarea accesului la servicii de sănătate, educație și oportunități de recreere, adaptate nevoilor seniorilor.

- **Autonomia și respectul:** Promovarea autodeterminării și respectarea drepturilor persoanelor în vârstă, pentru a le permite să își ia deciziile în privința propriei vieți.

Pentru o îmbătrânire activă și sănătoasă, persoanele vârstnice necesită să-și satisfacă un șir de nevoi, aspect propus spre cercetare în lucrarea noastră științifică. Nevoile bătrânilor sunt complexe: *Nevoile fizice*, care se referă la sănătate (accesul la servicii medicale, tratamente preventive, medicamente și îngrijire adecvată pentru afecțiunile cronice), la nutriție (alimentație sănătoasă și echilibrată, adaptată nevoilor nutriționale specifice ale vârstnicilor, activitate fizică (oportunități pentru exerciții fizice regulate care să contribuie la menținerea mobilității și forței). Se referă la *nevoile emoționale* descrise prin sprijinul mental: (acces la servicii de sănătate mintală pentru gestionarea anxietății, depresiei și a altor probleme emoționale) și stimulare cognitivă (activități care promovează gândirea critică și creativitatea, cum ar fi cursuri de educație continuă sau jocuri mentale), la *nevoile sociale*, descrise în cercetare prin interacțiunea socială (oportunități de a participa la activități sociale, cluburi sau grupuri de suport pentru a combate izolarea și singurătatea) și relații familiale (menținerea legăturilor cu familia și prietenii, esențială pentru bunăstarea emoțională). Îmbătrânirea activă se mai referă la satisfacerea *nevoilor economice*. Și aici ne referim

la securitatea financiară (acces la pensii, asigurări sociale și alte forme de suport financiar pentru a acoperi costurile vieții), accesibilitate (resurse și informații despre programele de ajutor financiar și subvenții disponibile pentru vârstnici), *nevoile de autonomie*, care descriu capacitatea de a lua decizii personale (dreptul de a lua decizii cu privire la propria viață, inclusiv în ceea ce privește îngrijirea și stilul de viață) sau mediu adaptat (locuințe și spații publice accesibile și adaptate nevoilor persoanelor în vârstă). Îmbătrânirea activă și sănătoasă se mai referă și la satisfacerea *nevoilor de îngrijire* ale persoanelor în vârstă, descifrate prin îngrijirea la domiciliu (servicii de asistență pentru activitățile zilnice: gătit, curățenie, igienă personală pentru cei care nu pot să se descurca singuri și, desigur, îngrijire medicală (acces la îngrijire medicală la domiciliu sau în instituții specializate, atunci când este necesar).

Prin aceste dimensiuni, îmbătrânirea activă contribuie la o societate mai incluzivă și mai sănătoasă, în care vârstnicii pot continua să contribuie și să se bucure de o viață plină.

Analiza nevoilor vârstnicilor a presupus **identificarea** (adunarea informațiilor despre vârstnici: mediul lor de viață, problemele cu care se confruntă, soluțiile existente) și **evaluarea** (integrarea informațiilor obținute – enunțarea nevoilor grupului-țintă, susținerea acestora prin diversele informații adunate și evaluarea lor, prioritizarea trebuințelor în funcție de gravitatea lor pentru a putea face recomandări de acțiune decidenților) nevoilor vârstnicilor.

Am realizat acest lucru obținând atât părerea vârstnicilor, a grupului țintă, cât și părerea furnizorilor de servicii și a specialiștilor/ experților din domeniu. Pentru aceasta a fost nevoie să delimităm foarte clar populația-țintă și să descriem mediul de servicii. Datele pe care se bazează rezultatele pre-

zentate în această cercetare au fost culese utilizând mai multe metode de cercetare.

Această opțiune a fost impusă de complexitatea obiectivelor, de lipsa datelor statistice sau, mai exact, de gradul scăzut de utilitate al datelor existente la instituțiile publice și de principiile metodologice care ghidează orice cercetare de evaluare a nevoilor – validitatea datelor și necesitatea implicării beneficiarilor în procesul de stabilire a problemelor lor. Alături de **ancheta sociologică (pe bază de interviu și chestionar)**, am utilizat, în mod complementar, **analiza documentelor** (pentru studierea datelor statistice, a legislației, a politicii sociale din domeniu, a documentelor oficiale) și **observația nestructurată**. Prin intermediul observației am urmărit particularitățile comportamentale ale subiecților intervievați, comportamentul lor non-verbal și am analizat mediul de viață al persoanelor vârstnice. Vorbim, bineînțeles, de o observație nestructurată, în care nu am utilizat în mod explicit planuri pentru selecția, înregistrarea și codificarea datelor; cu toate acestea, științificitatea metodei a rezultat din grefarea ei pe fundamentul teoretic.

Privită în ansamblu, cercetarea poate fi considerată un **studiu de caz**, care a avut la bază următoarele surse de date:

✓ **studiul** - „Diagnoza problemelor sociale în Republica Moldova, studiu realizat de Biroul Național de Statistică și Ministerul Muncii și Protecției Sociale, UNFPA, Studiul „Generații și Gen”, în anul 2021;

✓ **date statistice** de la Biroul Național de Statistică;

✓ **date calitative** obținute prin:

• **interviuri de grup** (focus-grupuri) realizate cu specialiști (7 psihologi - reprezentanți ai instituțiilor de învățământ);

• persoane vârstnice care beneficiază de servicii sociale (8 persoane);

• persoane vârstnice care nu beneficiază de servicii sociale (6 persoane);

✓ **interviuri individuale** cu persoane vârstnice nedepășabile (5 persoane). interviurile au avut la bază un ghid de interviu semistrukturat, cu întrebări deschise; persoanele intervieuate au fost selecționate cu ajutorul asistenților sociali care oferă servicii acestei categorii de persoane;

✓ **date cantitative** obținute prin aplicarea unui **chestionar** persoanelor vârstnice din mediul **rural**: eșantionul: 212 subiecți, persoane cu vârsta ≥ 60 de ani, din sate ale raionului Dubăsari; puncte de eșantionare: sate cu diferite nivele de dezvoltare din 7 comune ale raionului;

✓ **date cantitative** obținute prin aplicarea unui **chestionar** persoanelor vârstnice din mediul **urban**: eșantionul: 300 subiecți, persoane cu vârsta ≥ 60 de ani, din orașul Dubăsari.

Într-o primă etapă a cercetării am realizat interviuri de grup (focus-grupuri) și individuale, interviuri care au avut drept scop explorarea, identificarea și analiza nevoilor și a soluțiilor posibile. Am folosit această **tehnică** (*tehnicile de cercetare* sunt subsumate metodelor și se referă la demersul operațional al abordării fenomenelor de studiu, la formele concrete pe care le îmbracă metodele – **a interviului** deoarece mi-a permis „construirea unui discurs” (spre deosebire de chestionar care „provoacă un răspuns”); astfel, studiul calitativ a pregătit ancheta pe bază de chestionar. Opțiunea pentru interviu într-o primă fază s-a datorat și faptului că nu cunoșteam foarte bine universul de referință, avem unele îndoieli asupra sistemului de coerență internă a informațiilor căutate. Chestionarul a clasificat însă caracteristicile vârstnicilor oferindu-mi posibilitatea de a stabili legături de cauzalitate. Am preferat să organizăm interviuri de grup deoarece acestea ne-au oferit posibilitatea de a obține informații/idei noi, idei care individual/separat ar fi putut să nu apară. În timp ce pentru focus-grupuri am utilizat ca procedeu aplicarea colectivă a ghidului de interviu (*instrumentul de cercetare* este un mij-

loc, ce poate îmbrăca o formă mai mult sau mai puțin materială, cu ajutorul căruia se captează informația științifică. Pentru interviurile individuale am contactat separat fiecare vârstnic în parte (anchetă directă, de tip „față în față”).

În cercetarea cantitativă instrumentul de investigație, chestionarul propriu-zis (lista de întrebări închise și deschise), a fost aplicat individual. Rezultatele au fost sistematizate în tabelul 1.

Tabelul 1. Ierarhia nevoilor stabilite de fiecare grup de discuții

Specialiști (focus-grup)	Beneficiari (focus-grup)	Ne-beneficiari (focus-grup)
1. Sărăcie 2. Îngrijire medicală 3. Informare, consiliere 4. Sistemul de as. socială a vârstnicilor 5. Companie, socializare 6. Capacitate limitată de autogospodărire 7. Nevoi spirituale (religioase)	1. Îngrijire medicală 2. Companie, socializare 3. Sărăcie 4. Informare, consiliere 5. Capacitate limitată de autogospodărire 6. Sistemul de as. socială a vârstnicilor 7. Dependența de ceilalți	1. Companie, socializare 2. Îngrijire medicală 3. Informare, consiliere 4. Sărăcie 5. Sistemul de as. socială a vârstnicilor 6. Capacitate limitată de autogospodărire 7. Dependența de ceilalți

Sursa: Cercetările autorului.

Asigurarea unui mediu propice pentru îmbătrânirea activă și sănătoasă relevă necesitatea unei abordări transversale și intersectoriale. În acest context, prioritățile de politici vizează domenii precum: sănătatea, educația, piața muncii, cultura, participarea, protecția socială și altele, fiind necesară o sinergie a

intervențiilor în aceste domenii. Abordarea comprehensivă și intersectorială a problemelor îmbătrânirii este relevantă inclusiv în contextul alinierii Republicii Moldova la Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030.

Integrarea îmbătrânirii în toate domeniile, inclusiv monitorizarea intervențiilor, implică necesitatea datelor statistice sistematice și suficiente, în corespundere cu metodologiile internaționale (MIPAA/RIS), context în care Programul va corela și cu obiectivele viitoarei *Strategii de dezvoltare a sistemului statistic național 2022-2030*.

Programul de intervenție psihologică pentru persoanele vârstnice propus poate fi structurat pe două componente:

1. **Servicii sociale**, care suplinesc o lipsă de capacități a individului:

✓ servicii de îngrijire în centre de zi, cluburi pentru vârstnici, case de îngrijire temporară, apartamente și locuințe sociale etc.;

✓ servicii de îngrijire temporară sau permanentă la domiciliu;

✓ servicii de îngrijire temporară sau permanentă într-un cămin pentru persoane vârstnice (centre rezidențiale: găzduire, supraveghere, asistare, îngrijire, recuperare, suport și consiliere);

✓ servicii de informare și consiliere primară (asistent social);

✓ servicii de consiliere specializată (psiholog);

✓ servicii de îngrijire a sănătății;

✓ servicii de prevenire a sărăciei și excluziunii sociale;

2. **Strategii și intervenții psihologice:**

• *Intervenții pentru susținerea sănătății cognitive*

– stimularea cognitivă prin activități, cum ar fi jocurile de logică, cititul sau socializarea activă, ajută la menținerea sănătății cognitive. Terapeuții propun, de asemenea, implicarea în activități de învățare continuă ca o modalitate de a îmbunătăți funcționarea cognitivă și de a reduce riscul de declin mental.

• *Suport social și terapie de grup* – studiile demonstrează că vârstnicii care au o rețea de suport social puternică sunt mai puțin predispuși la depresie și au o calitate a vieții mai bună. Programele de terapie de grup și suport social, cum ar fi grupurile de discuții sau activitățile inter-generaționale, au demonstrat eficiență în reducerea sentimentului de izolare socială.

• *Terapia cognitiv-comportamentală și mindfulness* – acestea au arătat rezultate pozitive în îmbunătățirea sănătății mintale la vârstnici. Se subliniază că aceste metode contribuie la dezvoltarea unor mecanisme sănătoase de adaptare și la reducerea stresului și anxietății.

Implementarea unor programe de suport și adaptarea intervențiilor terapeutice la nevoile vârstnicilor pot contribui semnificativ la îmbunătățirea calității vieții în această etapă a vieții.

Concluzii

Prezentul articol trece în revistă schimbările fiziologice și psihologice fundamentale ce apar în bătrânețe și impactul acestora asupra calității vieții, discutând, de asemenea, intervențiile psihologice relevante pentru susținerea sănătății mintale și emoționale a persoanelor în vârstă, prin satisfacerea nevoilor persoanelor în etate. Înțelegerea proceselor psihologice la vârstnici a devenit esențială în contextul în care îmbătrânirea globală a populației este o realitate.

Cercetările analizează aspecte esențiale, cum ar fi declinul cognitiv, riscul crescut de depresie și anxietate, dar și factorii de protecție și intervențiile care pot sprijini sănătatea mintală în această etapă a vieții. Lucrarea analizează complexitatea nevoilor care apar la bătrânețe, pornind de la aspectele de bază, precum sănătatea fizică și securitatea financiară, până la nevoi psihosociale profunde, ca apartenența socială, stimă și auto-realizarea. Din punct de vedere psihosocial, vârstnicii au nevoie de sprijin emoțional pentru a gestiona sentimentele de pierdere, de recunoaștere

și respect, precum și de activități care să levalorifice experiența și să le mențină demnitatea. Relațiile interpersonale, accesul la suport comunitar, participarea la activități sociale și accesul la servicii de sănătate mintală sunt esențiale pentru a le îmbunătăți calitatea vieții.

Referințe bibliografice

1. ALBU, M. O variație redusă a Scalelor de depresie anxietate și stres (DASS). In: *An. Inst. de Ist. „G. Barițiu” din Cluj-Napoca Series Humanistica*. 2011, nr. 9, pp. 287-294. ISSN: 1584-4404.

2. BENBOW, S. M., MARRIOTT, A. Family therapy with elderly people. In: *Advances in Psychiatric Treatment*. 1997, No. 3(3), pp. 138-145. DOI: 10.1192/apt.3.3.138. ISSN: 1355-5146.

3. CHIANG, K. J., CHU, H., CHANG, H. J., ET AL. The effects of reminiscence therapy on psychological well-being depression and loneliness among the institutionalized aged. In: *International Journal of Geriatric Psychiatry*. 2010, No. 25(4), pp. 380-388. DOI: <https://doi.org/10.1002/gps.2350>. ISSN: 0885-6230.

4. EVANS, C. Cognitive-behavioural therapy with older people. In: *Advances in Psychiatric Treatment*. 2007, No. 13(2), pp. 111-118. DOI: 10.1192/apt.bp.106.003020. ISSN: 1355-5146.

5. FRISCH, M. *Inventarul calității vieții. Manual și ghid de tratament*. București: O.S. România, 2014. ISBN: 978-606-93139-6-1.

6. JASPERS, K. *Texte filosofice*. București: Editura Politică, 1986, pp. 24-33. ISBN: 9789732800934.

7. KANCHANA, M., SIVARANJINI, R., SRINIVASAN, A. Quality of life and perceived loneliness among institutionalized and non-institutionalized elderly persons. In: *IAHRW International Journal of Social Sciences Review*. 2018, No. 6(5), pp. 844-848. ISSN: 2347-3797.

8. KNIGHT, J., NIGAM, Y. Anatomy and physiology of aging 1: the cardiovascular system. In: *Nursing Times*. 2017, No. 113(2), pp. 22-24. ISSN 0954-7762

9. MASLOW, A. H. A Theory of Human Motivation. In: *Psychological Review*. 1943, No. 50(4), pp. 370-396.

DOI: <https://doi.org/10.1037/h0054346>. ISSN: 0033-295X.

10. PINQUART, M., SÖRENSEN, S. Influences on loneliness in older adults: A meta-analysis. In: *Basic and Applied Social Psychology*. 2001, No. 23(4), pp. 245–266. DOI: <https://doi.org/10.1207/153248301753225702>. ISSN: 0197-3533.

11. POPA, M. *Metodologia cercetării. Eșantionarea*. APIO, 2016. Disponibil la: https://else.fcim.utm.md/pluginfile.php/34077/mod_resource/content/2/Esantioane%20Teorie%2010_esantionarea.pdf. (accesat la 15.12.2024).

12. PRADA, G. I. *Geriatric și Gerontologie - Note de Curs - Volumul I*. Editura Medicală, București, România, 2001, pp. 17-34. ISBN: 973-39-0453-8.

13. RUBENSTEIN, C., SHAVER, P. The experience of loneliness. In: PEPLAU, L. A., PERLMAN, D. (eds). *Loneliness: a sourcebook of current theory, research and therapy*. New York: Wiley, 1982, pp. 206–223. ISBN: 978-0471097185.

14. VICTOR, C., SCAMBLER, S., BOND, J., BOWLING, A. Loneliness in Late Life: Loneliness, Social Isolation and Living Alone. In: *Reviews in Clinical Gerontology*. 2000, No. 10(4), pp. 407–417. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0959259800104101>. ISSN: 0959-2598.

15. ZHANG, D., LU, Q., LI, L., ET AL. Loneliness in nursing homes: A qualitative meta-synthesis of the experiences of the elderly. In: *Journal of Clinical Nursing*. 2023, Vol. 32, pp. 7062–7075. DOI: <https://doi.org/10.1111/jocn.16842>. ISSN: 0962-1067.

MOLDOSCOPIE

Publicație periodică științifico-practică

Tipul B

Anul 28 (2024), nr. 2 (101)

Bun de tipar 22.02.2025. Formatul 60x80 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 20,0. Coli editoriale 16,6.
Tirajul 200 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009